

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**KORUNAKLI MEKÂNLARDA YAŞAYAN FARKLI
KUŞAKLARIN KOMŞULUK İLİŞKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ**

Nesibe PALA ÇAKMAKÇI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Behçet KALDIK

Bingöl-2024

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KORUNAKLI MEKÂNLARDA YAŞAYAN FARKLI
KUŞAKLARIN KOMŞULUK İLİŞKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Nesibe PALA ÇAKMAKÇI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Behçet KALDIK

Bingöl-2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Bilimsel Etik Bildirimi.....	IV
Tez Kabul ve Onay.....	V
Önsöz.....	VI
Özet.....	VII
Abstract.....	VIII
Kısaltmalar.....	IX
Tablo Listesi.....	X
Şekil Listesi.....	XI
 GİRİŞ.....	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Komşuluk.....	4
1.1.1. Komşuluk Kavramı.....	4
1.1.2. Komşuluk ve Toplumsallaşma.....	6
1.1.3. Komşuluk ve Sosyal Sermaye.....	8
1.1.4. Mahalle.....	10
1.1.5. Topluluk Yaşamının Değişimi.....	10
1.2. Korunaklı Mekanlar Olarak Güvenlikli Siteler.....	17
1.3. Kuşaklar	21
1.3.1. Kuşak Teorisi.....	21
1.3.2. Kuşakların Sınıflandırılması.....	26
1.3.2.1. Sessiz Kuşak.....	27
1.3.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers).....	28
1.3.2.3. X Kuşağı	29
1.3.2.4. Y Kuşağı	31
1.3.2.5. Z Kuşağı.....	34

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Problemi.....	37
2.2. Araştırmanın Önemi.....	38
2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	39
2.4. Verilerin Toplanması.....	40
2.5. Verilerin Analiz Edilmesi.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Bulguları.....	41
3.2. Komşuluk Olgusuna İlişkin Görüşler.....	44
3.2.1. Komşuluğun Tanımı	44
3.2.2. Komşuluk Tercihleri ve Beklentiler	49
3.2.3. İyi Komşuluğun Önündeki Engeller.....	59
3.2.4. Komşuluk Olgusunun Değişimi ve Değişimin Nedenleri.....	65
3.2.4.1. Komşuluk Olgusunun Değişimi.....	65
3.2.4.2. Değişimin Nedenleri	73
3.3. Komşularla İlişkiler ve Etkileşim Biçimleri.....	94
3.3.1. Komşularla Görüşme Şekli	95
3.3.2. Komşular Arasındaki İlişkilerin Niteliği ve Bağlar	100
3.3.3. Komşular Arasında Güven ve Yardımlaşma.....	115
3.3.3.1. Komşular Arasında Güven.....	115
3.3.3.2. Komşular Arasında Yardımlaşma.....	120
3.3.4. Komşular Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Yöntemleri	126
3.3.5. Komşuluğun Sosyal Kontrol ve Toplumsallaşma Rolü.....	136
3.4. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri ve Sosyoekonomik Faktörler.....	146
3.4.1. Sosyoekonomik Faktörler	147
3.4.2. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri.....	155

SONUÇ.....	164
------------	-----

KAYNAKÇA.....	174
---------------	-----

EKLER.....	185
------------	-----

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ Örneği* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

15/08/2024

Nesibe Pala Çakmakçı

TEZ KABUL VE ONAY
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Nesibe Pala Çakmakçı tarafından hazırlanan *Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ Örneği* başlıklı bu çalışma, 26.08.2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Esra KARAKUŞ UMAR	İmza:
Danışman	: Doç. Dr. Behçet KALDIK	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Nuri DEMİREL	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../202.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ Örneği adlı bu tezde korunaklı bir mekân olarak güvenli sitelerde komşuluk ilişkileri farklı kuşakların gözünden ele alınmakta ve toplumsal değişimin izdüşümleri kuşaklar aracılığıyla komşuluk ilişkileri üzerinden ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Yüksek lisans süreci boyunca nezaketi, anlayışı ve yardımları için danışman hocam *Doç. Dr. Behçet KALDIK*'a teşekkür ediyorum. Katılımcılara ulaşmamda elinden geleni yapan Ümmühan Taşdemir'e, Tevhide Barış'a, Sümeyye Karakaya'ya, Ayşegül Karabulut'a, Ayşegül Baydemir'e ve Rüveyda Nida Solmaz'a teşekkürlerimi sunuyorum. Yine bu çalışmanın ortaya çıkmasında en önemli katkıyı sunan, görüşmeyi kabul etme nezaketi gösteren katılımcılara minnettar olduğumu söylemeliyim.

Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan aileme, her zaman yanımda olan, beni teşvik ve motive eden kıymetli annem Hesna Pala'ya ve bana ilmi sevdiren babam Ali İhsan Pala'ya, her konuda dostluğunu ve akademik süreci paylaştığım kardeşim Nefise Selma Pala'ya teşekkür ediyorum.

Çalışma süresince desteğini esirgemeyen, yanımda oluşu ve varlığı bana güç veren, katılımcılara ulaşmamda yardımcı olan sevgili hayat arkadaşım Süleyman Çakmakçı'ya ve bu çalışmayı nihayete erdirmemde motivasyon kaynağım olan sevgili çocuklarım Hamza'ya, Yahya'ya ve Akif'e çok teşekkür ediyorum.

13.08.2024

Nesibe Pala Çakmakçı

ÖZET

Tezin Başlığı : Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ Örneği
Tezin Yazarı : Nesibe Pala Çakmakçı
Danışman : Doç. Dr. Behçet Kaldık
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Bilim Dalı : Sosyoloji
Kabul Tarihi : 26.08.2024
Sayfa Sayısı : XI (ön kısım) + 184 (tez) + 1 (ekler)
Komşuluk, toplumsal ilişkilerin önemli bir basamağıdır. Mekânsal yakınlığa dayalı bu ilişkinin hızla ilerleyen teknolojik gelişmelerden ve toplumsal değişimlerden nasıl etkilendiğini farklı kuşakların gözünden ele almak önemlidir. Zira komşuluk diğer ilişkilerden farklı olarak aileden sonra “en yakında” olandır. Bu yakınlık her zaman kurulan bağlar anlamında olmasa da fiziksel yakınlığın, bir çatı altında olmanın getirdiği zaruri ve önemli bir ilişkidir. Ayrıca toplumun her kesimini ilgilendiren bir konudur. Kuşaklarsa toplumsal değişimin izinin sürülebileceği bir araçtır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı güvenli sitelerde farklı kuşakların komşuluk ilişkilerinin niteliğini ve bunun kuşaklara yansımalarını ortaya koymaktır. Konunun sınırlandırılması ve bir cemaat yaşamı vaadinden dolayı güvenli siteler tercih edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, Elazığ ilindeki güvenli sitelerde ikamet eden X, Y ve Z kuşaklarından toplam 35 bireyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Buna göre güvenli sitelerde komşular arasında yardımlaşma ve dayanışma büyük ölçüde devam etmekle beraber gidiş geliş azalmış, bağlar zayıflamıştır. Birincil ilişkiler sınırlıdır fakat tanınan ve görüşülen komşularla kurulan ilişkiler ikincil ilişkilerden daha yakın, yarı birincil ilişki niteliğindedir. Kuşakların komşuluk algıları açısından bir farklılık görülmemiştir. Ancak Z kuşağının komşuluk ilişkilerinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Komşuluk, Kuşaklar, Güvenlikli Siteler, Toplumsal Değişme

ABSTRACT

Title of the Thesis: The Neighbour Relations of Different Generations Living in Gated Communities: Elazığ Sample	
Author	: Nesibe Pala Çakmakçı
Supervisor	: Doç. Dr. Behçet Kaldık
Department	: Sosyoloji
Sub-field	: Sosyoloji
Date	: 26.08.2024
Number of Pages: XI (front part) + 184 (thesis) + 1 (appendices)	
Neighbourhood is a critical stage of social relations. It is essential to examine how this relationship based on spatial proximity has been affected by rapidly developing technological advancements and social changes from the perspective of different generations. Because the neighbourhood is “the closest” one after the family, unlike other relationships. Although this closeness does not always mean established bonds, it is a necessary relationship due to physical proximity and being under the same roof. Moreover, it is a topic that concerns all segments of society. Generations are a tool through which the traces of social change can be followed. In this context, this study aims to reveal the nature of neighbourhood relations of different generations in gated communities and their reflections on generations. Gated communities have been preferred due to the limitation of the subject and the promise of a communal life. A qualitative research method was used in the study, and data was collected and analyzed through semi-structured interviews with 35 individuals from the X, Y, and Z generations residing in gated communities in Elazığ. Accordingly, although mutual aid and solidarity among neighbours continue to a large extent in gated communities, visits have decreased, and ties have weakened. Primary relationships are limited, but the relationships established with known and interacted-with neighbours are closer to secondary relationships, resembling a semi-primary relationship. No difference was observed in the generations' perceptions of the neighbourhood. However, it was concluded that the Z generation has limited neighbourhood relationships.	
Keywords: Neighbour, Generations, Gated Communities, Social Change	

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. X Kuşağının Demografik Bilgileri.....	42
Tablo 3.2. Y Kuşağının Demografik Bilgileri.....	42
Tablo 3.3. Z Kuşağının Demografik Bilgileri.....	43

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1. Araştırmaya Ait Temalar.....	41
Şekil 3.2. Komşuluk Olgusuna İlişkin Görüşlere Ait Kodlar.....	44
Şekil 3.3. Komşularla İlişkiler ve Etkileşim Biçimlerine Ait Kodlar.....	94
Şekil 3.4. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri ve Sosyoekonomik Faktörlere Ait Kodlar.....	147

GİRİŞ

Komşu ve komşuluk; bireyin içinde doğup büyüdüğü, toplumsallaştığı, iyi ya da kötü günlerini geçirdiği, biyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşıladığı, kısacası yaşadığı eve olan yakınlığıyla onun tüm bu yaşam boyutlarının en yakın şahididir. Bu şahitlik ise pek çok etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda komşuluk “en yakında olan” ve “ilk el uzatacak olan” konumuyla diğer toplumsal ilişkilerden ayrılmaktadır. Üstelik bu ilişki özel olandan kamusal olana geçişin bir basamağı olma özelliği de taşıdığından toplumsallaşmanın ilk ve en önemli evresi olan çocuklukta ve devamında bireyin şekillenmesini, sosyal uyumunu ve toplumsallaşmasını sağlamaktadır. Yine fiziksel yakınlık olarak aileden hemen sonra geldiği için sosyal kontrol işleviyle toplumsallaşma sürecini kolaylaştırır ve o süreçte öğrenilenlerin uygulamaya konulmasına öncülük eder. Ancak hızlı bir değişimin yaşandığı modern toplumlarda toplumsal bağlar ve ilişkiler de hızla değişmekte, komşuluk ilişkileri de bundan nasibini almaktadır.

Modern hayatın ve teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bireyselleşme toplumsal ilişkilerin yeniden şekillenmesinde oldukça önemlidir. Gelişen teknolojinin hızına uyum sağlayamamanın getirdiği kültürel gecikme pek çok toplumsal problemin de arka planını oluşturmaktadır. Bu teknolojik gelişme ve bireyselleşmenin başta aile olmak üzere akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ilişkilerinde ve daha genel anlamda toplumsal ilişkilerde nasıl bir değişime yol açtığını ortaya koymak, toplumsal sorunların çözümüne dair ipuçları vereceği gibi değişime uyum sağlamaya ve onu doğru yönlendirebilecek politikalar geliştirilmesine de imkan tanır. Bu anlamda toplumsalın bir minyatürü olan komşuluk ilişkilerinin detaylı ve bireylerin gözünden nitel bir yöntemle incelenmesi önem arz etmektedir.

Değişimin ortaya konulmasında kuşaklar da kilit bir kavramdır. Zira bireyin yaşam evresinin (gençlik, yaşlılık gibi) yani yaşın getirdiği değişimden farklı olarak kuşaklar sosyolojisi, önceki nesillerle aynı yaş dönemi açısından bakıldığında ortaya çıkan değişimi ele alır. Örneğin bir bireyin 20’li yaşlardaki bakış açısı, tercihleri ve beklentileri farklı iken 50’li yaşlarda farklıdır ve bu yaşam evresinin değişimiyle ilgili doğal bir süreçtir. Fakat günümüzdeki 20’li yaş bireylerin bakış açısı, yaşam tarzı, tercihi ve beklentileriyle 40 yıl önceki 20’li yaş bireylerinki de farklıdır. İşte kuşakların incelenmesi aynı yaşam evresine sahip, fakat hayatının bu evresini farklı

tarihsel ve toplumsal koşullarda yaşamış bireylerin bu farklılaşmalarını içermektedir. Aynı yaşam evresine rağmen ortaya çıkan farklılıklar toplumsal değişimle ilgili olduğundan kuşakların komşuluk olgusuna nasıl baktıklarını, komşularıyla ilişkilerinin nasıl olduğunu ortaya koymak toplumun nasıl ve ne yönde değiştiği konusunda yol gösterici olacaktır.

Çalışmanın bir ayağı olan güvenliklı siteler ise konunun sınırlandırılması ve kendi içinde bir topluluk olarak güvenli, nezih bir mahalle beklentisiyle inşa edilen yerleşim birimleri olması itibariyle komşuluk ilişkilerinin incelenmesi için elverişli bulunmuştur. Bu bağlamda bu çalışma komşuluk ilişkilerinin bugününü farklı kuşakların gözünden Elazığ özelinde incelemekte, modern kent hayatının ve teknolojik gelişmelerin ve bunların bir sonucu olarak artan bireyselleşmenin komşuların gündelik hayatına ve ilişkilerine nasıl etki ettiğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde komşuluk, güvenliklı siteler ve kuşaklar hakkında teorik bilgilere yer verilmiştir. Öncelikle komşuluk kavramı ele alınarak komşuluğun kavramsal çerçevesi çizilmiş, komşuluğun toplumsallaşma ve sosyal sermaye boyutları ele alınmış ve komşuluğun değişimiyle ilgili olarak modern kent hayatı ve bireyselleşmeyle ilgili kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Daha sonra güvenliklı siteler ve ortaya çıkışı ile güvenliklı sitelerde cemaat yaşamının olup olmadığıyla ilgili kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Son olarak kuşaklar başlığında da kuşak kavramı kavramsal düzeyde incelenmiş ve kuşaklar tanıtılmıştır.

İkinci bölümde çalışmanın metodolojisine yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın yöntemi, konusu, amacı, problemi ve önemi açıklanmış daha sonra veri toplama tekniği, çalışma grubu ve verilerin analizi ortaya konulmuştur. Çalışma nitel bir araştırma olup güvenliklı sitelerde X, Y ve Z kuşaklarından 35 bireyle yapılan derinlemesine görüşmelerle komşuluk ilişkilerini ve bu ilişkilerin değişimine etki eden faktörleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Üçüncü bölümde ise sahadan elde edilen veriler analiz edilerek bulgular elde edilmiş ve literatürle karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda farklı kuşakların komşuluk algısı, beklentileri, komşuluk olgusunun değişimi ve değişime neden olan faktörler değerlendirilmiştir. Ayrıca görüşme, yardımlaşma, güven ve bağlar, komşuların birbirleriyle yaşadıkları sorunlar ve bunları nasıl çözdükleri komşuluk

ilişkileri bağlamında ele alınmış, daha sonra güvenli sitelerin komşuluk ilişkileri üzerine etkisi sosyoekonomik faktörler ve güvenli sitelerin özellikleri yönünden incelenmiştir. Son olarak değerlendirme yapılarak araştırmadan elde edilen sonuçlar ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde komşuluk, güvenli siteler ve kuşaklar teorik çerçevede ele alınmış ve literatürdeki yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

1.1.Komşuluk

1.1.1. Komşuluk Kavramı

İnsanın sosyal bir varlık olması, çevresiyle etkileşim halinde olmasını gerektirir. Bu etkileşimlerde aile ve akrabalıktan sonra komşuluk gelmektedir. Komşu; konutları, mahalleleri, köyleri veya ülkeleri birbirine yakın olanların birbirlerine göre konumlarını ifade eder. Komşuluk da bu yakınlığın getirdiği durumu ve bunun ortaya çıkardığı ilişkiyi karşılayan bir kelimedir (Özdemir, 1991, s. 696). Genel olarak yürüme mesafesinde ve yüz yüze iletişimin mümkün olduğu sınırlar içerisindekileri kapsar (Bulmer, 1986, s. 18). Komşuluk mekânsal yakınlığa dayalı bir ilişki olduğuna göre mekânsal yakınlık bu ilişkinin düzeyini ve niteliğini belirleyici olmaktadır. Şu halde komşu sıkça karşılaşılan, bireylerin özel yaşam alanı olan evinin yanında/yakınında, onu olumlu veya olumsuz, bir şekilde etkileme imkanına sahip olandır. Ruonavaara komşu tanımının gözlemci ve üyeler açısından farklı olacağını; dışardan bakan biri için birbirine mekânsal yakınlığın yeterli olduğunu, üyeler yani sakinleri içinse birinin diğerinin aynı yerleşim bölgesinde yaşadığını bilmesi ve kabul etmesi gerektiğini söyler. Komşular genellikle yakınlarla yabancılar arasında bir yerde, tanıdıklar konumundadır (2022, s. 383, 384).

Yerleşik hayatın bir sonucu olan komşuluk ilişkisi, yaşam dünyasının temel ve önemli etkileşim biçimlerinden biridir. Bu ilişki, aynı zamanda insana dair etkileşimlerin pek çoğunu içermektedir. Ziyaret, davet, paylaşma, destek olma, selamlaşma, sohbet, aidiyet, kavga, dostluk, düşmanlık gibi yaşamın hemen her yönünü bir arada barındıran ve böylece bir kültür oluşturan komşuluk, özellikle yardımlaşma ve dayanışmayı akla getirir (Alver, 2012, s. 344). Geleneksel anlamdaki komşuluk ilişkilerinde var olan biz duygusu, gündelik hayatın hemen her aşamasında kendini göstermektedir. Bu güçlü biz duygusu, basit maddi ihtiyaçların karşılıklı olarak giderilmesi, ödünç alıp verme; temizlik, kış hazırlığı, çocuk bakımı ve

terbiyesi gibi her işte ve zor durumda yardımlaşma, düğün, cenaze, hasta ziyareti, dertleşme ve manevi yardımlaşma olarak somutlaşmaktadır. Bu yönüyle geleneksel komşuluk ilişkisi adeta ikinci, geniş bir aileyi anımsatmaktadır. Komşuluk da aile ve akrabalık gibi birincil ilişkilerden sayılmakla beraber zorunlu bir ilişkiden ziyade iradi ve bilinçli bir ilişkidir (Alver, 2012, 342). Bu açıdan aileye nispetle daha doğal ve içten ilişkilerin oluşmasına imkan verdiği söylenebilir. Ancak elbette komşuların seçilmesi konusu oldukça sınırlı bir durum olduğundan ve mekânsal yakınlığın bireylerin kontrolünde olması mümkün olmadığından komşuların her zaman iletişim kurmak istediğimiz insanlar olmayabileceği (Ruonavaara, 2022, s. 385; Silverman, 1986, s. 314) unutulmamalıdır. Daha önce belirtildiği gibi insana dair etkileşim türlerinin pek çoğunu içerdiği için bu etkileşimler olumsuz da olabilir. Yine komşuluk ilişkileri, doğrudan somut sosyal ilişki biçimleriyle karakterize edilen “açık komşuluk” veya normal şartlarda somutlaşmayan, görünmeyen fakat zorlu ve acil durumlarda olumlu bir eylemle ortaya çıkan “gizli komşuluk” şeklinde olabilir (Mann, 1954, s. 164). Yani komşunun yeri geldiğinde akrabadan önce geldiği durumlar bu gizli komşuluklar pratiğidir. Bu aslında komşuluğun mekânsal yakınlığının önemini göstermektedir. Zira aralarında doğrudan, görünen bir ilişki olmasa dahi fiziksel yakınlık, ulaşılabilirlik etkileşim potansiyelini her zaman için taşımaktadır. Sosyal psikolojide yakınlık etkisi denilen bu durumla ilgili bilindik bir araştırmaya göre Wastegate West isimli bir yerleşim bölgesinde yaşayan sakinlere en sık etkileşimde bulundukları sakinler sorulduğunda iki kapı ötedeki komşudan daha fazla kapı komşusundan bahsettikleri, %41’inin ilk sıraya kapı komşusunu koyduğu görülmüştür (Aronson vd., 2012, s. 561; Freedman vd., 2003, s. 191). Bu konuda yapılmış birçok araştırma ve deney de mevcuttur. Ayrıca birebir ve yüz yüze somut etkileşim olmasa dahi komşunun komşuya özellikle apartman hayatında gürültüsünün, kahkahasının, kavgası, kokusunun gitmesi, özel konuşmalarının duyulması, temizliğinin ya da tadilatının, tamiratının, taşınmasının, yatma kalkma saatinin vs. diğerini etkilemesi gibi pek çok durum düşünüldüğünde bu yakınlık durumunun komşuluğu tanımlamadaki temel nokta oluşu daha anlaşılır hale gelmektedir. Ruonavaara komşular arasındaki ilişkinin düzeylerini Rick Grannis’in *From the Ground Up* isimli kitabından uyarlamayla yaptığı alıntıda dört düzeyde sıralamıştır (2022, s. 10):

- İki kişi coğrafi, mekânsal olarak birbirine ulaşabilir durumdaysa birinci düzey,
- Birbirleriyle istemsizce karşılaştıkları, varlıklarını kabul etme, birbirlerini gözlemleme ve konuşma vesilelerine sahip olduklarında ikinci düzey,
- Bilinçli ve istemli bir temas kurulmuşsa üçüncü düzey,
- Karşılıklı ortak norm ve değerlerin gerçekleştiğini, güvenin varlığını gösteren faaliyet ve davranışlar varsa dördüncü düzey komşuluk ilişkisi vardır.

Ruonavaara'ya göre Grannis dördüncü düzey ilişkiler için *neighbourliness* anlamında bir komşuluk olmadığını, bunun için bir samimiyet ya da duygusallık olması gerekmediğini söylese de bu kavramın dördüncü aşama ilişki modeline uygundur (Ruonavaara, 2022, s. s. 11). *Neighbourliness* komşular arasındaki kararlı, istemli, olumlu ve dostça ilişkileri ifade eden komşuluktur (Bulmer, 1986, s. 21). Grannis'in modeli komşunun; yakınımızda yaşayan, karşılaşma olasılığımızın olduğu, etkileşime girebildiğimiz ve mahallemiz için kolektif çalışmalar yapabileceğimiz kişiler olduğunu özetlemektedir (Ruonavaara, 2022, s. 11).

1.1.2. Komşuluk ve Toplumsallaşma

Komşuluk, toplumsallaşmanın ilk araçlarından biridir. Toplumsallaşma toplumun norm ve değerlerinin içselleştirilmesi, toplumsal rollerin ve bunların nasıl yerine getirileceğinin öğrenilerek toplumun üyeleri haline gelme sürecidir. Toplumsallaşma çocuklukta daha belirgin olmakla birlikte yaşam boyu devam eder (Marshall, 2005, s. 760). Toplumsallaşma aidiyet ve kimlik oluşumunda etkili olduğu gibi toplumsal işleyişin devamlılığı için de gereklidir (Akın, 2014, s.75). Komşuluk aile gibi bir arada, fiziksel yakınlık içinde yaşamının daha genişletilmiş, bir sonraki adımı niteliğinde bir yakınlığa sahip olduğundan kamusalığa, toplumsal olana geçişin de bir fragmanı, provası gibidir. Özellikle geleneksel toplumlarda aileden sonra bireyin çocuklukta ilk muhatap olduğu, birebir ilişki kurup geliştirdiği ve toplumsal normları, inanç ve değerleri içselleştirmesi noktasında düzenli ve sürekli ilişki kurduğu bir kurum olarak komşuluk, bir kontrol mekanizması olarak işlev görmek ve toplumsal pratiklerin nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Komşuluk toplumsallaşmayı sağlarken toplumsallaşma da komşuluğu inşa etmektedir (Akın, 2014, s. 74, 76). Örneğin komşunun aile büyüğü olarak görülmesi, gerektiğinde çocuğa ikazda bulunmasının ve terbiyesinde müdahil olmasının normal

karşılanması, çocuğun toplumsallaşmasında etkili olmakta (Koyuncu, 2014, s. 16), bu durumlar da komşuluk ilişki ve etkileşimlerini güçlendirmektedir. Komşuluğun kurumlaşması da geleneksel norm, inanç ve değerler temelinde pratiğe dökülen komşuluk ilişkilerinin toplumsallaşma aracılığıyla üretilmesi sonucu gerçekleşir (Akın, 2014, s. 76).

Komşuluk ilişkisi hem mekan birlikteliği hem sosyal birlikteliktir. Bu birlikte oluş aynı zamanda birlikte hareket etme, yani birbirine uyum sağlama, birbirinin haklarını ve sınırlarını gözetme demektir. Bu da tutumların ve ilişkilerin birtakım normlar temelinde gerçekleşmesi anlamına gelir (Usta Baki, 2021, s. 122). Şu halde komşuluk birlikte yaşama kültürünün edinildiği, paylaşım temelli kültürel normların inşa edildiği toplumsal olanın merkezinde bir kavramdır. Komşuluk ilişkilerini farklılaştıran da işte bu inşa edilen toplumsal normlardır (Aydemir, 2013, s. 89). Örneğin yukarıda ifade edildiği üzere komşuların komşu çocuğunun terbiyesine müdahil olması köydeki komşuluk ilişkisinde bir sorun olmayabilirken kentte, güvenli bir site hayatında farklı algılanabilir (Akın, 2014, s. 79). Toplumsal normların işleyişi ve yeniden üretilmesi ise sosyal kontrol aracılığıyla olur. Komşu çocuğunun yetişkin komşudan aldığı uyarı bir sosyal kontroldür ve çocuk bu yolla toplumsallaşmayı öğrenir. Sosyal kontrol, toplumun kendisinden beklenen değerlere ve normlara göre kendini düzenleme yeteneğidir (Janowitz, 1975, s. 82). Bu düzenleme bir takım kontrol ve uyarı mekanizmaları ile çatışan eylemleri uyumlu hale getirerek (Ross, 1896, s. 519) gerçekleşir. Bu uyarı ve kontrol mekanizmaları içinde formel yani yasalar yoluyla resmi olarak uygulananlar olduğu gibi küçümseme, kınama, alay, dışlama veya şiddet gibi yaptırımlarla enformel gayri resmi olarak da uygulanabilir. Yasal olmayan toplumsal normlar; bireylerin bir davranışı ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüp düşünmediğini, bu da o davranışa verdiği tepkiyi ve yasal kontrol yollarına başvurup başvurmayacağını belirler (Horwitz, 1990, s. 5). Sosyal kontrol bazen de dedikodu, gayri resmi gözetleme gibi farklı şekillerde olabilir (Bulmer, 1986, s. 32). Sampson ve arkadaşlarının geliştirdiği, bir mahalledeki insanların normlar oluşturmaları ve bunu enformel sosyal kontroller aracılığıyla uygulama becerisi olarak tanımlanabilecek *kolektif etkililik* (Mallach ve Swanstrom, 2023, s. 17) Sampson ve arkadaşlarına göre komşuluk bağlamında bireylerin karşılıklı güveni ve ortak yarar için müdahale etme isteği arasındaki bağlantıyı ifade eder. Müdahale etme isteği ise karşılıklı güven ve

kuralların, normların net olması ve komşular arasındaki uyumla mümkün olabilir (Sampson vd., 1997, s. 919; Sampson ve Raudenbush, 1999, s. 612). Sosyal kontrol toplumsal düzen ve işleyişin devamlılığıyla ilgilidir.

1.1.3. Komşuluk ve Sosyal Sermaye

Komşuluğun sosyal bir ilişki olması onu sosyal sermaye kaynağı konumuna da taşımaktadır. Zira sosyal sermaye az veya çok kurumsallaşmış karşılıklı tanışık, tanıdık olmaya dayalı ilişkilerden oluşan, güçlü ağ bağlantılarına veya grup üyeliğine sahip olan ve üyelerine kolektif aidiyet sağlayan kaynakların tamamını içerir (Bourdieu, 1986, s. 21). Kişiler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yapısına dayanan sosyal sermaye, yokluğunda erişilmesi mümkün olmayan amaçlara ulaşılmasında işlevseldir ve aktörlerin eylemlerini kolaylaştırır. Sosyal sermaye bağları güven gerektiren işlerde; bireylerin sahip olduğu aile, arkadaşlık gibi topluluk bağlarını kaybetmemek ve onsuz elde edemeyeceği, yapamayacağı işleri yapabilmek için karşılıklı güven duymalarını kolaylaştırır. Yine sosyal sermayenin sağladığı güven duygusu ve normatif yapı insanların hayatını kolaylaştırabilir. Örneğin bir metropolden daha küçük bir şehre taşınan bir anne daha önce yapamadığı çocuklarını parkta tek başlarına oynaması için bırakmak, okula göndermek gibi şeyleri artık yapabiliyorsa bu, taşındığı yerin toplumsal normlarının tek başına gözetimsiz çocukların diğer yetişkinler tarafından korunması noktasında farklı olmasıyla, dolayısıyla sosyal sermayenin varlığıyla ilgilidir (Coleman, 1988, s. 98, 99).

Putnam'a göre sosyal sermaye, sosyal ağları ve ilgili karşılıklılık normlarını içerir ve bunlar karşılıklı yarar için işbirliğini kolaylaştırır. Karşılıklılık normları eylem için aktörlere karşılıklı sorumluluk yükler. İnsanların birbirleri için bir şeyler yapmaları, fakat doğrudan o an bir koşul ya da beklentilerinin olmaması, uzak gelecek için bilinçaltında var olan karşılıklılık ise *genelleştirilmiş karşılıklıdır* (Putnam, 2000, s. 18, 19) ve güvenle birlikte sosyal sermayenin temel taşıdır. Bireyler birbirine güvenerek ve bu güveni boşa çıkarmayarak işbirliği içinde daha iyi duruma birlikte gelebilirler (Putnam, 2000, s. 142, 143). Genelleştirilmiş karşılığın gündelik hayatta pek çok örneğini görmek mümkündür. Belki en somut ve hızlandırılmış şekli imece usulüdür. Özellikle köylerde işbirliğinin ve yardımlaşmanın pratik ve olumlu sonuçlarını en iyi şekilde gösteren genelleştirilmiş karşılıklılık normudur.

Putnam sosyal sermayenin *bağlayıcı* ve *köprü kurucu* olmak üzere iki biçiminden bahseder. *Bağlayıcı sosyal sermaye* içe dönüktür, özel kimlikleri ve homojen grupları güçlendirir. Karşılıklılığı desteklemek ve dayanışmanın aktive edilmesi için oldukça işlevseldir. *Köprü kurucu sosyal sermaye* ise dışa dönük ve çeşitlilikleri kapsayıcıdır. Harici varlıklarla bağlantı ve bilginin yayılması için işlevseldir (Putnam, 2000, s. 20). Bağlayıcı sosyal sermayede bağlar daha güçlü ve derindir ve dar bir alanı kapsar. Köprü kurucu sosyal sermayede bağlar daha zayıf fakat geniş bir alana yayılmıştır. Bu aynı zamanda Granovetter'in *zayıf* ve *güçlü bağlar* karşılaştırmasıyla da ilişkilidir. Zayıf bağlar dostluktan ziyade tanışıklıktan kaynaklı, yüzeysel iken güçlü bağlar aile ve yakın arkadaşlık gibi daha derin, daha duygusal bağlardır. Bir sosyal bağın gücü harcanan zaman, yakınlık, güven, duygusal derinlik ve karşılıklı hizmetlerin durumuna göre belirlenir. Bunların çokluğu onun güçlü bağ olduğunu gösterir. Zayıf bağlar genelde önemsiz görülmelerine karşın güçlü işsel bağları olan farklı gruplar arasında köprü görevi görebilirler. Zayıf bağlar bireylerin güçlü bağlar içerisinde yalıtılmasını engeller ve toplumla bütünleşmesini sağlar (Granovetter, 1973, s. 1361; Henning ve Lieberg, 1996, s. 8; Hirvonen ve Lilius, 2019, s. 1025; Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 422). Bu da Putnam'ın köprü kurucu sosyal sermayesine denk gelir. Komşuluk ilişkileri bu bakımdan genellikle zayıf bağlar olarak kabul edilmektedir (Henning ve Lieberg, 1996; Mallach ve Swannstrom, 2023, s. 16).

Bu ve sosyal sermaye ile ilgili diğer açıklamalar dikkate alındığında aynı durumların komşular ve mahalle için de geçerli olduğu görülecektir. Bu anlamda komşuluk ilişkileri sosyal sermaye araçlarıdır (Hirvonen ve Lilius, 2019, s. 1026) Komşularla kurulan ilişkiler sosyal sermayeyi belirler. Sosyal sermayenin öne çıkan başlıkları sosyal ağlar, güven, normlar, toplumsal katılım, aidiyet gibi kavramlardır. Komşuluk ilişkisindeki dayanışma, karşılıklılık, normlar ve yaptırımlar, güven, dostluk, ortak hedef gibi başlıklar da komşuluğun bir sosyal sermaye alanı olduğunu göstermektedir. (Aydemir, 2013, s.84, 86,). Komşuluk kültürünün parçası olan yardımlaşma, düğün, taziye evine yemek götürme, acil durumlarda yanında olma gibi ritüeller de sosyal sermayeyi pekiştiren unsurlardır (Aydemir, 2013, s. 90).

1.1.4. Mahalle

Geleneksel komşuluğun kentteki mekanı yakın komşuluktan uzak komşuluğa mahalledir. Çünkü mahallenin sosyal anlamda sınırlarını belirleyen de komşuluktur (Akyol Altun, 2010, s. 219). Mahalle genel olarak şehrin mikrokozmosu, şehir de mahallelerin toplamı olarak görülmüştür (Wellman ve Crump, 1978, s. 1). Mahalleyi var eden evler ve evler arasındaki ilişkidir. Cami Türk-İslam şehirlerinde mahallenin temel unsurları arasında yer alır. Zira cami dini ve sosyal bir toplanma mekanıdır. Bir diğer sosyal mekan ise kahvehanelerdir. Burası da mahallelinin toplandığı, birlikte vakit geçirip sohbet ettiği, yüz yüze ilişki kurduğu bir yerdir. Sokak selamlaşmaların, aşinalıkların, toplumsal ortama katılmanın, çocukların oyunlarının ve toplumsallaşmasının alanı (Alver, 2012b, s. 223, 224), komşuları ve evleri birbirine bağlayan damarlar gibidir. Çeşme ise medeniyetlerin etrafına kurulduğu suyun toplama gücünü temsil eder ve mahalleliyi çevresinde toplar. Mahallelinin, komşuların diyaloglarının bir kısmını çeşme başı muhabbetler oluşturur. Çeşme aynı zamanda toplumsal paylaşma ve hayır yapmanın önemli bir aracıdır. Geleneksel toplumda mahalle aynı zamanda bir kimlik ve aidiyettir. Mahallelinin birbirine ve mahallenin sorunlarına karşı duyarlı ve sorumlu olması da bu aidiyetin bir göstergesidir (Alver, 2012b, s. 225, 226). Tönnies'in cemaat kavramına uygun olarak mahalle yaşamında ilişkiler yüz yüze, samimi ve birincil ilişkilerdir. Bireyler etnik ve sosyokültürel olarak farklılaşmamış ve geleneklerine bağlıdırlar (Akyol Altun, 2010, s. 220). Mahallenin, kentin ve dolayısıyla toplumun bir minyatürü olması dolayısıyla mahalledeki güven deneyimleri genel manada toplumda güvenin oluşması için önemlidir (Hirvonen ve Lilius, 2019, s. 1026). Dolayısıyla mahalleler birer sosyal sermaye depolarıdır (Mallach ve Swanstrom, 2023).

1.1.5. Topluluk Yaşamının Değişimi

Komşuluğun yukarıda ifade edilen tüm bu yönlerine bakıldığında oldukça önemli, insani etkileşimlerin esaslarından biri olduğu görülmektedir. Bazen aile ve akrabanın bile ilk elden yetişemeyeceği, el uzatamayacağı, destek olamayacağı noktalarda hemen yanı başındaki komşu devreye girmektedir. Kentleşmenin ve sonuçlarının modernleşmeden küreselleşmeye pek çok değişim parametreleriyle bağlantısı düşünüldüğünde konunun derinliği anlaşılmaktadır

Komşuluk ilişkileri toplumsallaşmanın bir parçası olduğuna göre komşuluk ilişkilerinin niteliği genel anlamda toplumsal ilişkilerin niteliğiyle paralellik arz etmektedir. Toplumsal ilişkiler ise modernleşmeyle değişen ve dönüşen dünya düzeni içerisinde değişime uğramıştır. Giddens’a göre modernliğin modern öncesine göre çok daha fazla fırsatlar yaratmasına rağmen karanlık bir yönü de vardır (Giddens, 1994, s. 14). Modernliğin getirdiği yaşam tarzı bireyi geleneksel toplumsal düzenden çekip çıkarmıştır (Giddens, 1994, s. 12). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya daha hızlı bir değişim dönemine girmiştir. Sanayinin, ulaşımın, teknoloji ve iletişim araçlarının gelişmesiyle hızlı bir kentleşme süreci başlamış, nüfus artmış ve buna bağlı olarak pek çok sorun ortaya çıkmıştır.

Modernizm üretim/sanayileşme/kentleşme, ulaşım ve tüketim alanlarında yeni imkanlar, koşullar oluşturmaktan ziyade bunların bir sonucudur. Elbette bu sonuç daha sonra büyük bir etkiye kavuşmuş ve bu alanları da etkilemiştir (Harvey, 1997, s. 37). Üretim ve sanayinin, ulaşım ve haberleşme sistemlerinin ve tüketimin kalbi ise kentler olduğundan modernizm daha çok kentsel bir olgu ve “kentlerin sanatı”dır (Harvey, 1997, s. 39). Bir anlamda kent modernizmi üreten ve geliştiren, ona ortam sağlayan bir konumdadır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü bir hızla gelişmesiyle zamanın mesafelere galip gelmesi, yerkürenin küçük bir köy haline gelmesi ile dünya algımız ve bakış açılarımız kökten değişikliğe uğramıştır. Harvey’in *zaman-mekan sıkışması* olarak isimlendirdiği bu durumun pek çok önemli etkileri olmuştur. 1970’ten itibaren ise mekanın başat görüngülerinden kentsel yaşamda temel değişiklikler olmuştur (Harvey, 1997, s. 270, 19). Fakat Bauman mesafelerin, mekanın önemini yitirishinin de sınıfsal olduğunu ve güçlü olanların sadece zamanın içinde, zayıf olanların ise mekanın içinde yaşadığını savunmaktadır (Bauman, 2005, s. 55).

Kentsel yaşamın toplumsal yaşamı ve ilişkileri değiştirip değiştirmediği, değiştiriyorsa ne yönde, nasıl ve ne kadar değiştirdiği konusu oldukça önemlidir. Durkheim sanayileşme, kentleşme, bürokrasi ve uzmanlaşmanın toplumsal bütünleşme araçları olan aile, komşuluk, din gibi yapıların işlevselliğini zayıflattığını, dolayısıyla bu geleneksel yapıların artık toplumsal bütünleşmeyi sağlamak konusunda yetersiz olduğunu söylemektedir (Tatlıcan, 2018, s. 48). Ona göre özgürlüğün temeli kolektif vicdanın baskısında, normların uyguladığı

zorlayıcılık ve yaptırımdadır (Bauman, 2005, s. 87). Zira Durkheim toplumun bireyden önce geldiğini savunuyordu (Turner, 2014, s. 153).

Simmel modern kentlerdeki yaşamla ilgili ve pek çok başka görüşüyle kent sosyolojisi alanının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Simmel'e göre modern kentlerdeki insan rasyonel ilişkilerin hesapçılığıyla sayılara indirgenmiş, yüzeysel ve geçici ilişkilere mahkum edilmiş, hayatı gri tonda gören ve yaşayan, özgür fakat yalnız, güvensiz, bezgin ve kayıtsızdır (Simmel, 2009, s. 319-325). Bu güvensizlik ve kayıtsızlık sonucunda yıllarca komşu olunan kimselerin nasıl görüldüğü bile kent insanı için muammadır. Kent insanını kasabalının gözünde soğuk ve ruhsuz yapan şey tam olarak bu mesafeliliktir (Simmel, 2015, s. 101). Fakat Simmel kent hayatının bu olumsuz yönleri yanında olumlu yönlerine de değinir. Metropol yaşam tarzında kopma gibi görünen bu durumlar aslında toplumsallaşma biçimlerindendir (Simmel, 2009, s. 323). Taşrada yaşamın ve zihinsel imgelerin ritmi daha yavaş ve düzenli akar. Kentte ise hayat çok akışkan ve değişkendir, fazladan bir bilinçlilik hali ve çaba gerektirir. İşler ve ilişkiler öyle karmaşıktır ki zamanı ölçmeden bir iş yapmak kentte kaos oluşması demektir. Kasabadaki hayat duygusallık, kentteki ise düşünsellik temelinde yaşanır (Simmel, 2009, s. 318, 320). Geleneksel toplumda bireyin bireysel gelişimine, kendi kendinden sorumlu olmasına (yani bireyselliğine) izin verilmez ve özgürlüğü kısıtlanmıştır. Bireyler birbirini denetler ve özel hayat büyük bir baskı altındadır. Kentte sayı ve mekânsal genişlik anlamında büyüyen toplumsal grupta bağlar gevşer ve başkalarına çizilen sınırlar daha geniş ilişkiler yoluyla esner. Bu da bireysel özgürlüğü getirir. Kasaba insanının dar bir alana hapsedilmişliği, özgünlüğünün kısıtlanmışlığı ve önyargılarla kuşatılmışlığı karşısında kent insanı geniş çevrelere yayılma ve ulaşma imkanına sahiptir. Elbette bu özgürlüğün bedeli olarak yalnızlık ve kaybolmuşluk duygusu özgürlüğün her zaman duygusal yaşamda bir rahatlama getireceğini garanti etmeyeceğini göstermektedir (Simmel, 2009, s. 323-325). Simmel'e göre bireyselleşme, farklılaşma ve çevrenin genişlemesi bireyin en yakınındakiyle olan bağı zayıflatır ve uzakta olanla yeni bağlar oluşturur (2009, s. 236). Ayrıca onun anladığı bireyselleşme toplumsal katılımdan kaçınma olmadığı gibi toplumsal katılım da sadece kısıtlama ve uyum demek değildir (Janowitz, 1975, s. 91). Çevrenin genişlemesi ile sınırların esnemesi ve uzaktakiyle bağ kurma imkanı Granovetter'in zayıf bağların işlevini akla getirmektedir. Uzakta olanla kurulan yeni

bağlar farklılıklar arasında köprü kurmaya ve dar alandan çıkmaya imkan tanır, dolayısıyla bireye ve topluma yeni fırsatlar sunar.

Sennett de Simmel gibi kent hayatının olumlu ve olumsuz yönlerini ele almaktadır. Sennett kentin farklılıklarla hoşgörü içinde yaşamayı öğrettiğini, insanların kendi sınıfı, yaşam biçimi veya ırkı dışındakilerle deneyimlere imkan verdiğini, bunun da toplum için bir kazanç olduğunu, kasabanın bireyin kendini gerçekleştirme potansiyelini ve vizyonunu daralttığını düşünmektedir (Parker, 2004, s. 85). Kent yaşamının bu imkanlarından yararlanmak için farklılıkları tehdit olarak görmek yerine bunların toplumsal yaşam ve bireysel yaşam arasındaki dengeyi kurabilmek için elzem olduğunu bilmek gerekir (Sennett, 1999, s. 16). Nüfus yoğunluğunun artmasının rekabeti de artırdığını ve bu yoğunluğun getirdiği bir aradılığın hoşgörüyü olumlu etkileyebileceği görüşü (Rittersberger, 2013, s. 11) Sennett'in kentte farklılıklarla bir arada yaşamının hoşgörüyü öğrettiği görüşüyle örtüşmektedir. Bauman da (2012, s. 52) homojen, tek tip yerel topluluklarda tek tipliğin uyumluluğu artırma gibi bir artısı olduğunu fakat hoşgörüsüzlüğü getirerek farklı olana tahammülü olumsuz etkilediğini söylemektedir. Beck ve Beck-Gernsheim (2002, s. 35) ise modern kentsel gelişmelerin çok çeşitli kültürlerden insanların bir araya gelmesine ve mahalledeki ilişkilerin daha gevşek organize olmasına neden olduğunu dile getirmiştir. Bireyselleşme bir yandan geleneksizleşmeye neden olurken bir yandan da farklı kültürlerin çatışması olarak yaşanan melez gelenekleri icat eder (Beck ve Beck-Gernsheim, 2002, s. 26). Eğitim, refah devleti ve insan hakları gibi kurumsal kaynakların olduğu yerdeki bireyselleşme ile bunların olmadığı yerdeki atomizasyon arasında farklılık vardır ve neoliberal piyasa atomizasyonu dayatmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2002, s. 24).

Bauman'a göre insanı mutlu eden şeyler özgürlük ve onu acıdan koruyan güvenlidir. Güvenlik düzeni, düzen ise özgürlüğü kısıtlayıcı dayatmaları getirir. Bu ikisinden birinden diğerine sahip olmak için de ikisi arasında bir uzlaşma ve denge için de fedakarlık gerekeceği için tam anlamıyla hoşnut olmak, ikisi arasında mükemmel bir denge kurmak mümkün olmasa da iyi bir dengenin formülünü aramak gerekir (Bauman, 2005, s. 57, 74). Modernitenin siyasi tarihi de bu denge ve uzlaşma arayışının tarihidir (Bauman, 2005, s. 73) ve aslında modernlik, toplumsal belirlenim

yerine öz belirlenimi ikame ettiği için bireyselleşme ile aynı toplumsal durumu ifade eder (Bauman, 2005, s. 179). Modern kent insanı için çok fazla sayıda seçeneğin olması, denetim eksikliği ve belirsizlik bireysel özgürlüğün bedeli olan kaygıyı beraberinde getirir. Kentte niteliği açık, kesin ve sade şeylere ulaşmak pek mümkün değildir. Modern kentler artık anonim kalabalıkların toplandığı, belirsizliklerle dolu yabancıların mekanıdır (Bauman, 2005, s. 112). Dolayısıyla birliktelik yerine kaçınma bir yaşam stratejisi olmuştur. Bu da insanları, komşuları sevme veya nefret etme, uyum veya çatışma gibi dilemmaları ve tercih zorunluluklarını ortadan kaldırmaktadır (Bauman, 2012, s. 53).

Modern kent yaşamının insan ilişkilerini nasıl etkilediği konusundaki tartışmalar Durkheim'in mekanik-organik toplum ve Cooley'nin birincil ve ikincil gruplar sınıflamasıyla paralellik arz eden Tönnies'in cemaat-cemiyet dikotomisi temelinde yapılmaktadır. Tönnies'in 1887'de "Gemeinschaft und Gesellschaft"ı yayınladıktan sonra kırsal olanın sıkı ve yakın bağları, kentsel olanın ise rasyonel ve soğuk bağları temsil ettiği bir gelenek ortaya çıkmıştır (Blokland, 2017, s. 23). Buna göre cemaat toplumları ortak geleneklerle birbirine bağlı, yerel sınırlı bir alanda ortak iyilik ve amaçlar için birlikte çalışan bireylerden oluşurken cemiyet toplumlarında sosyal bağlar hesapçı ve akılsaldır. Komşuluk, akrabalık gibi yerel bağlar daha az bir öneme sahiptir (Clark, 2009, s. 1563). Sanayileşmeyle birlikte kentleşme süreci içerisinde toplumlar cemaat yapısından geçici ve araçsal ilişkilerin, çıkarıcı bireyciliğin öne çıktığı cemiyet yapısına evrilmiştir (Giddens, 2012, s. 946). Tönnies açık, doğrudan ve duygusal ilişkilerin hakim olduğu cemaatin kapitalizm ve kentleşmeden önce geleneksel ve hiyerarşik toplumlarda var olduğunu, cemiyetin ise işbölümü ve istikrarsız sınıfların olduğu modern toplumla ilgili olduğunu söylerken aynı anda var olamayacak, tarihsel bir doğrultudaki iki zıt şeyi anlatmayı amaçlamıştır (Sennett, 2013, s. 288).

Kentin toplumsal ilişkileri nasıl etkilediğine dair farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bunlardan ilki Chicago kent araştırmacısı Louis Wirth'ün öncülük ettiği yaklaşımdır. Wirth'ün modern kentlerinde toplumsal ilişkiler anonim, süreksiz, tarafsız, ikincil ve parçalıdır (Turner, 2014, s. 330). Wirth'e göre kentteki insan sayısının çokluğu ve yoğunluğu heterojenliği artırmaktadır. Etnik köken, toplumsal ve ekonomik konum ve beğenilerin farklılaşmasından dolayı akrabalık ve

komşulukla ilgili duygular yok olacak veya zayıflayacaktır. Weber'in bir yerdeki insan sayısının ve yoğunluğunun artmasının komşuluğun özünde olan birbirini tanımayı imkânsızlaştıracağı düşüncesine vurgu yapan Wirth, Simmel'den de alıntılar yaparak niceliksel artışın niteliksel değişmeyi getirdiğini söyler. Buna göre kentte yaşayanlar, gündelik hayatta etkileşimde olduğu insan bakımından kırsal bölgede yaşayanlara göre daha çok insanla ilişkide bulunsalar bile bunların çok azını gerçekten tanımakta ve hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Kent insanı, daha fazla insana ve işbirliğine ihtiyaç duyar, fakat kişilere bağımlılığı daha azdır. Kentteki ilişkiler, her ne kadar yüz yüze de olsa yapay, geçici ve ikincil ilişkilerdir. Birey, bir yandan yakın olmanın getirdiği denetimden kurtulurken bir yandan da kendini ifade etme ve katılma duygusundan mahrum kalır. Bu da Durkheim'in anomi kavramının karşılığıdır. Kentte yaşanan hareketlilik ve yer değiştirme gerçek bir komşuluk ilişkisi geliştirmenin önündeki bir diğer engeldir (Wirth, 2002, 82-84). Giddens, Wirth'ün modern kentlerin gayri şahsi olduğu konusunu abarttığını ve modern kentlerdeki akrabalık ve arkadaşlığın onun düşündüğünden daha güçlü olduğunu söyleyerek Gans'ın köylü kentlilerle ilgili çalışmasına ve Fischer'ın alt kültürlerine atıfta bulunur. Bu açıdan Wirth'ün fikirleri bir noktada geçerlidir fakat fazla genellemecidir, zira modern kentler anonim ve gayri şahsi olsa da çeşitlilik ve samimiyet de içermektedirler (Giddens, 2012, 949, 950).

Değişimin başat unsurlarından ve modern toplumun mekanı olarak görülen kentin cemaatle zıt ve birbirini dışlayan şeyler olduğuna dair varsayımlar (Ayata ve Güneş Ayata, 1996, s. 3) topluluğun kaybedildiği, sosyal bütünleşmenin büyük ölçüde alternatif olabilecek ilişkilerle telafi edilmeksizin yok olduğu temeli üzerine kurulmuştur (Henning ve Lieberg, 1996, s. 5). Örneğin şehirdeki insanların küçük yerlerdeki insanlara göre komşularıyla daha az ilgilendiği şeklinde yaygın bir kanaat söz konusudur (Silverman, 1986, s. 312). Oysa yerel topluluklarla ilgili yapılan deneysel çalışmalarda cemaat yaşamının devam ettiğini gösteren veriler vardır. Bu veriler köylü toplumların tamamen cemaatsel yapılar olmadığı gibi modern kentlerde de dayanışmacı birlikteliklerin çeşitliliğini göstermektedir (Janowitz, 1975, s. 86). Bu çalışmalardan Allan, Crow ve Summers'ın yaptığı araştırma sonuçlarına göre topluluk duygusu devam etmektedir ve komşuluk ilişkileri de bireyselleşme teorilerinin öngördüğünden daha olumlu bir biçimde geniş bir kapsama sahiptir (Crow vd., 2002; Lewis, 2020, s. 96).

Wellman ve Crump (1978) modern kentlerde birincil, yüz yüze ilişkilerin ve yakın bağların durumuyla ilgili topluluk tartışmalarını *kaybolmuş, kurtarılmış ve özgürleşmiş* olmak üzere üç ayrı argüman olarak ele almıştır. Bunlardan kurtarılmış topluluk yaklaşımı kentte komşuluk ve akrabalık ilişkilerini, aidiyet duygusu oluşturan birincil ilişkileri içeren cemaat yaşamının halen devam ettiğini savunan yaklaşımdır. Buna dair Young ve Wilmott'un Doğu Londra'daki aile ve akrabalığı ele aldığı çalışmasıyla Gans'ın kentsel köylülerle ilgili çalışmaları örnek verilebilir. Bunların hareket noktası kentlerde topluluğun halen var olduğu ve bu resmi olmayan yapıların hem sakinler hem de sosyal bir sistem olan şehirler için hayati önem taşıdığı ve bu sebeple yok olmadığıdır (Schieffle, 1990, s. 96). Gans, köylü kentlileri ele aldığı çalışmasında banliyödeki göçmen nüfusun üçüncü kuşakta bile etnik temelli ilişkileri devam ettirdiklerini, birincil ilişkiler kadar olmasa da ikincil ilişkilerden daha samimi ilişkiler kurduklarına vurgu yapmış ve bu bölgelerde daha olumlu komşuluk ilişkileri olduğunu söylemiştir (Ayata ve Güneş Ayata, 1996, s. 3; Usta Baki, 2021, s. 124).

Fischer'in ise Wirth'ün ve Gans'ın yaklaşımlarının değerli olduğuna inanmakla beraber kentin sosyal yaşamı nasıl etkilediği konusunda vardığı sonuç iki yaklaşımın sentezi denebilecek altkültürel bir teoridir (Flanagan, 2010, s. 107). Fischer'a göre kent insanı kendileriyle benzer ilgilere ve ortak geçmişe sahip olanlarla yerel bağlantılar kurmakta ve alt kültürler oluşturmaktadırlar. Örneğin bir sanatçının kentte bir sanatsal gruba dahil olma imkanı, bir köy ya da kasabadakinden çok daha fazladır. Yine kasabaya taşınan birinin nezaketen iyi karşılanırsa bile gerçek anlamda aralarına kabul edilmesi çok uzun zaman alabilir. Bu anlamda kent çeşitliliğin ve fırsatların mekanı olabilmektedir (Giddens, 2012, 950). Kentin bu yönü bütünleştirici niteliğinin bir göstergesidir ve toplumsal katılımdan kaçınmayı ve anomik bireyleri öne çıkaran kaybedilmiş topluluk teorisinin antitezidir. Bununla beraber Fischer kaybedilmiş topluluk teorisini destekleyen kanıtlar olduğunu vurgulamıştır. Örneğin bazı araştırmalar kentte yaşayanların küçük yerlerde yaşayanlara göre birbirlerine daha fazla yabancılaştıklarını göstermiştir. Kentte kamusal arenalarda yabancı alt kültürler düzenli olarak karşılaşmaktadırlar ve bu karşılaşmalardaki isteksizlik, yabancılaşma kent sosyologları tarafından kent insanının asıl kişiliğiymiş gibi yanlış bir tespiti yol açmaktadır (Flanagan, 2010, s. 108).

Wellman ve Leighton ise topluluk araştırmalarının topluluğu mahalleden ayırmamalarını ve yerel alan dışındaki sosyal bağları görmezden gelmelerini eleştirmiş ve bunlar arasında ayırım yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Topluluğun herhangi bir bölge ya da mekanla sınırlanmaksızın, ağ bağlantılı bir topluluk fikrini önerirler. Buna göre topluluk mekana bağımlılıktan kurtulmuş özgürleşmiştir (Flanagan, 2010, s. 109). Topluluğun özgürleştiği argümanı topluluğun kaybolduğu argümanıyla endüstrileşmeyle beraber mahalle topluluklarının zayıfladığı noktasında hemfikirdir. Fakat mahalle dışında sosyallik ve sosyal destek için yeteri kadar birincil bağların olduğunu savunur. Aynı zamanda topluluğun kurtarıldığı, birincil bağların halen devam ettiği ve önemli olduğu konusundaki yaklaşımla da örtüşmektedir. Fakat bu tür ilişkilerin artık mahallelerde pek gerçekteleşmediğini bunun yerine gelişen iletişim ve ulaşım imkanları sayesinde kentliler çeşitli sosyal ağların üyesidirler. Aralarındaki bağların gücü değişkendir, bazıları zayıf bazıları güçlüdür. İnsanlar belli amaçlar için faydacı bir motivasyonla birincil ilişkiler kurma eğilimindedirler. Aynı zamanda birden fazla sosyal ağ olması da toplulukların üyelerine olan davranışlarına sınırlama getirir ve üyeler için alternatiflerin kapısını açık tutar. Oysa dayanışmacı topluluklar boğucu bir sosyal kontrolü teşvik eder ve dış temaslara engel olarak izolasyona neden olur. (Wellman ve Crump, 1978, ss. 17-19). Schieofle (1990) yaptığı deneysel araştırmanın sonuçlarının özgürleşme argümanını güçlü bir şekilde desteklediğini ortaya koymuştur. Günümüzde internet ve sosyal medya yoluyla insanlar bölgesel yakınlık vesilesiyle kurdukları ilişkilerden çok daha fazla ilişki kurmakta, çok daha fazla ağ bağlantılarına sahip olmakta ve bunlara çok daha fazla zaman ayırmaktadır.

1.2. Korunaklı Mekânlar Olarak Güvenlikli Siteler

Hızlı kentleşme sürecinin getirdiği konut yetersizliği, suçun artışı, yoğun nüfus ve kirlilik gibi sorunlar kentlerde farklı yerleşimleri ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın bir ayağı olan güvenlikli siteler de 1980’li yıllardan itibaren Amerika’da ortaya çıkmaya başlamış, neoliberal politikaların uygulanması, kapitalizmin ve küreselleşmenin artmasıyla dünyanın her yerinde hızla yaygınlaşmışlardır. Üst ve orta üst sınıfın kentin sorunlarından, kargaşa, kirlilik, heterojen ve güvensizlik ortamından uzaklaşma isteği ve kapitalizmin neoliberal politikalardan güç alarak tüketim, statü, yaşam tarzı ve prestij arayışını öne çıkarması, birincil ilişkilerin ön

planda olduğu cemaat yaşantısına, bir anlamda mahalleye duyulan özlem güvenliki sitelerin doğuşunda ve yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur (Bali, 2002; Karadağ ve Durukan, 2022; Özkan Töre ve Kozaman Som, 2009; Tanülkü, 2012). Türkiye’de de Özal döneminde uygulanan liberal ekonomi politikalarıyla yükselen gelir artışıyla büyük bir zenginleşmenin yaşandığı kitleler belirginleşmiştir. Bu kitlelerin İstanbul’un kalabalık, bunaltıcı betonlaşmış ve göçün etkisiyle taşralaşan yapısından uzaklaşıp yeşil alanlarla nefes alma ve iş dışında kalan zamanını kaliteli geçirme ihtiyacı ve talebi sitelerin çıkışında etkili olmuştur. 1984’te çıkan Toplu Konut Yasası ile de bunun yasal zemini oluşturulmuştur (Bali, 2002, s. 110, 113).

Küreselleşmenin ve liberal ekonomik politikaların emlak sektörünü etkilemesiyle büyük şirketlerin modern kentleşme modeli olarak sundukları (Geniş, 2009, s. 133) güvenliki siteler literatürde korunaklı mekan/konut/yerleşmeler, kapalı siteler/topluluklar/cemaatler, refah adacıkları gibi isimlerle de anılmaktadır. Güvenliki siteler giriş ve çıkışların denetime tabi olduğu, çeşitli derecelerde güvenlik önlemlerinin alındığı (güvenlik görevlisi, kamera, yüksek duvarlar vb.), içerisinde kendine ait park, restoran, alışveriş mekanı, yüzme havuzu, spor alanları vb. yaşam alanları bulunan villa, müstakil ev ya da apartmanlardan oluşan kapalı yerleşim birimleridir (Alver, 2007, s. 83, 84).

Başlangıçta üst sınıfa hitap eden daha sonraları orta sınıfı da hedef kitlesi olarak alan ve yaygınlaşan güvenliki sitelerin ortaya çıkışında küresel ve liberal ekonomi politikaları ve akabinde gelen devletin kamu hizmetlerindeki etkisinin azalması, kentte şiddetin artması gibi yapısal etkenler dışında suç korkusunun artışı ve güvenlik ihtiyacı, daha iyi bir yaşam tarzı arayışı, homojen topluluk duygusu, sosyal statü ve ayrışma arzusu gibi bireysel ve subjektif etkenler de vardır (Roitman, 2010, s. 34). Güvenliki siteler şehrin tekinsizliği, heterojenliği, keşmekeşi ve kirliliğinden kaçışı sağlarken bir yandan da içerisindeki sosyal ve altyapı olanaklarıyla şehrin imkanlarını da sakinlerinin hizmetine sunmaktadır. Nitekim pek çok güvenliki site reklamında bu vurgu ön plana çıkmaktadır (Pérouse ve Danış, 2005, s. 112). Gerek bu sosyal imkanlar gerek güvenlik sistemleri olsun sunulan tüm bu hizmetler özelleşme yoluyla bir anlamda kentsel hayatın özelleştirilmesiyle tabakalaşmayı kurumsallaştırır (Geniş, 2009, s. 153). Esasen güvenliki siteler bu yönüyle yaşam tarzına da işaret etmektedir. Yaşam tarzının ise küresel tüketim

kültüründen etkilenmesi kaçınılmazdır. Güvenlikli sitede konut satın almak bir anlamda yaşam tarzı satın almak demektir (Bali, 2002, s. 115). Asıl işlevi barınmak olan konut, tüketim nesnesi olarak statüyü gösteren sembolik değeri öne çıkmıştır (Akyol Altun, 2010, s. 224). Statü yaşam tarzını ve beğenileri de içeren sosyal tabakalaşmanın kültürel bir boyutudur ve bireyin toplumsal konumu, yaşam tarzının pratik yönü olan beğenilerle ifade edilir (Turner, 2000, s. 85). Statü sahibi komşulara sahip olmak da sosyal sermaye bağlamında bir statü göstergesi ve aynı zamanda statüyü güçlendiren bir durumdur. Bazı sitelerde site sakinlerinin sitede oturacak kişilere karar verme hakkı bulunmaktadır (Alver, 2010, s. 111). Bu da benzer yaşam tarzına sahip insanların bir araya gelmesi demektir. Fakat her güvenlikli sitede böyle bir imkan olmadığına göre yaşam tarzı da kültürel sermaye farklılıklarından etkilenmektedir.

Üst orta sınıfın mülkün korunması, maddi ve fiziksel suçlardan korunma gibi ihtiyaçları bu mekanların bireysel ekonomik sermaye yoluyla ve özelleştirilmiş hizmetleri satın alma imkanıyla korunaklı, güvenlikli hale getirilmesinde etkili olmuştur. Bauman'ın deyimiyle çağdaş kentsel korku kolektif güvenliğin sağlanmasından çok bireysel güvenlikleri sağlamak için mülkiyetleri yalıtıp sağlamlaştırmaya yönelir. Şehirleri çevreleyen surlar yerine artık şehri kendi içinde bölen duvarlar, elektronik kapılarının yanında silahlı bekçilerinin beklediği sıkı sıkıya korunan mekanlar vardır. Birliktelik yerine kaçınmanın söz konusu olduğu kentte (2012, s. 53) farklılık ve aşına olmayışların getirdiği belirsizlik ve korku vardır (Bauman, 2012, s. 52). Suç korkusu literatürde başat bir etken olarak öne çıkmaktadır. Fakat suç korkusunun her zaman suç oranlarıyla doğrudan bir ilişki içinde olmayabileceğini (Bauman, 2012, s. 52; Blakely ve Snyder, 1997, s. 100; Roitman, 2010, s. 34) unutmamak gerekir.

Sitenin duvarlarla ve güvenlik önlemleriyle çevresinden ayrılarak kendine içsel güvenli bir alan yaratması, dışarının tehlikelerinden korunur hale getirilmesi elbette yeterli değildir. Zira oluşturulan güvenli alanda kimlerle yaşanacağı, kimlerle komşu olunacağı, kısaca kendine güvenilen, ortak bir yaşam biçimi geliştirilebilecek, homojen ve kültürel açıdan türdeş bir topluluk da (Usta Baki, 2021, s. 129) oldukça önemlidir. Dolayısıyla sitelerinin sınırlarını belirleyerek ve erişimi kısıtlayarak yaşadıkları bölgede topluluk duygusunu ve onun getirdiği işlevselliği inşa etmeye

çalışırlar (Blakely ve Snyder, 1997, s. 42) Şehrin heterojen yapısından kaçmak isteyenlerin daha homojen bir yaşam çevresine sahip olmak istemesi güvenli sitelerde cemaat yaşantısı beklentisini de beraberinde getirmiştir. Literatürde topluluk duygusuna olan ihtiyacın bir göstergesi ve bu duyguyu destekleyici özelliklerine vurgu yapılan, kimlik ve aidiyet üzerinden reklamı ve pazarlaması yapılan (Alver, 2007, s. 98; Bali, 2002, s. 118; Roitman, 2010, s. 34) güvenli sitelerde benzer yaşam tarzına sahip; düşünce, davranış ve görünümde farklı olmayan komşuların bulunduğu yerde yaşamının getireceği emniyet hissi bir yandan uyumluluğu getirirse de dışarıya hoşgörüsüzlüğü (Bauman, 2012, s. 52), ayrışmayı ve kapanmayı -zaten duvarlar ve bekçilerle fiziksel olarak ayrılmıştır- getirmiştir ki bu da güvenli sitelerin cemaat yapısına benzetilmesine neden olmuştur (Alver, 2007, s. 98). Sitelerin bu beklentiyi karşılayıp karşılamadığına dair yönelim ve bulgular geleneksel cemaat yapısına paralel bir homojenliğe sahip olmadığı yönündedir. Bu yapının öne çıkan kolektif bir ortaklıktan ziyade çıkarlar doğrultusunda işlevselci ortaklıklar üzerine kurulduğu için cemaatsel bir yapı olduğunu söylemek güçtür (Alver, 2007, s. 99). Blakely ve Snyder da yaptıkları araştırmada mevcut topluluk duygusunun daha çok ortak çıkarlar ve gelir seviyesine bağlı ortaya çıkan geçici bir duygu olduğunu ortaya koymuşlardır (1997, s. 71). Bu kısa süreli, yüzeysel bir yakınlık sunan yapı doğal olarak var olan değil de inşa edilen suni birer cemaattir (Alver, 2010, s. 106). Sosyokültürel anlamda homojen olduğu tezine rağmen sitelerin kendi içinde ciddi bir ayrışma söz konusudur (Pérouse ve Danış, 2005, s. 115). Güvenli site sakinlerinin en belirgin özelliği olan ekonomik sermaye bile farklılıklar göstermektedir (Taş, 2016, s. 162). Wilson-Doenges de elde ettiği verilerden yola çıkarak güvenli sitelerin reklamının yapıldığı gibi topluluk duygusunu artırmadığı, aksine azaltabileceği sonucuna varmıştır (2000, s. 609).

Güvenli sitelerin tüm bu yönleri onlara kentin geri kalanından ayrı ve ayrıcalıklı bir özellik katmaktadır. Bunun içindir ki güvenli siteler deyince ilk akla gelen mekânsal ve toplumsal ayrışma olmuştur. Ortaya çıkışında şehrin heterojen yapısından kaçıp homojen bir topluluk içinde bir yaşam tarzına sahip olma arzusunun olduğu ve mekanın, yaşam tarzının insana ve dolayısıyla insanlar arası ilişki ve etkileşime etki ettiği düşünüldüğünde güvenli sitelerin, duvarları dışında kalanlardan ayrışması kadar kendi içindeki sosyo-mekansal ilişkileri de oldukça

önemlidir. Bu ilişkinin en temel biçimlerinden olan komşuluk bu çalışmanın temel odak noktasıdır.

1.3. Kuşaklar

Teknolojik gelişmelerin 21. yüzyılda artması ve bunun sonucunda toplumsal değişimin de hızlanmasıyla birlikte kuşaklarda da belirgin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu farklılıkları anlamak giderek daha fazla önem arz etmeye başlamış, bu bağlamda kuşak çalışmalarına verilen önem de artmıştır. Kuşak kavramı sosyolojide olduğu gibi diğer pek çok alanda da araştırmaya konu olan bir olgudur. Özellikle halkla ilişkiler, işletme, pazarlama-reklamcılık alanlarında kuşaklar üzerine çokça çalışma yapılmaktadır. Tüketim toplumunda kuşakları daha iyi tanımak, onların tüketim alışkanlıkları ve tercihlerini belirlemek etkili pazarlama stratejileri için önemlidir. Aynı şekilde işletme yönetiminde çalışanların artan kuşak farklılıklarından kaynaklı çatışmaların çözümü ve önlenmesi, çalışanlardan daha fazla verimin alınması için kuşakların iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Kuşak çalışmalarında kuşak kavramının doğrudan bir amaç değil; daha çok kuşak özellikleri, farklılıkları ve kuşak çatışmalarına yönelik metodolojik bir araç konumunda olduğu görülmektedir (Nacak, 2019, s. 10, 15). Yani kuşak çalışmalarında kuşak konusu kavramsal ve teorik açıdan pek fazla ele alınmamıştır. Ana akım sosyolojide kendisine yeteri kadar yer bulamamış, dolayısıyla kuramsal olarak gelişimine pek katkı yapılmamıştır. Bu anlamda kuşaklar sosyolojisi konusunda gelişmiş bir literatürden bahsetmek de mümkün değildir (Turner, 2014, s. 386).

1.3.1. Kuşak Teorisi

İnsanın ve toplumun söz konusu olduğu her yerde değişim kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Heraklitos'un deyişiyle bir nehirde iki kez yıkanılmaz. Fakat değişim her dönemde ve her yerde aynı nitelikte ve hızda gerçekleşmez. Değişime etki eden faktörler arttıkça büyük toplumsal değişimlerin kapısı aralanmaktadır. Özellikle 20. yüzyılda toplumsal değişim büyük bir hız kazanmıştır. Bauman, bunu “Dünya her zaman değişim halinde olduğu halde, değişikliklerin hiçbir zaman bu kadar bol ve bu kadar derin olmadığı” şeklinde ifade etmiştir (2000, s. 153). Bu değişim elbette bireyleri, dolayısıyla kuşakları da etkilemektedir. Bu anlamda kuşak olgusu sosyal değişimin gözlemlenebilmesini

mümkün kılan bir özelliğe sahiptir. Geçmişte kuşakları daha çok politik olaylar belirler ve etkilerken, günümüzde teknoloji ve internetin şekillendirdiği kuşaklar söz konusudur (Nacak, 2019, s. 11).

Kuşak, toplumun aynı ya da yakın zaman dilimlerinde doğan üyelerinin yaş gruplarını ifade eder (Marshall, 2005, s. 439). Türk Dil Kurumu'nun (<https://sozluk.gov.tr/>) tanımına göre ise kuşak “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” veya “yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği”dir. Bu zaman dilimi bir bireyin ortalama olarak ebeveyn olduğu, yeni bir kuşağın doğmasına imkân tanıyan bir süredir. Kuşak sosyolojisinin temellerini atan Karl Mannheim aynı kuşaktan olan insanların dünyaya bakışlarının önceki kuşaklardan çok farklı olabileceğini söyler. Bundan dolayı her kuşağın kendi deneyimleri toplumsal değişimi mümkün kılar (Marshall, 2005, s. 439). Yani kuşakların sosyolojik açıdan ele alınması “zaman”ın odağa alınarak toplumun anlaşılması çabasıdır. Zira zaman, insanın içerisinde şekillendiği bir akıttır. Yaşam döngüsü açısından bireyin yaş dönemlerine göre öncelikleri, algıları, bakış açısı ve tutumları elbette değişmektedir. Sosyolojik açıdan ise biyolojik kuşaktan ziyade her kuşağın yaşadığı dönemin, içine doğduğu şartların, imkânların ve kişiliğinin/kimliğinin olduğu zaman diliminin niteliğinden etkilenmesi; yani kısaca dönemin ve sosyolojik koşulların bireye şekil vermesi söz konusudur. Şu halde kuşak kavramı biyolojik anlamda bireydeki değişimi (gençlik, yetişkinlik, yaşlılık) göstermenin yanında sosyolojik olarak her dönemin gençlerinin, yetişkin ve yaşlılarının da farklılık gösterdiği bir kavramdır. Bir zaman diliminde her yaştan, yani biyolojik anlamda her kuşaktan insan bulunmaktadır. Dolayısıyla o koşulları tüm yaş grupları yaşamakta ve yaşanan olaylardan ve gelişmelerden etkilenmektedir. Fakat bu etkilenmenin niteliği ve derecesi yaş grubuna göre de değişmektedir. Belki de en önemli belirleyici o koşulların içine doğmak, o koşullarda kimlik ve kişilik kazanmaktır. Örneğin son 20 yıl içerisindeki gelişmeler ve değişimler her kuşaktan insanı kapsamaktadır. İnternet ve akıllı telefon çağını her nesil idrak etmektedir. Fakat bu koşullardan etkilenme her kuşakta farklıdır. Bu koşulların içine doğmuş olan kuşak içinse bu etki çok daha farklıdır ve onu doğrudan şekillendiren bir konumdadır. Bu anlamda kuşakları ayıran şey yalnızca teknoloji kullanmak ve benimsemek değil, özellikle onun nasıl kullanıldığıdır (Gross, 2017, s.

15). Akıllı telefonları ve interneti, Z Kuşağı'nın kullanma biçimiyle Bebek Patlaması üyelerinin kullanma biçimi ve amacı farklılık gösterir. İşte bu nedenle Turner'ın da dediği gibi (2014, s. 387) çağdaş ve akranlar ayrımını yapmak önemlidir. Yani kuşakları belirleyen iki önemli etki kuşak ve dönem etkisidir. Kuşak etkisi aynı zaman diliminde doğmuş, dolayısıyla temel yaşamsal süreçleri yaklaşık eşzamanlı deneyimleyen ve benzer sosyal özellikler gösteren bireylerin durumunu ifade etmektedir. Dönem etkisi ise benzer veya ortak tarihi ve siyasi olaylar, kültürel koşulların bireyler üzerindeki ortak etkisidir. Örneğin Dünya Ekonomik Bunalımı dönemindeki genç kadınların çocuk doğurma oranı oldukça düşük iken II. Dünya Savaşı sonrasındaki refah yıllarındaki kadınların çocuk doğurma oranı ise oldukça yüksektir (Bayhan, 2014, s. 11). Yine buhran dönemi kuşağının tutumlu olarak tanımlanması yoksullukla büyüyen bireylerin ekonomik tutumlarının ve hayat tarzlarının dönemsel olaylarla belirlendiğini gösterir (Alwin, 2002, s. 44). 1.3 milyon kişi hakkındaki bilgilere dayanan on iki araştırma sonucunu analiz eden Jean M. Twenge araştırmalara göre doğduğumuz dönemin bizi içinde yetiştirdiğimiz aileden daha fazla etkilediğini söylemektedir (Twenge, 2013, s. 14). Esasen ailenin yetiştirme şekli de içinde bulunduğu dönemden etkilenmektedir. Dolayısıyla iki faktör birbiriyle karşıt etkenler değil, birbirini tamamlayan ve dönem-kültür etkisinin ebeveynlik modellerini de kapsadığı bir konumdadır.

Kuşakların sadece içinde bulunduğu dönemden etkilenen değil aynı zamanda onu etkileyen, değiştiren ve dönüştüren bir yönü de vardır. Toplumsal düzen ve değişmeyi sosyal statik ve sosyal dinamik kavramları üzerinden analiz eden Comte, önceki kuşakların sonrakiler üzerindeki etkisinin, bireylerin birbirleri üzerindeki eyleminin ve bunun oldukça karmaşık bir etkisinin olduğunu söyler (1967, s. 250). Kuşaklar aynı zamanda kültürel aktarımı sağlayan köprünün taşları gibidir. Çünkü kuşaklar birbirine toplumsallaşma yoluyla bağlanmaktadır (Giddens, 2012, s. 201). Kuşaklar bir anlamda sosyal statığın aktarımını yaparken, kuşaklar arası farklılaşma da toplumsal değişmeyi yani toplumsal dinamiği ortaya çıkarır. Böylece sosyal statik ve sosyal dinamik hem aktarılan uygarlık birikimleriyle hem de kuşakların farklılaşmasıyla toplumsal ilerleme gerçekleşir. Durkheim da toplumsal statığın bir parçası olan toplumsal kurumların bizlere verili olan, önceki kuşaklardan aktarılan şeyler olduğunu söyler. Aynı şekilde önceki kuşaklardan aktarılan inançlar ve

pratikler kolektif ürünler olarak temeli yüzyıllara dayalı bir otoriteye sahiptirler (Durkheim, 2004, s. 23, 61).

Kuşakların sosyal teori olarak ele alınışı Karl Mannheim'le başlar. Kuşakların somut bir grup olmadığını söyleyen Mannheim, bireylerin toplum içinde sahip oldukları ekonomik veya güç konumlarını ifade eden sınıf kavramıyla kuşak olgusunun yapısal olarak benzerlik taşıdığını, dolayısıyla sınıf kavramı üzerinden kuşağın anlaşılabilirliğini söyler (Mannheim, 1952, s. 167-168). Bu anlamda kuşaklar da sınıflar gibi bir dizi bireyin sosyal yapı içerisindeki benzer konumlarıdır. Kuşakların söz konusu olduğu bir toplumda kültürel sürece sürekli yeni katılımcılar dahil olurken eski katılımcılar ortadan kalkarlar. Kuşak üyeleri zamansal açıdan sürecin sadece bir kısmında bulunabildiği için kültürel mirasın aktarılması gerekmektedir. Kuşağın konum benzerliğini oluşturması için sadece aynı dönemlerde doğmuş olmak yeterli değildir. Aynı toplumsal olayları tecrübe etmek, tarihsel ve toplumsal koşullara katılım sağlamak ve bunun da benzer şekilde bir bilinç oluşturması gerekir. Örneğin 1800'lü yılların Çin ve Alman gençlerinin bir konum birliğinin olmadığı açıktır (Mannheim, 1952, s. 170, 176). Şu halde kuşak olgusunu ele alırken akranlık ve çağdaşlık ayrımının yanında mekân, coğrafya faktörünün de önemli olduğunu söylemek gerekir. Zira Mannheim'in de vurguladığı gibi farklı coğrafyalarda aynı dönemlerde doğmuş akranların doğrudan bir kuşağa dahil olduğunu ve ortak bir kuşak konumunda bir araya gelecek benzerliklere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Tarihsel olarak aynı zaman diliminde doğmuş olsa bile yaşadığı ülkenin kültürel, toplumsal, ekonomik, siyasi, dini ve teknolojik koşulları oldukça farklılaşan iki insanın aynı kuşaksal özellikleri taşıması söz konusu değildir. Çünkü ortak tecrübeleri, dolayısıyla kuşaksal anlamda kolektif hafızaları farklılık arz etmektedir. Mannheim'in Çin ve Almanya örneği gibi, bugün Kanada'daki bir üniversite öğrencisi ile aynı yaşlarda Etiyopya'nın bir köyündeki genç, kuşaksal açıdan oldukça farklı konumlardadır. Mannheim ayrıca aynı tarihsel tecrübeleri farklı şekilde işleyen, dolayısıyla farklı bakış açılarına sahip olanlar daha somut bir bağ kurarak kuşak birimlerini (gençlik grupları gibi) oluşturduğunu söyler. Dolayısıyla aynı kuşak içerisinde karşıt kuşak birimleri var olabilir. Örneğin 1810'da Almanya'daki gençler muhafazakâr veya liberal olarak farklı kuşak birimlerini oluştururlarken gençlik kuşağında, yani kuşak konumunda birleşirler (Mannheim, 1952, s. 304, 307).

Bourdieu'ye göre yaş manipüle edilebilir bir biyolojik veridir. Mannheim'in bahsini ettiği gibi genç kuşaklar arasında yaş dışında hiçbir ortak noktanın olmadığı bireyler bulunabilir. Kuşakların tıpkı bir toplumsal sınıf gibi mücadele içinde olduğunu, yaşlıların düşüş evresine geçmesiyle iktidar kaybı yaşadığını ve gençlere yönelik bir tür ırkçılığa dayalı bir tutum içine girdiklerini söyler. Kuşaklar genelde bir önceki kuşağın mücadele ile elde ettiği şeylerin içine doğarlar. Yaşlı kuşak bu elde ettiği mirası ve ayrıcalıkları bırakma konusunda zorlanır. Kuşaklar arasındaki çatışmanın ana noktası da ayrıcalıkların ve iktidarın aktarımıdır (Bourdieu, 2016, 175, 181, 184).

Kuşaklar sosyolojisiyle doğrudan ilgilenen ve kitabında bu konuya başlı başına bir bölüm ayıran Turner ise toplumsal sınıf düşüncesinin kavramlarının kuşaklar için de kullanılarak bir kavramsallaştırma yapılabileceğini söyler. Farklı kuşaklar da kaynaklar üzerinde daha fazla söz sahibi olmak için çatışma halindedir ve bu iktidarı toplumsal kapanım stratejisi ile elde etmeye çalışır (2014, s. 387). Kuşakların kolektif hafıza yoluyla kurumsallaşması, yani ortak değer, ritüel, anlatı ve bunların aktarılması ile kurulduğunu açıklığa kavuşturmak ister. Turner'ın kuşaklar sosyolojisine yaptığı en önemli katkı kuşakları Bourdieu'nün kültür sosyolojisine dair habitus ve heksis kavramlarını kuşaklara uyarlayarak anlamaya çalışmaktır. Buna göre kuşak, belli bir zamanda grubu bütünleştirmeye yarayan kolektif hafızayı sağlayan ortak habitus, heksis ve kültürü paylaşan insanlar grubudur. Kolektif hafıza ise kuşaksal bir kültür oluşturur. Bunlar bireyin yaşam tarzını, tercihlerini belirler ve müzik, giyim, popüler kültür ürünlerini de içerebilir. Kuşak bir yandan kültürel anlamda kimliğini korumak ve kaynaklara erişim üzerinde iktidar sahibi olmak isterken bir yandan da diğer kuşakları dışsallaştırarak, onların kültürel sermayeye ve maddi kaynaklara erişimini engellemeye çalışan ortak bir takım pratikler aracılığıyla kuşaksal hafızayı üretir (2014, s. 387-389). Modern dönemde gelişen teknoloji, iletişim, depolama, dağıtım imkânları sayesinde kolektif hafızayı ve kimliği korumak çok daha kolay ve mümkün hale gelmiştir (2014, s. 394). Turner ve arkadaşlarının (Edmunds ve Eyerma) kolektif hafızanın korunmasıyla kuşak kimliğinin devamlılığını sağlamaya ve kaynak mücadelesine yaptığı bu vurgu onları Mannheim'in teorisinden ayıran en önemli noktadır (Parry ve Urwin, 2011, s. 82).

Strauss ve Howe, kuşakları Mannheim gibi yaş ve konum perspektifinden ele almaktadır. Bu durum, olayların farklı yaş gruplarındaki (kohortlar) bireyleri farklı şekilde etkilediğini ve şekillendirdiğini görme imkânı vermektedir. Bir diğer nokta ise tarih ve kuşaklar döngüseldir ve aralarında diyalektik bir ilişki vardır. Bunun temelinde de uyanış ve kriz dönemleri arasındaki “sosyal anlar” vardır. Bu sosyal anlar farklı yaşam evrelerindeki bireyleri etkilediği gibi yaşamının farklı evrelerinde olan kuşaklar da birlikte sosyal anları tetikleyerek yeni kuşakların şekillenmesine katkıda bulunurlar ve döngüsel olarak birbirini takip ederler (Strauss ve Howe, 1991, s. 35, 36).

1.3.2. Kuşakların Sınıflandırılması

Kuşakların her ne kadar sadece doğum tarihiyle ilgili bir fenomen olmadığı bilirse de belli bir dönem içerisinde yaşanan toplumsal olayların ve mevcut koşulların bireylerin şekillenmesinde etkili olduğu ve sosyolojik kuşak kavramının da buna karşılık geldiği daha önce ifade edilmişti. Dolayısıyla kuşakların tarihsel olarak tasnifi ve isimlendirilmesi, bu olgunun incelenmesini kolaylaştıracağı için kuşakların sınıflandırılması yoluna gidilmiştir. Bu sınıflandırmada keskin ve çok net sınırlar ve aynı şekilde tek bir sınıflandırma (isimlendirme ve tarih aralıkları) da yoktur. Fakat bu farklı sınıflandırmaların tarihsel tasnifinde büyük yıl farklılıkları bulunmamaktadır. Yine kuşak çalışmalarının Amerika’da başlayıp yaygınlaşması sebebiyle kuşak sınıflandırmasının da Amerikan toplumunu merkeze aldığı unutulmamalıdır. Ancak küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte artık dünya genelinde aynı dönemde doğan bireylerin ortak, küresel bir kuşak oluşturması, benzer özellikler göstermesi çok daha mümkün hale gelmiştir. Turner ve Edmunds küresel kuşakların ilkinin tv ve radyo ile küresel kuşak olgusuna kısıtlı küresel erişimle öncülük eden 1960’lar kuşağı olduğunu, ikinci küresel kuşağın ise internet nesli ile başladığını söylemektedir. Artık küresel tüketici imajları, küresel ünlüler küresel bir kuşak bilinci oluşturmakta ve bunlar geleneksel toplumlar tarafından da benimsenmektedir (Turner ve Edmunds, 2005). Ancak yine de dünyada dijital teknoloji erişimi olmayan çok fazla insan vardır. Erişimi olanlar arasında da dijital okur yazarlık ve bunun getirdiği faydalardan yararlanma bakımından büyük farklar mevcuttur. Bu da dünyada “dijital bölünme” denilen kuşaklar arasındaki uçurumu artırmaktadır (Palfrey ve Gasser, 2017, s. 13).

Literatürde genel olarak sessiz kuşak, bebek patlaması kuşağı, x kuşağı, y (milenyum) kuşağı ve z kuşağı olmak üzere temelde beş kuşak sınıflaması yapılmaktadır.

1.3.2.1. Sessiz Kuşak

Bu kuşak 1925 ile 1945 yılları arasında doğanlardan oluşmaktadır. Duygularını pek dile getirmemeleri, iş hayatında kendilerinden bahsetmemeleri vb. sebeplerden ötürü bu isim verilmiştir (Gross, 2017, s. 16; Stillman & Stillman, 2018, s. 15). Bazı sınıflandırmalarda 1900 yılından başlatılmakta ve böylece I. Dünya Savaşı'nı da içine almaktadır. Savaş sonrasındaki süreçte kolektif bir kaybolmuşluk, hayal kırıklıkları ve ekonomik zorluklarla mücadele eden bu nesil, E. Hemingway'in *Güneş de Doğar* adlı romanından esinle ortaya çıkan bir ifade olan *kayıp kuşak* (Nugin ve Kalmus, s. 304) ve savaştan etkilenmeleri sebebiyle *veteranlar (gaziler)* olarak da anılmaktadır. Bu kuşağı büyük ölçüde hem savaşın hem de Dünya Ekonomik Buhranı'nın zorlukları şekillendirmiştir. Savaş ve yoksulluk onları daha kararlı, tutumlu ve disiplinli yapmıştır. Geleneksel değerlerin kökleri bu kuşaktadır ve bundan dolayı gelenekselciler, olgunlar veya sadıklar da denilmektedir. Kanun ve kurallara, otoriteye saygı duymak ve itaat etmek, adanmışlık, fedakârlık, görev bilinci, uyum sağlamak, zorluklardan şikâyet etmemek, çalışkanlık, hazzı ötelemek, disiplinli ve sabırlı olmak gibi özellikleri ön plana çıkmaktadır. Savaşın getirdiği kaos ve bunalım hukuka daha fazla değer vermelerini sağlamıştır. Tutarlılığı, tekdüzeliği ve hiyerarşiye önem verirler. Boşanmanın yanlış olduğuna inanmış ve en zor durumda bile evliliklerine devam etmişlerdir (Gross, 2017, s. 16; Zemke vd., 2000, 29-40). Sosyal normlara, ahlaka, özveri ve sorumluluklara büyük önem veren din odaklı bir ortamda büyümüşlerdir. Ebeveynlerinin; yetişkin olduklarında evlenmek, babanın geçim sağladığı, annenin ev kadını olduğu geleneksel aile yapısına sahip evlerde disiplinli çocuk yetiştirmek, yaşlı ebeveynlerin bakımını sağlamak gibi değerler konusunda kendilerine baskı yaptığı bir nesildir (Kupperschmidt, 2000, s. 68).

Vatanseverlik ve onur bu kuşak üyelerinin en önemli değerlerindendir. Takım çalışmasının gücüne inanırlar, işlerine ve ailelerine sadıktırlar. Ekonomik buhran ve savaşın getirdiği maddi koşullar sebebiyle zor zamanlar için biriktirmeyi, israf etmemeyi ve istemek noktasında çekimser olmayı kendilerine ilke edinmişlerdir

(Gross, 2017, s. 16; Lancaster ve Stillman, 2005, s. 19). Saygı, resmiyet ve toplumsal düzen onlar için önemlidir (Gross, 2017, s. 16). Türkiye’de bu yıllarda doğanlar imparatorluktan sonra ulus devletin ortaya çıkışı ve cumhuriyetin ilan edilişiyile Cumhuriyet Kuşağı’nı oluşturmaktadır. Devrimlerin uygulanmasının ve tek parti döneminin etkileri çerçevesinde sorumlulukları da daha fazlaydı. Savaş sonrası ekmeğin karne ile alındığı zorlu süreçleri yaşamışlardır ve bu anlamda sessiz kuşak özelliklerini benzer bir şekilde taşımışlardır (Bayhan, 2019, s. 32).

1.3.2.2. Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)

1945 yani ikinci büyük savaş sonrası, 1946 ile 1964 yılları arasında doğanlar bu kuşağı oluşturmaktadır. Savaş sonrasında doğum oranlarında çok büyük oranlarda artış görüldüğünden bu isim verilmiştir. Bu dönemin dengelerin yavaş yavaş yerine oturduğu, ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda bir rahatlamanın görüldüğü bir dönem olması önceki kuşakla aralarında birtakım farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Önceki kuşağın aksine böyle bir rahatlama döneminde dünyaya gelmeleri onların ebeveynleri tarafından da daha fazla özenilen çocuklar olması demektir. İyimserlik ve umut duygularıyla yetişmişlerdir. Bu da onların dünyaya sayısız olasılıkların olduğu ve diledikleri gibi şekillendirecekleri bir yer olarak bakmalarını ve enerjilerini bu yönde kullanmalarını sağlamıştır. Ekip çalışması ve işbirliği konusunda her anlamda teşvik edilmişler; kendi istek, ihtiyaç ve çıkarlarına önem vermişlerdir. Kurallara ve düzenlemelere çoğunlukla karşı çıkmış olup boşanma konusunda gelenekçiler gibi katı değillerdir (Gross, 2017, s. 117; Zemke vd., 2000, 64-67). Bu kuşağın en önemli icadı olan televizyon bir kitle iletişim aracı olarak onların ebeveynleriyle olan kuşak farkını artırmıştır. Oldukça rekabetçi olan bu kuşak aynı zamanda idealisttir ve haklar konusunda toplumsal hareketler yoluyla statükoyu değiştirmeye çalışmıştır (Kupperschmidt, 2000, s. 68; Lancaster ve Stillman, 2005; Stillman ve Stillman, 2018, s. 21). Ancak Türkiye’ye televizyonun girişi ve yaygınlaşması daha sonralarda olduğu için Batı toplumundaki bu etkiler Türkiye’de bir sonraki kuşakta daha belirleyici olmuştur.

Bu kuşağa mensup bireyler, oldukça katı kuralların ve cinsiyet rollerinin net bir şekilde ayrıldığı ailelerde büyümüşlerdir (Stillman & Stillman, 2018, s. 20). Kendinden sonra gelen nesillerden daha çok şey bildiklerini, onlardan karar ve görüşlerinin dinlemelerini ve uygulamalarını beklemektedirler. Fakat daha genç

kuşaklar tarafından uyumsuz, teknolojiye uzak ve yeniliklere kapalı olarak nitelendirilmektedirler (Acıloğlu, 2017, s. 25). Ebeveynlerinin kültürüyle kendi alt kültürleri ve yaşlanan ebeveynleriyle çocuklarına bakma arasında sıkışıp kaldıkları için bu kuşağa sandviç kuşak da denilmektedir. İşkolik olarak bilinen bu kuşak kararlı ve iradeli, işin içeriği ve kazancı konusunda endişe duyan bireylerdir. Refahın ve iyimserliğin bir etkisi olarak biriktirmek yerine harcamayı tercih etmektedirler. Yetişkinliğin ilk dönemleri cinsiyet rollerinin ve büyük toplumsal değişimlerin ve olayların etkisiyle şekillenmiştir. Cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanışı ile kadınların ev dışında çalışması ve boşanmalar artmaya başlamıştır (Kupperschmidt, 2000, 68, 69). Ayrıca iş ile aile dengesi diğer kuşaklara nazaran en düşük olan kuşağın boomerlar olması (Lyons ve Kuron, 2014, s. 147) da bunu desteklemektedir.

Türkiye’de de nüfusun arttığı bu kuşak için Marshall Planı dahilinde ilkokulda Amerikan süt tozu içmek ve donmuş et yemek önemli anılardandır (Bayhan, 2019, s. 33).

1.3.2.3. X Kuşağı

Bu kuşak 1965 ile 1980 yılları arasında doğanların kuşağıdır. Kayıp kuşak, ben nesli gibi kavramlarla da anılmaktadır. Savaş sonrası artan refah maliyetlerinin devletler tarafından karşılanamaması ve petrol krizinin doğurduğu ekonomik sıkıntılar, liberal politikaların uygulanması, artan ulusal borçlar vb. zorlukların içine doğan bu kuşak öncekilerin refah yaşantısının bedelini ödemek ve geriye bırakılan sosyal enkazı miras almak durumunda kalmıştır (Kupperschmidt, 2000, s. 69; Özçelik, 2015, s. 9). Boomerların iyimserliği karşısında onlar şüphecidir. Bu bakış açısında artan boşanma oranları, ordu ve din gibi tüm kurumların sorgulanması etkili olmuştur. Ayrıca şiddet, kokain, çocuk istismarı, kayıp çocuk vakaları hayatın içindeydi. Bebek patlaması döneminin en önemli icadı ve tek medya olan tek kanallı tv yerine kablo tv, dijital tv, uydu tv, fax makinesi gibi pek çok medya aracı ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerinin artan boşanma oranları ve çalışmasından dolayı evde daha çok tek başlarına, ebeveyn ilgisinden uzak, çok kanallı tv ve video oyunu (bugünkü bilgisayar oyunları gibi sosyal ağlarda etkileşimli değil, tek başına oynanan oyunlar) oynayarak zaman geçirmiş, okul dönüşü boş olan eve anahtarıyla giren, kendi çalışma planını ve yemeğini yapan ilk çocuklar olmuştur. Ebeveyn ilgisinin eksikliğini fazlasıyla hissetmenin yanında kendi başlarına zaman geçirmeye ve

dolayısıyla özgür olmaya da alışmışlardır. Aileden alınamayan ilgi ve sosyal ihtiyacı arkadaş gruplarından almaya çalışmış, arkadaşlardan kurulu bir aile oluşturmaya çalışmışlardır. Aileyle “kaliteli (gün içinde çok kısıtlı ama içeriği dolu) zaman geçirme” kavramına inanmamaktadırlar. Onların istediği kısıtlı bir zamanda aileyle birlikte olmak değildir. Ebeveynlerinin işkolikliği ve onları ilgiden mahrum bırakışına karşılık onlar tembel olarak etiketlenseler de yaşamak için çalışma ilkesini, yani iş-yaşam dengesini benimsemişlerdir. Anne ve babalarının boşanmış olmasından dolayı iki ayrı evde ya da tek ebeveynle büyümek de bu kuşağı şekillendiren özelliklerden biridir. Tüm bunlar, kurumlara ve kişisel ilişkilerin kalıcılığına olan güvenin azalması X Kuşağı’nın bu güveni kendine yöneltmesine, kendine güvenen, bireyselci, girişimci, risk alan, bağımsız ve becerikli bireyler olmasına katkıda bulunmuştur. Ebeveynleri gibi boşanmaktan korktukları için daha geç yaşta evlenerek, çocuklarına ve evlerine daha çok önem vermeye çalışmışlardır. Yine kendi yaşadıkları yalnızlığı çocuklarına yaşatmamak için ebeveynlerden birinin evde kalmasını tercih etmiş ve ev geçimini kimin üstlendiğini önemsememişlerdir. Sayı olarak boomerlardan daha az olduklarından onlar kadar rekabetçi olmadıkları söylenebilir (Kupperschmidt, 2000, s. 68-70; Lancaster ve Stillman, 2005, s. 25, 26; Stillman ve Stillman, 2018, s. 24-27; Zemke vd., 2000, s. 98, 99). Tüm bu ekonomik, sosyal ve ailevi olumsuzluklar onların kendilerini kaybolmuş hissetmelerine neden olmuştur ve X isimlendirmesi de bundan mülhem 1991’de Douglas Coupland’ın kitabına bu ismi vermesiyle kullanılmaya başlanmıştır (Stillman ve Stillman, 2018, s. 16).

Önceki kuşağın resmiyete önem vermesine karşılık X Kuşağı resmiyeti, hiyerarşiyi ve otorite figürlerini sıradan olarak görmektedir. Teknolojik aletlerin artmasıyla (video oyunları, video kaset oynatıcı, mikrodalga, ilk bilgisayarlar) teknolojik aletlerin kullanımı konusunda bilgi ve beceri sahibi olmuşlardır. İş konusunda zaman ve mekan gibi sınırlamaları çok önemsemezler, asıl önemli olan işin yapılması olup daha pragmatik hareket etmektedirler (Zemke vd., 2000, s. 102). Bürokrasi ve kurallara karşı çok toleranslı olmayıp Bebek Patlaması Kuşağı’na göre daha sabırsızdırlar. Terfi ve zam için beklemek onlara göre değildir. Çözüm odaklı olan bu kuşak çalıştığı yere çok bağlanmaz, istediklerini alamadıklarını düşündüklerinde ise başka bir iş aramaya koyulmaktadırlar (Gursoy vd., 2008, s. 452).

X Kuşığı'na Türkiye özelinde bakıldığında ise televizyonun Amerika'da olduğu gibi çok kanallı olmadığı, tek kanallı bir döneme denk geldiği söylenebilir. Özal döneminin neoliberal politikaları ve Amerikan dizileri bu kuşak üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle Özal Kuşığı da denilmektedir. Bu dönemde eğitim düzeyi ve imkânları hızla artmış, 9 olan üniversite sayısı 53 olmuş, üniversite mezunları 3000'den 33000'e kadar yükselmiştir (Bayhan, 2019, s. 34).

1.3.2.4. Y Kuşığı

Milenyum kuşığı, ekoboomer, nexter gibi isimlerle de anılan bu kuşak 1980 sonrasında 2000'e kadar doğanları ifade etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi ailelerinin kendilerini yalnız bırakışıyla kaybolmuş hisseden X Kuşığı kendi çocuklarına karşı oldukça ilgili davranmış, iş ve yaşam dengesini kurarken aileyi öncelemişlerdir. Y Kuşığı için de bu denge aileden ve arkadaşlardan yanadır (Gursoy vd., 2008, s. 453). Kendinden öncekiler için oldukça önemli olan iş imkânları Y kuşağının doğduğu dönemlerde oldukça çoktu ve bu sebeple iş o kadar değerli görülmemiştir. İş ilanlarında Y Kuşığı'nı cezbetmek için evden çalışma, izin süreleri ve imkânları, esnek mesai saatleri gibi konular özellikle vurgulanmıştır. İşverenler onların işi beğenmediklerinde bırakabileceklerini de bilmekteydiler (Bauman, 2011, s. 52, 53).

Y Kuşığı ebeveynlerinin ilgisiyle büyümüştür. Bebek Patlaması Kuşığı'nın daha özenilerek ve refah ortamında yetiştirilmesi gibi bu kuşak da çocuğa verilen ilgi ve önemin tekrar yükselişe geçtiği bir dönemin çocuklarıydı. Nitekim bu dönemde, sayıları bir önceki kuşakta oldukça düşen bebek doğum oranları tekrar artmıştır. Ebeveynleri kendi planlarını çocuklarına, onların okul ve etkinliklerine göre ayarlamış, her durumda yanlarında olmaya çalışmışlardır. Böylece kısıtlı zaman geçirmeyi ifade eden "kaliteli zaman geçirme" kavramı önemsizleşmiştir. Anne babalar çocuklarını çeşitli spor, sanat aktivitelerine ve kurslara gönderip bunlara eşlik eden telaşlı ve yoğun anne babalardı. Oysa X Kuşığı çocukları kendi hallerinde, arkadaşlarıyla boş arsalarda zaman geçiren veya bisikletiyle bilmediği yerlere giden çocuklardı. Y Kuşığı içinse bu oldukça güvensiz bir şeydir ve böyle başıboş değillerdir. Bu anlamda Y Kuşığı çocukları eğlenceleri için de hem ulaşım hem parasal açıdan ebeveynlerine daha bağımlıydılar (Zemke vd., 2000, s. 132, 133). Fakat yine de uyuşturucu, AİDS, çeteler, şiddet gibi dış dünyanın olumsuzlukları

hakkında bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Televizyonlarda ise pek çok yetişkin içeriğine maruz kalıyorlar ve cinsellik konusunda da aileleriyle daha açık bir şekilde konuşabiliyorlardı. Ayrıca çevre sorunları konusunda da duyarlı oldukları belirtilebilir (Zemke vd., 2000, s. 136).

Bilgisayarın bulunduğu evde doğan ilk nesil olmalarından ötürü ebeveynlerinden daha fazla şey bilen çocuklar oldukları söylenebilir. İnterneti ve dijital imkânları aktif bir şekilde kullanan Y Kuşağı büyüklerine de bunu öğretmiştir. İnternet ise onlara küresel bağlantılar kurma imkânı vermiştir (Zemke vd., 2000, s. 128, 129). Bu durum aynı zamanda daha heterojen ve çok kültürlü bir ortamın kapılarını açmıştır. En önemlisi nüfus olarak da farklı din, dil, etnik köken çeşitliliği anlamında azınlıkların sayısının arttığı bir dönemdeydiler. 1997’de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir ankette %95 oranında birlikteliklerde ırk veya dinin değil iki insanın anlaşmasının önemli olduğunu söylemişlerdir (Twenge, 2013, s. 51). Bu durum, farklı ırkların etkileşimini ve melezleşmenin artmasını da beraberinde getireceğinden bir sonraki nesil için geleneksel ırk kategorilerini de daha sorgulanır hale getirecekti. Hem bu çok kültürlü ortam hem de Y Kuşağı’nın küçük yaştan itibaren aile kararlarına ve günlük konuşmalara dahil edilmeleri, ebeveynleri tarafından kendi görüşlerini ifade etmelerine imkan sağlayacak şekilde yetiştirilmeleri, onlarla zorlu konuları tartışabilmeleri ve aynı fikirde olmamayı olumlu bir şey olarak görmeleri onları daha hoşgörülü, özgüvenli, işbirlikçi, üretken ve farklılıklara açık bireyler yapmıştır. Yine de bu ebeveynlik fazla hoşgörülü, fazla korumacı, disiplin ve değerlerden uzak olmak gibi gerekçelerle eleştirilmiştir. (Gursoy vd., 2008, s. 453; Lancaster & Stillman, 2005, s. 30, 31; Zemke vd., 2000, s. 137, 138). Y Kuşağı’nın ebeveynleriyle daha yakın ilişkide olması kendinden büyüklerle açık bir iletişim kurabilmelerini ve bu da çevrelerindeki insanları yaşlarından bağımsız birey olarak kabul etmelerini sağlamıştır. Birey olarak görme, çevrelerindeki insanlara karşı saygı duyma ve değer vermeyi de beraberinde getirmiştir. Aynı şekilde yaştan bağımsız olarak saygı gösterilmesini beklemekte, bunu göremediklerinde onlar da bunu yapmak zorunda hissetmemektedirler. Oysa önceki nesiller için yaş ve statü saygı göstermek için yeterli gerekçelerdi ve zorunluydu. Saygıdan anlaşılan şey de onlar için değişmiştir. Örneğin ceket iliklemek saygı göstergesi değildir (Acılioğlu, 2017, s. 28, s. 41). Yine bu olumlu ilişkinin sonucu olarak ebeveynlerini kahraman olarak görürler ve onlara bağılırlar.

Bu kuşak iş hayatında kendilerini önceleyen, yenilikçi fikirleri ve eğlenceyi seven, önceki kuşakların aksine hayatın tadını çıkarmayı, yaşamdan zevk almayı önemseyen, ancak sabırsız olan bir kuşaktır (Acıloğlu, 2017, s. 29; Büyükhelvacıgil, 2021, s. 48). Ayrıca adalet duyguları güçlü olup bu konudaki rahatsızlıklarını kolaylıkla dile getirebilmektedirler (Acıloğlu, 2017, s. 48).

Kolektif eyleme ve işbirliğine önem vermelerine rağmen kuralları sorgulayan, bir işin katı sınırlarla belirlenmesini reddeden bir yapıları vardır, özgüvenleri yüksektir. Gelecek konusunda iyimserdirler ve merkezi otoriteye güvenmektedirler (Gursoy vd., 2008, s. 453). Bireysel harcamaların arttığı tüketim çağının da ilk öncüleri olan bu nesilde eğitim seviyesi de yüksektir (Büyükhelvacıgil, 2021, s.44, 45; Zemke vd., 2000, s. 132). Politik süreçlere katılım noktasında önceki kuşağa göre daha aktiftirler (Yılmaz ve Aktürk, 2021, s. 38). Pew Araştırma Merkezi raporuna göre 18-34 yaş arası Y Kuşağı bireyleri aileleriyle yaşamaya daha eğilimlidir ve evlilikten kaçınanların oranı artmaktadır (Fry vd., 2016). Evliliğe verilen önem azaldığı için evlenme yaşı da 26-28'lere ulaşmıştır. Öte yandan diğer kuşaklara göre finansal sorumluluk bilinci daha yüksektir (Gross, 2017, s. 32). Bebek Patlaması Kuşağı'nın 1960 ve 70'lerdeki gençlik dönemlerine ait verilerle sonraki yıllardaki gençlerin verilerini karşılaştırarak yaş etkisini devre dışı bırakan bir çalışma yapan Twenge ise bu neslin görev ve takım çalışması konusunda istekli olduğu fikrini kabul etmemektedir. Twenge'e göre onlar her zaman kendilerini topluma incelemektedirler. İyimser olan yönleri ve beklentilerin yüksek oluşu, sürekli teşvik edilen ben duygusu yetişkinliklerinde gerçeklerle karşılaştıklarında onları zorlamaktadır. Bu durum da depresyon ve kaygı riskini artırmaktadır (2013, s. 20, 22). Başkalarının ne düşündüğünün önemsiz olduğu ve başkalarından onay beklememek gerektiği gibi konular kitaplar, medya organları ve aileler tarafından sürekli işlenmekte ve bu bireyler “benim tercihim, benim özgürlüğüm, benim mutluluğum” gibi sloganlarla büyümektedirler. Örneğin 1924'te bir kasabada yapılan araştırmada anneler “iyi huylu, kiliseye bağlı ve itaatkâr” çocuk yetiştirmek istediklerini söylerken 1988'de aynı kasabadaki annelerin çoğu “bağımsız ve hoşgörülü” özelliklerini vurgulamışlardır. Yine otorite figürlerine yönelik abartılı sorgulama ve uyumsuzluk, öğrencilerin öğretmenlerinin bilgi olarak otoritesini kabul etmemesi, ciddiye almaması ve yanlışları noktasında bile öğretmenlerle tartışmaya girmesi vb. durumlar otorite ve toplumsal normların parçalandığını göstermektedir

(Twenge, 2013, s. 40, 47). Türkiye’de de bu değişiklikler Y Kuşaağı’nın geç dönemiyle başlasa bile Z Kuşaağı’nda daha belirgin olarak gözlenmektedir. Bayhan da internet, cep telefonu ve bilgisayar üçlünün kullanımının yaygınlaşmasının Türkiye’de 1991 ile 2010 yılları arasına denk geldiğı için Y Kuşaağı’nın aralığının bu yıllar olması gerektiğini belirtmiştir (2019, s. 35).

1.3.2.5. Z Kuşaağı

2000’den sonra doğanların oluşturduğu bu kuşak en son ve en genç kuşaktır. 2001 yılından günümüze kadar devam etmektedir. Fakat 2010’dan itibaren başka bir kuşaağın, Alfa Kuşaağı’nın başladığını söyleyenler de bulunmaktadır. Literatürde Y Kuşaağı ile birlikte dijital yerliler olarak anılmaktadır. Önceki üç kuşak ise dijital göçmen (yani dijital dünyaya sonradan dahil olan ve bunu kullanma noktasında geride olan nesil) olarak ifade edilmektedir. Fakat Kristal Kuşak da denilen Z Kuşaağı mensupları Y Kuşaağı gibi teknoloji ve internetin gelişim ve başlangıç aşamasında değıl tam olarak teknolojinin içine doğmuştur. Bu sebeple sokakla çok irtibatları yoktur. Onun yerine internette sosyal ağılar ve sosyal medya üzerinden her yaşta ve kültürde insanla iletişim kurmakta, online bilgisayar oyunları oynamaktadırlar. Alışverişlerini internet üzerinden yapmakta, otoriteyi sorgulamakta ve rutin işlerden sıkılmaktadırlar (Büyükhelvacıgil, 2021, s. 52).

Z kuşaağı için sanal ve gerçek dünya iç içe geçmiştir ve sanal dünya onlar için gerçekliğin bir parçasıdır. Her şeyi kişiselleştirmek istemektedirler, bu konuda kendilerini oldukça geliştirmişlerdir. Dolayısıyla bir işyerinde kendilerine verilen işin de genel bir iş değıl, kişiselleştirilmiş olmasını tercih etmektedirler. Merak ettikleri ne varsa nasıl yapılacağını Youtube yoluyla öğrenerek büyüdüğüleri için her şeyi kendileri yapmayı önemsemekte ve yapabileceklerine inanmaktadırlar. Bağımsızlıklarına düşkün, gerçekçi ve rekabetidirler (Stillman ve Stillman, 2018, s. 7, 8). Sürekli bağlantıda olduklarından, hayatın akışı daimi olarak sosyal ağılar üzerinden paylaşıldığından ve etkileşim ağıları geniş olduğundan başkalarının elindekini görmek ve deneyim sürecine ortak olmak onları hayatı kaçırma kaygısıyla karşı karşıya getirmektedir. Bu da sosyal medya ve internete daha fazla bağımlı olmak demektir. Yapılan bir araştırmaya göre Z kuşaağının %44’ü saat başı sosyal medyayı kontrol ediyor, %7’si ise on beş dakikadan daha sık bakıyor. Kaçırma korkusu yenilikleri takip etmek, birden fazla şeyle meşgul olmak gibi açılardan Z

kuşağına katkıda bulunsa da dikkat dağıtıcı olması, kıskançlık ve yetersizlik duygularının körüklenmesi ve bunun sonucunda gelen depresyon, uykusuzluk gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır (Stillman & Stillman, 2018, s. 144, 145). Uyaranların içeriklerinin bambaşka oluşu bireylerin duygu durumu açısından da bir karmaşa, önceliklerin belirsizliği ve dengesizliği riskini ortaya çıkarmaktadır. Yine bu uyaranların fazlalığı dikkat ve odaklanma sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Araştırmalara göre Z kuşağı 8 saniye odaklanabiliyor. Bu, önceki kuşakların aynı yaşlardaki odaklanma süresine göre daha düşüktür. Örneğin 2000 yılında ölçülen süre 12 saniyedir (Stillman & Stillman, 2018, s.146). Sahip oldukları imkanlar ve alternatiflerin çokluğu ile bunlara kolay erişebilmeleri hazzın ötelenmesini zorlaştırdığı gibi bu bireyleri tatminsiz ve kararsız olmalarına da neden olmaktadır. Doğuştan tüketici olan bu nesil eş zamanlı olarak birden fazla işle meşgul olabilmektedir (Acılioğlu, 2017, s. 31).

Z kuşağı toplumsal meselelerde Y Kuşağı'na benzer şekilde ama daha fazla liberal özellikler sergilemektedir. Irkçılık, cinsiyetçilik gibi eşitsizliklere karşı çıkmaktadırlar. Etnik çeşitliliğin toplum açısından olumlu görenlerin oranı Y Kuşağı'nda %61, Z Kuşağı'nda %62 iken önceki kuşaklarda bu oran geriye gittikçe düşmektedir. Aile yaşamını önemsemekle beraber ataerkil değil, eşitlikçi bir aile kurumuna inanmaktadırlar (K. Parker vd., 2019). Türkiye'de yapılan bir araştırmada Z kuşağı bireylerin evliliğin önemi ile ilgili soruya %30'u önemli olmadığı cevabını verirken %29'u ise kararsız kalmıştır. Aile hayatının önemi konusunda ise aileleriyle önceki kuşaklara göre daha fazla zaman geçiren ve onlarla yaşama süresi uzayan Z Kuşağı, %84,38 gibi yüksek bir oranda aile yaşamının önemli olduğunu söylemişlerdir (Yılmaz ve Aktürk, 2021, s. 81, 82). Bakırcı'nın yaptığı bir araştırmada toplumsal değerlerle ilgilenmediğini söyleyenlerin oranı birinci nesilde %19,5, ikinci nesilde %21,3 ve üçüncü nesilde %30,3 şeklindedir (2020, s. 175). Bu, toplumsal değerlerin yeni nesillerde öneminin azaldığını göstermektedir. Yine Z Kuşağı üzerine yapılan bir araştırmada 1337 kişiden 5 kişi iyi yaşam tanımlaması yaparken dinle ilgili bir şeyden bahsetmiş, 1246 kişiden 6 kişi ise dünyanın daha iyi bir yer olmasının yolunun din olduğunu belirtmiştir (Seemiller ve Grace, 2019, s. 178). Fiziksel olarak daha güvende olsalar da zihinsel anlamda daha savunmasızdırlar. Y Kuşağı ile en büyük farklılık zamanlarını nasıl geçirdikleri noktasındadır. Sosyal etkileşimlerinin büyük bir çoğunluğunu dijital ortamlarda

bazen kelimelerin bile ortadan kalktığı, emoji, resim ve videolarla kurulan bir iletişim oluşturmaktadır. Daha geç olgunlaşmakta ve ekonomik geleceklerinden kaygı duymaktadırlar (Twenge, 2017, s. 8, 156). Twenge bu kuşak için on ayırıcı özellik belirlemiştir: yetişkinlik noktasında acele etmemek yani geç olgunlaşmak, internette geçirilen süre ve bunun içeriği, güvensizlik, dini bağlılıktaki düşüş, gelir güvensizliği, güvenliğe olan ilgi ve sivil katılımın düşmesi, kapsayıcı olma ve bağımsız siyasi görüşler (Twenge, 2017, s. 8).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma metodu benimsenmiştir. Yıldırım ve Şimşek nitel araştırmayı “gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadır (2018, s. 41). Sharan B. Merriam (2018) nitel araştırmayı tanımlarken onun birkaç özelliği üzerinde durmaktadır. Bunlar anlam ve anlam üzerine odaklanma, temel araç olarak araştırmacının kendisi, zengin betimlemelerdir. Nitel araştırmada bireylerin algılarının ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması en önemli amaçlardan biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 45). Bu algı ve deneyimlerdeki benzerlikler kadar farklılıklar ve çoklu bakış açıları da değerlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 61) Komşuluk ilişkilerini, algılarını ve değişimi farklı kuşaktan bireylerin gözünden görebilmek, deneyimlerine ulaşabilmek, benzerlik ve farklılıkları keşfetmek anlamacı ve yorumlayıcı bir yöntemle mümkündür. Keşifsel doğası sebebiyle nitel araştırma metodu, güvenli sitelerde komşuluk ilişkilerinin kuşaklar bağlamında derinlemesine incelenmesini ve örüntüleri ortaya çıkarma imkânı vermektedir.

2.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Problemi

Bu çalışma, komşuluk ilişkilerinin kuşaklararası farklılıklar bağlamında incelenmesini konu edinmektedir. Konunun sınırlandırılması, mekânsal-toplumsal ayrışmanın belirgin bir örneğini teşkil etmesi ve homojen bir çevre vaadinde bulunması bakımından, komşuluk ilişkileri güvenli siteler özelinde üç farklı kuşak temel alınarak incelenmiştir.

Hızla değişen ve dönüşen dünyada toplum ve birey ilişkisi de değişime uğramaktadır. Toplumsal değişmeden doğrudan etkilenen, toplumsal etkileşimin ilk basamağı olan komşuluk ilişkilerinin hali hazırdaki durumu toplumsal ilişkiler hakkında ipuçları vermektedir. Bu ilişkinin farklı kuşakların gözünden ele alınması ise bu değişimi anlamaya katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı güvenli sitelerdeki komşuluk ilişkilerini, bu ilişkilerin niteliğini, komşuluk algılarını ve deneyimlerini, bunların kuşaklararası farklılıklarını, değişimlerini ve

buna etki eden faktörleri analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın problemini “Güvenlikli sitelerde oturan farklı kuşakların komşuluk ilişkileri nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır. Sorunun cevaplanması aşağıdaki sorulara yanıt aranmasını gerektirmektedir:

1. Komşuluk ilişkileri değişmiş midir? Değişmişse nasıl bir değişime uğramıştır?
2. Bu değişime etki eden faktörler nelerdir?
3. Farklı kuşaklardaki bireylerin güvenlikli sitelerdeki komşularıyla iletişim kurma ve etkileşimde bulunma biçimleri nelerdir ve bunlar nasıl farklılaşmaktadır?
4. Bireyselleşme ve teknolojik gelişmelerin komşuluk ilişkilerine etkisi ve bunun kuşaklara yansımaları nelerdir?

2.2. Araştırmanın Önemi

Komşuluk ilişkisi bireyin en temel ve güvenli mekânı olan ev kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Bu güvenli limana yakınlık ise komşuyu ve komşuluğu ifade eder. Dolayısıyla komşuluk ve komşuluk ilişkileri tüm bireyleri etkileyen ve ilgilendiren bir konudur. Toplum ne kadar değişirse değişsin insanın sosyal bir varlık olması ve mekânsal yakınlığın, bir aradalığın kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde komşuluk olgusunun insan ve toplum hayatındaki yeri daha iyi anlaşılabacaktır. Ayrıca bu temel ve herkesi kapsayan ilişki birçok etkileşimi içerdiğinden komşular arasındaki ilişkilerin ve bağların incelenmesi demek bireyler arası ve toplumsal ilişkiyi ve değişimi görmeye de imkân tanır.

Doğrudan komşuluk ilişkilerini ele alan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olmasının yanında güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkilerini kuşaklar bağlamında inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu noktada çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve yeni araştırma konularına kapı açacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu önemli ve daimi olgunun bugününü kuşaklararası farklılıklar bağlamında anlamak hem toplumsal değişimin daha doğru kavranmasına hem de geleceğe yönelik daha gerçekçi, öngörülü ve isabetli politikalar geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Yine çalışmanın, güvenlikli sitelerde yapılacak olması da özelde komşuluk, genelde ise insan ilişkilerinin sosyolojik analizi ile kentleşme ve yerleşim politikalarına katkı sunacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmada nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme derinlemesine bilgilerin keşfedilmesine, anlaşılmasına ve açıklanmasına imkan verir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 118). Bireylerin ve mekanların seçilmesi anlamına gelen (Creswell, 2018, s. 156) bu örnekleme türünün tercih edilmesinin nedeni katılımcıların güvenli sitede yaşayan ve farklı kuşaklara ait kişilerden seçilmesi gerekliliğidir. Bu bağlamda kartopu örnekleme kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu örneklemede süreç, konu hakkında en çok bilgi sahibi olduğu düşünülen kişilerle başlar ve daha sonra elde edilen durum ve kişilerle birlikte giderek hızlanır ve genişler. Böylece araştırmacının, araştırma sürecinde belirli isimlerin daha çok öne çıkmasıyla birlikte görüşmesi gereken bireyler azalmaya başlayacak ve sınırlılıklar ortaya çıkmış olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122). Katılımcıların bir sonraki katılımcı için öneride bulunması ve yeni katılımcılara ulaşmayı kolaylaştırması ve örneklemin bu şekilde büyümesi, süreci kolaylaştırmaktadır. Bu örnekleme yaklaşımı, araştırmanın konusu itibarıyla belirli bir bölgede yapılacak olmasından ve süreçte sağladığı kolaylıktan dolayı işlevseldir.

Araştırmanın çalışma grubunu Elazığ ilindeki güvenli sitelerde yaşayan 15-61 yaş arasında olan 35 birey oluşturmuştur. Elazığ ilinin seçilmesinde katılımcılara ulaşma kolaylığı ve il ile ilgili bu konuda yapılan herhangi bir araştırmanın olmaması etkili olmuştur. Komşuluk olgusuna dair algı ve tecrübelerini aktarabilecek ve Z kuşağının bir kısmını temsil eden gençleri kapsamından ve X kuşağının üst sınırları olmasından dolayı bu yaş aralıkları belirlenmiştir. Kuşak sınıflandırmalarında tarihlerle ilgili keskin ve net ayrımlar olmadığından 61 yaşındaki katılımcı da X kuşağına dahil edilmiştir. 13 X kuşağı, 12 Y kuşağı ve 10 Z kuşağı olmak üzere toplamda 35 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 2 kişiyle yapılan görüşmeler ise gerekli verilerin toplanmasına katkı sağlamadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Katılımcıların kuşak ve cinsiyet dağılımının dengeli olmasına dikkat edilmiştir. Güvenli sitelere girişlerin kontrollü olması katılımcılara ulaşmayı zorlaştırmıştır. Bazı site yönetimleri aldıkları karar gereği dışarıdan bu tür talepleri onaylamadıkları için bu sitelerde görüşmeler yapılamamıştır. Katılımcılara ulaşma zorluğu tanıdıklar ve kartopu örnekleme vasıtasıyla aşılmaya çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Görüşme nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan, katılımcıların araştırılan konuya dair deneyimlerine, tutumlarına, inançlarına dair detaylı bilgi edinmeyi sağlayan bir veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Yarı yapılandırılmış görüşmede hazırlanan sorular açık uçlu, esnek cümlelerden oluşur. Görüşme bu soruların ortaya çıkardığı yeni sorularla gelişir ve derinlemesine bilgiler elde edilir. Görüşmede araştırmacının temel amacı, araştırılan konunun katılımcının aklında bulunanları öğrenmek, özel bilgi elde etmektir (Merriam, 2018, s. 88). Dolayısıyla güvenli sitelerde yaşayan katılımcıların komşuluk olgusuna dair düşüncelerini bireylerin ait oldukları kuşakların gözünden görebilmek ve keşfedebilmek için veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme uygun görülmüştür.

Veriler Elazığ ilindeki güvenli sitelerde üç farklı kuşakla yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak çoğunlukla katılımcıların evlerinde, bazılarıyla iş yerlerinde, bazılarıyla ise site içerisinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara araştırmanın konusu ve amacı hakkında bilgi verilmiş ve onayları doğrultusunda veri toplamayı kolaylaştırmak amacıyla ses kaydı alınmıştır. Ayrıca çalışmada kişisel bilgilerinin kullanılmayacağı ifade edilerek görüşlerini olduğu şekilde aktarmaları teşvik edilmiştir.

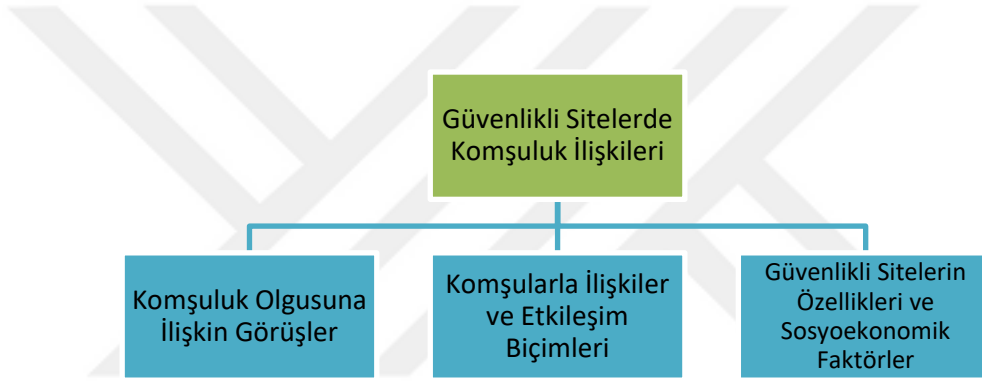
2.5. Verilerin Analiz Edilmesi

Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları transkripsiyon işleminden sonra detaylı okumalarla içerik analizi yapılarak tema ve kodlar elde edilmiş ve yorumlanmıştır. İçerik analizi, elde edilen verilerin betimsel analizle özetlenmesinin ardından daha derin bir işleme tabi tutulmasını ifade eder. Bu analiz çeşidinde birbirine benzeyen veriler, belirli temalar çerçevesinde keşfedilir ve tekrar düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nitel veri analizi bir birimiyle başlanıp diğer verilerle karşılaştırmalar yaparak ortak kalıpların arandığı ve bu ortak kalıplara isimler verilerek ilerleyen bir süreçtir (Merriam ve Grenier, 2019, s. 15). Çalışmada içerik analizinin seçilme sebebi, görüşme sonucunda toplanan verilerin işlenerek güvenli sitelerde yaşanan komşuluk ilişkilerine dair üst kategorilerin keşfedilmesine olanak sağlamasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilerek birtakım temalara ve kodlara ayrılmıştır. Bu kapsamda çalışmada üç ana tema belirlenmiş olup söz konusu temalar “komşuluk olgusuna ilişkin görüşler”, “komşularla ilişkiler ve etkileşim biçimleri”, “güvenlikli sitelerin özellikleri ve sosyoekonomik faktörler” şeklinde başlıklandırılmıştır. Ayrıca bu temalar da kendi içerisinde çeşitli kodlara ayrılmıştır.

Şekil 3.1. Araştırmaya Ait Temalar

3.1. Katılımcıların Demografik Bulguları

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcılardan elde edilen demografik bulgular üç kuşak için ayrı ayrı tablolastırılarak aşağıda Tablo 4.1.’de verilmiştir. Tabloda katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği, konutta oturma süresi, medeni durumu ve konut sahipliği yer almaktadır. Katılımcıların isimlendirilmesinde kodlar kullanılmıştır. Bu kodlar X1, Y8, Z10 gibi katılımcının hangi kuşağa ait olduğunu ve sıralama belirten kodlardır. Buna göre X1 kodu X kuşağından, Y8 Y kuşağından ve Z10 Z kuşağından katılımcıyı ifade etmektedir. Katılımcıların görüşlerinin birebir aktarıldığı alıntılarının sonunda katılımcıların bu kodları, cinsiyeti ifade eden K veya E ve yaşını belirten sayı bulunmaktadır. Örneğin (Y2, K, 33) katılımcının Y kuşağından 33 yaşında bir kadın olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1. X Kuşağının Demografik Bulguları

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Oturma Süresi (Yıl)	Medeni Durum	Konut Sahipliği
X1	61	Erkek	Ön lisans	Emekli	7	Evli	Ev Sahibi
X2	58	Kadın	Lise	Usta öğretici	7	Evli	Ev Sahibi
X3	45	Kadın	Lisans	Din Görevlisi	6	Evli	Ev Sahibi
X4	46	Erkek	Lisans	Öğretmen	6	Evli	Ev Sahibi
X5	53	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	1	Evli	Ev Sahibi
X6	45	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	8 ay	Evli	Ev Sahibi
X7	51	Kadın	Lise	Ev Hanımı	2	Evli	Ev Sahibi
X8	53	Kadın	Lisans	Ev Hanımı	6	Evli	Ev Sahibi
X9	58	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	4	Evli	Ev Sahibi
X10	49	Kadın	Lise	Ev Hanımı	3	Evli	Ev Sahibi
X11	59	Erkek	Lisans	Memur	3	Evli	Ev Sahibi
X12	48	Erkek	Lisans	Memur	4	Evli	Ev Sahibi
X13	52	Erkek	Doktora	Uzman Doktor	11	Evli	Ev Sahibi

X

kuşağı katılımcıların demografik bulguları incelendiğinde 13 kişinin 8'inin kadın, 5'inin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında 2 ilkokul, 1 ortaokul, 3 lise, 1 ön lisans, 5 lisans, 1 doktora mezunu bulunmaktadır. Kadınların çoğunluğu ev hanımıdır. Çalışanlardan biri usta öğretici diğeri din görevlisidir. Erkeklerde ise emekli, öğretmen, uzman doktor ve 2 memur bulunmaktadır. Bulunduğu konutta oturma süresi en kısa olan 8 ay, en uzun olan 11 yıldır. Katılımcıların tamamı evlidir ve konut sahibidir.

Tablo 3.2. Y Kuşağının Demografik Bulguları

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Oturma Süresi (Yıl)	Medeni Durum	Konut Sahipliği
Y1	33	Kadın	Doktora	Ev Hanımı	5	Evli	Ev Sahibi
Y2	43	Erkek	Doktora	Akademisyen	5	Evli	Ev Sahibi
Y3	42	Kadın	Lise	Kantinci	6	Evli	Ev Sahibi
Y4	43	Kadın	Yüksek Lisans	Öğretmen	3 ay	Evli	Ev Sahibi
Y5	43	Erkek	Yüksek Lisans	Öğretmen-Tekvando	3 ay	Evli	Ev Sahibi

Antrenörü							
Y6	37	Kadın	Ön lisans	Ev hanımı	3	Evli	Ev Sahibi
Y7	43	Erkek	Lisans	Antrenör	3	Evli	Ev Sahibi
Y8	37	Kadın	Lisans	Memur	4	Evli	Ev Sahibi
Y9	27	Kadın	Yüksek Lisans	Mühendis	6	Bekar	Ev Sahibi
Y10	35	Erkek	İlköğretim	Esnaf	5	Evli	Kiracı
Y11	37	Kadın	Ön lisans	Din Görevlisi	5	Evli	Kiracı
Y12	40	Erkek	Doktora	Uzman Doktor	8	Evli	Ev Sahibi

Y kuşağı katılımcılarının 7'si kadın, 5'i erkektir. Eğitim durumuna bakıldığında 1 ilköğretim, 1 lise, 2 ön lisans, 2 lisans, 3 yüksek lisans, 3 doktora mezunu vardır. Katılımcıların 2'si ev hanımı, 2'si öğretmen, 1'i antrenör, 1'i mühendis, 1'i memur, 1'i esnaf, 1'i din görevlisi, 1'i akademisyen, 1 de uzman doktor-akademisyendir. Sitede oturma süresi en kısa olan 3 ay iken en uzun olan 8 yıldır. Katılımcıların biri bekar diğer 11 kişi evlidir. 2 kişi kiracı iken 10 kişi ev sahibidir.

Tablo 3.3. Z Kuşağının Demografik Bulguları

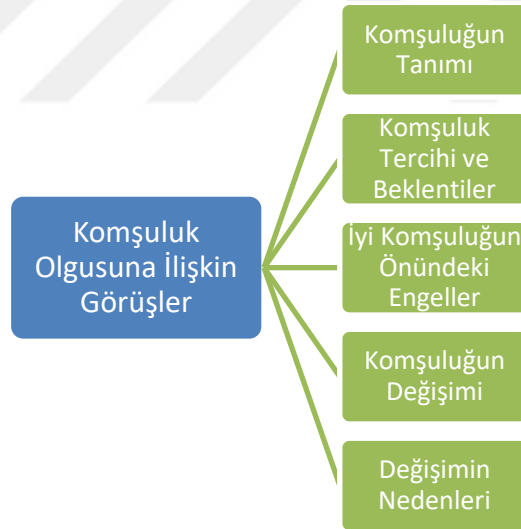
Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek	Oturma Süresi (Yıl)	Medeni Durum	Konut Sahipliği
Z1	16	Erkek	Lise	Öğrenci	6	Bekar	Ev Sahibi
Z2	20	Kadın	Lise	Diş Hekimi Asistanı	6	Bekar	Ev Sahibi
Z3	16	Erkek	Lise	Öğrenci	6	Bekar	Ev Sahibi
Z4	17	Kadın	Lise	Öğrenci	3 ay	Bekar	Ev Sahibi
Z5	19	Kadın	Üniversite	Öğrenci	1	Bekar	Ev Sahibi
Z6	22	Kadın	Üniversite	Öğrenci	4	Bekar	Ev Sahibi
Z7	21	Erkek	Üniversite	Öğrenci	3	Bekar	Ev Sahibi

Z8	18	Erkek	Lise	Öğrenci	8	Bekar	Ev Sahibi
Z9	17	Kadın	Lise	Öğrenci	3	Bekar	Ev Sahibi
Z10	18	Erkek	Lise	Öğrenci	6	Bekar	Ev Sahibi

Z kuşağına bakıldığında 5 kadın 5 erkek katılımcıdan oluştuğu görülmektedir. Yaş dönemi itibarıyla tamamı bekar ve biri hariç tamamı öğrencidir. Eğitim durumu da yaşa bağlı olarak lise veya üniversitedir. Z kuşağında önceki kuşakların aksine lise altı eğitim düzeyi bulunmamaktadır. Katılımcıların hepsi ev sahibidir ve ebeveynleriyle yaşamaktadır.

3.2. Komşuluk Olgusuna İlişkin Görüşler

Bu bölümde komşuluk olgusu katılımcıların gözünden ele alınmakta; komşuluk algıları, tercihleri, komşularından beklentileri, komşuluğun değişimi ve bu değişimin nedenlerine dair görüşleri incelenmektedir.

Şekil 3.2. Komşuluk Olgusuna İlişkin Görüşlere Ait Kodlar

3.2.1. Komşuluğun Tanımı

Verilere bakıldığında komşunun ve komşuluğun katılımcılar için ifade ettiği anlamla ve onların gözündeki konumuyla ilgili en çok öne çıkan nokta zor zamanda, her an kapısının çalınabileceği kişi/kişiler ve bununla bağlantılı olarak aile gibi olması, akrabadan daha yakın olmasıdır. Y5 “*Yani komşu aslında ailedir normalde. Biz eskiden de hep öyle gördük*” (Y5, E, 43) derken X4 bunu şöyle ifade etmektedir:

“Komşu bence aile demektir. Başın dara düştüğünde gidip kapısını çalabiliyorsan bu benim için komşudur. Çalamıyorsan o komşu değildir.” (X4, E, 46).

Komşunun aile yakınlığında olması yanında mekânsal birliktelik özelliği sebebiyle herhangi bir ihtiyaç halinde, özellikle kriz anlarında “ilk yardım edecek, destek olacak olan” yönü oldukça önemlidir. Komşuluğun bu yönü de katılımcıların hemen hepsinin temas ettiği, komşu tanımında yer verdiği bir noktadır. Bu konuda X10 ve X13 şunları söylemiştir *“En kötü durumda ilk kapısını çalacağımız kişi olarak aklıma geliyor.”* (X10, K, 49). *“Akrabadan daha önemli olan, kardeş gibi olan, her türlü zor anda, iyi anda koşan insanlardır.”* (X13, E, 52). Esasen komşunun aile gibi görülmesindeki en önemli belirleyici yakın, yanı başında, ulaşılabilir olma halidir. Bu da ihtiyaç durumları için en önemli şeydir. Komşuya ihtiyacın ve onun en yakında oluşunun ona duyulan yakınlığı belirleyen en temel şey olduğu katılımcı görüşlerinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim Aydemir’in yaptığı araştırmada (2011, s. 125) yakınının başına bir şey geldiğinde ilk yardım isteyecekleri kişiler olarak aileden sonra %35’lik bir oranla komşular gelmektedir.

“Benim gözümde komşu, bana akrabadan da daha yakın olan kişi. Çünkü komşuya her zaman muhtaç oluyorsun. Yani en ufak bir şeyin olsa bile, ilk başta senin komşun senin yanına geliyor. Hani aile uzak, akraba uzak ama komşu senin yanın başındadır. Bir de anlaştığın bir komşu olursa, o daha da iyi oluyor.” (X6, K, 45).

“Yani komşu benim için çok çok önemli. En yakın akrabadan daha önemli. Çünkü belki kardeşin yanında değil fakat komşun sürekli senin yanında. Zor anında ilk müracaat edeceğin kişidir bence. İlk sana yaklaşacak, ilk seninle temasa geçecek kişidir.” (X11, E, 59).

“Benim için komşu anneden önce, babadan önce, kardeşten önce gelen bir şey. Yani komşu deyince ne bileyim, benim için her şey komşu. Çünkü bana ilk uzanan el komşu olacak. Yani kapısını çalabileceğim komşu olacak. Ben o anda anneye, kardeşe ulaşamam ama kapı karşısında direkt komşuya ulaşacağım ve öyle de oldu. Acil bir şeyde de bana komşular... Evimi su bastı, ilk komşularım koştu mesela. Ben hastalandım, ilk onlar bana koştu. Allah razı olsun.” (X7, K, 51).

X3 ise komşunun önemini atasözü ile destekleyerek dini açıdan önemine atıfta bulunmuştur. Ayrıca komşunun kendisi için mutluluk veren insanlar olduğunu söyleyerek komşunun psikolojik anlamda da pozitif etkisine vurgu yapmıştır: *“Komşu deyince benim aklıma hemen o bilindik atasözü gelir. İşte komşu komşunun*

külüne muhtaçtır. Bizim kültürümüzde de önemlidir. Dinimizde de önemlidir. Benim için de çok önemli... Gördüğüm zaman mutlu olduğum insanlar.” (X3, K, 45).

Mann’ın “gizli komşuluk” olarak ifade ettiği (1954, s. 164) komşuluk tanımı, katılımcıların ısrarla vurguladıkları “zor zamanlarda yanında olan” tanımıyla paralellik arz etmektedir. Normal şartlarda görülmeyen fakat zor zamanlarda ortaya çıkan bu ilişki, somut komşuluk ilişkilerinin (selamlaşma, paylaşım, sohbet, yardımlaşma..) yani “açık komşuluk”un olmadığı durumlarda bile var olabilir. Örneğin Y kuşağından bir katılımcının şu görüşlerinin, komşuluk tanımının daha çok gizli komşuluk üzerine kurulduğunu gösterdiği söylenebilir: *“Gidip geleceğin şeyde değil ama diyelim ki çok ani bir şey yaşadım bir aksilik, bir hastalık durum... İlk başvuracağın kişi arayıp aileden önce komşu olur değil mi? Hani gidip zilini çalıp da işte böyle böyle bir sıkıntım var. Bu durumda da bu yakınlığı da hissedirim.” (Y1, K, 33).*

Gizli komşuluğun en önemli yanı açık komşuluğun olmadığı durumlarda da var olabilmesidir. Oysa açık komşuluk tek başına var olmaz, çoğunlukla gizli komşulukla birlikte çalışır. Çünkü komşuluk etkileşimi yoğun olan bir ilişkide kriz durumlarında da komşuluk vardır. Etkileşimin pek olmadığı ilişkilerde zor zamanlarda, hayati durumlarda bu gizli komşuluk çoğunlukla ortaya çıkmaktadır. Elbette açık komşuluğun gizli komşuluğu beslediği, daha etkili kıldığı açıktır. Zira açık komşuluk ilişkilerinin yok denecek düzeyde olması gizli komşuluğun da harekete geçmesini engelleyebilmektedir. Örneğin aralarında hiçbir komşuluk etkileşimi olmayan komşuların birbirinden haberdar olması da zorlaşacağından kriz anında gizli komşuluğun ortaya çıkması ihtimali de düşebilir. Nitekim komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğu durumlarda yalnız yaşayan bir bireyin kalp krizi gibi bir durum yaşadığında en yakınında, ona yardım edebilecek kişi komşusu iken, açık komşuluk ilişkisinin olmamasından dolayı komşusu bu bireyi arayıp sormayacak, bir vesileyle kapısını çalmayacaktır ve durumundan haberdar olmayacaktır. Normal şartlarda haberdar olduğunda ortaya çıkacak olan gizli komşuluk ilişkisi de ortaya çıkamayacaktır. Nitekim solo yaşamların belirgin bir şekilde arttığı günümüzde bu tür durumlar yaşanmaktadır.

Z kuşağı için de komşu aynı şekilde “aile gibi” ve “ zor zamanda kapısı çalınabilecek” konumdadır. Komşuluğun mekânsal yakınlık özelliği göz önüne

alındığında komşunun en yakında olma yönüne, mekan birliğine vurgu yapan Z5 şöyle demektedir:

“Komşu benim için ikinci ev gibi bir şey düşünüyorum ben. Çünkü aynı yerde yaşıyoruz ve başım bir derde girdiğinde, mesela bir sıkıntım olduğunda gidip onun kapısını çalabilirim gibi düşünüyorum ben. Benim için öyle bence. Yani başın sıkıştığında hemen gidebileceğin kimse.” (Z5, K, 19).

Z1 için de komşu akraba yakınlığındadır ve zor durumlarda mekânsal yakınlığından dolayı ilk el uzatacak olandır:

“Komşuluk bana göre karşı kapıdaki akrabadır. Akraba kadar samimi olup dar gününde kapısını çalıp kötü gününde yanında olmasını istediği kişilerdir bana göre. Benim için o derece yakın. Çünkü kapı komşu. Herhangi bir şey olursa ilk yardıma koşacak kişi odur sonuç olarak genellikle evde vakit geçirdiğimiz için her zaman ilk gelen kişi onlar olur.” (Z1, E, 16).

Komşuluğun dostluk, paylaşım, yardımlaşma ve dertleşme gibi sosyal sermayeye yönelik özelliği de komşuluk etkileşimini artıran açık komşuluk ilişkisidir. Bu anlamda komşunun bir dost gibi sohbet edilen, dertleşilen kişi olarak tanımlanması da yine komşuluk algısının bireylerin zihninde olumlu ve önemli bir yer işgal ettiğini göstermektedir.

“Komşu benim için çok önemli. Çünkü yeri geliyor, aileden bile yakın olabiliyor. Mesela biz atıyorum, bir şey gerekli olduğu zaman direkt komşudan istenebiliyor. Yeri geliyor, sırrımı bile paylaşabiliyorsun, dertleşebiliyorsun, ortak olan ilişkilerin olabiliyor. O yüzden ben komşuluk ilişkisini çok önemsiyorum.” (Y9, K, 27).

Katılımcılardan X5 akrabadan daha ileri olduğunu düşündüğü komşunun kendisi için çok önemli olduğunu, aileden biri gibi yakın hissettiğini ve kendisine eşlik edecek, yalnızlığını paylaşacağı biri olarak görmektedir: “*Komşu benim için çok önemli. Akrabadan daha ileri. Hani oturup bir kahve içmek, çay içmek, tek içmeyi sevmiyorum. Kız kardeş gibi, bir abla gibi, hani yaşlı olunca bir anne gibi. Öyle çok yakın hissediyorum.*” (X5, K, 53). Z kuşağından bir katılımcının ise komşuluğun kendisine dostluğu öğrettiğini ve bu dostluğun da eski komşuluklar olmasına rağmen halen her gün görüşecek bir yakınlıkta olduğunu söylemesi dikkat çekicidir: “*Ya ben şimdi şöyle söyleyeyim, benim şu an bulunduğum şey yerine eski binamda mesela ben dostlukları da öğrendim komşulukta. Hala da görüşüyorum bu*

insanlarla, her günüm onlarla geçiyor. Ya komşuluk bambaşka bir şey bence.” (Z7, E, 21).

Birlikte geçirilen sürenin uzunluğu köklü ilişkilerin kurulmasına etki etmektedir. Komşuluğun ikinci bir aile olduğunu söyleyen başka bir Z kuşağı katılımcının birlikte geçirilen süreye vurgu yaptığı görülmekte ve uzun yıllara dayanan bir komşuluk tecrübesinden dolayı komşuluk kavramının kendisi için ayrı bir önemi olduğunu ifade etmektedir:

“Komşuluk açıkçası ikinci ailemiz tarzı bir şey benim için. Çünkü bir önceki oturduğumuz sitede büyük 17 yıllık bir komşuluğumuz vardı. Ve doğduğumdan beri onların yanında olmam, onlar benim ikinci ailem gibiydi. Ailemden ne sevgi ne saygı gördüysem onlardan da aynısını gördüğüm için komşuluğun bendeki yeri biraz daha farklıdır. Ailem gibidirler.” (Z9, K, 17).

Komşuya ve komşuluğa dair bu görüşlerin doğrudan komşuluk ilişkilerinin yakınlık düzeyini göstermediğini vurgulamak gerekmektedir. Bireylerin pozitif algıları ve komşuya atfettikleri önem, komşuluğa bakış açılarını, ideal komşuluk tanımını ve beklentilerini de içermektedir. Diğer başlıklardaki verilerle beraber bütüncül bir okuma yapıldığında bu açık bir şekilde görülecektir.

“Çok önemli bir şey tabii, aile gibi bence. Komşu komşunun külüne muhtaç sözü var hani. Geleneksel olarak da komşularımızla birbirimize iyi günde, kötü günde hem onlara karşı bir sorumluluklarımız var, hak noktasında da... Daha büyük ölçekli bir aile gibi bence komşu. Yani tabii bu dediğim ideal olması gereken. Komşulukla ilgili düşündüğüm ama hali hazırda çok öyle olduğunu söyleyemem.” (Y12, E, 40).

Komşuluğun önemi ve yeri konusunda üç kuşak da hemfikir gibidir. Ancak katılımcılardan Y7 komşu/komşuluk konusunda düşüncesi dikkat çekicidir: “*Şu an, pek bir anlam ifade etmiyor. Sadece belli bir mekanı paylaşıyorsunuz. Yani hiçbir şekilde bir fikir alışverişi, işte beraber vakit geçirme falan bunlar çok fazla olmuyor buralarda.*” (Y7, E, 43). Bir mekânsal paylaşım olsa bile komşunun hali hazırda kendisi için bir şey ifade etmediğini, zira bulunduğu yerde komşu olmanın gereklerinden olan herhangi bir etkileşimin olmadığını söyleyen katılımcının komşuluğa dair bu algısı komşuluk etkileşimi olmayışından kaynaklıdır. Katılımcının diğer başlıklardaki görüşleriyle birlikte bakıldığında bu daha iyi anlaşılacaktır. Yani bu algı komşuluğun katılımcı için önemsiz, anlamsız ya da gereksiz bir olgu olduğunu göstermemektedir.

3.2.2. Komşuluk Tercihleri ve Beklentiler

Yaşanılan konutta komşuların kimler olacağını belirlemek, yani komşu seçimi yapabilmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Fakat burada tercihlerle vurgulanan şey Ruonavaara'nın (2022, s. 10) üçüncü ve dördüncü düzey komşuluk ilişkisindeki yönelimleri ifade etmektedir. Yani bireylerin istemli olarak ilişki kurdukları veya daha ileri düzeyde etkileşime girdikleri komşuları seçmeleri ve genel anlamda komşulardan beklentileri ya da iyi komşunun kendileri için ne anlama geldiğini ifade etmektedir.

Komşuluk tercihlerinin ve beklentilerinin komşuluk algısı ve tanımıyla doğrudan ilişkili olması sebebiyle bu konudaki veriler de komşuluk tanımı ve algısı konusundaki verilerle paralellik arz etmektedir. Örneğin önceki başlıkta öne çıkan komşunun ihtiyaç halinde kapısı çalınabilen, destek olan, merak eden olma tanımı ve bununla bağlantılı özellikler komşuluk tercihi ve beklentilerinde de ortaya çıkmaktadır: *“Eğer ben kapısını çalabiliyorsam gece on birde de çalabiliyorsam, bir ilaç istiyorsam mesela. Mesela o gece bir ilaca acil ihtiyacım var. Eğer bir mesajla veya bir şeyle uyandırabiliyorsam zaten bu yeter.”* (X7, K, 51). Komşunun kapısını geç saatte bile ihtiyaç olduğunda çalabilme rahatlığı X7 için oldukça önemli bir komşuluk beklentisidir. Z6 ise komşunun zor zamanlarda yanında ve destekleyici olmasının kendisi için bir mutluluk ve güven sebebi olduğunu söylemektedir: *“Yani zor günümüzde yanımızda olursa veya bir hastalık sürecinde dediğim gibi insan bir sıcak çorba bile gördüğünde mutlu oluyor, tebessüm ettiriyor. İnsan düşünüldüğünü hissettiği için kendini daha güvende hissediyor.”* (Z6, K, 22).

İyi bir komşu sadece “kapısı çalınan” değil aynı zamanda “kapıyı çalan”, merak eden komşudur. Z1 iyi komşu olmanın ihtiyacı olup olmadığını sormak ve destek olmak olduğunu düşünmektedir. Bu bir anlamda komşuyla istemli olarak etkileşime girme yani üçüncü düzey komşuluktur: *“İyi bir komşu en basit taşındıktan sonra kapını çalan, herhangi bir eksiğin var mı diye soran, onun dışında herhangi bir zamanda kapısını yine çalan...”* (Z1, E, 16). Komşudan haberdar olmak, onunla ilgilenmek halini hatırlarını sormak açık komşuluğun özelliklerindendir ve komşuluk bağlarını devam ettiren ve güçlendiren bir yönü vardır. Komşusunu merak etme, ilgilenme X2 ve X3'ün özel olarak vurguladığı bir noktadır: *“Benim*

kapıma gelip eğer abla bugün ne yapıyorsun görmedim seni merak ettim diyorsa benim için en güzel komşu odur.” (X2, K, 58). X3 bunun yanında katılımcı için komşunun kapısının açık olmasının sadece mecazi anlamda değil gerçek anlamda da çok önemli olduğu görülmektedir. Burada kapının yeteri kadar açık olmamasının ve komşunun muhatap olma şeklinin katılımcıda yakınlık ve güven duygularını etkilediği söylenebilir:

“Samimi olacak. Mesela ben kapısını çaldığım zaman böyle kapının arkasından, böyle bir aralıktan bakmayacak. O kapısını açacak. Ben hani bileceğim ki onun kapısı. Ben her ne kadar gidemezsem de gidebildiğim zamanlar için her zaman açık. Bu çok önemli benim için...Arada birbirimizden haberdar olalım. Ben mesela iki gün yoksam, bir merak etsin beni arasın desin ki iki gündür sesin yok nerelerdesin...” (X3, K, 45).

Bu konuda Z kuşağından bir katılımcının da benzer görüşte olduğu görülmektedir. Komşunun kendisiyle ilgilenmesi, onu önemsemesi iyi komşuluk anlamına gelmektedir: *“Beni seven komşu iyidir, beni soran komşu iyidir. Beni gördüğü zaman beni sorsa işte nasılsın, nasıl gidiyor? Halimi hatırlımı sorsa.” (Z3, E, 16). Y10 ise komşunun komşusunu merak etmesinin önemli bir konu olduğunu sosyal kontrol noktasından bir örnek vererek vurgulamıştır:*

“Benim komşum benim sesimi duyduğunda işte hemen kapımı çalacak ne oldu diye. Ben içeride belki karımı kesiyorum ya da işte karımı dövüyorum. Kendi merak edip gelip kapımı çalmalı ama şimdiki komşuluk sisteminde istediğin kadar dövebilirsin kimse gidip kapıyı çalmaz.” (Y10, E, 35).

Ancak burada sosyal kontrol ve açık komşuluk pratikleri ile mahremiyete saygı duyma arasında bazen ince bir çizgi olabileceği ortaya çıkmaktadır. Zira bazı katılımcılar komşuluk tercihi ve beklentilerinde mahremiyeti ihlal etmemeye vurgu yapmışlar ve örneğin Z kuşağından bir katılımcı şunları söylemiştir:

“Bence en iyi komşu mesafesini, çizgisini bilen komşudur. Her şeyimize, yani aile içerisinde yaşanan her şeye en yakından onlar şahit oluyor. Çünkü aynı duvarı yeri geliyor, aynı girişi paylaşıyoruz. Bir sıkıntı da yaşayabiliriz, onlara yansıtmak istemeyebiliriz. Bunu göz ardı etmeleri, onların haddini olmayan şeyleri aşmamaları, bu tarz şeylere dikkat eden, mesafesini, çizgisini iyi koruyabilen komşu bana göre en doğru komşudur.” (Z2, K, 20).

Görülen, duyulan bazı aile içi mahrem durumların göz ardı edilmesinin istenmesi, sınırı aşmamaya vurgu yapılması bir anlamda Y10’un komşuluk beklentisi olarak dile getirdiği böyle durumlarda, kapı çalmanın Z2 için olumsuz bir komşuluk tutumu olduğu söylenebilir. Aynı şekilde Y12 de özel hayata dair konularda müdahil

olunmaması gerektiğini ve bunun dedikodusunun yapılmasından hoşlanmayacağını ifade etmiştir:

“Yani sonuçta bir aile hayatı sürüyorsun. Buna dışarıdan birinin herhangi bir bayan ya da erkeğin taraf tutmadan bir müdahil olmaması gerekir bence komşunun. Dedikodu yapmaması gerekir çok fazla Ya da sonradan benden sonra eşimle ya da bana eşimle ilgili olumsuz ya da olumsuz bir şey söylenmesi hoşuma gitmez.” (Y12, E, 40).

Mahremiyete saygının olumlu komşuluğun önemli bir bileşeni olduğunu söyleyen Bulmer de yapılan çalışmalarda bunun açıkça görülebildiğini vurgulamıştır. Mahremiyete müdahale ile ona saygı duyma arasındaki çizgi Paine ve Allan’ın “uygunluk kuralları” dedikleri şeydir ve bireyler açısından belirsizliği (Bulmer, 1986, s. 30) sorunun bir yönünü teşkil etmektedir. Bu, aynı zamanda Morgan’ın “mekan etiği” olarak tanımladığı kavramın bir parçasıdır (2009, s. 33). Talbot’un çalışmasında (2015) da mahremiyet talebi öne çıkan verilerdendir. İyi komşunun mahremiyete saygı duyma, müdahaleci ve meraklı olmama özelliği Crow ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada da sıkça dile getirilmiştir. Aynı şekilde iyi bir komşunun çevresine ilgi gösteren, zor zamanlarda ulaşılabilir ve yardımsever olması gerektiği de bulgular arasında yer almaktadır (Crow vd., 2002, s. 136).

Mahremiyet konusuna değinen başka katılımcılar da vardır. Y6’nın mahremiyetle bağlantılı olarak, komşunun duyduğu ya da gördüğü mahrem bilgileri başkalarıyla paylaşmamasına vurgu yapması da önemlidir. Zira komşular arasında laf taşınması ve dedikodu da istenmeyen durumlardır.

“En önemli şey bir sırrını bir derdini paylaşınca mesela onda kalması gerekir. Bazen bir de şöyle bir durum var hani dört duvar arası yaşadığımız şeyler diyoruz ama evlerde sesler gidip geliyor ya hani duysa bile mesela bunu söylememeli. Hani ben öyle olduğum için öyle bir komşuluk gerektiğini düşünüyorum.” (Y6, K, 37).

Bu bağlamda dedikodu yapmayan komşu da tercih ve beklentiler arasındadır. Dedikodunun insan ilişkilerine ve güvene dolayısıyla sosyal sermayeye zarar veren yönü düşünüldüğünde, komşuluk tercihinde dedikodu yapmama özelliğinin katılımcıların pek çoğu tarafından dile getirilmesi anlaşılmaktadır.

“Yani şöyle söyleyeyim. Mesela konuşulan konular. Başkalarının dedikodusunu yapan insanlarla asla bir araya gelmem. Başkalarının hayatlarını kurcalayan ya da işte onların hayatlarını dedikodu eden insanlardan kesinlikle uzak duruyorum. Yani güven vermesi. Olgun karakterde insanlar olması. Bunlara dikkat ediyorum.” (Y8, K, 37).

Nitekim katılımcıların ifadelerinde dedikodu güvenle ilişkilendirilmiştir: *“Benim için samimi olan. İki yüzlü olmayan, dedikodu yapmayan. Ya benimle konuştu gitti diğer tarafa dedikodu yaptıysa ya zaten komşuluk yapabileceğim kimse olmaz ki.”* (X7, K, 51).

Verilerden, komşuluk ilişkisinin ihtiyaç duyma ve yardımlaşma gibi zorunlu insanlık gereksinimleri dışında karşılıklı etkileşimin devamı için önemli olan dürüstlük, selamlaşma, güler yüzlü ve doğal olma, kibirli olmama, iyi niyet gibi hususlara da ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bunlar da güven ve yakınlık duygusu veren şeylerdir ve diğer insan ilişkilerinde de aynı şekilde belirleyicidir.

“O tarz sayabileceğim tabii ki sayı vermem gerekiyorsa 4 veya 5 tane görüştüğüm böyle samimiyetine inandığım, dürüstlüğüne inandığım, işte komşu olarak ailesiyle görüşebileceğim, eşlerimizle görüşebileceğimiz komşum var. Onlar çünkü benim için dürüst insanlar, samimi insanlar...” (Y2, E, 43).

Komşuluk tercihinde güven ve dürüstlikle birlikte çıkarıcı olmaması da bir tercih sebebidir. Örneğin Y4 çıkarıcı insanlarla bir ilişkisinin olmayacağını ifade etmektedir:

“Öncelikle güven olması lazım. İlk kriter bence dürüst olması benim için. Menfaatperest olmaması. Yani menfaat çok önemli. Bazen bakılıyor hani sizi bazı şeyler için kullanan insanlar oluyor. Hani bu tarz insanlara karşılaştığım zaman kesinlikle uzak dururum. Yani mesafeliyimdir.” (Y4, K, 43).

Komşuluğun çıkar ilişkisine dayanmaması gerektiğini Z kuşağı bir katılımcı da dile getirmiştir. Buna göre katılımcının çıkar ilişkisi olmayan doğal ve içten bir komşuluk ilişkisi beklentisi vardır.

“Komşuluktan beklentim çıkar ilişkisi olmadan, hani gerçekten bir evmiş gibi, böyle aileden biriymiş gibi olursa o iyi bence. Ben mesela bir şey götürdüğüm zaman karşılık beklemiyorum. Mesela bir tabak götürüyorum. İlla onu bana doldurup vermesi gerekmiyor. Bir zorluk hissetmemesi bence hoş bir şeydir. Ben de ona hissettirmem zaten. Hepimize doğal ve daha rahat ve içten olmalıyız.” (Z5, K, 19).

Doğal ve içten olma, yapmacık ya da kibirli olmama da komşuluk tercihlerinde sıkça vurgulanan kavramlardır. Katılımcıların “samimi olmalı” ifadelerindeki samimiyetin de içli dışlı olma anlamından ziyade “içtenlik” anlamında kullanıldığı yapılan görüşmeler sırasında hem gözlemlenerek hem de hangi anlamda kullandığı sorularak netleştirilmiştir. Örneğin yukarıda Y7’nin ve Y2’nin ifadesindeki

samimiyet, içtenlik ve dürüstlük anlamındadır. Ancak yakınlık anlamında kullanan katılımcılar da vardır. Komşunun kibirli olmaması konusunda Y4 *“Aslında böyle çok kendini beğenmiş böyle kibirli insanları sevmem. Yani makam mevki her şey koltuk her şey gelip geçicidir bunu biliyoruz...alçak gönüllü olmak, tevazu sahibi olmak her şeyden önemli benim için.”* (Y4, K, 43) diyerek mütevazı komşunun tercih sebebi olduğunu söylerken X5 doğal ve alçakgönüllü komşulara daha yakınlık duyacağını belirtmektedir: *“Hani daha doğal, öyle daha cana yakın. Hani gönlü açık derler. Bazıları çok öyle... Nasıl anlatayım? Sosyeteler, öyle daha çok şeyler. Ben onlardan fazla yakınlık hissedemem.”* (X5, K, 53). Alçakgönüllü bir komşu karşı tarafta doğallık, rahatlık ve güven duygusu oluşturmakta bu da yakınlığı getirmektedir. X6’nın kibirli olmayan, bunaldığında dertleşebileceği, ev halini önemsemeyecek yakınlık ve doğallıkta belki kısacası dost olacağı bir komşuluk beklentisi vardır:

“...Kibirli olmasın. Kibirli hiç sevmiyorum... Hani isterim bir tanesine mesela daha yakın. Böyle canım sıkıldığında, ruhum sıkıldığında. Hani böyle bir derdim olduğunda gidip anlatabileceğim... Hadi sen de gel bir kahvaltı yapalım. Evim dağınık olsa. Gözüm kapalı. Hani şimdikilerini nasıl desem... Şimdi gün olunca siz biliyorsunuz. Güne gittiğin zaman evini temizliyorlar. Camlar siliniyor. Yani ev pırıl pırıl. Kendim için de söylüyorum hani bir gün olunca.. Ama normal böyle hayatta... Mutlaka insanın evi... Ben şu an evim çok dağınık. Evi böyle yatağı bıraktım...” (X6, K, 45).

Komşunun sadece ihtiyaç anında var olması değil, sohbeti ve dert ortaklığı özelliği Z kuşağı bir katılımcı tarafından da dile getirilmiştir. Katılımcının komşuluktan beklentisi dertleşip sohbet edebileceği, yardımlaşabileceği yani bir anlamda dost gibi olmasıdır:

“Bana göre mesela ilk siteye taşındığımızda böyle kapımızı çalabilecek ya da bizim onu güvenerek çalabileceğimiz hani samimi bir sohbe ereşebileceğimiz her şeyimizi anlatabileceğimiz bir derdimiz olunca onun kapısını çalabileceğimiz biri olmalı komşu. Yani beraber vakit geçirmekten sıkılmamalıyız, birbirimize yardımcı olmalıyız.” (Z9, K, 17).

Komşuluğun birinci veya ikinci düzey komşuluk ilişkisinde kalmaması ve gerçek bir etkileşim kurulabilmesinin ve komşulukla ilgili beklentilerin bir çoğunun ilk aşaması belki de selamlaşma, iletişime ve paylaşıma açık olmaktır. Aynı çatı altında yaşayan insanlar olarak komşuların karşılaştıklarında konuşması, hal hatır sorması, olumlu tepkiler vermesi karşı tarafa güven, ihtiyaç halinde kapısını çalabilirim yakınlığı verecektir ki bu da komşu tanımında görüldüğü üzere komşuyu

komşu yapan şeydir. Bu konuda farklı kuşakların beklentileri benzerdir. Örneğin Z6 bunu “*Gördüğümüz zaman konuşmaları*” (Z6, K, 22) olarak ifade ederken X13 “*İçten olsunlar. Görünce merhaba etsinler.*” (X13, E, 52) şeklinde dile getirmiştir. Y8 ve Y12’nin bu konuda yaşadıkları olumsuz tecrübe ise komşuluk ilişkisinde bu konunun önemini göstermektedir. Aynı zamanda iyi komşuluğun önündeki engellerden birini de teşkil eden bu tecrübeler bireylere bir sonraki komşuluklar için de çekinme, önyargı gibi olumsuzluklar yükleme riskini barındırmaktadır. Bu da sosyal sermayenin uzun vadede zarar görmesi anlamına gelmektedir.

“Yani gördüğü zaman bir selamı esirgememesi, selamı alması... İlk taşındığım zaman alt komşum merdivenlerden inerken tam çöp atıyordu. Merhaba dedim. Kadın suratıma baktı ve kapıyı kapattı. Yani hiç cevap dahi vermedi. Zaten dört yıldan beridir de hiç yani bir şeyimiz olmadı. Çok tuhafıma gitmişti mesela. O kadar üzuldüm ki ona. Yani bir selamı bile insan almaktan aciz.” (Y8, K, 37).

“Yani işte bir merhaba demesi, selam verince alması. Yani bir bayramda bir hastalık halinde kapıyı çalması. Bizim çaldığımızda güzel bir reaksiyon, iyi bir enerji alabilmemiz bunlar önemli şeyler yani. Benzer işte olan oldu. Artık görüşmediğimiz öyle komşumuz da var mesela. Bir bayram gittik böyle hani niye geldiniz der gibi böyle bir şey oldu bir daha da gitmedik ondan sonra.” (Y12, E, 40).

Bazı katılımcılar komşuluk hukukuna saygının, sınırlara riayet etmenin, kurallara uymanın komşuluk tercihlerinde etkili olduğunu ve komşularından beklentilerinin bu yönde olduğunu belirtmişlerdir. Komşuluk hukukuna riayet komşuların ilişkilerinin iyi veya kötü olmasında önemli bir yere sahiptir. Çatışma veya uzak durmaların bir kısmında da komşuların birbirine saygı duymaması veya rahatsızlık vermesi temel sebeptir. Hakkın çiğnendiği bir yerde ise olumlu ilişkilerden ya da mutlu bireylerden bahsetmek mümkün değildir. İnsanlar öncelikli olarak komşunun zararından korunmuş, güvende hissetmek daha sonra ihtiyaç halinde yanında olmasını ister. Bir sonraki aşama ise sadece zaruri haller değil, yakınlık, güven ve arkadaşlığa, paylaşıma dayalı bir ilişkidir. Dolayısıyla komşuya rahatsızlık vermemek ve haklarına dikkat etmek önceliklidir. Bu konuda Z7 şunları dile getirmiştir: “*Ya komşulukta da saygı çok önemli. Hani ne bileyim, bir insan sabah erken kalkıyor, bir hastası olabilir. Çok gürültü yapmamak lazım, fevri davranmamak lazım.*” (Z7, E, 21). Y2 de iyi komşunun rahatsızlık vermeyen ve kurallara riayet eden komşu olduğunu ifade etmiştir: “*İnsanlara rahatsızlık vermiyorsa, sitenin kurallarına uyuyorsa, komşuluk kurallarına ayak uydurabiliyorsa*

zaten bizim için makbul komşu odur.” (Y2, E, 43). X10 ise gürültüyü çok problem etmediğini fakat üstten bir şeyler silkelemenin komşuya zarar vermek, onun hakkına ve emeğine saygı duymamak anlamına geldiğini ifade etmiştir:

“Size zarar vermeyen. Ben gürültüyü çok takılmıyorum aslında mesela ben birinci katta oturuyorum. Teras yapmışım. Kendimce çok emek verdim. Bayağı da düzenliyorum. Orayı sürekli temizliyorum. Mesela üstten birinin bir şey silkelemesi. Bence bu kötü komşu yani. Niye? Orada benim yaptığım emeğe bir saygısızlık, Mesela komşundan beklentin bu. Yani senin özel hayatına saygı duyması lazım. Yaptığın emeğe saygı duyması lazım.” (X10, K, 49).

Komşuluk hukukuna riayet etmek kadar anlayışlı olmak da ilişkiler için önemlidir. Anlayışın nerede başlayıp nerede biteceği subjektif ve komşular arası ilişki dinamiklerine göre değişse de ilişkilerin devamı açısından komşuların birbirlerine anlayışlı ve hoşgörülü olmaları da beklenmektedir. Önemli olan bu anlayışın suistimal edilmemesi dolayısıyla güveni kırmamasıdır. Z4 bu konuda şöyle demektedir: *“Yani genel anlamda komşular birbirini hoşgörüyle karşılamalı”* (Z4, K, 17). X7 de misafir, çocuk vb. durumlarda anlayış gerektiğini ve bunun iyi komşuluğun bir gereği olduğunu ifade etmiştir:

“İyi komşulukta anlayış olması lazım. Bu evde bugün misafir var. Bir kalabalık olabilir. Günlük ses çocuksa eğer o problem olmaması lazım. Çocuksa ben üç yaşındaki çocuğa ne anlatabilirim? Dört yaşındaki çocuğa ne anlatabilirsin? Bunu anlayışla karşılamaları lazım.” (X7, K, 51).

Karşılıklı iletişim ve ilişkinin ilerlemesinde bakış açılarının benzerliği, aile yapısı, yaşam tarzı, eğitim, kültürel düzey, yaş gibi özellikler de önemli rol oynamaktadır. Bunlar insanları birbirine yakınlaştıran şeylerdir. Katılımcıların birçoğu komşuluk tercihlerini bu ortak noktalar üzerinden yaptıklarını dile getirmişlerdir.

“Yani şöyle birazcık yaş yakın olması daha tercih sebebi oluyor. Bizim oturduğum blokta işte ya bizden çok büyük kendi anne babamız yaşında olan aileler var. Hani onlarla bir ilişki içerisindeyiz ama işte bayramdan bayrama olan bir ziyaret şekli. Ya da karşılaştınca hal hatır sorma noktasında oluyor. Ama yaşı biraz daha bize yakın işte böyle mümkünse eşimin de eşiyle anlaşabileceği, beraber vakit geçirebileceğimiz insanlar tercih etmek durumunda kalıyoruz. İşte eğitilmiş olması mümkünse. Hani bu ortak bir dil geliştirebilmek adına.” (Y12, E, 40).

Eğitimin ve yaşın ortak bir zeminde bireyleri bir araya getirdiğine inanan ve bunun da aile düzeyinde olmasını tercih ettiğini belirten Y12 gibi Z8 de eğitimin tercih sebebi olduğunu söylemiştir: “*Eğitim seviyesi, karakteristik özellikler, yaklaşımı...İçten olmalı, samimi olmalı.*” (Z8, E, 18). Y1 ise aynı meslekten veya sektörden olmanın yaşam tarzı ve bakış açısı noktasında yakınlaştırmacı yönünden bahsetmektedir. Bu aslında bir anlamda alınan eğitimin ya da eğitim seviyesinin de benzerliği anlamına gelmektedir.

“Aynı meslekten olduğumuz insanlar olabiliyor ya da mesela. Üniversiteden tanıdığımız yani bildiğimiz mesela burada yaşıyor işte hemen hemen aynı sektörün insanları olur. Mesela üniversitemizin tıp fakültesindeki bir hocaysa işte ister istemez diğerlerine göre daha samimi geliyor. Çünkü aynı işte aynı şeyden belki aynı hayat tarzı aynı bakış açısından gelebiliyor... Benim için kişiliği çok önemli mesela hayata bakış açısı ve bir amacının olup olmadığına hani sade bir insan olması. Bence bu diğerleri için de geçerli. Herkes kendine yakın olduğuyla birlikte oluyor çünkü.” (Y1, K, 33).

Y2 de benzer şekilde kültürel düzeyin önemli olduğunu söylemektedir: “*Sosyal anlamda kendini geliştirmeye açık hisseden kişileri, özellikle kültürel anlamda kendilerini iyi seviyeye taşımış olan insanlara, bu tarz şeylere dikkat ettiğim için... biraz daha kültürel anlamda kendisini geliştirmiş...*” (Y2, E, 43). Kendini geliştirmeye açık insanların vurgulanmasının ise bir noktada eğitim durumundan bağımsız gelişime açık olmanın, kişilerin bakış açısını değiştirmesi ve ortak noktaları yakalamanın daha kolay olacağı düşüncesini içerdiği söylenebilir. Eğitim ve kültürel düzeye vurgu yapan katılımcıların eğitim durumlarının da bu tercihlerinde etkili olduğu söylenebilir.

Özellikle kafa dengi olmak olarak ifade edilen bakış açılarının benzerliğinin ve aile yapısının ise katılımcıların çoğunluğu tarafından belirtildiği görülmektedir. Bu aslında eğitim, yaş, karakter özellikleri gibi pek çok etkenin sonucudur. Yani ortak noktaların artmasıyla kişilerin tek tek saydığı birleştirici özellikler “kafa dengi olmak” kavramında birleşmektedir. Bu konuda kuşaklar arasında bir farklılık da görülmemiştir.

Örneğin Z4 kafa dengi olmamanın insanları uzaklaştıran bir şey olduğunu söylemiştir: “*Eğer kafa dengi değilseniz bir süre sonra mesafe koyuyorsunuz ve uzaklaşmaya başlıyorsunuz.*” (Z4, K, 17). Z1 de kafa dengi olmanın fikir birliği ve ortak paylaşım noktaları ile olduğunu, böyle olan komşulara yakın hissettiğini dile

getirmiştir: *“En yakın genelde hissettiğim benim kafa dengim olanlar. Aynı şeyleri yaptığımız. Yani fikirlerimizin uyduğu insanlar.”* (Z1, E, 16). X kuşağından bir katılımcı için de yaş ve kafa dengi olmak tercih sebebidir: *“Keyifli olacak bi defa. Sohbeti güzel olacak. Kafa dengi olacak. Ortak gönülleriniz olacak. Ortak şeyler konuşabileceksiniz. Kendi yaşımız olsa daha iyi olur.”* (X4, E, 46).

Y3 de yaşam tarzı ve aile yapısının benzer olmasının kendisini daha rahat hissettirdiğini söylemiştir: *“Samimi gördüğüm böyle ne bileyim güler yüzlü, enerjisi bana yakın olan, yaşam tarzı, aile yapısı daha bana yakın uyan kişilerle daha rahat görüşüyorum... yaş olarak da bize bana yakın”* (Y3, K, 42). Ayrıca yine yaş faktörü de etkilidir.

“Güvenebildiğim, benim hayatıma belli noktada, aslında mesafesini bilen, anlaşılabileceğim insanlara komşu edinirim kendime. Bir şey paylaşabileceğim, yaş grubundaki insanlarla komşuluk, arkadaşlık yapmak daha iyi geliyor. Çünkü konuşabileceğimiz konular, ortak noktalarımız fazla.” (Z2, K, 20).

Görüldüğü gibi katılımcılar yaşı da yakınlık kurmada bir tercih sebebi olarak dile getirmişlerdir. Yaş da diğerleri gibi paylaşım noktalarını artıracak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Z2 de güvene ve mesafeye vurgu yaptıktan sonra yaşı anlama veya paylaşım konularını olumlu anlamda etkilediğini ifade etmiştir. Yaşın tercih sebebi olması Y ve Z kuşakları için biraz daha belirgin olmasına rağmen her kuşaktan bireyler için geçerlidir. Esasen vurgulanan tüm bu özelliklerle benzerlik ve ortak noktaların artması güvenin, paylaşımın ve etkileşimin, sohbetin ve yakınlığın yani bir anlamda dostluk ve arkadaşlığın oluşmasına imkan vermektedir. Bu anlamda bireylerin genel olarak komşuyla yakınlık kurmaktaki beklentilerinde bu arkadaşlık yapabilme isteğinin de etkili olduğu söylenebilir. Daha önceki paylaşım ve dostlukla ilgili verilerde bunu açık bir şekilde görmek mümkündür. Yani bireyler kafa dengi komşularla yaklaşmak ve ihtiyaç halindeki komşuluğun ötesine geçmek istemektedirler. Şu halde kafa dengi komşuların olması halinde komşuluğun üçüncü ve dördüncü düzeye geçmesi muhtemeldir.

Komşuların yakın ilişkisi karşılıklı etkileşimi ve vakit geçirmeyi arttıracığından birbirinden etkilenme de söz konusu olacaktır. Bu bir anlamda sosyal öğrenmenin etkisidir. Paylaşımın artması ve arkadaşlık yapabilmenin bir yönü de birbirini olumlu veya olumsuz anlamda etkilemektir. Bu bağlamda bazı katılımcılar

komşusunun kendisine bir şeyler katacak insanlar olmasını önemseydiğini ifade etmişlerdir. X6 bu konuyu “*Yani ondan örnek alacağım. Hani nasıl, ondan feyz almam lazım*” (X6, K, 45) şeklinde ifade etmiş, Y8 ise şunları söylemiştir: “*Bana bir şeyler öğretebilen, bana bir şeyler verebilen insanlarla daha çok sohbet etmeyi severim.*” (Y8, K, 37). Y11 ise manevi yönden ve vizyon açısından kendisine bir şeyler katabilecek komşuları tercih ettiğini dile getirmiştir: “*Ben böyle birazcık daha manevi anlamda böyle maneviyatlı olan insanları tercih ediyorum... bir vizyonu olacak böyle bir kalitesi, aurası, işte bir oturup kalkmasını bilecek, konuşmasını bilecek, bana bir şeyler katacak.*” (Y11, K, 37).

Komşu sadece maddi anlamda bir şeyler veren değil, manevi olarak da birbirine olumlu katkıda bulunan, birbirinin gelişmesine eşlik ya da öncülük eden bir konumda olabilmelidir. Komşunun yine en yakında olan ve sürekli görülen olma özelliği düşünüldüğünde bu önemli bir noktadır. Nitekim komşular toplumsallaşmanın ilk aşamalarında özellikle çocuklar için belirleyici rol modellerdir. Komşu hem komşusu için hem komşu çocuğu için olumsuz örnek olabilir. Örneğin ailede hiç küfür duymayan bir çocuk kendisine veya başkalarına küfreden bir komşuyla muhatap olduktan sonra küfretme davranışı gösterebilir. Bu bağlamda Y2’nin komşuların belli bir seviyede olmasını istemesi önemlidir: “*Sonuçta çocuklarımız, ailelerimiz akşama kadar o sitede, o insanlarla beraber daha kültürlü, daha seviyeli komşular, komşuluklar isteriz.*” (Y2, E, 43). X10 da benzer şekilde aile yapısı ve kafa dengi olmanın görüşmede kendisine rahatlık verdiğini ifade etmektedir. Benzerliğin getirdiği yakınlığın güven duygusunu da beraberinde getirdiği söylenebilir. Çünkü mahremiyet algısı ve değerler aile yapısına göre değişebilmektedir:

“Aile yapılarının düzgün olması lazım. Bize uygun olması lazım. Yani düzgün bir aile olmasına dikkat ediyorum Kafa yapımızın uygun olmasına. Yani rahat görüşebileceğim. Hani bazen eşli görüşüyoruz. Eşlerinin güven vermesi lazım yani. Rahat hareket edebileceğimiz.” (X10, K, 49).

Aile yapısının benzerliği aynı zamanda ortak değerler de demektir. Aile yapısının pek çok değeri içinde barındıran önemli bir kavram olduğu düşünüldüğünde benzer değerlere sahip olmanın da yaşam tarzında belirleyici rolü anlaşılmakta, dolayısıyla komşuluk tercihindeki yeri ortaya çıkmaktadır. X1 bu noktada manevi değerlerin önemini ifade ederken fikir birliğinin tamamen

sağlanması gibi bir durum olmadığını fakat asgari ortak noktaları bulabilmenin gerekli olduğunu söylemektedir:

“Bir de bizim yani bir aile önem verdiğimiz değerler var yani. Onlara da aykırı olmasın yani. Ha kendi yaşantısı olabilir ona bir şey demiyorum ama şeyde bir asgari müşterekte buluşma var ya o çizgi kırmızı çizgi orada buluştun mu diğer her şey hallolur ya problem değil o. Herkes değişik. İlla da benim düşündüğüm gibi düşün böyle bir şey yok.” (X1, E, 61).

Manevi değerlerin bir yönü de dini değerlerdir. Bu bağlamda X3 de komşusundan dini hassasiyetlerine saygı göstermesini beklediğini ifade etmiştir: “*Benim hassasiyetlerime karşı da dikkatli olmalı. Ben dini hassasiyetleri olan biriyim.*” (X3, K, 45).

3.2.3. İyi Komşuluğun Önündeki Engeller

Komşuluk ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi bahsi geçen komşuluktan beklentilerle ilgili olduğu gibi ilişkilerin ve toplumsal koşulların değişmesiyle de bağlantılıdır. Fakat burada değişme dışındaki genel engeller ele alınmıştır. Komşulardan beklentilerin ve katılımcıların iyi komşu tanımlarının aksi durumlar iyi komşuluğun önünde engeller oluşturmaktadır. Örneğin bir komşuluk tercihi ve beklentisi olarak kibirli olmama, dedikodu yapmama özellikleri bulunmadığında bunlar komşuluğun ilerlemesine ket vurmaktadır.

“Kibir, kıskançlık. Tamam mesela biz burada hepimizin bir geliri olabilir ama araya kıskançlık girerse o aslında komşuluk değil insan ilişkilerini bile çok etkiliyor. Hani bu sefer sen diyorsun acaba ben yanlış bir şey mi söyledim? Halbuki hani biliyorsun. Onun durumunu da biliyorsun. Ama kibir ve kıskançlık girince ben çoğu ilişkinin ilerlemeyeceğini düşünüyorum.” (Y9, K, 27).

Kibir ve kıskançlığın komşuluk dahil bütün insan ilişkilerini olumsuz etkilediğini söyleyen Y9, bunun komşuluğun ilerlemesi için bir engel olduğunu söylemektedir. Y7 ise kibirli insanların çıkara dayalı ilişkilerinin bağ kurmaya engel olduğunu ifade etmektedir:

“Böyle hani vardır ya böyle çok kasıntı işte böyle kendini beğenmiş tipler falan. Onlar yani bir menfaat gözeterek onlar muhtemelen böyle arkadaşlık, samimiyet kuruyorlar. Bizde de öyle bir durum olmadığı için yani bir bağlantı, bir bağ kurulmuyor.” (Y7, E, 43).

Çıkarıcı bireyciliğin getirdiği ilişkiler kolektif faydayı tamamen göz ardı eden ve salt bireyin çıkarını esas alan ilişkilerdir. Bu ilişkiler sosyal uyum ve bağların gelişmesine engel olmaktadır. Z8 bu noktada çıkarlara vurgu yapmış ve bunu maddiyatla ilişkilendirmiştir. Sosyoekonomik düzey yükseldikçe çıkar ilişkilerinin ortaya çıktığını, bunun da samimiyeti azalttığını¹ söylemiştir:

“Çıkarlar olabilir yani. Mesela şöyle söyleyeyim. Eğitim düzeyi arttıkça maddiyat durumu da fazlasıyla artar. Maddiyat durumu arttıkça insanın çevresi daha çok gelişir. Ve çıkar durumları ortaya çıkmaya başlar. Sadece eğitim yükseldiği için değil. Daha çok maddiyat sosyoekonomik düzey desek daha doğru olur, daha çok samimiyeti azaltır.” (Z8, E, 18).

Komşular arasında selamlaşmanın ve olumlu geri dönüşlerin de önemli bir bağ kurucu olduğu hatırlanacak olursa bunlar yerine getirilmediğinde de ilişkinin belki başlamadan bitmesine neden olabilmektedir. Nitekim komşuluk tercihi ve beklentileri başlığında bazı katılımcıların bu anlamda yaşadıkları olumsuz tecrübeler² de bu engellere birer örnektir. Z kuşağından bir katılımcı bu konuyu şöyle ifade etmiştir: *“İşte bir şey lazım olmuştur. Bir kapısını çalmışumdur terslemiştir. İki çalmışumdur terslemiştir. Bu hani onun benim kapısını çalmamı istemediğini gösterir.”* (Z2, K, 20). Tersleyen ve dolayısıyla kapısının çalınmasını istemeyen bir komşu en fazla ikinci düzey komşulukta kalmak istemektedir. Katılımcıların komşuluk tanımları düşünüldüğünde kurulmak istenen komşuluk ilişkisi en az üçüncü düzey bir komşuluktur. Fakat yine de komşuluktan beklentiler farklı olabilmektedir.

“Yani bazı insanlar çok soğuk mesela. Hani bizim sitede örnek vereyim. Çok fazla sayıda daire olduğu için hani tanımadığım insanlar bile oluyor. Ben de hepsiyle görüşmem ama asansörde falan gördüğümüzde bir güler yüz, bir hani merhaba demek bile, selam bile vermek bence bu ilişkinin önüne geçmiyor. Ama bazıları mesela kendini geri çekiyor ya da yapılarından kaynaklı.” (Z6, K, 22).

Z6 bu soğukluğun bilinçli bir istememe veya yapısal bir özellikten kaynaklanabileceğini söylemektedir. Y6 ise olumsuz tepkilerin ya da geri dönüşlerin kendisi üzerindeki etkisinden bahsetmiş ve şahit olduğu bir olayı anlatarak olumlu dönüş alınamayan, bilinçli olarak görüşmek istemeyen komşulara vurgu yapmıştır. Bunda zamansızlık ve yerli olmamanın da etkisi vardır:

¹ Bkz. Sosyoekonomik Faktörler s. 155

² Bkz. Komşuluk Tercihi ve Beklentiler s. 57, Y8 ve Y12

“Otuz daire var bir sürü insanla karşılaşıyoruz. Bazen bazılarına günaydın bile demek istemiyorsunuz. Çünkü karşı taraftan o tavrı görünce geçiyorsunuz. Ona göre davranmak gerektiğini düşünüyoruz. İşte karşılaştım apartmanda oturan bir komşum. Diyor ki işte merhaba, nasılsınız? Siz de yeni taşınmışsınız. Kahveye beklerim mutlaka falan. Ve döndü dedi ki ben çalışıyorum kimseyle komşuluk kurmayacağım. Hani ondan dolayı böyle komşu istemeyen bir kesim var. Sadece eve geleyim, dinleneyim, yatayım, yemeğimi yiyeğim. Kendi uğraşım ile döneyim diyen bir kesim. Ondan dolayı karşı tarafa göre yine şekilleniyoruz. Mesela bir çağırıyorsun, iki çağırıyorsun. Ya da bir kere gidiyorsun, bakıyorsun yok istemiyor. O zaman kendini geri çekiyorsun. Mesela çalışıp çok daha sosyal olan bizden daha çok gezip tozanlar da var. Ama bazıları da çalışma hayatının zorluğundan işte çocukların küçük oluşu... Bazen buralı olmayış da yani o da biraz etkili oluyor. Bazen bakıyorum hani buralı değilse ben kimseyle ilişki kurmak istemiyorum diye. Onun da etkisi var birazcık.” (Y6, K, 37).

İlişki kurmak istememekte Y6’nın belirttiği nedenler etkili olabileceği gibi bu durumu kendi açısından açıklayan ve sosyalleşme isteğinin azalmasından bahseden Y2’nin dile getirdiği durumlar da etkili olabilmektedir:

“Günümüzde insanlar çok fazla sosyalleşip komşularıyla gidip gelmeyi düşünmüyor. Yani aman boş ver evimde oturayım akşam rahat keyfime bakayım niye gidip onu dinleyeceğim. Ama insanlar birbirleriyle gidip gelmek zorunda. Tabi anlaşabilecekleri kişilerle... Şimdi işte samimi olmak istemediğiniz insanlarla birden samimi olmak istemiyorsunuz. Mesela benim siteme yeni taşınan burada öğretim görevlisi olarak çalışan komşumuz var. 3 ay olmuş ben hala sürekli davet etmesine rağmen bir türlü gidip bir çayını içmemişim. Çünkü çok fazla samimi olmak istemiyorum. Bunun için de çok fazla gidip gelmek istemiyorum. Ama normal sosyalleşebileceğimiz, iyi seviye kurabileceğimiz insanlar olursa da bunu zaten ister istemez de hem biz hem ailelerimiz kendi aralarında da yapıyor. Ama işte bunlarla ilgili çok fazla adım atılmıyor. Hem iş yoğunluğu, hem çocukların iş yükleri, işte okuldan gelişleri, onların işlerinin olması...” (Y2, E, 43).

Buna göre bazı komşularla samimiyetin ilerletilmesi istenmediği için veya samimiyetin istenen düzeyden fazla olacağından duyulan tedirginlik bu konuda çekimser davranmayı getirebilmektedir. Burada öne çıkan nokta istenen komşularla istenen seviyede komşuluk kurabilme, bunu seçebilme çabasıdır.³ Bunun dışında yine zamansızlık iş ve aile meşguliyetleri de komşuluk ilişkilerinin ilerlemesine engel olarak sayılmaktadır.

³ Komşuyu seçebilme konusunda bkz. s. 72

Bireyselliğin ve bencilleşmenin de komşuluk önündeki engellerden biri olduğu görülmektedir.⁴ Y6 ve Y2'nin ifadelerinde de kendini gösteren kendine dönme, ilişki kurmak istememe komşuluk ilişkilerinin değişmesinde de bir etkidir. Bu konuda Z1 bireyselleşme ile herkesin içine kapandığını ve güvenin azaldığını şöyle ifade etmiştir: *“Dediğim gibi artık bireyselleşmeye gittik. Herkes kendisini düşünüyor. Bu bazı yanları iyi bazı yanları kötü bir şey. Herkes içine kapanmış. Kimse kime güveneceğini bilmiyor bu devirde”* (Z1, E, 16). Y12 de bencilliğin ilişkiler için bir engel teşkil ettiğini söylemiştir:

“Hani yozlaşma olabilir, insanların bu bencilliği olabilir. İşte bir bireysellik yani ben merkezli egoist bir tavır. İyi bir insan olmayacağı gibi iyi bir komşu da olmayacak, yani kendi kendine yettiğini düşünme halinin komşuluğa da bir takım engellemeler oluşturması...” (Y12, E, 40).

İletişim kurmak istemeyen komşuların kiminle ve ne düzeyde komşuluk yapacağını seçmek istemesi ve bireyselliğin yanında başka faktörler de etkilidir. Tkach'in (2024, s. 309) araştırmasında da komşularla ilişki kurmak istemeyen katılımcı görüşleri bulunmaktadır:

“Bazen bina büyük olduğu için içimden gelmiyor ve bana merhaba dediklerinde her zaman cevap veriyorum ama bazen de hayır, istemiyorum, arkamı dönüyorum diye kendimi suçlu hissediyorum. [. . .] Burada, bazen fark edilmek istemezsiniz ve burada, büyük bir binada, tabiri caizse, görünmez olmak mümkündür, eğer isterseniz... Eğer çok insan varsa (Marina, 40, tek odalı daire, bebek-kız ve koca).”

Bu, aynı zamanda kalabalık yerleşim yerlerinin komşuluk üzerindeki olumsuz etkisine de bir örnektir.⁵ Ayrıca ilişki kurmak istememekte güven konusu da önemlidir.⁶ Güvenin insan ilişkilerindeki önemi düşünüldüğünde güvensizliğin de komşuluk ilişkilerinde bir engel oluşturduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerler de tanımayı zorlaştırdığı için güven bundan olumsuz etkilenmektedir.

“Bu galiba bizim şu an yaşadığımız devirden kaynaklı yaşanan güvensizlikler. Hani insanlar çeşit çeşit olaylar yaşıyor bu yüzden herkes hani birbirinden kopuyor. Ve bence bu komşulukları koparan şeyler özellikle hani bazı büyük sitelerde insanlar komşularını bile tanıyamıyor bazen.” (Z9, K, 17).

⁴ Bkz. Değişim Nedenleri s. 87

⁵ Bkz. Değişim Nedenleri s. 81

⁶ Bkz. Değişim Nedenleri s. 77 ve Komşular Arasında Güven ve Yardımlaşma s. 121

Z10 da komşunun davranışlarının kaba olması ve güvensizlik durumunun kendisi için bir engel oluşturacağını söylemektedir: *“Ya şimdi kaba biriyse, hiç anlaşılmaz biriyse ben beğenmem yani ona komşu diyemem. Güvenemiyorsam ona...”* (Z10, E, 18). Katılımcılardan X2 yine komşuya güvenle ilişkilendirilebilecek bir noktaya değinmiş ve kendisi için namus ve alkolün kırmızı çizgisi olduğunu, bunun en büyük komşuluk engeli olduğunu ifade etmiştir:

“Namus ve alkol benim için kırmızı çizgidir. Onun dışındaki mesela mezhep ayrılığı olabilir ama insandır. Ben ona saygı duyarım. Mesela şu anda ben en yakın komşumla karşı komşumla belki o kadar sevlmeme rağmen işte o kırmızı çizgilerimin dışında olduğu için sadece merhabalaşıyorum.” (X2,K, 58).

Komşuluk ilişkilerini engelleyen faktörlerden biri de misafiri, komşuyu ağırlayan ve evden birinci derecede sorumlu olarak kabul edilen kadınların hassasiyetleridir. X7’ye göre kadınların temizlik ve ikram konusundaki abartılı tutumları gidiş gelişi azaltmakta veya külfet haline getirmektedir:

“Mesela ben çat kapı karşı komşum olsun 7. kat dairem olsun hemşire dediğimiz Çilem Hanım olsun direkt kapısını vurup rahatlıkla girebileceğim ve ben bunu onlara kendim uyguladım biliyor musun? Kapı çalındığında evi derli toplu değil dediler kızdım ben. Ben sizin evinize bakmak için gelmiyorum. O ev derli toplu mu diye gelmiyorum ben. Siz de benim evime onun için geliyorsanız gelmeyin... Mesela komşum geldi evde hazırlık yapacağım pasta yapacağım bunu yapacağım şunu yapacağım... Ama ben onu onlara gerçekten anlattım. Benden küçükler zaten çoğu. Bunlara kızdım. Ben şu an senin evine geldim bir çay benim için çok kahve bile çok. Ben sohbet etmek istedim geldim. Yüzümü görmek istedim geldim. Siz de benim evime öyle gelin. Çünkü ben benim için geleni istiyorum. Bence bütün engel o. Evim derdi toplu değil. Ay kapıyı çaldı ben ne yapacağım? Bizim de bence insanların derdi yemekli olmamalı.” (X7, K, 51).

Bir anlamda doğallık ve samimiyet beklentisini de içeren bu eleştiri komşuların birbirine karşı daha rahat, içten ve şeffaf olması gerektiği inancını taşımaktadır. Temizliğin ve ikramın komşuluk ve muhabbetin önüne geçmesi sıkça ev sahibinin telaşına, kapıyı çalan komşunun da rahatsızlık mı verdim acaba endişesine yol açtığında mesafeyi getirmekte, komşuluk tanımı ve beklentilerinde sıkça vurgulanan ve “komşunun kapısını rahat çalabilme”yi olumsuz etkilemektedir. Ancak yine hatırlanacağı üzere komşuluktan beklentiler aynı değildir. Dolayısıyla iyi komşu,

kötü komşu gibi tanımlar da buna göre değişmektedir. Örneğin komşulukta çat kapı ilişkilerden hoşlanmayanlar da vardır.⁷

Eşlerin tutumu da komşuluk ilişkilerini etkileyen bir başka husustur. Eşlerden birinin bakış açısı farklı olduğunda bu, var olan ilişkinin sınırlanmasına neden olabilmektedir. Z5 bu konudaki gözlemini şöyle aktarmaktadır:

“Kadınlar kendi arasında görüşüyor ama iş aile düzeninde görüşmeye gelince... Mesela istemiyor. Olabilir. Ben bunun şahidi olmuştum çünkü. Böyle olunca buluşma azalıyor. Bu bir engel bence. İşte mesela diyor ki çok fazla git gel olmaz. Mesela evime girmesini istemiyorum diyebilir eşi. Böyle dediği için de aile düzeyinde yaklaşmak istemiyorlar yani. Mesela karşı tarafı çağıramazsın çünkü ailesinin huzurun bozuluyor.” (Z5, K, 19).

Bazı katılımcıların komşuluk tercihlerinde yer alan meslek, bazı katılımcılar için iyi komşuluğun önünde bir engel olarak tasvir edilmektedir. İnsanların meslek ayrımı yaptıklarını, bazı meslek gruplarının üst perdeden baktığını veya mesleğin getirdiği etkiler sebebiyle komşuluk kurmadığını, ekonomik düzey yükseldikçe insanların mesafeli olduğunu, bunun da komşuluk ilişkisi kurmaya engel olduğunu⁸ söyleyen Y5 şunları aktarmaktadır:

“Artık komşuluk ilişkilerinde meslek çok önemli. Özellikle adalet, polis ve benzeri meslek grupları ya da böyle şey, üniversitede öğretim elemanı arkadaşları olsun. Ben onu her zaman eleştiriyorum. Hep bir üst perdeden bakıyorlar. Öyle de olunca komşuluk ilişkisi hiçbir zaman gelişmiyor. Komşuluk neredeyse yok. Gidiyorsun, aynı tepkiyi almıyorsun. Burada bir meslek ayırt etmeleri var. Yani mesela hukukçularınki, güvenlikçilerinki güvenlikle alakalı. Güvenemiyorlar. Sürekli suçun içerisinde. Her şeyi görüyorlar. İster istemez en az bir adım uzakta duruyorlar. Doktorlar zaten hani şey gibi, bir dönem zencilere karşı ya da siyahi diyeyim de, onu hakaret kabul ediyorlar çünkü. Siyahilere karşı beyazların üstünlüğü olduğunu kabul etmesi gibi. Bunlar da etken. Veya bizde işte Zazalar, Kürtler vesaireler tarzında bir ayrımcılığa gidince ister istemez bu böyledir. Burada şu an en vasat aile biziz gibi. Diğerleri daha üstte, üst perdede gibi. Üst komşumuz hiç gelmedi mesela. Benim evi aldığım arkadaş da burada oturuyor. Hiçbir şekilde ne ben ona giderim ne o bana gelir. Çünkü evi alırken bile hani her şeyi kapatıp kesip atınca insan ister istemez bu adam evet tamam Allah daha var etsin zengin, varlıklı bir insan. Ama gidip de hani oturup ben onun bir çayını içmem. Şu an burada yetkili, mesela çok aile dostumuz diyebileceğimiz bir insan. Yetki hani eline geçtikten sonra daha farklı. Zaten o süreçte varlıklı olduğu için daha farklıydı. Mesela otururken, konuşurken, diyaloglarımız bile daha resmi, daha böyle yüzeysel. Hani selamünaleyküm, aleykümselem, nasılsın? İyiyim, sen

⁷ Bkz. Komşular arasındaki bağlar s. 107, 109, 110

⁸ Bu konuda bkz. Sosyoekonomik Faktörler

nasılsın? Çok varlıklıdan borç para istemezsiniz ama daha az varlıklıdan istersiniz.” (Y5, E, 43).

Burada engel olarak sunulan nedenler “üst perdeden bakma” noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu aslında daha önce bahsi geçen kibirli olma ve bunun komşuluk için bir engel oluşturmasını ifade etmektedir. Görüldüğü üzere bazı komşular için ortak noktaları ve paylaşımları getireceği düşüncesiyle birtakım komşuluk tercihlerinde bulunmak, bazı komşular için ayırım yapmak olarak algılanabilmektedir. Fakat kibrin bu tercihlerden daha farklı bir engel oluşturduğunu unutmamak gerekir. Zira komşusuna üst perdeden bakmakla, insanlık, görgü ve komşuluk hukukunun gereğine göre davranmanın komşuluk tercihiyle bir ilgisi yoktur.

3.2.4. Komşuluk Olgusunun Değişimi ve Değişimin Nedenleri

Komşuluk ilişkilerinin değişip değişmediği, değiştiyse nasıl bir değişime uğradığı ve bu değişimin nedenleri bu çalışmanın temel sorusudur. Değişimin ve buna etki eden faktörlerin katılımcıların gözünden ele alınması önemlidir. Bu konudaki kişisel tecrübe ve gözlemler komşuluk ilişkilerinin bireyler açısından benzeşen ya da farklılaşan yönlerini koymak açısından elverişlidir.

3.2.4.1. Komşuluk Olgusunun Değişimi

Katılımcıların gözündeki komşuluk algısı her ne kadar halen geleneksel komşulukta olduğu gibi aile gibi, akrabadan yakın vb. tanımlamalara karşılık gelse de⁹ komşuluk olgusunun değişime uğradığı ve bunun katılımcıların hemfikir olduğu bir durum olduğu görülmektedir. Değişimin niteliğine dair görüşlere bakıldığında eskiye göre ilişkilerin azaldığı, bireylerin birbirinden koptuğu, komşuluk duygusunun zayıfladığı görülmektedir. X13 bunu şöyle ifade etmektedir: “*Daha kötü. Eskiden böyle değildi. Eskiden daha çok samimiydi, candanlardı. Mesafe oluyor, sınır oluyor. Daha azaldı*” (X13, E, 52). Z kuşağından bir katılımcı da yaşına rağmen bu değişimi gözlemlemektedir:

“Ben ilk doğduğumda bizim komşularımız daha farklıydı. Hani 7-24 beraberdik sürekli hani annem de isteyince gidiyordu geliyordu. Sürekli beraberdik ama şu an hani bir komşuyla bir plan yaptıkça buluşuyorsun ya bir şey olunca buluşuyorsun. Hani böyle birbirinizi görme sıklığınız azalıyor, konuşma şeyiniz azalıyor. Hani gittikçe bu duygular azaldı.” (Z9, K, 19).

⁹ Bkz. Komşuluğun Tanımı

X3 de Z9 gibi komşularla görüşebilmek için özellikle zaman ayarlamak gerektiğini aksi takdirde görüşülemediğini ve birlikteliklerin azaldığını dile getirmektedir: *“Değişmeyen şey yok. İlla ki değişti. Çünkü artık gerçekten biraz daha insanlar kabuğuna çekildi. Komşunla görüşebilmek için gün ayarlıyorsun. Başka türlü bir araya gelemiyorsun çünkü”* (X3, K, 45).

İki farklı kuşaktan katılımcı da eskiden çat kapı komşuluk ilişkilerinin olduğunu, her şeyin beraber yapıldığını oysa şimdi günler olmasa görüşülemeyeceğini söylemiştir. Günlerin “görüşme şekli” başlığında da görüldüğü gibi komşuluk ilişkilerinde önemli bir yeri vardır. Bilhassa görüşme sıklığının azaldığı günümüzde günler bu anlamda bağlayıcı en önemli unsurlardan biri olarak görülebilir. Kadınların çalışsalar bile günlere katılmasının komşuluk ilişkilerinin erkeklere göre daha etkin olmasında belirleyici olduğu söylenebilir.

“Mesela eskiden daha görüşülüyormuş çat kapı. Şu an sadece kadınlar arasında günler olmasa görüşülüyor bence. Hani illa ki bir kahve şey oluyor falan ama bence eskisi gibi değil. Mesela babaannem daha böyle anlatırdı. İşte beraber halı yıkardık, beraber şunu yapardık, bunu yapardık, ekmek açardık. Hani şu an öyle değil bence.” (Z6, K, 22).

“Eski komşuluklarda eski komşuluklarda mesela bütün komşuluklarıyla akraba ilişkilerinde de haber vermeye diye bir şey yoktu. Çat kapı gidilirdi. Evde ne hazır varsa o yiyilirdi. Çat kapı normaldi o zaman. Ama sonradan müsaitseniz çıktı ya bu müsait konusu herkesi birbirinden uzaklaştırdı. Şimdi bu günler olmasa var ya akrabalar da birbirine gitmiyor. Bizim akraba günümüz var. Eğer aydan aya biz o akraba gününde buluşmazsak biz senede bir defa buluşmuyoruz.” (X7, K, 51).

Akrabalar arasında da benzer şekilde bir uzaklaşmanın olduğu, günlerin bu konuda da önemli olduğu görülmektedir. X4 de sadece komşuların değil akrabaların da birbirinden uzaklaştığını ifade etmektedir:

“Ben küçüklüğümü hatırlıyorum, bizim mahallede bütün bir mahalle bir ev gibiydi. Mesela oyun oynardık, susadığımız zaman Ayşe teyze, Fatma teyze fark etmezdi, kapısını çalıp su isteyebilirdik yani. Ama ben böyle büyük sitelerde zamanla ilerledikçe ben bu samimiyeti göremiyorum. Mesela ben hatırlarım, Ramazan'da her gün bir iftara giderdik. Bir gün dayıma, bir gün diğer dayıma, bir gün amcama, bir gün ne bileyim işte dedeme falan kalktı yani onlar. Artık öyle bir ilişki yok gibi. Sadece komşular değil, akrabalar da birbirine uzak artık bence.” (X4, E, 46).

Katılımcının eski komşuluktaki samimiyete örnek olarak verdiği komşu teyzeden su isteme, mahallede oyun oynama vb. ilişkiler azalsa da bazı güvenlikli

sitelerde bunun devam ettiği gör÷lmektedir. Örneğin Z kuşağından bir katılımcı sitede arkadaşıyla oynarken komşunun kendilerine su verdiğini, bunların da komşuluk adına güzel şeyler olduğunu söylemiştir: “*Örnek vereyim, benim ailem evde olmadığı zamanlar genellikle oluyor. Arkadaşım annesini arıyor. Camdan su at, hem bana hem Buğra'ya. O da atıyor, sağ olsun. Yani bunlar hoş şeyler*” (Z1, E, 16). Her ne kadar burada herhangi bir komşudan değil arkadaşın annesinden istenmiş olsa da tanınan komşuyla bu tür ilişkilerin devam ettiği gör÷lmektedir.

Katılımcılar çoğunlukla eski komşuluk ilişkilerinin daha içli dışlı, daha samimi ve doğal olduğunu düşünmektedirler. Bu yakınlık yerini içe kapanmaya bırakmış, aile ve arkadaşlık üzerinde yoğunlaşmıştır.

“Eskiden komşuluk ilişkileri şöyleydi. Hep komşular iç içeyken şu an o kadar da değil mesela. Artık nasıl desem kendi içlerine kapanmışlar. Kendi evlerine sadece kendi ailelerine kapanmışlar. 3-5 dışarıdaki arkadaşları, komşu değil. Arkadaşları ile görüşüyorlar. Komşuluk ilişkisi o kadar fazla değil. Biraz öyle oluyor bizim de. Yani görüşüyoruz şey yapıyoruz ama çok sık ya da çok iç içe çok samimi değiliz.” (Z8, E, 18).

Eski komşuluk ilişkilerinin iç içe oluşu ev halinin de daha dışa açık, bilinir ve şeffaf olması demektir. Bu da komşular arası ilişkide yakınlık ve samimiyeti getirmektedir:

“Eskiden mesela ben çocukken komşular birbirlerinin evini çok daha iyi bilirlerdi. Daha anlatılırdı. Daha özeller de söylenirdi. Mesela hatırlıyorum bahçeliydi bizim evimiz. Mesela annem bir çay demlerdi. Tüm komşuları çağırırdı. Gelirlerdi orada sohbetler, muhabbetler...” (Y3, K, 42).

Y2 de eski komşuluklarda insanların birbirinin evinin içini bildiğini, daha aile gibi olduğunu söylemiş, batıdaki komşuluk tecrübesinin çok daha olumsuz olduğunu ifade etmiştir:

“Yani kesinlikle değişiyor tabi ki. Biraz daha özellikle bu batılılaşmayla beraber bunun yok denecek kadar azaldığını metropollerden görüyoruz. Ben şehir dışında da bulundum. Orada komşuluk ilişkisi anlamında herhangi yani sıfır denecek düzeydeydi. Doğuda biraz daha bu işler devam ediyor. Bizim de kendi içimizde yani 20 yıllık süreçte bunların daha da azaldığını söyleyebiliriz. Yani daha samimiydi belki. Daha böyle aile gibiydi. Herkes herkesin evini çok mahrem olmadığı süreci bilirdi.” (Y12, E, 40).

Eski komşulukların bu iç içeliğini ve yakınlığını katılımcılar olumlu bir özellik olarak anlatsalar da genç kuşaklardan bazıları eski komşulukları eleştirmekte ve bu iç içeliğin mahremiyet ihlali olduğunu, sınırların olmamasının iyi bir şey olmadığını vurgulamaktadır:

“Çok değişiyor. Zaman geçtikçe daha çok değişmeye başlayacak... Annem bana geçmişte kapılara tül perde takıldığını ve kapıyı kapatmanın çok ayıp olduğunu söylemişti. Bu bana çok garip geldi. Çünkü dediğim gibi her evin kendine ayrı bir mahremiyeti var. Hani bir komşu evimin kapısının kapalı olması ona göre neden ayıp karşılınsın ki? Bana göre eski komşuluklar gerçekten sınırları ve çizgilerini bilmeyen ve bunu adetmiş, gelenekmiş, doğrusunu buymuş gibi savunuyorlar. Bu bana çok yanlış geliyor. Kesinlikle komşuluk bu olmamalı. Evet, kardeşimin veya benim bir yanlışımı gördüğünde beni uyarmalı veya ailemi bilgilendirmeli. Ama bu hani belli sınırlar içerisinde olmalı. Bana müdahale edemez. Dediğim gibi karışamaz. Hani o yüzden eski komşuluğu hiç beğenmiyorum. Şu anki komşuluğa gelirse hani insanların artık seçici olma özelliği daha fazla arttı. Gerçekten sahte samimiyetin daha az olduğuna inanıyorum. İnsanlar anlaşılamadığı veya sevmediği insanlarla görüşmüyor. Aynı blokta oturup karşı karşıya otursalar bile. Bu benim çok hoşuma gidiyor açıkçası. Çünkü sırf aynı mahallede oturuyorum ya da karşı komşum diye görüşmek istemediğim veya sevmediğim bir insana saygı duymak zorunda değilim bence. Görüşmek zorunda değilim ya da bana müdahale etmesini de istemezdim.” (Z2, K, 20).

Eski ilişkilerin zorunlu ve tercihe dayanmayan, sınırı belirlenmemiş ilişkiler olduğu için sahte ilişkiler olduğunu dile getiren katılımcıya göre günümüzde insanlar sırf mekânsal birlikteliği var diye anlaşılamadığı insanlarla görüşmediğini ve bu durumun olması gereken güzel bir şey olduğunu söylemektedir. İnsanların mekânsal yakınlığa rağmen görüşeceği ve yakınlık kuracağı kişileri tercih etme özgürlüğü zamanımızın bir artısıdır ve olması gereken budur. Artık komşuluk ilişkilerinin kurulması da yapısı da tercih konusu haline gelmiştir (Ruonavaara, 2022, s. 13). Bu veri Beck’in günümüzdeki sosyal bağların daha refleksif hale geldiği düşüncesini (2002, s. 35) desteklemektedir. Eski komşuluk ilişkilerinde kimlerin komşu olduğu ve komşuların birbirinden neler bekleyeceği geleneklerle belirlenir. Geleneksel komşuluk kurumunda komşular birbirlerinden hoşlanmasalar bile komşuluk normlarının belirlediği çerçevede bekleneni yaparlar. Kentlerde ise hizmetlerin varlığı komşular arasındaki bağımlılığı azaltarak komşuların kimlerle ne ölçüde yakınlık kuracağını seçebildiği için¹⁰ bazı komşular arasında samimi dostluklar oluşmasına imkan verebilmektedir (Heberle, 1960, s. 9). Nitekim katılımcının karşı komşusuyla dostluk düzeyinde bir ilişkisi vardır.¹¹

Y1 ise aksine eski komşuluk ilişkilerinin daha doğal ve içten olduğunu, şimdiki komşuluk ilişkilerinin ise gösterişe dayalı bir sahtelik üzerine kurulu olduğunu savunmaktadır:

¹⁰ Bkz. İyi Komşuluğun Önündeki Engeller s. 65, Y2

¹¹ Bkz. Komşular Arasındaki İlişkilerin Niteliği ve Bağlar s. 120, Z2

“Bizim zamanımızdaki komşuluk ilişkileri bence çok daha doğaçlamaydı. Hani daha sınırsızdı yani daha böyle şeffaf olduğunu düşünüyorum ama şu an öyle değil. Mesela ben Malatya’da büyüdüm. Büyük oranda biz küçükken apartmandaki herkes ama herkes birbirini her şeyiyle bilirdi. İşte birlikte apartmanda bir şey serip oyun oynardık falan herkes girip çıkardı, daha doğaldı. Yani böyle teyzem nasılsa komşumuz da öyleydi. Ama bugün bence daha sınırlı insanların göstermek istediği kadar ilişkiler. Mesela birbirlerine sık gidip gelen kişiler bile olsa yine de mesela rutinindeki masalar kurulmaz, daha farklı, daha özenli vesaire ve bence eskisi kadar şeffaf değil.. İşte bu şekilde ilişkilerinde hani eski doğallığın olduğunu katiyen düşünmüyorum.. Hani samimiyetten sizden bizden değil de farklı amaçla... gösteriş mesela inanılmaz şatafatlı masalar. Mumlar kahvaltıda işte yılbaşında şeyleri hepsinin bir ismi şey var, sebebi işte kahvaltılar falan herkes aldı yeni bir şeylerini gösterme hep muhabbetler para üzerine döndü.” (Y1, K, 33).

İki katılımcının aralarında belirgin bir kuşak farkı olmamasına rağmen geçmişin ve bugünün ilişkilerinin niteliğine dair bu farklı yorumlarının kendi içinde ve yaşanan bireysel tecrübe çerçevesinde anlaşılması gerekir. Gösteriş ve tüketimin insan ilişkilerini olduğu gibi komşuluk ilişkilerini de doğallık ve samimiyetten uzaklaştırdığı söylenebilir. Nitekim komşuluk engelleri başlığında görüldüğü üzere mütevazı komşuluk tercih nedeniyken kibir ise doğallık ve samimiyete gölge düşürmektedir. Gösterişe dayalı yapay ilişkilerdeki bu durum günümüzde pek çok insan ilişkisinde gözlemlenmektedir. Eski komşulukların tamamen mecburiyete ve ihtiyaca dayandığını söylemek elbette doğru değildir. Fakat bireylerin artık kafa dengi olan insanları daha rahat tercih edebilmelerinin getirdiği bir içtenlik ve doğallıktan da bahsedilebilir. Mecburi olunmadığı halde tercihe dayalı birlikteliklerin doğal ilişkileri doğurması da mümkündür.

Bazı katılımcılar kendi komşuluk ilişkileri iyi olsa bile genel anlamda olumsuz bir değişimin olduğunu, bazı yerlerde selamlaşmanın bile olmadığını eskiden insanların birbirine rahatlıkla gidip gelecek samimiyette olduğunu söylemiştir: “*Hani daha bir böyle samimiyet vardı. Mesela bizim belki komşularımız hani rast geldi. Ama arkadaşlardan duyduğumuza göre bir selamlaşma bir şey yokmuş. Mesela eskiden annemlerle olduğumuzda telefon falan açmadan gidebilirdik.*” (X8, K, 53). Komşuların birbirine sıkça gidip gelme rahatlığı artık yoktur ve gidiş gelişin sıklaşmasından insanlar rahatsızlık duyabilmektedir:

“Hani eskiden komşuluk biz hani bir akraba bir ev gibiydik. Yakın komşular bir ev gibiydik. Biz onlara, onlar bize hani vakitli vakitsiz girebiliyorduk. Bir şey işi varsa gel bana yardım et hemen koşardık. Bir sarma olsun bir şey olsun hep beraber. Misafiri geldiği

zaman hep beraber. Şimdi kesinlikle bir, iki sefer gidemezsin evlerine. İnsanlar rahatsız oluyor. İnsanlar çok değişti gerçekten. Komşuluk bitti. Eski komşuluk yok.” (X5, K, 53).

X5 aynı zamanda eski komşuluklardaki yakınlığın yardımlaşma konusunda da daha olumlu olduğunu söylemiştir. Fakat elde edilen verilerde katılımcının verdiği örneklerin benzeri yardımlaşmaların halen devam ettiği görülmektedir.¹² Elbette bu durumun bireysel tecrübe ve gözlemlere, yaşanan siteye vb. göre de değişebileceği unutulmamalıdır.

Y10 da eski komşuluklardaki alışverişi örnek verse de komşular arası alışveriş de büyük oranda devam etmektedir.¹³ Zaten katılımcının komşulardan karşı komşusu hariç kimseyi tanımadığını söylemesi de bu düşüncesiyle örtüşmektedir. Bireylerin kişisel komşuluk deneyimleri ve gözlemleri yaptıkları genellemeler konusunda kaynak teşkil etmektedir. Katılımcı ayrıca komşuluk ilişkilerinin komşu esnaflar için de olumsuz şekilde değiştiğini ifade etmektedir:

“Asansöre biniyoruz, yukarı çıkıyoruz. Asansöre binip aşağıya iniyoruz. Ne altındaki komşuyu tanıma şeyinde bulunabiliyorum, ne de üstümdekini tanıyabiliyorum. Yok denecek kadar azaldı. Eskiden mesela Ramazan aylarında komşular birbirlerine yemek gönderirlerdi, tuz isterlerdi, ekmek isterlerdi. Şimdi gelmesin de kapımı kilitleyeyim beni yok saysın gibi bir komşuluk sistemimiz var. Bu esnaflarda da var, bu evlerde de var. Şimdi sadece karşı komşu. Eskiden insanlar birbirini incitmemek için yani ellerinden gelen her şeyi yaparlardı.” (Y10, E, 35).

Y8 de çocukluğundaki komşulukta komşuyla aile gibi olduklarını, çocukların komşuda karnını doyurabildiğini, tualete varana dek komşu evine rahatlıkla girip çıkabildiklerini anlatırken kendi çocuğunun benzeri bir durumda yaşadığı çekingenliğine vurgu yapmıştır:

“Mesela büyüdüğüm ortamı düşünüyorum. Biz o çocuklarla sanki bir evin çocuklarıymışız gibi, kardeş gibi büyüdük. Yani karnımız acıktığı zaman mesela komşumuza gidip karnımızı doyurabiliyorduk. İşte arkadaşlarımızın anneleri yapıp yediriyordu. Onların tuvaletlerine varana kadar kullanabiliyorduk rahatlıkla. Tabi zaman geçtikçe insan ilişkileri de değişiyor. Mesela karşı komşum ben bir kere gecikmişim, tualete sıkışmış. Gelip bizde hani kullanabilirsin tuvaletimizi demiş ama benim oğlum gitmemiş. Çocuk da demek çekindi.” (Y8, K, 37).

¹² Bkz. Komşular Arasında Yardımlaşma s. 127, X7; s. 130, Z6

¹³ Bkz. Komşular Arasında Yardımlaşma

Y8'in kişisel tecrübesi bu şekilde olsa da yakınlığın bir göstergesi olan çocukların komşuda karnını doyurmasına dair veriler de bulunmaktadır.¹⁴ Bu tür yakınlık ilişkileri azalmış olsa da devam etmektedir.

Komşular arasında görüşme şekli başlığında da görüleceği üzere komşular arasındaki gidiş geliş azalmıştır. Farklı şekillerde görüşme ve etkileşim olsa da birbirinin evine misafir olma eskisi kadar değildir.

“O zaman evimize çok misafir alıyorduk. Bak şimdi mesela o kadar çok misafir almıyoruz. Ayda bir ancak olsa o zaman ayda beş altı alıyorduk... Eskiden insanlar daha saftı. Belki bu kadar her şey yoktu. Sosyal medya yoktu. Ondan sonra yani o zaman belki daha saf ve temiz duygular vardı. Ama şimdi de çok kötü değil olacağı budur yani. Bence iyi (X2, K, 58).”

X2'ye göre eski insanlar daha saf, temiz duygulara sahiptir, fakat şimdiki komşuluk ilişkileri de kötü değildir. X1 de komşuluk ilişkilerinde yaşanan değişimin doğal ve kaçınılmaz olduğunu, eskiyi anlatırken ona özlem duymak yerine değişimi tabii gördüğünü söylemektedir:

“Birbirimize gider gelirdik. Bunun haricinde geceleri, akşamları oturmaları vardı, eskiden daha sosyaldi. Ona özlem olarak eskiye özlem olarak söylemiyorum. Eşyanın tabiatında var yani o zaman bahsettiğimiz sene bilmem kaç. 50 sene önce başkaydı şimdi başka tabii gelişim olacak, şey olacak. Bak bizim hemen alt katta bundan 50 sene önce bir yaşlı amcayla teyze vardı. Sadece radyolarını koyarlardı oraya onu dinlerdi. Bizde başka bir şey yoktu ki. Akşam olurdu ben çocuğum ya daha 10 yaşındayım mesela. Heyecanlanırdım baba gidelim mi gidelim mi amcaya akşam. Ya dedi tamam git dedi. Söyle işte hani böyle sosyal medyada da muhabbet var ya. Bir maniniz yoksa size gelelim. Hemen gider söylerdim. Kalkar giderdik oturmaya. Şimdi çocuğuna desem git söyle müsaitseniz bir maniniz yoksa. Öyle bir şey söylemez yani. Kimse de birbirini o şekilde çağırıyor.” (X1, E, 61).

Görüldüğü gibi X kuşağı olmalarına rağmen bu katılımcılar şimdiki durumu çok olumsuz görmemekte ve değişimi kabullenmektedirler. Daha genç olan kuşaklarla bu anlamda aralarında bir farklılık yoktur. Benzer şekilde genç kuşaklarda da bu değişimi olumsuz gören katılımcılar vardır.

Eskiden komşuların daha sosyal olduğunu genç kuşak da dile getirmiştir. Z4 de X1 gibi gidiş gelişlerin azaldığını, komşularının evlerine pek gelmediğini söylemiş, hem genel değişimden hem de kendindeki değişimden bahsetmiştir:

¹⁴ Bkz. Komşular Arasında Yardımlaşma, s. 127, X7; s. 133, Y12

“Geçmişte büyüklerimizin anlattıklarına bakılırsa komşuluk ilişkileri daha zayıflamış. Ne bileyim, hani önceden birbirlerine en azından insanlar gidip gelirmiş. Ben şu an herhangi bir şekilde bir komşumuzun evimize geldiğini doğru düzgün görmedim bile diyebilirim. Sadece bi selamlaşma. Önceden komşularımızın çocuklarıyla bile arkadaşım. Ama şu an, mesela önceki evimizdeyken herhangi bir şekilde doğru düzgün bir arkadaşlığım yoktu. Ne bileyim, bir şekilde uzaklaşmaya ve eve kapanmaya başlamıştım. Ama küçükken bu şey yoktu. Dışarı çıkıyorum hatta arkadaşlarımı zorla çağırıyorlardı ve çıkmak istiyordum. Genel anlamda azalma ve zayıflama büyüklerimde de var. Ama genel anlamda çocuklarda da olan bir şey. İnsanlar eskiye göre daha çekingen gibi sanki. Daha utangaç, daha az sosyalleşmeye başlamış.. Eskiden bir ailenin bir çocuğu komşusunda kalabiliyordu. Ve rahatlıkla aile o çocuğu gönderiyordu. Oyun oynamasına izin veriyordu, günlerce kalabilirdi belki de. Ama şu an... Mesela çocuk arkadaşlarıyla dışarıda bile düzgün oynayamıyor.” (Z4, K, 17).

Z4’ün belirttiği çocukların komşu evinde kalması aynı zamanda güvenle ilişkilidir Komşular arasında gidiş geliş azaldığı gibi güven ve rahatlık da azalmıştır. Y5 de bu konuda kendi çocukluğundan örnek vererek bu durumun şuan pek mümkün olmadığını ifade etmiştir:

“Bizim için amcalar yoktu, teyzeler yoktu. Ayda yılda bir görürdük ama komşuyla her zaman hem haldik. Sürekli beraber. Her türlü sıkıntımızda bizim yanımızda olan, bizim de neşemizi, acımızı... Bu bahsettiğim sene 1988-1989. Müstakil evde oturuyoruz, köydeyiz. Ben o dönemde komşuma gidip çok rahat bir şekilde yatıp kalkıp geri gelebiliyordum. Ailem buna izin veriyordu. Ama şu an benim üç tane çocuğum var falan komşuda kalsam dese yüzde doksan izin vermeyeceğim. Ve yüzde doksan dokuzu da buna izin vermeyecektir ailelerin.” (Y5, E, 43).

Y11 ise eski komşuluğun kalmadığını, fakat bunun olumsuz bir şey olmadığını dile getirmiştir. Komşuluk değişmiş fakat azalmamış farklı formlarda devam etmektedir. Hatta şimdiki komşulukların sosyalleşme ve kendini geliştirme anlamında oldukça işlevsel bir yönü olduğuna dikkat çekmiştir:

“Eski komşuluk yok zaten. Ama şimdikiler de farklı açıdan. Daha bilinçli insanlar, daha kendini geliştirmiş, daha farklı aktiviteler yapabiliyorsun, daha sosyalleşiyorsun, daha güzel ortak projeler yapıyorsunuz, daha güzel adımlar atıyorsunuz. Kendini geliştirme adına komşularla birçok şey yapabiliyorsun.” (Y11, K, 37).

Komşuluğun değiştiği konusunda hemfikir olan katılımcılar bu değişimin pek çok yönüne değinmişlerdir. Değişimi olumsuz görenler olduğu gibi üç kuşaktan da değişimi olumlu veya tabii karşılayan bireyler vardır.

3.2.4.2. Değişimin Nedenleri

Komşuluk ilişkilerinin değişmesinde etkili olan faktörlerin neler olduğu bireylerin komşuluğa dair deneyimleri, bu deneyimlerin eskiyle mukayesesi ve gündelik hayatın içindeki detaylarla ortaya çıkmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin “nasıl” değiştiği katılımcıların gözünden ortaya konulduğuna göre “neden” değiştiği sorusu da bu çalışmanın problemlerinden biri olarak açıklanmalıdır.

Komşuluk olgusunun değişmesinin en önemli nedenlerinden biri toplumda artan güvensizliktir. Gelişen teknolojiyle beraber kitle iletişim araçları ve medya yoluyla her an her şeyden haberdar olabilmenin olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yönleri de vardır. Medyada sürekli olarak maruz kalınan olumsuz haberler güven gibi çok önemli bir sosyal sermaye unsuruna büyük zarar vermiştir.

“Bunun en büyük sebebi toplumdaki eski güven ortamının olmaması, bu da şundan kaynaklanıyor. Mesela duyduğumuz haberler çıkan olaylar işte komşunun mesela çocuğun komşu adam tarafından tacize uğraması, istismar olaylarının eskiden de vardı illa ki ama. Mesela daha fazla güven vardı insanlar arasında ve sosyal medya olmadığı için çok fazla duyulmuyordu bu ama artık her şey çok fazla duyulduğu için bugün. Mesela insanlar o kadar güvenemiyor birbirine yani kadın erkek olsun eskisi gibi komşuna çocuk bırakmak ya da böyle komşusuyla çok rahat gidip gelme gibi olaylar. Bu nedenle bence daha fazla sekteye uğradı. Yani duyduğumuz bu güven sarsıcı olaylar bizim hayata bakış açımızı, insanların birbirine olan güvenini kaybetmesine yol açtı. Bence komşuluk ilişkilerindeki de en temel problem bu. Mesela bayramlarda şeker toplanırdı değil mi? Hatırlarsanız bir olay oldu. Şeker toplayan çocuklar bir eve kapatıldı. Vesaire taciz olayı oldu. Ondan sonra hiç bir yerde şeker toplama olayı kalmadı. Ciddi anlamda büyük bir kültürümüz geleneğimiz bir kişinin yaptığı şey yüzünden resmen yok edildi. Mesela bu taksici örneğindeki gibi işte ne oldu? Hani bugün herkes ne diyor, bir daha arabama tanımadığımı almam. Çocuklar kim tarafından istismar ediliyor? En yakınları tarafından ya aile içi aileden sonra da komşular geliyor değil mi? Çünkü şunu bile duyuyoruz. Yani babanın çocuğuna yaptığını duydukça bu tip olayları maalesef üzerimizde farkında olsak da olmasak da çok olumsuz etkileri oluyor ve bu da bütün ilişkilerimize yansındığını düşünüyorum. Bu yüzden herkes artık daha sınırlı. Komşuluk da bundan nasibini alıyor bence. Mesela ben bir tarihçi olarak ve bu konuları çalışan bir tarihçi olarak bu zaten yıllardır var. Hani bu davalar bu olaylar mesela Osmanlı döneminde de var. Eski çağ tarihinde de var. Yani böyle binlerce yıldır var olan ben bunlarda bir artış olduğunu düşünmüyorum ve bütün insanların da böyle olduğunu da düşünmüyorum. Yani bizler gibi düşünen bizler gibi yaşayanlar çok daha fazla ama maalesef ki bugün hani kitle iletişim araçlarıyla duyulması...” (Y1, K, 37)

Görüldüğü gibi katılımcı eskiden de bu tür olaylar olduğunu, iyi olayların ve insanların halen, daha çok olduğunu fakat olumsuz haberlerin sürekli duyulmasının bu algıyı bozarak toplumsal güvene zarar verdiğini düşünmektedir. Komşuluk ilişkilerinin değişmesinde etkili faktör olarak güvensizliğin vurgulanması, güvensizliğin kaynağının ise kitle iletişim araçlarının olumsuz haberlere bağlanması pek çok katılımcının dile getirdiği bir konudur.

Artık insanların birbirine olan güveni çok azaldı. Şu şartlarda haberlerde çıkan medyadaki olaylar vesaire. Komşuların da komşulara güvenini sarsıyor doğal olarak...Özellikle medya. Telefon, internet, tablet. Medya ortaya çıktığı andan itibaren artık gizli saklı çok olay olmuyor. Her şey aşık. Her şeyden haberdar oluyoruz. Bence eskiden de oluyordu. Bu kadar medyada duyulmuyordu. Hemen örtbas ediliyordu (Y5, E, 43).

Görüldüğü gibi Y5 de benzer noktaya temas etmekte ve eskiden de olan olayların bu kadar duyulmadığını ve örtbas edildiğini söylemektedir.

Belki de güvenden dolayıdır. Kimse kimseye güvenmiyor. Dışarıda olan şeylerden dolayı insan güvenmeyebilir. Sonuçta oluyor böyle şeyler. Belki de bu kadar insanların cesareti yoktu. Hani oluyordu ama bu kadar normalleştirmemişlerdi bence. Şimdi daha yaygın ve daha normal. Duyunca insan bir şey yapmıyor. Bence şu anda bir korkusu yok yapanın (Z5, K, 19).

Z kuşağından olan bu katılımcı da gerekçe olarak güveni göstermiş bunun ise olumsuz olayların normalleştirilmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Kötü olayların faillerinin hukuki ya da sosyal kontrol anlamında bir çekincesi yoktur. Yapılan başka bir çalışmada (Dur, 2015) da benzer şekilde medyada yer alan olumsuz haberlerin toplumsal güveni azaltarak komşuluk ilişkilerinin olumsuz yönde değişmesinde etkili olduğuna dair bulgular elde edilmiştir.

Eskiden bu tür olumsuz olayların olmadığını düşünen katılımcılar da vardır. X6 olumsuz olayların yaygınlaşmasının ve medyada yer almasının güvensizliğe neden olduğunu, bunun da komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilediğini söylemektedir. Güven sarsıcı vakaların yaşanması ise toplumsal bozulmadan, dini ve ahlaki değerlerin kaybolmasından kaynaklanmaktadır.

“Bence güvensizlik var. Televizyonu açıyoruz. Bir komşu komşunun çocuğunu öldürmüş. Bir komşu çocuğunu böyle yapmış. Bir komşu gitmiş kadına böyle yapmış... Eskiden bence olmuyordu. Böyle pek nadir. Yani ben şu an çocukluğumu gözümün önüne getiriyorum. Yani hiç aklıma gelmiyor. Hani böyle bir tacizde bulundu. Veya da şunu yaptı, veya da bunu yaptı. Toplum bozuldu, din yok, iman yok, namaz yok. Büyük kızım yirmi dört

yaşında. Daha mütevazı büyüdü. Daha sakin büyüdü. Diğer iki çocuğum daha var. Yani dört çocuğum var. Diğer iki çocuğum... Anneye karşı saygı... Mesela bir şey söylüyorum. Öf anne. Bunu yapma. Öf anne böyle... bence dini olarak Allah'a yönelme her şey çok azaldı. Onun için de yani güvensizlik oldu.” (X6, K, 45).

Katılımcının toplumdaki değerlerin kayboluşu ile ilgili gözlemini kendi çocukları üzerinden örneklendirmesi dikkat çekicidir. Y10 da dini ve ahlaki değerlerden uzaklaşmanın toplumu olumsuz etkilediğini, pandeminin ise öncesinde yaşanan kopmaları artırarak insanların birbirinden uzaklaşmasına yol açtığını söylemiştir:

“Türkiye'yi bir virüs aldı. Bundan dolayı yaklaşık 3-5 yıl insanlar birbirleriyle haşır neşir olamadı. Bundan önce zaten kopmalar vardı. Bu da üstüne tuz biber oldu. Ahlak ve dinden uzaklaşma... Şu anki sistemde bir kız evladının babaya bağırması, hakaret etmesi ya da evliliklerin erken bitmesi. Elazığ gibi bir yerdeyiz. Geçen ay yaklaşık bir ay içerisinde 364 hanenin Adliye Sarayı'nda boşanma kağıtları vardı... Şimdiki işte kızlar, çocuklar ne bileyim işte gençler ellerinde bir tane şeytan, telefon dediğimiz. Bununla Tik Tok'lara giriyorlar, annelerini babalarını soytarı etmişler.” (Y10, E, 35).

Z9 kuşağından bir katılımcı da pandeminin ilişkilerin kopmasına neden olduğunu ifade ederek geleneksel değerlerin kaybedilmesi, güvensizlikler, teknoloji ve kalabalık sitelerin yapılması gibi bir çok etken olabileceğini söylemiştir:

“Mesela bu korona dönemlerinde insanlar birbirini görmedi etmedi. Bu yani bizim kopmamızı gösteren bir şeydi bence....Bizim şu an yaşadığımız devirden kaynaklı yaşanan güvensizlikler. İnsanlar çeşit çeşit olaylar yaşıyor bu yüzden herkes birbirinden kopuyor. Yani klasik bir cevap olabilir ama belki teknolojinin gelişmesinden, belki geleneklerimizi kaybetmemizden olabilir. Ya da normalde yapılan sitelerden daha büyük sitelerin yapılarak sitedeki bağları koparan durumlar olabilir.” (Z9, K, 17).

Pandeminin insanları birbirinden uzaklaştırdığını düşünen başka katılımcılar da vardır: “*Pandemi ve deprem sonraki süreçlerden sonra insanlar daha çok kendi kabuğuna çekilip yani çocuklarım evim kendim. Herkesin işine geldi diyorum.*” (Y6, K, 37). X9 ise komşulardan yalıtılmış bu sürecin kendisi için oldukça zorlu geçtiğini ve sonrasında bağların iyice koptuğunu dile getirmiştir:

“Deprem oldu, korona oldu. Aileler bile koptu yani. Bacı kardeş ilişkisi bile yani eskisi gibi kalmadı bence. Ben zaten depremden sonra taşındım buraya. Depremden sonra zaten bu hastalık çıktı. Ben bir sene burada hiç kimseyi görmedim. Çıldıracaktım dedim Allah'ım niye kimse yok? Mesela burada bahçe var, insanlar yok, içeride. Herkes içeride kapısını kilitlemiş. Bir sene sonra işte bahçede yavaş yavaş görmeye başladım. Ondan sonra tanıştık

yani. Bir sene hiç kimseyi görmedim. Daha gitmeye gitmeye herkes kendi şeyine düştü.” (X9, K, 58).

Covid-19 pandemisinin ilişkileri kopardığını ve insanları birbirinden uzaklaştırdığını gösteren bu bulgular, süreçte komşuların birbirine daha fazla destek olduklarını ve yakınlaştıklarını kriz dönemlerinin birleştirici gücü olduğunu gösteren çalışmalarla uyumlu değildir (Letsoko vd., 2022, s. 319; Mallach ve Swanstrom, 2023, s. 12). Yardımlaşma anlamında her ne kadar komşular arasında bu süreçte destek mekanizmaları işletilse de¹⁵ bu, normal zamanlardan daha belirgin bir durum değil, komşular arasında halihazırda var olan bir ilişki biçimidir. Ancak aşağıda görüldüğü üzere Y2 bu konuda araştırmalarla örtüşen bir görüşe sahiptir. Esasen pandeminin komşuları bir araya getirme durumunun daha çok yardımlaşma ve komşuya her anlamda duyulan ihtiyacın daha iyi anlaşılmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Ancak katılımcı deneyimlerinde görüldüğü gibi “sosyal mesafeyi koruma” mottosuyla özdeşleşen bir dönemin, yaşandığı süreçte ve sonrasında sosyal ilişkilere ve etkileşime dair alışkanlık ve tutumlarda değişime neden olduğu açıktır.

Sanal market uygulamaları da komşular arasındaki yardımlaşmayı ve ilişkiyi azaltmaktadır.¹⁶ Nitekim Y2 diğer katılımcıların aksine pandemi döneminde komşuların birbiriyle yakınlaştığını fakat uygulamaların yaygınlaşmasıyla buna ket vurulduğunu, pandemi bittikten sonra ise tekrar uzaklaşma olduğunu söylemektedir:

“Aslında bir dönem insanlar yalnız kaldı evlerde ilk haftalarda. Sonra komşularıyla bir yakınlaştılar. Sonra pandemi bitti bir daha bir kopuk. Zaten bu süreçte dışarı çıkamıyorsun, komşudan isteyeyim. Belki dediğimiz çok büyük bir süreç oldu çünkü hemen ardından eve sipariş. İşte artık bir insan yüzü görelim evdekileri hep göre göre bıktık. Komşumuzu akşam çaya çağıralım işte veya sitede oturalım. Site ortamı pandemide çok büyük olumlu bir şey oldu... Çünkü yapacak başka bir şeyimiz yoktu. Telefonda vakit kalan kısmı da komşularla...belki o süreçte bu daha gelişebilecekti ama işte bu eve sipariş olayları buna gerek kalmadan...Komşuluk ilişkisinde birbirinden bir şey istemenin olmasında artık insanların çok ihtiyacı yok. Eşim mesela hemen sanal marketten alacağını alıyor. Her gün hemen hemen sanal markete uğruyor. Sanal alışveriş, sanal hayat, sosyal medya, teknoloji artık bizim hayatımızın bütün ilişkilerini sekteye uğrattı.” (Y2, E, 43).

Nüfusun artması ve sitelerin kalabalık yapısı da insanların birbirini tanımasına engel teşkil etmekte ve komşuluk ilişkilerine olumsuz etki etmektedir. Bu bulgu,

¹⁵ Bkz. Komşular Arasında Yardımlaşma s. 129, X8

¹⁶ Bkz. Komşular Arasında Yardımlaşma s. 133, Y1

Wirth'un kentlerdeki kalabalığın tanımayı zorlaştırıp komşulukla ilgili bağları zayıflatacağı yaklaşımını destekler niteliktedir. Çok nüfuslu bir çevre komşuların yokluğu algısını getirir ve sosyalliği azaltır (Tkach, 2024, s. 315). Nitel bir çalışmada (Dur, 2015, s. 82) da kentsel dönüşüm sonrası yapılan çok katlı apartmanların tanımayı zorlaştırdığını ve bunun da güveni ve komşuluk ilişkilerini zayıflattığına dair bulgular elde edilmiştir. Nitekim X12 ve X1 de Z9 gibi bu konuya dikkat çekerek kentleşmenin getirdiği nüfus yoğunluğunun ve sitelerdeki kalabalığın tanımayı ve dolayısıyla etkileşim imkanını azalttığını söylemişlerdir. X12 bunu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Mesela bulunduğumuz site 116 daireden oluşmakta köylerden şehirlere göç olması nedeniyle...Yani 116 daire, 116 haneye sahip köyümüz yok. Çok fazla kalabalık.”* (X12, E, 48). X1 buna ek olarak artan araç kullanımının da insanların karşılaşma, yüz yüze gelme imkanını ortadan kaldırdığını söylemektedir:

“Şehir küçüktü nüfus şu anda 500 binse o zaman 100 bindi. Herkes birbirini tanıyordu. Yani şehirden kalkıp yürüye yürüye nerelere sırf bir merhabası var tanıdığı için bayramlaşmaya falan giderdi, yani insanlar bir de daha çok işine yürüyerek giderdi. Benim babam yürür giderdi işine sabah. Öğlen gelir yemeğini yerdi. Bir daha giderdi. Akşam yürür gelirdi. Araç yok bir şey yok. E şimdi kontağı çevirip gidiyor. Yolda kimi görecektir ki?” (X1, E, 61).

Sosyal bağlar karşılıklı bağımlılık temeli üzerine kuruludur. İhtiyaç duymanın olumsuz bir şey olarak görülmesi karşılıklı güveni ve bağlılığı aşındırır (Sennett, 2008, ss. 146, 148). Nitekim 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren büyük bir hızla gelişen teknoloji, telekomünikasyon ve eğlence endüstrisinin birleşmesiyle boş zaman ve boş zaman aktiviteleri artmıştır. Bununla birlikte haber ve eğlence daha fazla bireyselleşmiş, artık insanların bunları deneyimlemek için başkalarıyla zevklerini veya zamanını koordine etme ihtiyacı kalmamıştır (Putnam, 2000, s. 233). Örneğin walkman müziğin mekan birlikteliğine ihtiyaç duymadan bireysel olarak dinlenilmesi imkanını verirken müzik zevkleri konusunda da bir sosyal uyum gerekliliğini ortadan kaldırmıştır. Aynı şekilde televizyonda kablolu ve uydu yayınların gelişmesi çeşitliliği arttırarak bireylere tercih yapma imkanı sunmuştur (Putnam, 2000, s. 233). İnternetin gelişmesi ise bu bireyselleşmenin çok daha keskin bir viraja girmesine yol açmıştır. Komşuluğun tanımında sıkça karşılaşılan “ihtiyaç duyma” tüm bu nedenlerden dolayı azalmaktadır. Yukarıda bahsi geçen teknolojik

gelişmelerle sanal uygulamalar, televizyon, internet (Mallach ve Swanstrom, 2023, s. 24) telefon, sosyal medya gibi teknoloji ürünü araçları bireyselleşmeyi destekleyerek sosyal uyumu geri plana atmıştır. İnternet sayesinde bireylerin iletişim kurmak ve yine birebir etkileşimi gerektiren alışveriş için fiziksel yakınlığa ihtiyacı kalmamış, sanal mecralar ve sanal alışverişlerle en temas kurarak bu ihtiyaçlarını giderir olmuşlardır. Covid-19 pandemisi de evden çalışma ve Zoom gibi sosyal etkileşim araçlarının kullanımını yaygınlaştırarak süreci hızlandırmıştır (Mallach & Swanstrom, 2023, s. 24). Katılımcının görüşü durumu özetler niteliktedir:

“Ben şu an buna dalıyorum. Canım sıkılmıyor. Niye sıkılsın ki? Ben telefonla dalıyorum. Telefonu açıyorum. Görüntülü konuşuyorum. Film izliyorum. Bir şey bakıyorum. E ben komşuya ne ihtiyacım olsun ki? Niye ihtiyacım olsun ki sana? Canım sıkılmıyor ki. Ama benim canım sıkıldığında ben senin yanına gelmek istiyorum. Bu olmazsa otur otur düşünür düşünür ya ben gideyim. Bu komşumla bir çay içeyim geleyim... Aileyi bitirdi yani. Gerçekten aileyi bitirdi teknoloji.” (X6, K, 45).

Telefon, televizyon ve internet teknolojisi pek çok ihtiyacın giderildiği araçlardır. Zorunlu iletişimden boş zaman aktivitelerine kadar geniş bir yelpazede alternatif sunan bu araçlar insanların başta aile olmak üzere komşuluk, akrabalık ve genel anlamda sosyal ilişkilerini sanal ortama hapsedmiştir. Televizyonun bu sürecin baş aktörü olduğu ve hanelerde yaygınlaştığı dönemlerde “evde sakın bir akşam geçirmeyi” tercih edenlerin sayısında istikrarlı bir artış tespit edilmiştir (Putnam, 2000, s. 239). X3 de benzer bir noktaya temas etmiş, televizyonun ve sosyal medyanın akrabalık ve komşuluk ilişkisini nasıl olumsuz etkilediğini kendinden örneklendirerek sosyal medyada zaman geçirmenin komşuya ayrılacak zamanı çaldığını ancak genç kuşakların bundan daha fazla etkileneceğini söylemiştir:

“Eskiden insanların seçeneği yoktu, belki de birbirlerine muhtaçlardı. Akşamları bir yerlere geldiklerinde sadece sohbet ederlerdi karşılıklı. Şimdi televizyon var mesela işte kayıinvalideme gidiyoruz en basitinden. Televizyon kapanmıyor gelene kadar. Hatta bazen sitem ediyorum diyorum ki yani bırakın şu televizyona oturalım hani karşılıklı konuşalım. Seçenek olduğu için insanların elinde işte onu kullanıyor işte sosyal medyayı kullanıyor. Dizi var mesela şimdi, her güne bir dizi var. Mesela bazen diyorum işte bir araya geleceğimiz günleri diziler belirleyebiliyor. Benim dizim var diyor mesela o gün, ben gelemem. Birbirine ihtiyaç azalıyor. Sosyal medya var artık hani komşunla geçireceği vakti telefon başında sosyal medyada geçirmeyi tercih edebiliyor. Aynı evin içinde aile bireylerinin bile karşılıklı ilişkisini etkilemişken komşularla da çok rahat etkiledi diye düşünüyorum. Yine bizim kuşakta belki çok olmaz da bundan sonraki genç nesli daha çok

etkileyeceğini düşünüyorum ben. Yani mesela kendim bazen sıkılıyorum hani o anda bir işim yoksa ne yapsam ki diyorum acaba bir Elif'e baksam mı karşı komşuma? Sonra bir telefonu elime alıyorum bir bakıyorum ki işte Instagram'a girmişim bir yarım saat, bir saat geçmiş bile" (X3, K, 45)."

X9 da akıllı telefonların daha çok genç kuşakları etkilediğini torunlarından örneklendirerek temel ihtiyaçlarını bile geri plana atacak kadar fazla zaman geçirdiklerini söylemiştir:

"Akıllı başında olan insanları kolay kolay etkilemez. Ama yetişen çocukları, ergenlik çağındaki olan çocukları çok etkiledi. Mesela benim iki tane torunum var. Gelirler mesela hemen telefonu alırlar odalarına. Tablet ellerinde. Hiç oğlum ders dışarı çıkın oynayın, biraz şey edin yok. Hiç telefon, tablet, hayatları bunlar. Kız okula gidiyor mesela, anneler okula gidiyor. Bunlar telefonun başında, internetin başında ben gelene kadar doğru düzgün bir şeyler yiyemiyorlar." (X9, K, 58).

Z5 ise akıllı telefon kullanımının X kuşağı ve üstünün komşularıyla iletişimde kalmasına ve bir araya gelmesine imkan tanırken 45 yaş altı yetişkinlerde komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilediğini, fakat aradaki iletişimin ve yakınlığın da telefon kullanımını belirlediğini söylemiştir:

"Grup kurdukları için daha fazla bir konuşma oluyor. Böyle orada toplanıyorlar. Telefonla konuşma. Bu onları bence yakınlaştırıyor. Ama bunun da bir yaş seviyesi var. Hani çok büyük. Mesela 45 üstü çok buna etkilenmiyor ya. Bir tık böyle işte 25 üstü falan. O bence azaltmış komşuluk şeyini. Herkes telefonla uğraşmak istiyor. Telefon daha cazip geliyor konuşmaktansa.. Mesela bazı ortama giriyorum. Elime telefon alma isteği duyuyorum. Çünkü karşı tarafın bana olan iletişiminden dolayı. Ama bazı yere de gidiyorum. Hiç telefon elime almıyorum. Bu karşı tarafta olan samimiyet ve iletişimden kaynaklı bence." (Z5, K, 19).

Başka bir Z kuşağı katılımcı da gençler açısından teknoloji kullanımının komşuluk ilişkilerini azalttığını düşünmektedir:

"Yani bence engel gençler konusunda. Erkek çocukları mesela bilgisayardan vakit bulamıyor. Dışarı bile çıkmıyorlar. Ve ailelerinden kaynaklı da bir dış duvar oluyorlar. Hani onları bile tanımıyorsun...Telefon, bilgisayar ne bileyim televizyonda yazın bir dizi. Hani bir komşuya gitmek daha ağır geliyor. Bence benim yaş grubumda daha fazla. Büyüklerde böyle bir sıkıntı yok." (Z6, K, 22).

Akıllı telefonların hem arkadaşlıkları ve sanal iletişimi hem eğlenceye dair içerikleri barındırması reeldeki bağlantılara ihtiyacı azaltmaktadır. X10 tüm ihtiyacın sosyal medya ve internet yoluyla giderildiği için Z kuşağını olumsuz etkilediğini,

komşudan önce aileyle bile ilişkilerini minimum düzeye indirdiğini ifade etmiştir. Benzer görüşler Dur'un (2015) nitel çalışmasında da dile getirilmiştir.

“Gençler mesela onlar sosyal medya, bu internet çocuklar öyle oluyor ki saatlerce odalarından çıkmıyorlar. Çünkü niye? Arkadaşı da orada telefonda, sineması da orada. Her şey telefonda yani şu an. Büyük bir etkisi var Hani bizde çok değil ama bu işte Z kuşağını bayağı etkiliyor bence. Yani saatlerce bir odada vakit geçirebiliyorlar ki ben geçiremem yani. Mesela benim oğlum bile öyle oluyor. Saatlerce ben görmüyorum. Dışarıda arkadaşlarla, eve geldiği zamanda yine işte telefonda arkadaşlarla. Tek komşuluk ilişkileri değil. Yani aile içindeki ilişkileri bile bence çok etkiliyor. Yani daha çocuğumuzu göremiyoruz komşuya gelinceye kadar.” (X10, K, 49).

Görüldüğü gibi teknolojinin ve sosyal medyanın aileyi de olumsuz etkilediğine dair bir bulgu da öne çıkmaktadır. Bu bulgu sosyal medya ve internet araçlarının aile içi iletişimi olumsuz etkilediğine dair araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu konuda yapılan güncel bir çalışmada (Aksu, 2024) da ebeveynlerin sosyal medya kullanımının aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilediği, sorumluluklar ve sorunların çözümü, güvensizlik, birlikte zaman geçirme ve iletişim noktasında problemlere neden olduğu görülmüştür. Z kuşağından bir katılımcı ise gençlerin sanal ortamı dış dünyaya tercih ettiğini fakat bunun daha çok küçük yaş grubunu etkilediğini söylemiştir:

“Biz gençler için şöyle bir etkisi var. Dışarıda buluşmaktansa evde bilgisayar başında veya telefon başında oyunlardan iletişim kurarak ve oyunlardan aldığımız zevki dışarıdan almadığımızı gördükten sonrasında evdeki bilgisayar başındaki zevki dışarıya değişmiyoruz gençler üzerinde etkisi var ama bu biraz da küçük yaş grubunda etkiliyor.” (Z8, E, 18).

We Are Social'ın “Dijital 2024” raporunda da (Kemp, 2024) 16-24 yaş aralığındaki (bu çalışmadaki Z kuşağı) bireylerin en yüksek internet kullanım oranlarına sahip oldukları görülmektedir.

Teknolojik gelişmelerin komşuya hem maddi (sanal uygulamalar yoluyla) hem de sosyal ihtiyacı azaltması komşuluğun değişiminde ve ilişkilerin azalmasında önemli bir etkidir. Artık vakit geçirme aracı insanlardan, komşulardan çok dijital mecralardır. Bir komşuyla veya akrabayla gidiş geliş olsa bile bu etki kendini sürekli göstermektedir. Fiziksel anlamda birlikte geçirilen zamanlar da artık telefondaki sanal ortama ayrılmaktadır. Y2 buna dair tecrübesini şu şekilde paylaşmaktadır: *“Mesela ben bazen annemlere gittiğimde, telefonla çok uğraştığımda eşim bana telkinde bulunabiliyor. Veya işte çocuğum çok fazla telefonla uğraştığında ben onun*

telkinde bulunabiliyorum.” (Y2, E, 43). Y10 da benzer noktaya değinmiş ayrıca bireyciliğe işaret eden çıkarıcılığa vurgu yapmıştır:

“Çıkar, menfaat...Yani eğer benim bir kişiyle çıkarım yoksa işte ben onunla görüşmüyorum. Ne gereği var diyorum, Komşuya ihtiyaç azaldı, dostluğa ihtiyaç azaldı, her şeye ihtiyaç azaldı, Biz misafirlğe bile gitsek, o misafirlikte misafir eden kişi, ev sahibi, misafirlğe gelen kişi yani ben, o da telefonla oynuyor yine, ben de telefonla oynuyorum.” (Y10, E, 35).

İnternet ve sosyal medya kullanımı sadece Türkiye’de değil tüm dünyada her yıl artış göstererek devam etmektedir. 2024 yılı başı itibariyle dünyada 5 milyar sosyal medya kullanıcı hesabı bulunmaktadır. Tamamı tekil hesaplar olmasa da bu rakam oldukça çarpıcıdır. Sosyal medya kullanım süresinde Türkiye 14. Sırada yer almaktadır ve 2 saat 44 dakika ile dünya ortalamasının üzerindedir. İnternet kullanımı oranlarında da 6 saat 57 dakika ile 20. sırada ve dünya ortalamasının üzerindedir (Kemp, 2024). Bu süreler göz önüne alındığında katılımcıların ifade ettiği sosyal medyada geçirilen sürelerin aile ve komşuluk ilişkilerini olumsuz etkileme durumu daha somut bir şekilde anlaşılabacaktır.

Refah devletinin gelişimi çok yüksek düzeyde bireyselleşmede itici güç haline gelmiştir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2002, s. 30). Komşu tanımlarında da görüldüğü üzere onun ihtiyaç halinde yanında olma durumu karşılıklıdır. Weber “komşuyu ihtiyaç durumundaki yardımcı” olarak tanımlamış ve özellikle ekonomik anlamdaki bu yardımlaşma ve ihtiyaç halinden dolayı komşuluğun kardeşlik olduğunu söylemiştir (1978, s. 361). Komşuya maddi anlamda ihtiyacın azalması ise bu yakınlığı zayıflatmıştır. Bu, sadece sanal uygulamalarla değil aynı zamanda ekonomik imkanların artması ve buna bağlı olarak beklenti ve tercihlerin değişmesi nedeniyle de oluşan bir durumdur. X12 bu konuda eski ekonomik koşullarla günümüz koşullarını, kredi çekme seçeneğini ve tüketim alışkanlıklarını mukayese ederek ekonomik anlamdaki bu muhtaç olmama halinin bireyselleşmeyi getirdiğini söylemiştir:

“Şimdi bugün mesela hani işte teknolojilerle birlikte ihtiyaçlar da değişti diyebilirim. İhtiyaçlar değiştiği için şimdi komşuluk ilişkisi neye bağlı? Genelde hadi biraz daha menfaat ilişkileri. Çünkü herkes kendi ekonomisini tamamladıktan sonra...eskiden yoktu yani. Araç gereç de yoktu. Şimdi herkes kendi sahip olduğu düzeyde kimse kimseye ihtiyacı kalmıyor tabii. Eskiden mesela bizden önceki kuşaklarda şöyle varmış. Yani bir şeyde mahallede bir gelin bile bir gelinlik alıp on kişi giyermiş. Şimdi bugün bunun tabirini

konuşmak bile mümkün değil. İşte bir damat bir takım elbise alınmış. İşte her elden ele dolaşmış. Şunda var onu gidip alın gibisinden. E şimdi ya da işte mesela bu araç gereçte de böyleymiş. Çatal kaşıktaki herkes birbirinden muhtaç oluyordu. Bugün bunları konuşmak mümkün değil. İşte plastik çatal kaşık çıktı. Köylerde traktörü bir kişi sürerdi. Şimdi artık alıyor işte ekonomik düzen seni ona itti. Mesela kredi açıyor. O da traktör alıyor. Ya diyor ben alayım ona ihtiyaç duymayayım. Çünkü kendi şeyine tamamen bireysel şu anda ilişkiler oldu. Komşuluklar da...İstekler bireyselleşti. O nedenle komşuya da ihtiyaç da kalmadı. Şimdi mesela bir internette bir apartman. Herkes ortak alıyordu. Herkes birbirine hadi o zaman yine kablolu sistem. Daha zorken işte birbirinden kablo çekiyordu. 2-3 kişi ortak kullanabiliyordu. Şu anda mesela 116 daire herkesin interneti ayrı vardır. Yani bugün mesela işte kapitalist sistem oyunu geliştirdi. Filmi geliştirdi. Eskiden mesela ayda bir tane tek kanallı dönemler siyah beyaz ekranlar. İşte haftada bir tane bir film, iki tane film izleyebiliyorsanız. Şimdi filmler, diziler, oyunlar yani insanı meşgul edebilecek...Yani kendi kendine haz duygularını, egosunu tatmin edebiliyor. O yüzden komşuya ihtiyaç da duymuyor.” (X12, E, 48).

Katılımcı, ekonomik düzenle kapitalizm vurgusu yapmış ve bireyselleşmede ekonomik bağımsızlaşmanın etkili olduğunu söylemiştir. Bu bağımsızlaşma sayesinde pek çok ihtiyaç kapitalist sistemin tüketim odaklı işleyişinin de etkisiyle giderilmektedir. Komşuların eskiden yardımlaşarak yaptıkları işler artık teknoloji ve hizmet satın alma yoluyla bireysel olarak halledilebilmektedir. Örneğin kadınların ev içi işlerinde komşudan destek istemesini gerektirecek işler elektronik ev aletleri sayesinde azalmış, bunlardan bir kısmı da ekonomik imkanlar sayesinde hizmet olarak satın alınmaktadır. Katılımcının dile getirdiği gibi kapitalizm ve teknoloji bir yandan da boş zaman aktivitelerine yönelik tüketim araçlarıyla bireylerin psikososyal ihtiyaçlarını da (kısa vadeli ve yapay da olsa) gidermektedir. Karşılıklı yardımlaşma ihtiyacının azalmasından dolayı komşuluk kurumunun zayıfladığı durumlarda komşuların kişisel duyguları ve tutumları komşuluk ilişkisinin niteliğini belirleme konusunda öne çıkmaktadır. Oysa geleneksel komşuluk kurumunda komşuluk ilişkilerini belirleyen, komşuluk normlarıdır (Heberle, 1960, s. 9).

Z1 de bireyselleşmeden kaynaklı bir içe kapanma halinin olduğunu ve insanların bencilleştiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: “Artık bireyselleşmeye gittik. Herkes kendisini düşünüyor. Yani bu bazı yanları iyi bazı yanları kötü bir şey. Herkes içine kapanmış” (Z1, E, 16). Diğer kuşaklardan katılımcılar da bencilliğin ilişkileri adeta pamuk ipliğine bağlı hale getirdiğini ve bunun hem komşuluk hem aile ilişkilerini zayıflattığını ifade etmişlerdir:

“Değişen zaman. Çağ. İnsanların daha çok bencil olması. Daha çok kendini düşünmesi. Bunlar hep etkili. Tamamen bireysel düşünüyor. Kendi keyfine bakıyor. Ona bağlı olduğunu düşünüyorum. Daha önce mahallede herkesin ortak bir buluşma noktası vardı ama şimdi bırak komşuları, ev içinde herkes bir yerde bir telefonla uğraşıyor. Bağlar kopuyor.” (X13, E, 52).

“Bence şu an insanların birbirine o kadar tahammül yok. Bırakın eşlerin yok işte boşanmalar niye bu kadar arttı? Herkes önce kendini düşünüyor, ben diyor ve tahammül yok. Şuan komşuluk işlerinde de bence böyle insanlar daha mesafeli ve problem yaşadığında görüşmemeyi tercih ediyor.” (Y1, K, 33).

Görüldüğü üzere farklı kuşaklardan bireyler insanların artık daha çok kendini düşündüğüne inanmaktadır. Bireylerin kolektif yaşam tarzından bireysel olana dönüşü elbette sadece komşuluğu değil tüm insan ilişkilerini etkileyecektir. Bunun başında aile gelmektedir ki görüldüğü üzere katılımcılar bunu dile getirmişlerdir. Teknolojik anlamdaki gelişmeler, sanal marketler ve alışverişler atomize olmanın yolunu açmaktadır. Örneğin bir sosyal temas imkanı olarak sinemaya gitmek ve topluma karışmak artık ev tipi bireysel/portatif projeksiyon cihazlarının yaygınlaşmasıyla daha bireysel bir aktiviteye dönmeye başlamıştır. Teknolojik imkanlar sayesinde hem birliktelik gerektirecek işlerin sayısı azalmakta, hem de bireylere daha fazla zaman kalmakta ve böylece boş zamanın kapsamı genişlemektedir. Ortaya çıkan bu boş zaman ise yine teknoloji ve internet sayesinde bireysel olarak giderilmek üzere doldurulmaktadır. Yüz yüze yapılan market alışverişleri bile artık en az etkileşimi gerektirecek kadar teknolojiktir. Örneğin akıllı kasalar (self checkout) müşterinin ürünü kasadan kendi geçirip ödediği ve kasiyerle bile iletişiminin olmadığı teknolojik yeniliklerdir. Teknolojinin bu yönlerine değinen Y12 ayrıca otomatik kapılar, otopark, asansör gibi kolaylıkların insan insana iletişimi azalttığını, bunun da bireyselleşme ve içe kapanmayı getirdiğini söylemiştir. Çocukları da yetişkinleri de etkileyen bu durum Y10’un ve diğer katılımcıların belirttiği gibi komşularla, akrabalarla gidiş geliş olsa bile karşılıklı sohbeti ve etkileşimi olumsuz etkilemektedir:

“Bireysel yaşam tarzının getirdiği birbirine muhtaciyeti azaltma noktasında da bir olumsuz etkisi var. Eskiden düşün işte markete gidiyordunuz, bakkaldan istediğiniz ürünleri alıyordunuz, günaydın diyordunuz, market sahibiyle konuşuyordunuz falan. Bir temas oluyordu. Ama şimdi süper markete gidiyorsun, tık tık tık tık al, her istediğini alıp işte kredi kartını tut, çık. Yani bir kelime bile konuşmadan her işini halledebiliyorsun. Bunun komşuluğa bakan yönleri de var yani. Artık içeride giriyorsun, güvenlikçiye bir selam bile

vermeden bakıyorsun işte otomatik kapı açılıyor. İçeri giriyorsun otoparka, asansöre binip evine geliyorsun. Temas şeyini azaltıyor yani bu anlamda. Çocuklarda da o bireyselleşme var bence yani. Onlar da işte biz bazen motive ediyoruz işte git çocuğu arkadaşlarını çağır parka git falan filan. Ama daha çok işte köşeye çekilip malum yani telefonda işte playstation'da oyun oynama modunda oluyorlar. Teknolojinin o anlamdaki iletişime ve komşuluk ilişkilerine olan şeyi yadsınamaz.” (Y12, E, 40).

Bireyselleşme, teknoloji ve internet komşulukla beraber aile ilişkilerini de olumsuz etkilese bile komşuluk ilişkilerinin azalmasında vurgulanan zamansızlık ve koşuşturmacanın altında yatan sebeplerden biri olarak insanların aileye ve çocuklara daha fazla zaman ayırması da öne çıkan verilerden biridir. Tocqueville'in dediği gibi "Bireycilik, her yurttaşı kendisini hemcinslerinin kitlesinden soyutlamaya ve bir aile ve arkadaş çevresine çekilmeye iten sakın ve düşünülmüş bir duygudur. Kendi zevkine göre şekillenen bu küçük toplumla, kendi başının çaresine bakması için büyük toplumu memnuniyetle terk eder." (Blakely ve Snyder, 1997, s. 137). Y2 de bireyselleşme vurgusu yaparak bu konuda şunları söylemiştir: *“İnsanlar artık aile olarak birbirlerine yeter oldu. Az olsun, temiz olsun, bir tane arkadaşım olsun yeter. İşte çok fazla dert dinlemeye artık kendimizi yakın hissetmiyoruz. İnsana çok ihtiyaç duymamakla, biraz daha bireyselleşmekle alakalı.”* (Y2, E, 43). Z8 ise teknolojik gelişmelerin yanında aileye yönelmenin, aile sorumluluklarının da kabuğuna çekilmekte etkili olduğunu dile getirmiştir:

“Teknolojinin gelişimi artı aileye karşı olan duyguların artması. Yani aileye karşı sorumluluğunun arttığını düşünmeye başlıyor insan bir süreden sonra. Hani ailesine artık zaman ayırmak istiyor. Dış dünyayla ben artık iletişimimi kesmek istiyorum. Bir süre ailemde kalmak istiyorum diye düşünmeye başlıyor bu şekilde.” (Z8, E, 18).

Aileye ayrılan zamanın artmış gibi görünmesi esasen temelde modern kent hayatının getirdiği zamansızlık, koşuşturma, kadınların çalışması, eğitime verilen önemin artması, iş yoğunluğu, hayat telaşı ve kompleks bir yaşam tarzının ortaya çıkardığı bir zorunluluktur. Simmel'in metropoldeki insanının bu yaşam tarzının sonucunda geriye kalan kısıtlı zaman da aileye ayrılmak durumundadır. Çünkü ailedeki sorumluluklar çeşitlenmiş, daha kompleks hale gelmiş ve en önemlisi çocukların ebeveynlere bağımlılığı pek çok anlamda artmıştır.

“Şimdi daha zor çocuk büyütmek. Yani okul okutmak. Eskiden mesela çocuklarımız hep bir arada büyüdü. Sokakta oynuyorlardı hiçbir sıkıntı yoktu. Gece saat 9-10'a kadar sokakta oynuyorlardı. Akşam gelirlerdi zor yatağa kendilerini atıp yatıyorlardı. Şimdi

güvenlikli site olduğu halde tek başına kimse bırakmıyor çocuğunu dışarı. Öyle olunca da aileler çocuklarıyla daha fazla uğraşüyor. Yani o kadar çok çocukların üstüne düşmedik. Şimdi çocukların üstüne çok düşüyorlar. Bakıyorsun çocuklar tablet, bilgisayar. Evden bile dışarı çıkmıyorlar.” (X9, K, 58).

X kuşağından çocuğunu büyüttmüş olan büyüklerin gözlemleri şimdi çocuk büyütmenin daha zor olduğudur. Çocukların eskiden daha bağımsız olduğunu söyleyen katılımcılar çocuğun bu bağımlılığının ailelerin zaman yönetimi ve dolayısıyla komşuya ayrılacak zaman açısından zorlanmalarına neden olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca ev işlerine ayrılan zaman da teknolojiye rağmen artmış görünmektedir. Eskiden daha sade olan ev eşyaları ve ev işleri şimdi çok daha kompleks hale gelmiştir.

“Herkes kendine çocuklarına belki düştü. Mesela ben kendimi üç tane çocuğuma verdim. Onlarla ilgilenme...Mesela ben eğer ki gerçekten bilerek, isteyerek komşularıma zaman ayırmasam o zamanım yok. Kafa olarak da yok. İnan ki iş daha çok. Eskiden neyimiz vardı? İki tane divanımız vardı, bi tane süpürgemiz vardı. Süpürürdük, çıkardık evin içinde. Ya şimdi? Akşama kadar bunları tozunu al temizle, düzelt, et... Ya eskiden ben çocuğumu gönderirdim okula giydirirdim. Kendisi koş koş okula giderdi. Şimdi öyle bir şey var mı? Yok. Şimdi elini tutacaksın servis yoksa kendin götüreceksin, bırakacaksın geleceksin, gidip alacaksın, getireceksin... Hiç kimseye zaman kalmıyor. Çocuk gidiyor, saat iki buçukta eve geliyor. Sen çocuğun yemeğini ver bilmem ney akşam oldu. Komşuya da, akrabaya da zamanı kalmıyor. Mesela Esra Hanım günde kaç defa o arabayla çıkıyor, kızını bırakıyor, götürüyor, öbürü geliyor, öbürünü bırakıyor, onu getiriyor, servis kullanmıyor. Bir komşumuz var, iki tane çocuğu var, onu kursa bırakıyor, geliyor, okula onu götürüyor, okuldan geliyor, onu getiriyor. Eve ne kadar zaman, komşuya ne kadar zaman ayırabiliyor. Bazı insan da istekli olursa, mesela benim karşımda ikizleri var. İkiz, iki tane de büyük çocuğu var, dört çocuğu var otuz yaşlarda. Ama zamanını öyle bir ayarlıyor ki, komşusunu kahve içme zamanını da ayarlıyor. O da biraz yapıyla alakalı.” (X7, K, 51).

Beklentilerin ve isteklerin eskiye göre artması hayatı daha zor ve kompleks hale getirerek bireyleri bir koşturmacanın içine çekmekte, fiziksel ve ruhsal olarak yıpratmaktadır. Bu da tahammülü ve hoşgörüyü azaltmaktadır.

“Her şey dört dörtlük olsun istiyor insanlar. İstedikçe ulaşmaya çalıştıkça insanlar daha çok yoruluyor. Yani şimdi, hem kadın çalışıyor, hem erkek çalışıyor. Çocuk okula gidiyor. Bir telaş, bir... Yani zaten kendi hayatımız yeteri kadar zor. Ama eskiden daha merhamet, daha sabır, daha tahammül vardı. Çünkü eskiden mesela annelerimiz çoğu ev hanımıydı. Ev, temizlik iş, yemek şu bu derken o işler daha az, minimum seviyedeydi. İki kap yemek yaptı mı tamamdı, yetiyordu ama şimdi öyle değil. Yani şu an çocuklarımız çeşit çeşit yemekleri

istiyor. Çalışıyorsunuz, geliyorsunuz eve bir de çocuklarınıza yemek, bir de dersleri, bir de kursları, bir de dersaneleri. Her şeyi çok fazla düşünüyoruz, çok yoruluyoruz. Mental olarak, fiziksel, bedensel, her türlü yoruluyoruz.” (Y3, K, 42).

X4 isteklerin artmasında sosyal medyanın ve ekonomik imkanların etkisi olduğunu ve bunun da doyumsuzluğa götürdüğünü ifade etmiştir:

“Ben kendime örnek vereyim mesela, neresinden bakarsanız bakın günlük belki benim iki, iki buçuk saatimi sosyal medya alıyor yani. Bunun da etkisi çok. Sosyal medya yoktu, televizyon yoktu, böyle doyumsuzluk yoktu. Yani her şey daha çoğaldıkça, alım gücü daha da arttıkça insanlara yetmiyor. Daha fazlasını istiyor. Mesela biz küçükken ekmeğimize salçayı sürerdik, mutlu olurduk. Oyunlar oynardık, gazoz kapağı oynardık inanılmaz mutlu olurduk.” (X4, E, 46).

İsteklerin ve doyumsuzluğun arttığını söyleyenler Y ve X kuşağından katılımcılardır. Z kuşağından böyle bir veri olmaması üst kuşaklar için ekstra istek ve doyumsuzluk olarak nitelendirilen şeylerin onlar için ihtiyaç veya normal istekler olarak görülmesiyle ilgili olması muhtemeldir. Zira onlar üst kuşakların sözünü ettiği bu değişimin içine doğmuşlardır.

X8 de ev hanımlarının da iş yoğunluğunun arttığını, evdeki beklentilerin çoğaldığını ifade etmekte ve komşularına yeterince zaman ayıramamaktan yakınmaktadır:

“Genelde çalışıyor komşular. Bir de yoğunluk çoğaldı. Ev hanımlarında da iş yoğunluğu çoğaldı. Müsait olmama sebebi olduğu. Hani bir iş yapıyor, bir düzen yapıyor. Sanki bir düzen vardı eskiden. Mesela çocukların gidiş geliş saati belliydi. Şimdi biri gidiyor, biri geliyor. Yemek çeşitleri sanki daha bir arttı. O beğenmiyor, onu yapıyorsun, onu yapıyorsun. Yani zaman gerçekten bana da eskiden çok rahat böyle işlerimi yapıp hallederdim. Şimdi ben ev büyüklüğünden dolayı mı işle çok meşgul oluyorum. Hatta bazen kendime kızıyorum da. Hani komşumu ihmal etmeyeyim veya kuranlarımı ihmal etmeyeyim diye. Ama işte olmuyor. Yapmazsan da birikiyor bu sefer, işin içinden çıkamıyorsun.” (X8, K, 53).

Görüldüğü gibi zaman problemi hayatı ve ev işlerini kolaylaştıran teknolojik gelişmelere rağmen sadece çalışanlarda değil ev hanımı, hatta çocuklarını büyüttmüş katılımcılarda da mevcuttur. Bunda verilere göre ev içinde ve misafir ağırlamaya yönelik beklentilerin artmasının ve çocukların da etkisi vardır. X7 komşularına zaman ayırmak için ayrıca gayret ettiğini söylemiştir. X3 de önceliklerin değiştiğini, misafir almanın fazla detay gerektiren bir işe ve dolayısıyla eziyete dönüştüğünü

bunun da gidiş gelişleri ve ilişkileri olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.¹⁷ Ayrıca çocukların geleceğine ve eğitimine verilen önem arttığı için aileler sosyal anlamda görüşmelerini oldukça kısıtlamaktadır:

“Koşuşturma, dünya telaşı, zamanın bereketsizliği... Evde oturan da diyor, benim işim hiç bitmiyor. Zaten çalışanın işi hiç bitmiyor. Öyle bir koşuşturma... Herkes kendi dünyasında... Uğraşacağımız meşgale vesaire günümüzü dolduran çok fazla şey var. Önceliklerimiz de değişti. eskiden insanlar oturup karşılıklı bir sohbet etmeyle bile mutlu olurlardı. Şimdi bir misafir geleceği zaman bir sürü hazırlıklar, bir sürü eziyet... Ne yapıyor bu insanları? Diyor ki ben ne o eziyete gireyim ne de görüşeyim. Ne gerek var diye onu gözü alamıyor.. Yani şimdi biraz daha insanlar dünyaya meyilli oldu. İşte çocuğum okusun, bir yerlere gelsin. Mesela ben kaç tane arkadaşım var çocukları sınava hazırlanacak diye ne bir yere gidiyor ne kimseyi alabiliyor. Eskiden sınava hazırlanmak bu kadar önemli değildi.” (X3, K, 45).

Örneğin Y6 ve X6 sosyal ilişkilerini çocuklarının sınavlarına göre ayarladıklarını ifade etmişlerdir:

“Bence hepimizin sosyal hayatı da değişiyor. Mesela işte hep çocuk endeksli. Mesela ben kendi adıma çocuğum sınava hazırlanacak diye. Onların işte kursuydu, dershanesiydi. Onların sosyal hayatına göre şekil alıyorum. Bir, ikincisi de biraz daha böyle çocuklarıyla beraber vakit geçirmeyi sevdiği insana mesela zamanla tercih ediyorsunuz.” (Y6, K, 37).

“Ben komşu alamıyorum. Ben akraba bile alamıyorum. Üç sınav öğrencim var. Çünkü ben söyledim yani ifade ettim ben gelip gidemiyorum. Sizleri alamıyorum. Çünkü benim kız çocuklarım ders çalışıyorlar. Hepsi evdeler. Onların sınavları benim için çok önemli. Onun için çok alamıyorum.” (X6, K, 45).

Y5 de çok yoğun çalıştığını ve eve geç saatte geldiğini, arta kalan zamanı ise ailesi ve çocuklarına ayırdığını, dolayısıyla komşuluk ilişkisinin olmadığını söylemiştir. Aynı şekilde çocuğunun sınavından dolayı sosyal ilişkilerini kestiğini dile getirirken bu durumu kendi çocukluğuyla mukayese ederek çocukların artık ailelerin önceliği olduğunu ve evlerdeki imkanların da değiştiğini ifade etmiştir. Ayrıca komşuluk, misafirlik konusundaki normlar da değişime uğramıştır:

“Ben başta söyledim, benim için komşuluk ilişkisi yok. Şu an sıfır. Çok yoğun çalışıyorum. Akşam sekizde eve geliyorum. Çocukların ödevi vesaire. Mesela çocukların eğitim durumu orada çok etken. Şimdi benim kızım sınava girecek. Ben şu an bütün bağlarımı kesmişim herkesle ki ona engel olmayayım. Eskiden böyle bir şey yoktu. Biz sobalı evde otururduk. Eve misafir geldiğinde benim dersim var kimse diyemezdi. Birinci öncelik gelen misafirdi.

¹⁷ Bkz. İyi Komşuluğun Önündeki Engeller s. 67, X7

Herkes giderdi sen mum ışığında dersini yapmak zorunda kalırdın ya da soğuk odada. Şimdi imkanlar daha fazla, kalorifer vesaire var. Misafir az da olsa kabul edilebiliyor. Ama büyük, hayatını etkileyecek sınavlar söz konusu olduğunda komşuluk ilişkileri azalıyor. Biz çekirdek aileyiz. Önceden anne, baba, kardeş vesaire bunlar işin içinde giriyordu. Şimdi artık girmiyor. Neredeyse hiç yok. Birinci önceliğimiz kesinlikle çocuklarımız. Bütün mücadele onlar için. Yani komşu misafir arayıp size geleceğiz dediğinde biz müsait değiliz diyebiliyoruz. Eskiden denilmezdi.” (Y5, E, 43).

Y7 ise yoğun iş hayatının ve mesai saatlerinin zaman problemi oluşturduğunu, çocukların eğitime verilen önemin arttığını ve çocukların ebeveynlere daha bağımlı olduklarını ifade etmiştir:

“Mesela yan komşum var. Çok yoğun çalışıyor. Genelde sabaha doğru gidiyor işe. Geç saatlerde geliyor dinlenmesi lazım. Yani herhangi bir vakti olmadığı için. Böyle bir dezavantajı var. İş yoğunluğundan bence kaynaklı. Bir de sıkıntı, stres... Bunlar da etkili. O zaman herhangi bir kaygı yoktu. Mesela o zaman çocuklarla ilgili bir sıkıntı da yoktu. Yani çocuklar yok, okudu, okumadı...Bu kadar böyle üstüne düşmüyordu. Şimdi mesela bizim de çocuğumuz var. Eşim sürekli kursa götürüyor. Kurstan getiriyor. Veya sabahları ben götürüyorum okula. Ya önceden biz çıkardı giderdik okula. Böyle bir servis yoktu, bir şey yoktu. Şimdi servise kadar arkasından bakıyoruz çocuğun tedirgin oluyoruz. Gitti mi, bindi mi, binmedi mi? Biraz çocuklara sorumluluk tam yükleyemiyoruz. Biraz daha el bebek, gül bebek yetiştirdiğimiz için. Mesela babam hiç bizi okula götürmezdi. Veya bir kursa, bir yere gittiğimiz zaman kendimiz giderdik. Mesela ben sporcuymum. Antrenmanlara kendim gidip geliyordum.” (Y7, E, 43).

Görüldüğü gibi çocukların bu bağımlılığı ve çocukların eğitiminin öncelenmesi özellikle Y kuşağı ebeveynlerin sürekli bir git gel götür halinde olmalarına neden olmakta, buna iş yoğunluğu da eklenince zamanı yönetmek ve koşullara zaman ayırmak zorlaşmaktadır. İş yoğunluğunun çalışan kadınlar için hem evde hem iş hayatında mevcut olduğu düşünülürse onlar açısından durum çok daha zorlayıcı olabilmektedir. Zira X kuşağı ev hanımlarının bile komşularına zaman ayırmakta zorlandığı görülmektedir. Komşuluğun kadınlar arasında daha fazla ve önemli olduğu düşünülürse bu ilişkinin azalmasında kadınların çalışma hayatına girmesinin ve bu oranın günümüzde oldukça fazla olmasının da etkili olduğu görülecektir. Başka bir çalışmada (Dur, 2015) ulaşılan sonuç da bununla uyumludur. Nitekim bu çalışmadaki veriler de bunu doğrulanmaktadır. X5 bu konuda şunları söylemiştir: *“Eskiden iş hayatı fazla yok. Kadınlar çalışmıyordu. Kadınlar şimdi çalışıyor. Zamanı yok. Eve geliyor. İş, yemek... Komşularla alakası yok”* (X5, K, 53).

X1 de oturduğu yerde çoğu kadın çalıştığı için akşam oturmaları gibi komşuluk ilişkilerinin olmadığını, çalışan kadınların işten arta kalan zamanını ailevi sorumluluklarına ayırdığını şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Burada çoğu insan çalıştığı için akşamları hani oturmaya gidelim falan bu şey olmuyor. Şimdi eskiden çalışan kadın oranı çok düşüktü. Şu anda o oran çok çok arttı. Geliyor eve geliyor işte ancak çoluk çocuğu...”* (X1, E, 61). Z kuşağı da bu konuda benzer düşüncededir:

“Şu an çoğu çift hem karı koca olarak çalışıyor. Bu da çalışan kadının ev hayatında ekstradan daha çok yorulduğunu, hani komşuya çok vakit ayıramadığını görüyorum. Ama önceden çalışan bayan çok az olduğu için ev hanımlarının komşularına zaman ayırabileceği süre çok fazla. O yüzden daha fazla bir bağ vardı. Şu an o bağ git gide körelmeye başlıyor. İnsanların meşguliyetleriyle, kendilerine, ailelerine ayırdıkları zamanla birlikte körelmeye başlıyor.” (Z2, K, 20).

X10 ev hanımlarının komşuluk ilişkilerinin değişmediğini ancak çalışan kadınlarla zaman probleminden dolayı komşuluk yapmanın zor olduğunu söylemiştir. Ayrıca çalışan kadınlar sosyalleşme ihtiyacını zaten iş yerinde giderdiği için komşuluk geri planda kalmaktadır:

“Çalışan insanların vakit ayırması...Karşı komşum mesela samimiyim ama o çalıştığı için hemen böyle bir zilini çağıracağınız zaman on kere düşünüyorum acaba yorgun mudur? İş var mıdır? Bu beni çok etkiliyor... Eskiden annelerimiz hep evdeydi. İşlerini bitirirlerdi hemen bir araya gelirlerdi. Bir kısır yaparlardı. Bir köfte yapar oturur yerlerdi. Onlar için bu sosyallikti. Ama şimdi öyle değil ki. Şimdi çalışan bayanlar zaten arkadaşlarıyla akşama kadar oradalar. Sohbetlerini de onlarla yapıyorlar. Kahvelerini de onlarla içiyorlar. Akşam da eve gelince anca işte yemek yapayım, çocuğumla ilgileneyim. Komşuya çok vakit ayıramıyorum. Çalışan bayanın çoğunluk olması etkiliyor komşuluğu. Ev hanımlarının komşuluk ilişkileri değişmedi bence devam ediyor. Yani günler de yapılıyor. Sitelerde, çardaklarda da oturuluyor, piknikler de düzenleniyor. Şimdi bir de turlar var. Ama işte çalışan komşun olduğu zaman bu çok ilerlemiyor yani (X10, K, 49).

Y9 ise komşuluk ilişkilerinin kadınların çalışma hayatına girmesiyle azaldığını, erkekler açısından ise pek fazla değişmediğini ifade etmiştir. Ancak kadınların çalışması etkili olsa bile günümüzde çocukların eğitime verilen önemin artmasının da önemli bir faktör olduğunu, eskiden çalışan kadın bile olsa komşuluğa zaman ayırdığını fakat şuan bunun çocuklardan dolayı çok mümkün olmadığını dile getirmiştir:

“Çünkü ben de hak veriyorum. Atıyorum ben üniversiteye gittiğim zaman eve çok yorgun geliyorum. Ve hani evde bir oturmak istiyorum. Bu sefer de kafam dolmuş oluyor zaten.

Öğrencilerle, hocalarla farklı bir baskı altında oluyorsun. O yüzden evet komşu çok iyi gelebilir sana ama şey diyorsun ben artık kendi evimde dinleneyim. Bence erkekler için değişmedi. Çünkü bizim mesela erkekler işten gelince yine oturabiliyorlar çardakta. Çardak olmasa bile güvenliğin kenarında oturabiliyorlar ama bayanlar için değişti. Çünkü eskiden bu kadar çok çalışan bayan yoktu. Tek tüktü. Onlar da hepsi birbirini tanıyordu. Hatta çalışanlar da sonradan geliyordu. Ama şu an o mümkün olmuyor. Çünkü eve gidiyor, yemek yapıyor. Bir sorumluluğu oluyor. Mesela bizim eski apartmanda çalışanlar sonradan katılıyordu. Ama şimdi yok. Bizim mesela gün grubumuzda çalışan yok hepsi ev hanımı. Çünkü eskiden bu kadar iş yoğunluğu yoktu. Ve eskiden bu kadar eğitime önem verilmiyordu. Ama şu an herkes bir yarış halinde olduğu için eğitime çok önem veriyorlar. Ve çalışan bayan gelip çocuğuna bir eğitim vermesi gerekiyor. Ödevlerini yaptırması gerekiyor. Eskiden bu çok yoktu. Mesela annem bana hiç ödev yaptırmazdı. Çünkü rahattık biz yani. Ama şu an nesil öyle değil. Hep bir eğitim aşkıyla büyümesi lazım, hep annelerin başında durması gerekiyor. Ev hanımları yine durabiliyor. Ama çalışan olunca komşuyla iki sohbet edeceğime diyor çocuğumun geleceği için uğraşırım.” (Y9, K, 27).

Modern kent yaşamının ve iş hayatının getirdiği yoğunluğun komşuluk ilişkilerinin azalmasına etkisi konusundaki veriler Taş’ın (2016) yaptığı çalışmadaki sonuçlarla örtüşmektedir. Dur’un (2015) çalışmasında da benzer bulgular ortaya çıkmıştır.

Çocuklar arasında kurulan ilişkiler daha doğal ve içten olmaktadır. Ayrıca çocukların oyun oynama ihtiyacı akranlarıyla daha fazla vakit geçirmesinde etkilidir. Nitekim güvenli sitelerle ilgili yapılan bir çalışmada (Talbot, 2015) sosyal etkileşimin çocuklar arasında daha fazla olduğu görülmüştür. Komşuluk ilişkisinin değişimini kendi özelinde değerlendiren Z7 bunu büyümesine bağlamakta ve çocuklukta daha kolay samimiyet kurulabildiğini söylemektedir: “*Kendimi büyüdüğüme şey yapıyorum. Eskiden küçüktüm. Tabii oynardık, arkadaşlarımızı, annesiyle oradan buradan tanışırdık. Şimdi ama öyle bir şey yok. Ya ben genellikle çocukluğa bağlıyordum. Daha çok samimi olabiliyorsun sonuçta*” (Z7, E, 21). Z3 ise bu durumu hem insanları birbirinden uzaklaştıran telefonda çok vakit geçirmesine hem de büyümüş olmasına bağlamaktadır:

“Sadece komşuluk değil, aile etkileşimlerini de olumsuz bir şekilde etkiledi. Kendimden örnek vereyim, ben bile yani bazen her dakika telefonla oynamayı gözleyen, telefonu bekleyen biri olabiliyorum... Sosyal medyada daha çok vakit geçirdiğimi söyleyebilirim... Veya işte sadece ben değil, ebeveynlerimiz, o şekilde. Bilgisayar oyununun etkisi var. İnsanları birbirinden uzaklaştırıyor. Daha çok çocukları işte diğerlerinden uzaklaştırıyor. Mesela beni de uzaklaştırdığı oluyor, arkadaşlarımı da... (Komşuluk ilişkileri) Eskiden

daha yakındı. Ben daha yakındım mesela. Sadece teknolojinin bir etkisi değil, çocukken daha çok dışarı çıkıyor, oynuyordum. İkişisiyle de alakalı olduğunu söyleyebilirim.” (Z3, E, 16).

Z kuşağından bazı katılımcıların kendileriyle ilgili olarak teknoloji konusundaki görüşleri ise ait oldukları kuşağa göre farklılaşmaktadır. Örneğin Z9 teknoloji kullanımı konusunda dikkatli olduğunu ve sosyal ilişkilerine önem verdiğini söylemiş, bundan dolayı çevresine göre daha sosyal olduğunu dile getirmiştir:

“Yani ben teknolojiyi biraz daha kontrol etmeyi seven biriyim. Hani arkadaşlarıma veya sosyal ilişkilerime daha çok değer veririm. Çünkü hani o telefon beni bir süre sonra baya hani ben arkadaşlarımla sürekli vakit getirmek isterim, Böyle bir anda herkesi ayağa kaldırırm, telefonlarını kapatırırm. O yüzden biraz daha bana göre asosyal bir çevrem olabilir.” (Z9, K, 17).

Z10 da dışarıda vakit geçirmeyi daha çok sevdiğini ve telefonla yaşlıları gibi fazla zaman geçirmedeğini, sitedeki arkadaşlarıyla bu sebepten pek görüşemediğini ifade etmiştir:

“Ben genelde zaten çok dışarı çıkmayı tercih ediyorum. Onun için yani telefonla çok da bakmam. Yani gece sadece. Gece 11-12’de eve giderim telefona bakarım biraz. Sonra yatarım. Yani günüm çoğu zaten dışarıda geçiyor Yaşlılarım telefonla çok oynuyorlar. Yani bazı arkadaşları mesela telefonu LGS’den sonra aldıklarında onları daha aşağıda göremiyoruz. Çünkü telefonla oynuyorlar evde. Onun için o olumsuz bizim için. Çok sıklıkla görüşemiyoruz.” (Z10, E, 18).

Z1 de benzer şekilde bilgisayar vs ile çok vakit geçirmeyi sevmediğini arkadaşlarının bu ortamlarına pek dahil olmadığını söylemiştir:

“Genellikle ben daha aktif olduğum için... Arkadaşlarım genellikle bilgisayarda oyun oynuyorlar. Beni de çağırıyorlar. Ben genellikle gitmiyorum. Sevmiyorum çünkü çok. Ama onlar... Hem bilgisayarda hem de dışarıda. Mesela benim bilgisayarım yoktur. Severim ama...Saatler geçirenleri de anlamam. Çok hareketli bir insan olduğum için...” (Z1, E, 16).

Teknolojinin komşuluk ilişkilerini olumlu etkilediğini söyleyen katılımcılar da vardır. Buna göre teknoloji komşuların birbirinden haberdar olmasını, görüşmelerini hızlıca organize edebilmelerini ve yardımlaşmalarını kolaylaştırmaktadır.

“WhatsApp’tan yazışabiliyoruz. Mesela birinin çocuğu mu hasta? Orada yazıyoruz. Hemen haberdar olabilirsiniz. Herhangi birimizin böyle birinci derece yakını vefat ettiği zaman biz yemek yaptırıp hep beraber gidiyoruz. Mesela kayınbabam vefat etti. Allah razı olsun.

Hepsi böyle yemeklerle, şeylerle geldiler. Orada yazışır, sözleşirler. Bu çok güzel bir imkan aslında. Bir seferde herkesle görüşebiliyorsunuz. Aynı anda. Herkesi organize edebiliyorsunuz. Yani bu anlamda çok güzel bir şey var.” (Y3, K, 42).

“Benim hani şahsım adına yani çok etkilediğini düşünmüyorum. Tam aksine daha çok beraber görüşme konuşma daha fazla mesela. İşte atıyorum komik bir videoyu atıyoruz. Ya da günaydın ne yapıyorsunuz? İşte ben bugün hastayım. Hasta olduğunda işte bir şey yapıyoruz. Kimin bir şeyi olursa toplu organizasyonu hemen yapıyoruz.” (Y6, K, 37).

Görüldüğü gibi teknolojinin imkanları olarak akıllı telefonlar ve internet iletişimi, haberdar olmayı, etkileşimi ve organize olmayı kolaylaştırır da aile, akrabalık ve komşuluk gibi yakın mesafe ilişkilerine olumsuz etkisi de bulunmaktadır. İşleri daha iyi hale getirme iddiasında olan modernitenin bu hedefine ulaşmasının aracı olan teknoloji, modernitenin belirgin bir niteliğidir. Bu anlamda teknoloji de modernite gibi amaçlanan olumlu seçimler kadar olumsuz, amaçlanmayan ve örseleyici sonuçlar doğurabilir (Bauman ve Lyon, 2016, s. 111). Bu bir anlamda Robert Merton’ın *beklenmeyen sonuçlar* kavramının bir çeşidi olan *bozuk gizil işlevlerini* ifade eder. Bunlar eylemin beklenmeyen, amaçlanmayan ve sistem için olumsuz olan sonuçlarıdır. Bazılarına göre sosyolojinin özü de bu amaçlanmamış, beklenmeyen sonuçları gün yüzüne çıkarmaktır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 257). Sanal yollarla iletişim kurmak hayatı ve iletişim kolaylaştırır da yüz yüze iletişimin yerini tutmasının zor olduğunu pandemi döneminde pek çok insan tecrübe etmiştir (Mallach ve Swanstrom, 2023, s. 25). Z kuşağından bir katılımcı bunu “Yüz yüze olunca daha iyi en azından görüşüyoruz, daha sosyal bir ortam. Ama işte telefondan ne oluyor? İşte Whatsapp’tan sesli arama, arkadan oyun oynama o kadar. En azından bir konuşurken göz teması bile kuramıyoruz” sözleriyle dile getirmiştir. Z kuşağından başka bir katılımcı ise internetin kültürler arası alışverişe imkan tanıdığını, yeni bağlar ve arkadaşlıklara vesile olduğunu fakat bir yandan da bu kolaylığın yüz yüze iletişimden uzaklaştırıp bazı şeyleri basitleştirdiğini dile getirmiştir:

“Bence iyi yönde etkiliyor. Çünkü ben zamanında Erasmus projesine katılmışım. Komşu ülkelerimiz, onlar da komşu sayılıyor sonuç olarak. Tanıştık, pandemi dönemine denk geldiği için görüşememiştik. Ama tanıştık, kaynaştık. Onlar da benim yaşımda olduğu için onların ülkesindeki şeyleri ve hakları öğrenmiş oldum. Ben kendi ülkeme anlattım. Bu bence komşu ülkemdeki arkadaşlarımla benim aramdaki bağı çok güçlendirdi. Hayattaki bakış açıma çok katkı bulundu. Ki bunu sadece eğitim olarak değil de, gerçek hayatta da

bence çok faydası oluyor. İnsanlar sosyal medyadan tanışıp, arkadaşlık kurabiliyorlar. Komşularımızla toplaşıp, gün sofraları kurup paylaşımlar yapıyor. Bunlar bilmiyorum. Bana tatlı, samimi şeyler geliyor. Bence iyi yönde etkiledi teknoloji bu açıdan. Ancak önemli bir durum olduğunda hal hatır sormak için telefon yerine gidip kapısını çalıp misafir olarak gitmek veya kötü bir durumdaysa eve davet edip onu dinlemek yerine telefonla veya bir mesajla bu durumu çok basitleştiriyoruz. Bu anlamda çok olumsuz bir katkı sağladığını düşünüyorum. Çünkü artık insan duygularının da çok köreldiğini bir mesajla yanında olabilirim düşüncesinin çok ön planda olduğunu görüyorum.” (Z2, K, 20).

Modernlik yüz yüze iletişim imkanından uzak olanların iletişimini geliştirerek bireyin mekanla bağına koparır (Giddens, 1994, s. 24). Bu kopma yakın bağlar için olumsuz olsa da Simmel’in ifade ettiği gibi bireyselleşme yakındakiyle bağı zayıflatırken uzaktakilerle yeni bağlar kurar (2009, s. 236) ve Granovetter’in zayıf bağlarının köprü kurucu işlevi ortaya çıkar. Katılımcının, bireylerin internet aracılığıyla yeni sosyal bağlar kurması zayıf bağların bu yönüne örnek verilebilir. Bu, aynı zamanda Wellman ve arkadaşlarının savunduğu ve Schieffelin’in deneysel çalışmasıyla (1990) örtüşen *özgürleşmiş, ağ bağlantılı topluluk* fikrini destekler.

Bazı katılımcılar ise komşuluğun azalmasında insanların tüketim nesnelerini gördükçe isteklerinin, rekabetin ve kıskançlığın arttığını, gösterişe dayalı tüketimin¹⁸ insanların birbirine verdiği değeri belirlediğini ve tüm bunların da iyi niyeti yok ederek sosyal sermayeyi zayıflattığına vurgu yapmıştır:

“İnsanlar değişti ve çekememezlik... Daha fazla bir şeyleri gördükçe.. Her şey eskiden yoktu. Her şey şimdi dört dörtlük... Böyle olduğu için de insanlarla birbirlerinin ilişkileri daha şey oldu. Onda o var bende de olsun. Geliyor bakıyor. Yok o onu almış. Ben de alayım. O çok güzeldir. Ben de gideyim ona. Daha marka. Eskiden marka mı vardı? Şimdi her şey marka olmuş. Üstüne bakıp sana ona göre değer veriyorlar. Evine bakıp sana ona göre değer veriyorlar... Hani çekememezlik hani kıskançlık araya giriyor. O yüzden biraz daha uzaklaşıyor. İyi niyet kayboluyor.” (X5, K, 53).

Y4 de kıskançlığın komşuluk ilişkilerine zarar verdiğini, kıskançlığın yaygınlaşmasında ise sosyal medyanın etkisi olduğunu ifade etmiştir: “*Mesela şu an kullanılan sosyal medyada insanlar artık her şeyi görebiliyor. İnsanlarda biraz aslında şey de var. Böyle bir haset diyebileceğimiz veya işte kıskançlık.*” (Y4, K, 43).

Yapılan araştırmalara göre sosyal medya ve kıskançlık arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Aynı şekilde kıskançlığın da gösterişçi tüketim üzerinde önemli bir

¹⁸ Bkz. s. 73, s. 156

etkisi bulunmaktadır (Taylor ve Strutton, 2016). Sosyal medyanın kıskançlığı ve dolayısıyla rekabeti körüklemesi de bireyselleşmeyi pekiştirmektedir. Zira Beck'in (2002, s. 33) vurguladığı gibi rekabet niteliklerin birbirinin yerine geçebileceği ilkesine dayanır ve bu da bireyleri kendilerinin ve yaptıkları işlerin benzersizliğini, bireyselliğini göstermeye zorlar. Rekabet topluluk ilişkilerini kendi asit banyosunda çözen, eşitlerin eşitliğini azaltan bir kavramdır.

Görüldüğü gibi komşuluk ilişkilerinin değişmesinde pek çok faktör etkilidir. Başta toplumsal yapıdaki bozulmalar ve medyanın etkisiyle yayılan olumsuz haberlerin etkisiyle ortaya çıkan güvensizlikler olmak üzere modern kent hayatının getirdiği karmaşa ve zamansızlık, çocuklara ve onların eğitimine verilen önemin artması, bireyselleşme, sosyal medya ve teknolojik gelişmeler, pandemi gibi nedenler sayılabilir.

3.3. Komşularla İlişkiler ve Etkileşim Biçimleri

Araştırmanın problemlerinden biri olan komşularla ilişkiler ve etkileşim biçimleri; komşuların görüşme şekli, komşular arasındaki ilişkilerin niteliği ve bağlar, güven ve yardımlaşma, yaşanan sorunlar ve çözüm yöntemleri, komşuluğun sosyal kontrol ve toplumsallaşma rolü ele alınarak cevaplanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.3. Komşularla İlişkiler ve Etkileşim Biçimlerine Ait Kodlar

3.3.1. Komşularla Görüşme Şekli

Komşuluk ilişkisinde de diğer insan ilişkileri gibi beraber zaman geçirmenin, sohbet etmenin ve paylaşımın ilişkileri güçlendirdiği açıktır. Bu bağlamda komşuların birbirleriyle ne şekilde ve nasıl bir araya geldiği, neler yaptığı ele alınmalıdır.

Komşuların bir araya gelmesinde günlerin büyük bir önemi vardır. Kadın katılımcıların verilerinde günler en fazla öne çıkan görüşme şeklidir. Günler içerisinde paralı-parasız toplanma olduğu gibi haftalık dini sohbet-yasin okuma günü bulunmaktadır. Y6 *“Mesela günümüz var. Ayda bir kere mutlaka bir araya geliyoruz.”* (Y6, K, 37) derken X8 bu konuda şunları söylemiştir: *“7-8 kişilik bir grupta görüşüyoruz ayda bir. Toplanıyoruz hani oturma, sohbet türü. Ondan sonra bir Kur'an okuma falan oluyor.”* (X8, K, 53). X2 de komşularla görüşebilmenin bir yolu olarak gün yaptıklarını ve bunun blok için ayrı site için ayrı olduğunu dile getirmiştir: *“Apartman günümüz ayrı mesela. Komşuluk ilişkilerimizin bitmemesi için apartman günü kendi başına bir gün. Sitede ayrı bir toplanma şeyimiz var. Cuma günleri, okuma günümüz Yasinimiz, Tebarekemiz olduğu için muhakkak buluşuyoruz”* (X2, K, 58).

Günler komşuluk ilişkilerinin devamlılığı için özellikle organize edilen, bir araya gelme imkanı oluşturmak adına bir çaba olarak karşımıza çıkmaktadır. X3'ün ve Y3'ün de çalışan kadınlar olarak günlere katıldıkları görülmektedir. Hatta Y3 çalışma temposundan dolayı komşulara vakit ayırmak daha zor olduğundan dolayı görüşebilmek için gün yaptıklarını söylemiştir.

“Günümüz var mesela.. Pandemi, deprem döneminden önce 15 günde gelirdi ve maksat sadece bir araya gelmek. Birbirimizi görmek, sormak, hasbihal etmek... Çalıştığımız için herkes zaten günün temposundan anca çoluğuna çocuğuna evine zaman ayırabiliyor. Pandemi ve depremden bir süre biz ara verdik görüşmeye. Sonra tekrar başladık. Şimdi ayda bir günümüz var. Komşularımız geliyorlar. Orada toplanıyoruz.” (Y3, K, 42).

“Komşularla günümüz var. Hatta o günü de sırf birbirimizle görüşebilmek adına yaptık. Başka zaman görüşemediğimiz için bir adı olsun, bir günümüz olsun. Hatta bir para mevzu da koyduk ki daha garanti olsun. O şekilde görüşüyoruz. Ayda bir defa bir araya geliyoruz.” (X3, K, 45).

Günlerin X ve Y kuşağı kadınların görüşme şekli olduğu söylenebilir. Z kuşağı bir katılımcı erkeklerin görüşmeleri konusundaki gözlemini aktarırken bu konuya da

değınmiştir: “Burayı açtılar, kahve niyetine kullandılar erkekler. Ama sonuçta kavga çıktı. O kadınlar için daha çok ben şey yapıyorum. Onlar gün yapıyorlar kendi aralarında. Oturuyorlar, çay, kahve, börek...” (Z7, E, 21). Buna göre erkekler sitede komşularıyla görüşmek üzere blok girişinde bir yer açmışlar fakat anlaşmazlık olduğu için devam edememişlerdir. Kadınlar ise gün yaparak görüşmektedir. Erkeklerin komşularla görüşme şekli çoğunlukla sitede güvenlikte, kamelyada veya parkta denk gelmek, yürüyüş yapmak, site toplantılarında görüşmek şeklindedir. Erkeklerin komşularıyla görüşmek için özellikle ayarladıkları toplu bir aktivite yoktur.

“Görüşüyoruz ama çok nadir işte. Aşağıda denk gelirse bir beş dakika. Bir iki tane istisna komşumuz var. O da üç beş ayda, altı ayda bir belki bayramda görüşüyoruz. O kadar yani öyle çok yakın ekstra bir durum olmuyor. Siteyle ilgili bir durum olunca belki site toplantılarında falan denk geliyoruz. Öyle konuşuyoruz. Öyle bir sosyal aktivitemiz yok yani.” (Y7, E, 43).

Y2 önceden bu şekilde komşularıyla parkta çocuğuyla vakit geçirirken, site toplantılarında, güvenlikte ve site içerisinde denk geldikçe görüştüğünü, yürüyüş yaptıklarını fakat son zamanlarda mesleki yoğunluğundan dolayı bunu yapamadığını ifade etmiştir:

“Site ortamında çocuğu oynatırken denk geliyoruz. Şu an öyle görüştüğümüz, herhangi bir komşumuz yok. İşte bazen sitenin etrafında yürüyüşler yapıyoruz. İşte karşımızda köy kent var, orada yürüyüş yapıyoruz. Onun dışında akşamları bazen eskiden güvenlikte otururduk, çay demlerdik, muhabbet ederdik ama bu son bir yıldır ben de zaten akademik anlamda çalışmalarım olduğu için evden çok fazla çıkamıyorum.” (Y2, E, 43).

Sitede sosyal tesiste de bir araya gelme imkanı olsa da bu sıklıkla ve rutin olan bir durum değildir. Bazen ailecek görüşülen komşularla ev oturmaları ve önemli günlerde birlikte olma şeklinde de görüşülmektedir.

“Sosyal tesisimiz var. Sosyal tesiste nadiren de olsa buluşur, oturur, konuşuruz, çay içeriz, oyun oynarız. Güvenlik kulübesinde bazen denk geliriz. Orada ayaküstü sohbet ederiz. Bazılarıyla ailecek görüşürüz. Oturmaya falan gideriz gibi. Onlarla iftara gideriz, onlar gelirler. Taziyelerini hiç unutmayız. Düğünleri, sünnetleri... Önemli günlerde birbirimizle beraberiz.” (X4, E, 46).

X13 ise dışarıda yapılan yemek, yürüyüş gibi aktivitelerden, ailece yapılan ev ziyaretlerinden ve site içerisindeki oturmalardan bahsetmiştir:

“Dışarıda gezmemiz var, yemek yemelerimiz var, yürüyüşler olabiliyor. Ev ziyareti olabiliyor. Erkek ve kadın biz ailece gidip geliyoruz. Dışarıda site içinde oturma alanlarımız var. Burada oturma durumlarımız olabiliyor. İşte hani çay, kuru yemiş.” (X13, E, 52).

Görüldüğü gibi erkeklerin komşularıyla toplu görüşmek için özel zaman dilimleri olmamasına ve çoğunlukla karşılaştıkça görüşmeler bile yakın oldukları komşularıyla ailecek ev ziyaretleri, yemek ya da yürüyüş gibi aktiviteleri olan ve özel zamanlarda komşularıyla görüşenler de vardır. Hatta bazı katılımcılar yakın olduğu komşusuyla arkadaşlık seviyesinde ilişkiler de kurabilmektedirler. Örneğin Y12 samimi olduğu komşusuyla ailecek görüştüklerini, tatile ve etkinliklere gittiklerini söylemiştir:

“Birbirimize gidip geliyoruz ailecek işte ondan sonra beraber film izlediğimiz oluyor bazen. Dışarıda bir etkinlik olduğunda beraber işte bilet alıp ona gidiyoruz. Bazen işte kahveye falan gittiğimiz zamanlar oldu. İşte her yıl hemen hemen beraber tatile gidiyoruz. Ramazanda mesela bir gün onlarda sahur yapıyoruz, diğer gün bizde yapıyoruz.” (Y12, E, 40).

Y kuşağı kadın katılımcılardan biri komşularıyla görüşmesinin sadece kapıdaki karşılaşmalardan ibaret olduğunu söylemiştir: “*Yani girip çıkma yok. Sadece işte kapıda karşılaştığımızda.*” (Y8, K, 37). Komşularıyla görüşen ve ilişkileri daha yakın olan X ve Y kuşağı kadınların ise günler dışında piknik, dışarıda kahvaltı, turlar, alışveriş, yüzme gibi çeşitli şekillerde bir araya geldiği görülmektedir.

“Dışarıya da bazen böyle toplanıp kahvaltıya gidiyoruz. Ya da işte bir tur hazırlayıp ziyaretlere ya da bir yerlere gidiyoruz. Mesela geçen gün Mardin'e gidiyorduk. Apartmanca sözleşiyoruz. Hadi mangal yapmaya gidelim. Gidiyoruz bir yerlere. Şimdi gene öyle arkadaşlarla bayan bayana da gittiğimiz oluyor... piknik yerlerine falan gidiyoruz. Alışverişe mesela. Hadi şurada şu mağaza açılmış, hep birlikte kalkın gidelim. Ya da yürüyüşe gidelim.” (X2, K, 58).

Güvenlikli sitelerin spor salonu, yüzme havuzu, kamelya gibi ortak alanlarının da komşularla aktif şekilde görüşme imkanı ve ortamı sağladığı, komşuların akşamları da bir araya gelebildiği görülmektedir. Y3 sanal gruplarda yazışarak organize olduklarını ve sitenin sosyal imkanları sayesinde bir araya geldiklerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Yüzme havuzlarımız var, spor salonu var aynı zamanda. Yüzmeye iniyoruz. Bir araya gelmiş oluyoruz. Whatsapp grubundan yazışıyoruz. Şu saat ineceğiz. Gelmek isteyen

komşular müsait olanlar gelsinler. Ondan sonra kahvaltı programı yapıyoruz bazen, kahvaltıya iniyoruz. Akşam çayına iniyoruz.” (Y3, K, 42).

Z kuşağı ise site içerisinde ve ebeveynlerinin görüşmeleriyle ilgili gözlemleri yanında daha çok akranlarıyla yaptıkları aktivitelerden de bahsetmişlerdir. Z kuşağı erkek katılımcıların futbol ve yüzme gibi aktiviteler yaptığı görülmektedir. Z1 ayrıca arkadaşlarıyla birlikte dışarıda iftar yaptıklarını şu sözleriyle aktarmaktadır: *“Kafa dengim birçok arkadaşım var. Genellikle Ramazan aylarında iftarı dışarıda açarız, bankta otururuz, yemeğimizi sipariş ederiz. İşte gideriz, topumuzu oynarız. Genellikle futbol oynarız, yüzeriz”* (Z1, E, 16). Z1 de benzer şekilde yüzmeden ve futboldan bahsetmiş ancak bunu yaz tatillerinde yaptıklarını söylemiştir: *“Yaz tatilinde havuza gittiğimiz zaman beraber yüzüyoruz. Akşamları beraber futbol oynuyoruz.”* (Z3, E, 16). Z8 iftar davetleri, çaya kahveye gitme dışında akranlarıyla maç yapıp sohbet ettiğini söylemiştir: *“Daha çok birimizin evine giderek mesela kahve içerek, çay içerek.. Mesela akşam yemeği davetleri, Ramazan'da iftar davetleri oluyor. Maç oynuyoruz, sohbet ediyoruz, kola çekirdek yiyoruz biz gençler”* (Z8, E, 18). Z kuşağı kadın katılımcı Z2 de akranı olan komşusuyla yürüyüşe çıktığını, yüzmeye gittiğini ve arabayla gezmeye çıktıklarından bahsetmiştir: *“Mesela Ramazan aylarında sürekli birlikte yürüyüşe çıkıyoruz Mila ile. Sonra sık sık akşam yüzmeye iniyoruz havuzda. Çok eğleniyoruz çok güzel vakit geçiriyoruz. Birlikte arabaya atlarız canımız nereye gitmek istiyorsa oraya gideriz.”* (Z2, K, 20). Ramazan aylarının X ve Y kuşakları için olduğu kadar Z kuşağı için de komşuları bir araya getiren özel zaman dilimleri olduğu görülmektedir. Z kuşağından akranları dışında diğer komşularla görüşmelerinden bahseden katılımcılar da vardır. Z6 ve Z9 komşularıyla çardakta oturduğunu, kahveye gittiğini, annesiyle beraber diğer büyük komşularla görüştüğünü söylemiştir: *“Çardağımız var, mesela yazın oturuyoruz komşularla. Kahveye yani çok gitmişizdir annemle beraber.”*(Z6, K, 22). Z9 bunun yanında akranı komşularıyla paten sürdüğünü ve alışverişe çıktığını da ifade etmiştir: *“Yaz akşamlarında çay olur, bir pasta, börek olur. Annemler yapar, biz de onlarla ineriz, otururuz. Onun dışında birbirimize kahve, çay falan içmeye gideriz. Arkadaşlarımla ben paten sürmeye iniyorum, beraber alışverişe falan çıkıyoruz”* (Z9, K, 17). Anneleriyle birlikte komşularla görüşmelerinde katılımcıların kadın olmasının da etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim Bu konuda Z kuşağından bir erkek katılımcı kadın komşular geldiğinde pek durmadığını söylemiştir. Ayrıca bir araya

geldiklerinde arkadaşlarıyla mobil oyunlar oynadıklarını, komşularının kendilerine internet ve oyun için geldiklerini, arkadaşlarıyla mangala ve yüzmeye gittiğini, fakat büyüklerin çok gitmediğini söylemiştir:

“Annem genelde çağırdığı için bayan ablalar geliyor. Onun için çok durmuyorum...Bu ara oyun falan da çok oynamıyoruz ama işte gittiğimiz zaman hep mobil oyunlar genelde. Hiç satranç tarzı değil de işte telefonla oynadık. Hani sınav da bitti dışarıda geziyorum artık. Karşı komşudan yine örnek vereyim. Onların kızı mesela internet yok diye bize gelebiliyor. Tablet olduğu için kendi mobil verisi de olmuyor. Geliyor işte tabletini oynuyor abisi de geliyor benim arkadaşım. Birlikte oynuyorlar gidiyorlar... Arkadaşlarımla işte giderim dışarıya, gezerim. Özellikle markete gitmek, arada bir yemek isteriz, böyle değişiklik olsun. Mangala falan gidiyoruz, Bugün de mesela havuzdan geldik biz. Yani her gün neredeyse gidiyoruz.. büyükler çok gitmiyor.” (Z10, E, 18).

Erkek komşuların birbirleriyle kadınlar gibi bireysel, özel ayrılmış görüşmeleri pek olmadığı düşünüldüğünde Z kuşağı gençlerin akranları dışında komşularıyla görüşmesi çok ihtimal dahilinde görünmemektedir. Babaların da oğullarıyla birlikte komşularıyla görüşmelerine dair bir veri elde edilmemiştir. Ayrıca dijital oyunlar ve internet için de Z kuşağının bir araya geldiği görülmektedir.

Dijital ortamdaki görüşmelerin yüz yüze iletişimin yerini tutmadığı, onun verdiği sıcaklık ve samimiyeti vermediği daha önce ifade edilmiş olmakla beraber bu görüşmelerin sağlıklı iletişime de engel olduğu görülmektedir. Nitekim bazı katılımcılar bu konuya değinmiştir. Örneğin site yöneticisi Y2 sanal ortamın daha resmi olduğunu ve iletişimde yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebildiğini söylemiştir:

“Sanal ortam daha resmi. Normal zamanda belki yüz yüze olsa tartışma yaşanmayacak veya bunu yanlış anlamayacak bir durum. Sosyal medyada yanlış anlaşıldı ve bir tartışma ortamına girildi. Bunu birçok kez yaşadık. Site WhatsApp gruplarında da çok yaşıyoruz. Ben yönetici olduğum için de çok yaşıyorum. Yani daha olumsuz sonuçlar doğuruyor. Bir dönem WhatsApp gruplarını kapatıyoruz. Böyle olumsuz gelişmeler, gereksiz yazışmalar oluyor. Ama bu tarz böyle duyuru olaylarında da herkesin yazabileceği duruma da getirebiliyoruz.” (Y2, E, 43).

Y8 de benzer bir görüşü dile getirmiştir: *“Yazıştığınız zaman birbirinizi yanlış anlama olasılığınız çok yüksek. Ama yüz yüze göz teması kurduğunuz zaman onun ne niyetle söylediğini anlayabilirsiniz.”* (Y8, K, 37). Y3 de iletişimi olumsuz etkilediğinden bahsederken yaşanan sorunun iki kişi arasında kalmak yerine herkes tarafından görüldüğünü ve bunun sorunu büyüttüğünü ifade etmiştir:

“İki komşu arasında ufak bir tartışma olmuş. O komşulardan birisi gruptan ayrıldı. Gruptan ayrıldı olunca benim yüzümden ayrıldı oldu. Hoşuna gitmedi tabii ki bu durum. Bunun olumsuz yönü de bu işte. Hani görüşmez çok çok. Kimse de duymazdı bunu. Ama hepimiz şahit olduk onun ayrılışına gruptan. Bir daha dahil de olmadı zaten. Biz de karışmadık. Çünkü o ikisinin arasındaki bir problemdi. Basit de bir şeydi. Çözülmecek bir şey de değil. Sonra helallik falan almışlar ama o komşumuz bir daha gruba girmedi mesela.” (Y3, K, 42).

Genel olarak bakıldığında komşuluk görüşmelerinin günler, sitede çardakta oturma, site toplantıları, yürüyüşler, davetler, piknik, yüzme ve futbol gibi sportif faaliyetler, taziye, düğün vb. şeklinde olduğu görülmektedir. Birbirine gidip gelme daha çok çay kahve ikramı şeklinde olmakla beraber bunların daha çok sitede çardakta, sosyal tesiste veya dışarıda yapıldığı dikkat çekmektedir. Evde görüşme günler dışında çok sık değildir. Davetlerse daha çok özel günlerde yapılmaktadır. Sosyal medyadan yapılan görüşmeler ise iletişim problemlerine yol açabilmektedir.

3.3.2. Komşular Arasındaki İlişkilerin Niteliği ve Bağlar

Komşular arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu, kurulan bağların niteliği, katılımcıların komşularıyla yakınlık beklentisi ve bunların katılımcılar tarafından nasıl betimlendiği de araştırmanın ortaya koymayı amaçladığı temel bir nokta olan komşuluk ilişkilerinin güçlü olup olmadığı, birincil mi ikincil mi ilişkiler kurulduğu sorusunu yanıtlama konusunda aydınlatıcı olacaktır.

Verilere bakıldığında komşuluk ilişkilerinden memnun olan, bu ilişkiyi tatmin edici bulan her kuşaktan katılımcı mevcuttur. Bazı katılımcılar için komşuları dost yakınlığındadır:

“Kursum burada olduğu için komşuluk ilişkilerimiz daha güzel oluyor. Orada daha birbirimize bağlanıyoruz. Her gün birbirimizle beraber olduğumuz için derdimiz, konuşmamız, sevincimiz çok güzel paylaşabiliyoruz biz.... Seviyeli bir samimiyetliğimiz var. Öyle cıvık cıvık bir şey değil. Yeri geldiği zaman böyle biraz mesafe koymayı seviyorum. Ama kendimi övmüş gibi olmayayım sevilen bir ablayım şu anda burada. Sözümler geçiyor, saygı duyuyorlar. Ben de onlara gerçekten bir anne gibi muamele ediyorum. Apartmanımda da öyleyim... Hepsi benim kapımı gece yarısı bile çalabiliyor. O derece güzel bir komşuluğum var... Mesela ben hastalanıp yatsam eminim ki benim evimi çevirebilirler. O derece iyiler... Mesela şu aralar bir sorunlarımız var. Sağ olsunlar hepsi yanımızdalar.... Yani diyebilirim ki apartmandaki 20 daireyiz. %50'den fazlası hem ben onlara karşı çok samimiyim hem onlar bana karşı çok saygılı ve samimilerdir. Akrabadan daha yakınlar diyebiliriz. (Ayrılacak olursam) çok iyi dostlukları arkamda bıraktığımı,

onların benim için çok dua edeceklerini, benim onlar için dua edeceğimi biliyorum. Özel günlerimizde muhakkak buluşacağımı bilirim.” (X2, K, 58).

X2 çok samimi ve olumlu bir komşuluk ilişkisi tablosu çizmektedir. Her gün beraber olduklarını, sıkıntılarını ve sevinçlerini paylaştıklarını, ne zaman ihtiyaç duysalar birbirlerinin kapısını çalabildiklerini söylemiştir. Katılımcının komşuluktan beklentilerinin pek çoğu gerçekleşmiş görünmektedir. Fakat bu samimiyetin çok fazla içli dışlı, abartılı bir samimiyet olmadığını, seviyeli bir samimiyet olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

“Dördüyle de arkadaş komşu dışında farklı bir bağ oluştu aramızda. Yani gece gündüz artık beraberiz yani. Sanki bir aile gibiyiz, Ama gün geçtikçe, zamanla, daha çok onlarla vakit geçirdikçe birbirimize olan güvenimiz de artmaya başladı. Güven arttıkça da samimiyet artmaya başladı. Sonra öyle şeyler oluyor ki özel hayatlarımıza bile değinebiliyoruz. Ama ne kadar samimi olursam olayım, ne kadar güvenirsem güveneyim her zaman bence bir sınırın olması gerekiyor. Örnek veriyorum komşumun dokuzdan sonra ben ne kadar samimi olsam da rahatsız etmek istemem, Hem bu muhabbetimiz açısından iyi oluyor. Hem daimi oluyor komşuluğumuz. Hem de bilmiyorum böyle olması bence daha güzel. Yani arada bir sınırın olması ilişkileri daha iyi... Bunu sadece komşuluk için demiyorum her şey için söylüyorum. Bana hitap etsin ya da etmesin hepsinin ayrı bir kültürü, ayrı bir tarzı, ayrı bir karakteri var. Ben herkese ayak uydurabilen bir insanım. O yüzden çoğunlukla da aram çoğuyla iyidir, çoğunluğu çalışan.” (Y11, K, 37).

Y11 de özellikle bazı komşularıyla arasının çok iyi olduğunu, aile gibi hep bir arada olduklarını, yeri geldiğinde dertleştiklerini ifade etmektedir. Ancak bu yakınlığın derecesi ne olursa olsun arada bir sınır olmalıdır. Sınırlar ilişkinin daha uzun ömürlü olmasını sağlamaktadır. Bu konuda Y3 de komşuluklarının çok güzel olduğunu, bir sınıra işaret eden seviyeye vurgu yaparak bu seviyenin ilişkilerini koruduğunu dile getirmiştir. Diğer bloklarda ev hanımı daha çok olduğu için daha çok görüşmekte ancak sınırı koruyamadıkları için ilişkileri bir süre sonra bozulmaktadır. Katılımcının kendi bloklarında ise şimdiye dek problem yaşanmamıştır. Bu bağlamda samimiyet her ihtiyaç anında kapısını çalabilmektir:

“Allah razı olsun, çok güzel seviyeli bir komşuluğumuz var. Hani ben böyle çat kapı giden ve alan bir komşuluk istemiyorum. Samimiyetten kastım şu, bir şeye ihtiyacınız olduğu zaman acaba demeden, kapısını çalıp şuna ihtiyacım var komşu. Ya beş dakikalığına gelip şu işime bir el atar mısın? Hani şu işte bir telaşım var diyebilmeli. Ben de onu aynı şekilde diyebilmeliyim. Bizim apartmanımızda çalışan bayan sayısı fazla. Yani biz hemen hemen 1-2 kişi haricinde... 20 daire var bizim apartmanımızda ama 10 tane daire daha böyle

komşumuz daha bir ilişkimiz daha güzel. Daha samimiyiz... Komşuluğumdan çok memnunum. Hepsi bizim komşuluğumuzu söylüyorlarmış. Aşağı siteye indikleri zaman sohbet esnasında sizin bloğu konuştuk. B2'nin komşuluğu çok farklı diyorlarmış. Biz bunu duyduk çok mutlu olduk mesela. Yani mesela 6 yıl bitti hiçbir tartışma, hiçbir kavga komşular arasında olmadı. Şimdi aşağıda mesela bizim oturma alanlarımız var. Banklarımız var. Kahvaltılar yapılıyor, oturuluyor, yiyiliyor, içiliyor. Ama bizim apartmanda bu daha az oluyor çalıştıkları için hanımlarımız. Ama diğer binalarda ev hanımı olan daha fazla komşu var. Bunlar daha fazla iniyorlar aşağıya. Ben aslında size şöyle söyleyeyim. Çok fazla içli dışlı olduğunuz zaman kavga hemen arkasındadır, tartışma arkasındadır diye düşünüyorum. Yaşadım da yani gördüm de. Çok fazla samimiyet arkasından bunu getiriyor komşuluk ilişkilerinde. Bazen mesela kendi aralarında özel hayatlarını anlatıyorlar. Dedikodu, laf taşıma. Sonra kıskanma, işte bir şey aldı aynısını gidip alma. Bunları sitede duydum. Biz başta hatta heveslendik de onlara. Aa ne kadar çok iniyorlar aşağıya. Sonra bunlar kavgaya tutuşunca ha dedik yok doğrusunu biz yapıyormuşuz. Bizim apartmanımızda da mesela üç evi hiç bilmiyoruz. Yani yaşayan insanların adını bile bilmiyoruz. Ama bence yapıyla alakalı. Zaten bu görüşmeye, hani görüşmüyor dediğim komşularımız, ilk geldikleri günden bu yana görüşmüyoruz. Hani önce görüşüp sonradan bıraksalardı görüşmeyi, hiç görüşmedik zaten.” (Y3, K, 42).

İhtiyaç duyulduğunda orada ulaşılabilir olmasıyla “dostane mesafe”yi (friendly distance) koruması arasındaki dengeyi kurabilmesi komşu için önemli bir başarıdır (Crow vd., 2002).¹⁹ Literatürde “birbirinin cebinde olma” (to be in each other’s pockets) olarak ifade edilen iç içe olacak kadar samimi olmak katılımcıların tercih ettiği bir durum değildir. Nitekim Y3’ün aktardığı olay bu cebinde olma durumunun sınırları aşmaya, mahremiyeti ihlal etmeye, dedikodu ve laf taşıma yoluyla güveni sarsmaya dolayısıyla ilişkileri bozmaya oldukça elverişli olduğunu göstermektedir. İçli dışlı olmayı istememek aslında karşılıklı olarak komşuların bütünlüklerini ve mesafelerini korumak istemektir (Morgan, 2009, s. 26). Nitekim Sennett de (2013, s. 399) insanların aralarında belirli bir mesafe ve sınırlar olduğu sürece sosyalleşebileceğini söyler. Çünkü aradaki mesafe karşılıklı olarak sınırların güvende olduğu duygusunu verir ve bu güven sosyal ilişkileri teşvik eder. Şu halde komşular arasında bir mesafenin olması doğrudan soğukluğu ya da resmiyeti çağrıştıracak bir kavram değildir. İlişkilerin selameti için bir sınırın olması gerektiğini düşünen başka katılımcılar da mevcuttur:

¹⁹ Ayrıca bkz. Komşuluk Tercihi ve Beklentiler s. 54

“Bazen işte bu aşırı samimiyetten doğan bir takım sıkıntılar olabiliyor. Bir sınır koyabilmek gerekiyor sonuçta. Ama insan bunu herkese karşı böyle, eşine de böyle, çocuğuna da böyle, okulda da, hastalarına da böyle o komşuluk ilişkisinde de o sınırlar patolojik bir düzeyde ise olmaması gereken şekilde olmuşsa bunlar her taraf için de kırıcı, üzücü olabiliyor, sorunlara yol açabiliyor Ket vurmak değil ama sonuçta herkese dedim ya, insanların eşiyle bile belli bir yerden sonra kendi bir özel mahremi vardır. Onun komşuyla da olması gereken bir seviye vardır. Eğer o aşılsa bu defa rahatsızlık vermeye başlar. Yani benim komşumda anahtarımın olması her an evime girebilme hakkını vermez ona.” (Y12, E, 40).

X8 de çok samimi ve çat kapı bir komşuluk ilişkisinden yana olmadığını, çok sık gidip gelmediğini fakat özel zamanlarda ziyaretlerde bulunduğunu ifade etmiş, siteden ayrılma durumunda ise güzel komşuluklarından dolayı üzüleceğini söylemiştir. Bu, katılımcının komşularıyla olumlu bir bağ kurduğunu gösterir:

“Gidip gelme oluyor çok sık olmasa da. Eskiden daha sıkı da ilk yıllar. Gerek duyduğunda mesela komşunun diyebilirsin telefonuna çıkıp gel bana. Ki bu ilk zamanlar daha oluyordu. Kalabalık toplanıyorduk. Yani yine sıkılan mesela kapıyı çalıp da bir kahve içebiliyorsun... Bizim blok diğer blokta bile hasta hani düğün, kız verme o tür ziyaretleri yapıyoruz kısa olarak. Ya böyle ben çok sık şey olmamaya çalışıyorum komşularımla. Hani küs de kalmam ama çok samimi de olmam. Hani böyle rahatsız etmem iki de bir. Mesela çat kapı şeyler çok bana göre değil. Öyle çok girmem. (Ayrılacak olursam) Üzülürüm. Yani gerçekten hoş komşularım var.” (X8, K, 53).

Sınır kavramının subjektif olduğu ve sınırların nerede başlayıp nerede bittiğinin kişiye göre değiştiği düşünüldüğünde, katılımcıların her ilişkide olduğu gibi komşulukta da sınırların olduğu konusunda hemfikir olmasının, kurdukları ilişkilerin yakınlığının da aynı olacağı anlamına gelmediği görülecektir. Yukarıdaki örneklerde katılımcıların sınırı, seviyeyi önemsediği; yeri geldiğinde mesafe koyduğu ancak komşuluk ilişkilerini aile gibi, dost gibi yakın olarak tanımladıkları bir tablo vardır. Komşuluk ilişkilerinde daha zayıf bağlara sahip ve sık görüşmeyen katılımcıların da aradaki mesafenin ilişkileri koruduğuna, problemleri azalttığına inandığı görülmektedir. Katılımcılar arasında değişen şey ise aradaki mesafenin ne kadar olduğu, mesafeden anlaşılanın ne olduğudur.

“Komşularımla çok sık görüşmem. Yani biraz daha aslında benim komşularım çok daha aktif şey insanlar biraz da hayat tarzımdan kaynaklanıyor. Daha fazla işte çalışmam gerektiği için vesaire ve sanırım kendimle olmayı daha çok sevdiğim için biraz kişisel bir şey bu... Arkadaşlık ilişkimi daha önde tutarım ama arkadaş gibi göreceğim komşularım da vardır. Elbette ki mesela onlarla özellikle yaz tatillerinde hani akşamlar daha uzun ve hava

daha müsait olduğu için arada bir görüşürüm. Gider gelirim ama sınırlı, seviyeli ve asla bir ikinci aşamaya geçmem hani mesela bir ailemle olduğum gibi ya da mesela o kadar hani o kadar senli benli olmak derler ya dertleşmek için bunlar için hani komşularıyla böyle bir ilişkim yok mesafeliyimdir. Hani mesafeli olması gerektiğini de düşünüyorum her ilişkiden. Çünkü bu evlilik de dahil her ilişkide bence mesafe, sınır çok önemli. Onu aşmamak zaten hiçbir problem yaşamamayı da getiriyor beraberinde...Mesafeli olduğumu düşünüyorum. Çok tatmin edici de onlar açısından olduğunu düşünmüyorum ama benim için çok yeterli.... Mesela hani hiç gitmedim değil evlerine bir kaç kişiye gittim ve benim evime de geldiler tanırım gördüğümde de konuşurum....benim için ihtiyacım olan şey zaten hani biraz daha kendimle kalmak... Çok iyiyim yani çok konuşmak zorunda da değilim tabi ki ama mesela bir merhaba demekten de şey yapmam ama...(Ayrılacak olursam) beni o anlamda etkileyeceğini düşünmüyorum. O kadar yakın bağlar kurmadım zaten.” (Y1, K, 33).

Görüldüğü gibi Y1’in mesafeden kastı daha zayıf bağlara dayalı, daha resmi, görüşmelerin kısıtlı olduğu ikincil bir ilişki olduğu söylenebilir. Katılımcı bunu hem akademik çalışmalarına zaman ayırabilmeye hem de kişisel yapısına bağlamıştır. Komşuluk ilişkileri konusunda kişisel yapı olarak içedönük olmanın Tkach’in araştırmasında yaygın bir tanımlama olduğu görülmektedir (2024, ss. 302, 310). Katılımcıya göre ayrıca daha mesafeli olduğunda problemler de yaşanmamaktadır. Başka bir katılımcı da yakın ilişkiler kurmayı ve çat kapı komşuluğu sevmediğini sadece karşı komşusuyla iyi bir ilişkisinin olduğunu dile getirmiştir:

“Benim aslında ailem burada yaşadığı için çok böyle sıkı sıkı olamıyorum. Dediğim gibi çok mesafeli olmasını severim. Hani böyle her dakika bir arada da hoş değil. Çat kapı... Onu sevmiyorum, burada çok bir komşuluk ilişkisi yok Ama karşı komşumla aram çok iyi diğer komşular Sadece asansörde böyle işte merhabalaşıyoruz. Onun haricinde hiç görüşmedim selamlaşmayanlar oluyor.” (X10, K, 49).

Y4 de komşuluk ilişkilerinde resmi olduğunu ve çat kapı ilişkilerden hoşlanmadığını fakat gidip gelmeyi sevdiğini ifade etmiştir. Ayrıca kiracı olmanın da kurulan komşuluk bağlarını etkilediğini, siteye ise yeni taşındığını ve iki komşu dışında gelen olmadığını söylemiştir:

“On tane komşudansa hani bir tane ya da iki tane sizi anlayabilecek, size değer verebilecek bir insanın olması bence yeterli diye düşünüyorum. Çok öyle hani içli dışlı girip çıkan bir insan değilim. Her zaman resmiyimdir. Ama tabii ki komşuluğu severim, gidiş gelişi severim. Böyle hani çat kapı gideyim de onun da gelmesini istemem şahsen...Mesela işte kirada olduğunuz zaman sanki orada böyle şeymiş gibi. Hani ben buraya ait değilim işte gideceğim. O yüzden çok fazla böyle işte içli dışlı olmamaya aslında özen gösteriyorsunuz.

Ama hani böyle işte yerleşip de ben buradayım daha böyle işte çevre edineyim gibi bir düşünceye insan kapılıyor ister istemez. Buraya yeni taşındık. Az çok böyle hani birkaç komşuyla henüz karşılaşabildik. Henüz böyle hoş geldin çat kapı diyeyim ya da haberli gelen çok fazla olmadı, sadece karşı ve üst komşum.” (Y4, K, 43).

Topluluk ilişkilerinin sınırları bireylere aidiyet duygusu verir. Aidiyet duygusu ise diğer üyelerle olumlu ilişkiler ve duygular geliştirilmesine katkıda bulunur. Zira birey o sosyal ortamda bulunmanın bir anlamı olduğunu ve bunun kişisel bir yatırımı içerdiğini düşünür. Dolayısıyla ev sahibi veya kiracı olmak komşularla ilişkide etkili bir durumdur (Aydemir, 2011, s. 95).

Çok samimi olmayı sevmeyen başka katılımcılar da vardır. Ancak iş hayatı da bunda etkindir: *“Ya ben çok samimi olmayı sevmiyorum. Hani o kadar çok samimi olayım, işte gidip geleyim değil. Zaten hani okula gittiğim için aslında belki o yüzden de fırsat bulamıyor olabilirim.”* (Y9, K, 27). X7 ise komşuluk ilişkilerinin çok iyi, doğal ve samimi olduğunu, çalışan komşularının da katıldıklarını fakat bazı yoğun çalışan komşularıyla hiç görüşemediklerini, samimi olduğu birkaç komşusuna ise çat kapı gidebildiğini ve komşularının anlayışlı, hoşgörülü ve kendisi için bir şans olduğunu söylemiştir. Ayrılma durumunda çok üzüleceğini ifade etmesi ise güçlü bağlar kurduğunu göstermektedir:

“Biz en az günde bir defa bir kahve için bir araya geliyoruz. Bence çok güzel. Çoğu ev hanımı ama çalışan da var. Hemşire arkadaşımız var, boş zamanlarında bizimle çoğunlukla geçirir. Biz ona göre ayarlıyoruz. Nöbet tuttuğu günü o tarihi bir hafta önceden belirliyoruz. Bugün günümüz var. O da nöbetini ona göre ayarlıyor. Bize zaman ayırıyor. Kahve yaptığında çağırıyor bugün evdeyim gelin. Mesela bizim bu katta doktor var bayan hiç görmüyoruz. Çalışıyor, eşi de doktor. Asansörde gördüğümüzde selamlarız... Yani herkes bir şekilde birbirleriyle selamlıyor.... Bir tane halk eğitiminde bir hoca var. Mesela ben evine gittim. O da gelmiştir bayramda eşiyle birlikte. Birbirimizi görünce konuşuruz. Sohbet ederiz ama zaman yok yani... Mesela benim kapısını haber vermeden çalabildiğim 2-3 kişi var. Direkt içeri girerim. Vururum içeri girerim. Onları biliyorum. Onlar da bana aynı şekilde. Bazen var rahatsız etmek istemiyorum diyorsa demek rahatsız olmak da istemiyor. (Ayrılacak olsam) Çok üzülürüm. Yani hep Allah korusun diyorum. Çünkü benim buradaki komşularım çok çok iyi insanlar. Bir daha öyle komşu bulabileceğimi sanmıyorum. Daha önceki sitede oturdum mesela. Burada o da aynı mahallede. Bir oğlum vardı mesela. Bir tıkırtı, ses çıktı. Sesten çok şikayet ediyorlar. Yanındaki komşumun iki çocuğu vardı. Bir sürü problem çıkardı. Belki de bu bizim şansımız. Küslük yok, herkes birbiriyle doğal bir şekilde. Biz daha doğal ve samimiyiz.” (X7, K, 51).

Katılımcılar arasında çat kapı ilişkileri olan pek yoktur. X7 ise bazı komşularıyla birincil ilişki sayılabilecek çat kapı komşuluğunun olduğu 2-3 kişinin varlığından bahsetmiştir. Taş'ın çalışmasında (2016) da güvenli sitelerde birincil ilişkilerin olduğu komşuların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Aynı kuşaktan bir başka katılımcı ise görüşmelerinin çok sık olmadığını, kendisinin de zaten çocuklar ve torunlardan dolayı çok zamanı olmadığını söylemektedir. Diğer bloklarda ise çalışan kadınlar daha fazladır ve orada ilişkiler daha da azdır:

“Öyle çok samimi değilsek de, ayda bir kere günümüz var. Günlerde görüşük, orada bahçeye inik, çardakta oturup. Hani böyle her dakika girip çıkma şeyi yok. Herkesin evinde, çocuklarınla. Evde çocuklar da var torunlar var. Bir ona koş bir ona koş. Zaten vakit kalmıyor çok... Diğer blokta çalışanlar var. Onların günleri yok yani diğer bloktaki. Diğer bloklarda çok fazla ilişki yok.” (X9, K, 58).

Yine X kuşağından bir katılımcı komşularıyla ayda bir defa buluştuklarını ve samimi olduklarını söylese de önceki komşulukları gibi daha sık görüşmek ve yakın ilişkiler kurmak istemektedir. Ancak yine de güvenli sitede ilişkilerin daha soğuk olacağı düşüncesiyle gelmesine rağmen beklediğinden daha iyi bulduğunu dile getirmiştir:

“Kahve içmeye çağırırım, onlar da beni çağırır. Güzel yemek yaptığım zaman onlara vermeyi çok seviyorum. Onlarla paylaşmayı. Karşı komşumla çok şey. Onunla samimiyiz yani. Kahve içmeye, çay içmeye, bir ikramda bulunmaya beraberiz yani. O da benim bir kızım gibi. 2-3 evle samimiyiz. Ayda bir sefer de olsa buluşuyoruz. Ben isterim çay koyduğum zaman gel beraber içelim. Bir kısır, bir şey olunca hep birlikte. Biz öyle yapıyorduk. Ama şimdi buradaki komşulardan öyle o kadar değil. Ama gerçekten bu bizim site için ben böyle beklemiyordum. İnsanları daha yakın. Ben daha sosyete hani şeyler.. ben biraz daha şeyden geldim.. Beklentim öyleydi ama öyle çıkmadı. Hani her konuda, dini konuda sohbetimiz, şeyimiz daha güzel.” (X5, K, 53).

Bazı katılımcıların komşuluk ilişkileri ise sadece karşılaşmaktan ibarettir, özel günlerde bile komşuluk yoktur. Katılımcı bunu çalışma hayatı, ailevi sorumluluklarının artışı ve komşuların kafa dengi olmayışıyla açıklamaktadır:

“Girip çıkma yok. Sadece kapıda karşılaştığımızda. Bayramlar, iftarlar, taziye vs hiç yok. Diğer bloklarda görüyorum. Toplandıklarını aşağıda falan. Hani belki bizim oturduğumuz blokla ilgili bir durum olabilir yani, bilmiyorum. Onlar kendi aralarında gün yapmışlar. Mesela birbirlerine işte gidip geliyorlar. Ama ben çalıştığım için katılamıyorum. Çoğunluk ev hanımı. Çalışanlar da işten çıkıp geliyorlar. Ama ben katılmamayı tercih ediyorum. Çünkü yetişemiyorum, çocuklar okuldan gelmiş oluyor. Ben işten gelmiş oluyorum. Yemek

yapmam gerekiyor. Yani zamanla yarışıyoruz biraz o yüzden. Önceki evde işten sonra katılırdım ama o zaman tabii tek çocuk vardı. Şimdi çocuk sayısı artınca sorumluluklar da arttı. Biraz da tabii kafa yapısının uyuşmamasıyla da alakalı olabilir.” (Y8, K, 37).

X5 ise çalıştığı için komşusuna sık gidip gelemediğini fakat her gün kapısını çaldığını, dertleştiklerini ve komşusunun varlığının kendisini mutlu ettiğini ve sitede sevdiği komşuları olduğunu ifade etmiştir:

“Her ne kadar komşuma böyle sık gidip gelmesem bile her gün mutlaka kapısını çalarım. O da benim kapımı çalar. Çok gidiş gelişim olmadı komşularla, çalıştıgımızdan dolayı ama hal hatır sorduk. Birbirimizin hastalığında, sağlığında, düğünlerinde birbirimizin yanında olmaya çalıştık. Bağ kurduğum komşularımla aramız iyi. Onlarla samimiyim rahatlıkla gidip gelebilirim. Dertleşiriz, sorunlarımızı paylaşıyorum...(Ayrılacak olsam) üzülürüm çünkü karşı komşum iki gün yoktu. Hani onun mutfaktaki o tıktırması bile beni mutlu ediyor öyle diyeyim. Hatta dün böyle bir heyecanla gittim. Evde yoktu dün gelecekti. Oğlu dedi ki annem halamgile gitti. Halası burada hemen karşı binada oturuyor. Dedim ki sitem ettim. Zar zor eve geldim, ne heyecanla geldim, niye yoksun diye. Burada sevdiğim insanlar var.” (X3, K, 45).

Verilerde öne çıkan bir husus da kadınların komşularıyla daha fazla görüştüğüdür ki bunu daha çok erkek katılımcılar dile getirmiştir. Görüşme şekli başlığında da görüldüğü üzere komşuluk konusunda erkekler kadınlar kadar aktif değildir. Bunun kadınların rolleri ve kentsel yapının kombine bir etkisinin sonucu olduğu söylenebilir (Campbell ve Lee, 1990, s. 496). Campbell ve Lee’nin (1990) araştırmasında da önceki çalışmalarla tutarlı olarak kadınların komşuluk ilişkilerinde daha aktif oldukları, komşularıyla daha sık etkileşime girdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Perren ve arkadaşlarının 60 yaş üstü yaşlı bireylerle yaptığı bir araştırmada (2004, s. 979) erkeklerin komşularla kadınlardan daha fazla sosyal temas ve yardımlaşma içerisine girdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum sadece yalnız yaşayan erkekler aleyhine farklılık göstermiş olup yalnız yaşayan kadınların özellikle yardımlaşma konusunda daha aktif oldukları görülmüştür.

“Kadınlar daha fazla iletişim kuruyor. Erkekler mesela çalıştığı için akşam geliyorlar, çıkıp çardakta oturmuyorlar, yorgun oluyorlar. Çok fazla siteden faydalanmıyorlar. Ama kadınlar gün içerisinde de bunu yapabiliyorlar. Özellikle çalışmayan kadınlar gün içerisinde o site ortamını daha fazla yaşıyorlar haliyle. Komşuluk da daha etkileşimli.” (Y2, E, 43).

“Komşuluk ilişkisi erkekler için biraz daha farklı. Erkekler biraz daha soğuk hatta. Ama ben bakıyorum kamelyada oturan gruplar var kadınlarda, birbiriyle gün yapanlar vesaireler oluyor.” (Y5, E, 43).

Y7 komşularıyla nadiren denk geldikçe, site toplantılarında ve özel günlerde görüştüklerini, erkeklerin iş nedeniyle yoğun olduğu için komşuluğa vakit ayıramadıklarını, komşuluk ilişkilerinin mesafeli olduğu fakat ev hanımlarının komşularıyla görüşme imkanı olduğunu söylemiştir:

“Görüşüyoruz ama çok nadir işte. Aşağıda denk gelirse bir beş dakika. Bir iki tane istisna komşumuz var işte. O da üç beş ayda, altı ayda bir belki bayramda görüşüyoruz. O kadar yani öyle çok ekstra bir durum olmuyor. Siteyle ilgili bir durum olunca belki site toplantılarında falan denk geliyoruz. Genelde erkekler yorgun geldiği için iş stresiyle, iş yorgunluğuyla çok fazla şey yapmıyor. Bayanlar daha fazla ev hanımları özellikle gündüz vakitlerinde belki birlikte vakit geçirebilirler ama erkeklerin öyle bir şeyi görmüyorum yani şu an yok... genelde mesafeli gibi. Yani sadece işte merhaba, nasılsınız, iyisiniz, çocuklar nasıl? Pek fazla şeyimiz olmuyor.” (Y7, E, 43).

Y10 da benzer durumdan bahsetmiş, erkeklerin gidiş gelişi olmadığını, kendisinin sadece karşı komşuyu tanıdığını, önceki evinde ise bu kadarının bile olmadığını ifade etmiştir:

“Bunu daha çok kadınlar yapabilir. Yani komşularıyla diyalog halinde olabilir. Biz erkekler olarak sabah 8 iş, akşam 8 iş. Eve gidiyoruz, yemeğimizi yiyoruz, sonra bir bakıyoruz yatmışız. Çünkü dünyanın yorgunluğu insanı bir türlü bitiriyor. Kendi adıma konuşuyorum. Komşularımla haşır neşir miyim? Bir karşı komşumu tanıyorum. Oturduğum sitede işte benim oturduğum blokta yaklaşık 27 daire var sadece karşı komşumu tanıyorum, hanımlar gidip geliyor. Ben gidip gelmem, erkekler yok. Komşu iyi olduğu için zaten çıkmıyorum. Çünkü ben daha önceki sitemde bunun muzdaripliğini çok yaşadım. Karşı komşum bile komşuluk yapmıyordu. Yani komşum değil daha hiç tanı mıyordum. Yine burada bir nebze de olsa iyi ama orada sıfırdı.” (Y10, E, 35).

Y5 ise yoğun çalıştığı için komşuluk ilişkisinin hiç olmadığını söylemiştir, ancak katılımcının siteye 3 ay önce taşındığı ve henüz çok yeni olduğu unutulmamalıdır: *“Benim için komşuluk ilişkisi yok. Şu an sıfır. Çünkü ben zaten eve geldiğimde...Çok yoğun çalışıyorum.”* (Y5, E, 43).

Sitede 8 aydır oturan bir kadın katılımcının da ilişkilerinin henüz çok gelişmediği fakat günler dolayısıyla görüşme olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sitede oturma süresi ilişkileri etkilemekte, fakat bunun yanında ev hanımı olmak da belirleyici olmaktadır. Zira ikisi de yeni olan site sakinlerinin ilişkilerinin az olmasına rağmen ev hanımının günler vesilesiyle bir nebze görüşme imkanı bulunduğu söylenebilir: *“Ben burada çok yeniyim. Yani yine öyle komşularım var hani günümüz*

var, gidip geliyoruz, şey yapıyoruz. Ama Ataşehir'de oturduğum komşuluk bir başkaydı.” (X6, K, 45). Başka bir erkek katılımcı ise ihtiyaç durumunda komşularına yardımcı olduğunu, özel günlerde görüştüklerini, bunun yanında bir komşusuyla samimi olduğunu ve beraber tatile gittiklerini, sıkça görüştüklerini ifade etmiştir:

“Komşularımdan herhangi bir talep geldiği zaman elimden geldiğince onlara yardımcı olmak, destek olmak isterim, oluyorum da. Yine işte bayram ziyaretlerinde mutlaka mümkün mertebe gitmeye çalışıyorum büyüklere. Onun haricinde bir hastalık olduğu zaman gidip işte elimden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyorum. Ziyaret ediyoruz bu şekilde. Görünce merhaba diyorum, selamlaşıyorum. Yani genel olarak böyle ama tabii çok samimi olduklarımız da var. Mesela beraber tatile gittiğimiz komşumuz var, üst komşumuz. Birkaç gün görüşemeyince telefonlaşıp, yani arkadaş gibiyiz. Benim için bir kişi var da ama tabii bayanlarda biraz daha durum farklı. Onlar hani bu gündü, geceydi falan daha çok görüşüyorlar.” (Y12, E, 40).

Bir kadın katılımcı da ev hanımlarının komşuluk ilişkilerine daha fazla zamanları olduğunu ve komşuluğun onlar için sosyalleşme imkanı olduğunu ifade etmiştir. Oysa çalışan kadınlar bu ihtiyacı işyerinde karşılamaktadır:²⁰ “*Bence ev hanımları çok fazla görüşüyor. Komşuluk ilişkilerine zaman daha fazla bir de başka arkadaş ortamları yok. Hani arkadaş olabilecekleri tek kişi komşuları ben ondan da kaynaklandığını düşünüyorum hem evini yönetebilir hem iki dakika komşusuna gidip gelebilir, arkadaş ortamı vesaire de çok fazla yok.*” (Y1, K, 33). X kuşağından bir erkek katılımcının ise ilişkilerinin nispeten daha fazla ve iyi olduğu görülmektedir. Katılımcı tanıdığı komşularıyla iyi ilişkileri olduğunu, ihtiyaç durumunda kapılarını çalabildiğini fakat genel olarak kadınların ilişkilerinin daha fazla olduğunu dile getirmiştir:

“Komşularla ilişkilerde, kadınlar biz erkeklere göre biraz daha iyiler. Çünkü sık sık görüşürler, gün yaparlar, birbirlerine giderler. Ama biz erkekler de o konuda biraz zayıfız galiba. Zaten apartmanda ben 5 ya da 6 daireyle görüşüyorum. Diğerlerini tanımıyorum...Mesela bana bir şey lazım olsa hemen oğlumu apartmanda samimi olduğum kişiye Ömer abiye git, Yunus abiye git derim. Ama yedinci, altıncı kattaki insanlara da gönderemem ben. Gönderemezsiniz. Bahsettiğim 5-6 aileyle yani en azından ben kendi adıma söyleyeyim erkekleriyle gayet samimi, ortak ilişkilerimiz var. Konuşabildiğimiz konular var.” (X4, E, 46).

²⁰ Bkz. Değişme Nedenleri s. 94, X10

Yine başka bir X kuşağı katılımcı da komşularının yarısıyla arasının iyi olduğunu ve komşularından memnun olduğunu ancak görüşmelerin sınırlı olduğunu ifade etmiştir:

“Bizim apartman kalabalık ama %50'siyle diyaloglarımız iyi. Yakın, samimiyiz. Zor durumlarda, iyi günlerde koşarsız, Herkesi bilirim tanırız ama diyaloglarımız sınırlıdır. Tanımıyorsak bile selamlaşma vardır. Asansörde denk gelince, kapıda giriş çıkışlar denk gelince selamlaşırız. Ayrılırsam üzülürüm. Bazılarıyla muhakkak görüşürüm. Çünkü samimi olduğum insanlar var hakikaten ve memnunum.” (X13, E, 52).

Y kuşağından bir kadın katılımcı da sürekli görüştüğü beş altı komşusu olduğunu diğerleriyle ise önemli günlerde görüştüğünü fakat komşuluk ilişkisi kurmaktan kaçınanların da çok olduğunu dile getirmiştir:

“Sürekli görüştüğüm 5-6 tane komşum var. Hem kendi apartmanımda var hem sitenin içinde var. Onlarla samimiyim. Bir de şöyle bir komşuluk ilişkim var. Hani merhaba dediğim. Diyelim bir hasta olsa, bir ziyaret etmemiz gereken bir durumu olursa o zaman gittiğim komşular da var. Komşu istemiyorum diyen bir nesil de var. İstemeyen çok fazla. Mesela çalışan olunca diyor ki ben zaten çalışıyorum komşuyla görüşecek vaktim yok. Ama bazıları komşusuz olur mu ben çalışıyorum akşam bile olsa görüşürüm diyen de var.” (Y6, K, 37).

Bir kadın katılımcı ise kadınların komşuluk ilişkisinde daha iyi olsalar da erkeklerin selamlaşma ve içtenlik konusunda daha iyi olduklarını, kadınların ilişkilerinin hırsla dayandığı için erkekler kadar doğal olmadığını dile getirmiştir:

“Aslında hani komşuluk ilişkilerinde kadınlar daha şeydir tamam belki böyle vakit geçirme anlamında öyle ama erkekler bence selamlaşmada bence erkekler bana daha samimi geliyor Bence bayanlar biraz daha hırslılar. Maddiyata daha çok önem veriyorlar. Erkeklerde bu yok.” (X10, K, 49).

Z kuşağına bakıldığında eğitim hayatı, sınavlar, sportif faaliyetler, çalışma hayatı vb. durumlardan dolayı komşularla birebir çok fazla iletişimlerinin olmadığı ve görüşmelerin selamlaşma ve özel günlerle sınırlı olduğu, bazen ailelerinin iletişim durumlarının onların ilişkisini de belirleyebildiği görülmektedir.

“Şu an sınav senesindeyim ve çok fazla komşuluk ilişkim yok aslında. Daha doğrusu çok fazla insan görmüyorum. Sürekli ders çalışmak zorundayım çünkü. Geçen yıllarda da çok yoktu. Son 3-4 yıldır çok fazla başkasının yani komşularımızın evine gitmiyorum şahsen. Evde olmuyorum genelde. Okul süreci...Ne bileyim maçlar oluyor... Yaz tatilinde hiçbir değişiklik yok. Full antrenmanlarda maçlara gidiyoruz. Eve en son geldiğimde uyumakla tamamliyorum. Eski evimizde çok akranım yoktu. Sadece bahçeye nadir çıkar oynar geri

gelirdim çok şeyim yoktu... Ben insancıl kişiliğe sahibim. Okulda veya derslerde çok fazla arkadaşım var. Ve hepsiyle de çok iyi anlaşıyorum. O yüzden ben kalabalık, samimi ortamları çok severim. Yani samimiyetten kastım... Şu anki gibi çok uzak bir mesafede olmamalı. Ama eski zamanki gibi de çok dip dibelik olmamalı. Belli bir mesafe olmalı. Ama o samimi ortam yine kurulabilir bence bununla. Şu an o arkadaşı bulamıyorum. Mesela birinin kapısını açıp hadi gel dışarı gidip gezelim diyemem.” (Z4, K, 17).

Görüldüğü gibi Z7 sınav senesinde olduğundan dolayı komşularıyla ilişkisinin olmadığını, tatil dönemlerinin ise antrenmanla geçtiğini ve komşulara vakit kalmadığını ifade etmiştir. Oysa katılımcı kalabalığı ve insanları sevmektedir. Fakat komşuluk ilişkilerinde de bir mesafe olması gerektiğini dile getiren Z7 şimdiki ilişkilerin fazla mesafeli olduğunu, eskinin ise çok iç içe olduğunu, oysa bir mesafe içerisinde samimiyetin kurulabileceğini düşünmektedir. Başka bir katılımcı da okulundan dolayı iletişiminin olmadığını, misafirlik ve gün ortamlarına dahil olamadığını, özel günlerde görüşebildiğini, siteye taşınalı uzun zaman olmadığı için tanışıklığının da pek olmadığını, ancak bir komşularına kendini yakın hissettiğini söylemiştir. Karşı komşuları ise yoğun çalıştıkları için fazla bir etkileşimleri yoktur:

“Ben okula gidip geldiğim için çok fazla bir iletişimim yok. Mesela misafirlik oluyor, ben gidip gelemiyorum fazla. İşte karşılaştığımız zaman, telefonlarda böyle bayram gibi özel günlerde öyle görüşebiliyorum sadece. Ya da işte dışarıda karşılaşıncı selamlaşmak. Çünkü zamanım yok fazla gidip gelmek için. Burada çok fazla, bir senedir oturuyoruz biz burada. Kendi bloğumda yaşıtım yok diye biliyorum. Daha fazla tanışmadım diğer taraflarla ama burada yok. İftara katılmışım. Orada tanışmışım zaten. Annemlerin işte günleri var ama ben katılamıyorum. Mesela işte Nurcan teyzeye gidiyorum. Yani kendi teyzemmiş gibi. Karşı komşumuzla çok gidip gelmiyoruz. Onlar doktorlar. Burada değiller fazla. Ama tanışıyoruz, görüşüyoruz.” (Z5, K, 19).

Z3 de sınav döneminin ve pandeminin komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilediğini ve kopma süreci yaşadığını, komşularıyla karşılaştıkça selamlaşıp konuştuğunu ve onların yakınlığından memnuniyet duyduğunu dile getirmiştir. Akranlarıyla yaz tatilinde ilişkileri bir nebze de olsa daha iyidir. Ayrılma durumunda çok üzüleceğini belirtmesi her ne kadar hali hazırda aktif ilişkileri olmasa da kurduğu bağın güçlü olduğunu göstermektedir. Kurulan bu bağ ise çocukluğa dayanmaktadır. Katılımcı anıların ve geçmişte kurduğu bağların duygusal etkisini halen hissetmektedir:

“Özel olarak görüşmüyorum. Ama böyle asansörde, dışarıda yürürken, karşılaştığım zaman her zaman selam veririm.... Karşı komşum var. Birkaç tane daha var mesela. Altta

Makbule teyze var. Birinci katta Gönül teyze var.. Onları çok samimi buluyorum. Beni gördükleri zaman böyle yüzleri gülüyor, tebessüm ediyor, halimi hatırlımı soruyor... Sitede görüştüğüm arkadaşlarım son zamanlarda yok denecek kadar az. Ama mesela eskiden, özellikle pandemi öncesi zamanlarda tabii çok içli dışlıydık. Böyle dışarıda top falan oynardık.. AVM'ye giderdik, konsol oynamaya, playstation oraya giderdik. Birbirimizin evine gittiğimiz de olmuştur yani. Pandemi bitti, bunun etkilerini yine görmeye başladım. Ben yine evdeydim, sürekli diğer arkadaşlarım da öyle. Sonra hemen LGS süreci başladı. Ona hazırlanma derken tamamen koptu demeyeyim de uzaklaşmaya başladım. Yaz tatillerinde biraz değişiklik oluyor. Bütün gün evdeyim, bazen dışarı çıkıp oynuyorum. Yani çok olmasa da okul dönemine göre iyiyim. Buradan ayrılacak olsam çok üzülürüm. Bu kadar çok anım oldu. Son zamanlarda biraz uzaklaştık diyebiliriz ama mesela bugün dışarı çıksan bir şey yapsan birbirimizle şey yaparız yani... Bu blokta oturan Burak diye bir arkadaşım var mesela.” (Z3, E, 16).

Çocuklukta kurulan bağların ileriki yaşlarda da devam ettiği görülmektedir. Görüşme sıklığı ve iletişim azalsa da geçmişe ve uzun yıllara dayanan tanışıklıklar ve birliktelikler Z kuşağının komşuluk ilişkilerinde önemli görünmektedir. Zira çocuklukta kurulan bağları yetişkinlikte kurmak daha zordur. Fakat bunun kuşak etkisinden ziyade yaşam evresiyle ilgili olduğunu söylemek daha doğrudur. Zira çocukluk ve yetişkinlik kavramları yaşam evresiyle ilgilidir. Z1'in ve Z7'nin komşuluk tecrübeleri buna güzel bir örnektir. Z1 komşuluk ilişkilerini akranları üzerinden anlatmakta ve arkadaşlarıyla sitede mahalle ortamında olduğu gibi çocukluklarının beraber geçtiğini ve birbirlerini çok iyi tanıdıklarından ve birlikte vakit geçirip geçmiş anıları paylaştıklarından dolayı samimi olduklarını ifade etmektedir. Çocuklukta kurulan bağın etkisini anlatmak için şuan bu siteye taşınmış olsa bu ilişkilerin olmayacağını, buna ihtiyaç duymayacağını söylemiştir. Diğer Z kuşağı bireyler gibi sınav ve eğitim hayatından dolayı bu kadar samimi olduğu arkadaşlarıyla sık görüşemediğini de eklemiştir:

“Okulumun değişmesini istediğimi babama söyledim. Çünkü sitedeki birkaç arkadaşım farklı okulda. Yani onlarla vakit geçirmek için... Çünkü birbirimizi tanıyoruz, mahalle gibi. Site de aynı şekilde. Mahallenin küçük hali. Çocukluğumuz yan yana geçtiği için... Ben onun ruh halini her şekilde tanıyorum. Arkadaşımı şu an arasam, gel dışarı çıkalım... Çıkar benimle. Markete gidelim. Çekirdek kola yapalım. Gelir işte ben 5 lira atarım, o 10 lira atar. Çekirdek kola yaparız, eğleniriz, güleriz.. Birçok arkadaşım olduğu için... Biri gelmedi, iki gelmedi. Üçüncü kişi geliyor. O benim içimi ben onun içini bilirim. Hem yaş ilerleyip... Şakalar gelişir. Sen küçükken böyleydin... Bu yeni yapılan bir site olsaydı. Ben şu an 16 yaşında taşınmış olsaydım bu kadar arkadaşımın olacağını zannetmiyorum. Çünkü ben

gerek duymazdım. Ben size şimdi dürüst olayım. Ben arkadaşlarım... En son dışarı işte...3 ay önce çıkmışımıdır. Çünkü herkes daha... Lise çağındayız. Herkes derslere odaklı Ama şimdi gel desem gelirler.” (Z1, E, 16).

Yukarıdaki katılımcının vurguladığı geçmişte kurulan bağları daha sonradan kurmanın zor olduğuna örnek ise Z7’nin deneyimidir. Z7 tam da Z1’in söylediği varsayımı bizzat yaşamış ve siteye taşınalı 3 yıl olmasına rağmen sitede herhangi bir komşuluk, arkadaşlık kuramamıştır. Bunun yerine her gün çocukluğunun geçtiği siteden akran komşularıyla birlikte zaman geçirmekte, sitede hiç durmadığını, o yaşta komşuyla git gel şeyinin artık olmadığını dile getirmiştir. Ancak katılımcının ailesinin yakın olduğu karşı komşuyla diyalogu bulunmaktadır:

“Her gün birlikteyim benim o bahsettiğim insanlarla, eski oturduğum sitede. Çocukluğumuz birlikte geçti. Eskileri konuşuruz, arada uğrarız da eski bulunduğum siteye. Yani şu an burada çok samimi olduğum komşu yok. Ya artık büyüdük mesela, siteye çıkmıyoruz en başta. Hani çocukken hep çıkar oynardık. Ama ben mesela sitede hiç oturmam şimdi burada. Genelde hep dışarıda oluyorum. Yani geldiğimde de eve çıkarım. Hiç sitede durmam. O yüzden çok kişiyi de tanımam nötrüm. Çünkü kimseyi tanımıyorum şu an bulunduğum konumda bir tek bir kişiyi tanırım. Onlarla da aramız iyi, ailecek de iyi, Mesela ailem daha çok. Ben çok yapmam da genelde evde olmuyorum ben. Yani artık çok şey olmuyor komşuya git gel olmuyor ama tabii giderim selam veririm, otururum sohbet ederim. Ailem gider, onlar gelir çay içerler, sohbet ederler.” (Z7, E, 21).

Komşuluk ilişkilerinin iyi ve samimi olduğunu söyleyen Z kuşağı katılımcılar da vardır. Z2 karşı komşusuyla çok samimi olduğunu, abla kardeş ilişkisi gibi her şeyi paylaştıklarını, çalıştığı için çok sık dışarı çıkamasalar da haftada bir görüştüklerini ve birbirlerine gidip geldiklerini söylemiştir. Ayrıca kurulan ilişkinin uzun süreli bir ilişkiye dayandığını da vurgulamıştır. Ancak bu yakın ilişkinin sadece karşı komşuyla olduğu ve komşunun yakın yaşlarda olduğu unutulmamalıdır.

“Karşı komşumuzla çok samimiyim, çok seviyorum. Kızı benden 2-3 yaş büyük. Yani sürekli birlikte arabaya atlarız canımız nereye gitmek istiyorsa oraya gideriz. Çünkü aynı eve hani aynı yere döndüğümüz için ailemizin aklı bizde de kalmıyor. İşte yani benim bir ablam yok bana abla gibi. Onun küçük bir kız kardeşi yok ben onun küçük bir kız kardeşi gibiyim. Her şeyimizi paylaşırsız birbirimizle. Haftada bir kere mutlaka görüşüyoruz. Ama öyle dışarı çok çıkıyoruz desem ben çalıştığım için yani iki haftada bir dışarı çıkabiliyoruz. Ama onun dışında haftada bir haftada iki ben ona kahveye giderim o gelir. Ayrılırsam üzülürüm. Çünkü belli oturmuş bir çevrem var burada. Dediğim gibi çok insanla samimi değilim. Ama gerçekten karşı komşumuzu çok seviyorum. O yüzden hani üzülürüm. Eski bir bağ oluşmuş aramızda uzun süreli. Onu devam ettirmek için çabalarım.” (Z2, K, 20).

Z9 ve Z10 ise kuşağına göre komşularıyla daha fazla ilişki kurmaktadırlar. Z9 annesiyle birlikte komşularla görüştüğünü, onlarla iyi bir ilişkisi olduğunu fakat akranlarının bu durumu yadırgadığını ve komşularıyla ilişkilerinin olmadığını söylemiştir:

“Bence gençlere göre bir adım daha ötedeyim. Çünkü mesela apartmanımızda çok var. Kızlarını bile tanımadığım komşularımız var. Ama ben mesela annemle komşularla bir araya gelirim. Annemin gittiği yerlerde giderim. Yardımcı olmaya çalışırım. Yani bence iyi bir ilişkim var. Mesela bazıları şey diyor ben niye onun yanına gideyim? Dışarıda arkadaşlarım varken neden komşularla oturayım? Benim çok var mesela öyle düşünen arkadaşlarım. Hani dışarıda gezip eğlenelim. Hatta beni bu konuda çok yadırgıyorlar. Sen çok gidiyorsun...” (Z9, K, 17).

Z10 da komşuluk ilişkilerini çok iyi olarak tanımlamaktadır. Komşularının hepsini tanıdığını ve hepsiyle arasının iyi olduğunu dile getiren katılımcı sık gidiş geliş olmasa da hepsiyle görüştüğünü, ayrılma durumunda üzüleceğini, komşuların kendisi için birer dost, aile olduklarını söylemiştir:

“Komşularımla ilişkilerim hepsiyle de çok iyi. Hepsiyle de görüşüyorum, hepsi de tanıdık. Büyük küçük fark etmiyor, hepsiyle de görüşüyorum. Yine bir durumda gidiyoruz ama böyle her saniye git gel olmuyor, Üç gün önce düğün davetiyesi şeyi vardı. Herkesin de ismi yazılıydı. Yani hiç sıkıntı çekmedim hepsine tek tek gittim götürdüm. Ayrılırsam üzülürüm. En azından çünkü biz dostuz yani arkadaş edinmişiz. Bir aile gibiyiz yani aileden ayrılıyorsunuz.” (Z10, E, 18).

Z8 ise komşularıyla görüştüklerini ancak daha sıcak ve doğal bir ilişki beklentisi olduğunu ifade etmiştir:

“Her gün olmasa da iki günde bir falan görüşüyoruz. Mesela onlar bize gelir, biz onlara gideriz. Veya bir yemek yapılacaktır, bir eksik vardır. Ondan karşılız, Mesela içeri davet ediyorlar, ailemiz gelene kadar falan. Bizi ağırlıyorlar, en iyi şekilde ağırlıyorlar. Biraz daha yakın ve doğal olsa daha iyi olur, doğallar zaten ama sadece biraz daha yakın olabiliriz.” (Z8, E, 18).

Komşuluk ilişkilerinin niteliği ve kurulan bağlar kişisel yapıya, iş yoğunluğuna, ikamet süresine, cinsiyete ve kuşağına ve yaşam evresine göre değişmektedir. Kadınların erkeklere göre daha fazla komşuluk ilişkileri vardır. Çalışan kadınların yoğun olduğu yerlerde komşuluk ilişkileri daha azdır. Z kuşağının komşuluk ilişkileri de erkek katılımcılar gibi oldukça sınırlıdır. Z kuşağının bu

durumu Hirvonen ve Lilius'un (2019) yaptığı çalışmadaki genç yaş gruplarının eskiye göre komşularıyla daha az bağ kurduğu sonucuyla örtüşmektedir.

3.3.3. Komşular Arasında Güven ve Yardımlaşma

3.3.3.1. Komşular Arasında Güven

Güven ve yardımlaşma önemli bir sosyal sermaye unsurudur. Güvenin olduğu yerde yardımlaşma ve paylaşma da artar. Örneğin çocuğunu ihtiyaç halinde komşuya bırakmak hem bir yardımlaşma hem de güven örneğidir. Fakat güvenin olmadığı bir yerde bu dayanışmanın kurulması zordur. Komşulukta güvenin önemi konusunda bir katılımcı komşularla ortak mekanların paylaşılmasının komşunun komşuyu etkileme gücüne ve bunun da güvenle ilişkisine vurgu yapmıştır:

“Yani güvenmediğin insanla tabii ki kapını kapatıyorsun. Sonuçta kendi alanındasın ama ne kadar kendi alanımdayım desen de apartman hayatı başkalarıyla birliktelik gerektiriyor. Yani mutlaka komşunun işte gece yarısı birbiriyle tartışması ve mutsuz geçimsiz bir aile olması seni de olumsuz etkiliyor. Doğal olarak güven bu noktada şöyle çok önemli, sonuçta çocukların onun çocuğuyla oynayabiliyor bir şekilde karşılaşılabiliyorsun ortak alanları paylaşıyorsun, bence güvenilir olmaları çok önemli.” (Y1, K, 33).

Z kuşağından bir katılımcı ise güvenin yardımlaşmayla ilgili olduğuna vurgu yaparak güveni tesis eden noktalara değinmiştir. Buna göre güven, yardımlaşma, kapısını çalma, hal hatır sorma, selamlaşma gibi komşuluk pratikleriyle oluşmaktadır.

“Ben komşularıma güvenirim...bir durum oldu kapı komşumuzu bilmiyoruz ne komşusunun kapısını çalıyor, ne yardımcı oluyor, ne hal hatır onu bilemeyiz ama komşulukta zaten yardımlaşma dediğim şeyler olursa güven de olur. Çoğu zaman karşılaşıyoruz, selam veriyoruz. Örnek vereyim markete gidiyorum, beni görüyorlar, arabalarına alıyorlar bırakıyorlar markete veya minibüse bineceğim. Diyorlar nereye gidiyorsun, biz bırakalım. Bunlar güven veren şeyler. İnsana güvenmiyorsan saydıklarının hepsi boştur. İnsana ilk başta güvenmen lazım. Kapıyı mesela çalıp ilk başta taşındığım zaman bana hal hatır, eksik bir şey var mı soran bir insana ben güvenirim. Ben güvenmediğim insana niye selam vereyim? Sevmediğim insana niye selam vereyim? İkisi de aynı şeyler.” (Z1, E, 16).

Güven konusunda katılımcıların görüşleri incelendiğinde tanınmanın güven konusundaki önemi ortaya çıkmaktadır. Görüşülen ve tanınan komşulara güvenilirken güvenmeme gerekçesi çoğunlukla tanımamak olarak ifade edilmiştir. Tanımamak ise muhatabın komşuluk vasfını gölgelemekte ve onu yabancı konumuna

oturtmaktadır. Üç kuşaktan katılımcı da bu konuda aynı düşünmektedir. Örneğin X4 *“Benim bir güven problemim yok. Ama birbirinden haz duymayan komşularımız var mesela. Görüştüğüm hepsine güveniyorum ben. Zaten diğerlerini tanımıyorum.”* (X4, E, 46) derken Y7 de aynı şekilde düşünmektedir. Ayrıca kozmopolit bir ortamın tanımayı zorlaştırdığını şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Kimseyi tanıyamıyoruz ki. Yani bilemiyorsun kimin ne olduğunu, ne zihniyette olduğunu da bilmiyorsun. Yani çok kozmopolit bir ortamda şey yapıyoruz. Yani görüştüğümüz komşulara güveniyoruz.”* (Y7, E, 43). Z5’in benzer görüşü ise şu şekildedir: *“Şu anda ben çok fazla eve girip çıkmadığım için hani tanımıyorum. O derece tanımıyorum. Güven konusunda çok bir şey söyleyemem. Kendi bloğumdaki komşularıma güvenim var. Çünkü görüşüyorum, konuşuyorum.”* (Z5, K, 19). Bazıları içinse tanışıp görüşse bile komşuları arasında seçim yapmakta, komşularına güven derecesi farklılaşmaktadır. Bazı komşularına anahtarını veya çocuğunu emanet edecek kadar güven söz konusudur:

“Her komşıma aynı ölçüde güvenemem. Yani tam anlamıyla gerçekten güvendiğim kişilere çocuğumu bırakıp birkaç saatliğine işim varsa çarşıda ya da başka bir yerde gidebilirim. Anahtarımı verebilirim. Ya da çok acil bir durum olur. Ondan bir yardım isteyebilirim. Yani en basitten karşı komşum mesela. Güvenirim. Anahtar ne ki. Çocuğumu bırakmışlığım var çünkü kayınbabam çok ani vefat etti ve çok küçüktü. Onu götürmek istemedim.” (Y3, K, 42).

Bazı katılımcılar için görüşmesine rağmen güvenmeme daha çok dedikodunun getirdiği bir güvensizliktir. Dedikodunun hem komşuluk tercihlerinde belirleyici hem de iyi komşuluğun önündeki engellerden biri olmasının nedeni esasen güven gibi temel bir sosyal sermaye unsuruna zarar vermesidir. X3 bunu şöyle ifade etmektedir: *“Emniyet açısından güvenirim. Ama mesela bazı komşuların yanında bazı şeyleri söylerken dikkat ederim. O sözüm gider başka bir yere, başka bir anlamda gider.”* (X3, K, 45). Bu konuda uzak kuşaklardan bireylerin de benzer düşündüğü görülmektedir. Bu, dedikodunun kuşak, yaş veya bölge fark etmeksizin güven kırıcı yönünü göstermektedir:

“Bazı komşularımın yanında kelimelerimi o kadar çok dikkat ederek, o kadar çok seçerek konuşuyorum ki yaşı kaç olursa olsun bir insan hakkında veya bir şey hakkında yorum yaparsam biliyorum ki o insana çok farklı gidecek. Çünkü o insanın fitratı o, karakteri o.. Ama dediğim gibi bazı komşularımız var çok güvenirim, severim, gideriz, geliriz. Bazıları da var, hiç güvenmiyorum. Dedikodu demiştım mesela. En büyük olumsuz faktörlerden biri. Bir komşumuz dışarıda gözlemlediğim kadarıyla çok yakın olduğu bir hanımefendi

için yanımızda onu saatlerce kötüleyebiliyorsa bundan çok eminim ki beni de gidip o hanımefendiye saatlerce kötüleyecektir. Bu benim mesela güvenimi en çok kıran şey oluyor. Yani konuşmalarına bakıyorum, hal ve hareketlerine bakıyorum. En dikkat ettiğim güvenilirlik konusunda bu özellik.” (Z2, K, 20).

Komşularına oldukça güvenen bireyler de vardır. Örneğin X2 komşularıyla karşılıklı olarak çok güven duyduklarını, anahtarlarını ve altınlarını gönül rahatlığıyla bıraktıklarını söylemektedir. Kendisi için bir komşuluk engeli olarak gördüğü olumsuz durumlar sebebiyle karşı komşusu hariç diğerleriyle oldukça güçlü bir güven ilişkisi vardır:

“Mesela alt komşumuz yurt dışına gitti. Anahtarı bende. Çocuklarını bırakabiliyorlar. Ben de yeri gelse bırakırım yani. O yüzden güvenimiz sonsuz bence. Hani tabii ki mesela bak dediğim gibi karşı komşumdan kırmızı çizgim var sadece bir merhabam var. Bir komşum mesela ameliyata gitti. Altınlarını olduğu gibi getirdi, bana bıraktı gitti. Annene götür diyorum bak bana getirme. Yok abla sende kalsın diyor.” (X2, K, 58).

X7 de komşularına çok güvenmekte, güvenlik nedeniyle dışarıdan da bir risk olmadığını düşündüğü için anahtarını ayakkabıya koymakta sakınca görmemektedir: *“Ben mesela anahtarımı devamlı ayakkabıya bırakırım. Giderim. Nereye gidersem gideyim. Çünkü ben karşımdakine güveniyorum. Sonsuz biliyorum. Dışarıdan da yabancı girmez biliyorum, güvenlik var.”* (X7, K, 51). Üç kuşaktan da komşularına güvenen bireyler vardır. Ancak X kuşağında bunun daha fazla olduğu söylenebilir.

“Komşularıma güveniyorum, evet. Daha önceki yaşadığım sitede de, burada da, o konuda Allah'a şükür bir problem olmadı. Komşularıma, daha doğrusu arkadaşlarıma hep güvendim yani.” (Z3, E, 16).

“Valla güveniriz yani mesela bazen çocuklar falan bir il dışına çıktığımızda eşimle. Gayet Allah'a şükür güvenli yani teslim edebileceğimiz.” (X8, K, 53).

“Yani komşular birbirine güveniyor. Çok güvenilir insanlar yani. Bizim ben tanıdığım kişilerle gerçekten çok güvenilir insanlar.” (X9, K, 58).

“Mesela bazen dışarıda olduğum bir an olunca falan diyorum mesela işte Selma teyzenizin kapısını çalın. Ufağım çünkü genelde geliyor. Orada durabilir yani.” (Y6, K, 37).

Komşularının güvenilirliği sitenin güvenilir ve nezih bir site olmasıyla da ilgili olabilmektedir. Y12 bu noktada komşularına güvenini site geneliyle ilişkilendirmiş ve karşı komşusu ve üst komşusunda anahtarları olacak kadar güvendiğini ve yardımlaştıklarını söylemiştir:

“Nezih bir sitede oturduğumuzu düşünüyoruz. Komşularımızdan düzgün insanlar. Güven konusunda bir sıkıntımız yok. Yani biz dediğim gibi anahtarlarımız bizim karşı komşumuzda, üst komşumuzda var. Onların anahtarları bizde var. Yani gönül rahatlığıyla işte bir ara bir evcil hayvanımız vardı. Rica edip bakımı için destek istediğimiz komşularımız oldu. Bizim de aynı şekilde öyle bir talep olsa eşim gidip yapmışlığı vardır yani.” (Y12, E, 40).

Katılımcılardan biri ise kişisel yapısından dolayı insanlara çok güvendiğini fakat bunun olumsuz sonuçlarını da tecrübe ettiğini ve bu tecrübenin ilişkisini selamlaşma düzeyine indirmesine sebep olduğunu söylemiştir. Bu da güvenin ilişkileri ne kadar bağlayıcı bir kavram olduğunu göstermektedir: *“Aslında herkese fazlasıyla güveniyorum. O biraz karakter. Yani güvenimi boş çıkaran insanlar da oldu. Zaten ondan sonra hemen uzaklaştım. Sadece komşuluk hakkı, merhaba merhaba.”* (Y8, K, 37). Karşı komşunun en yakın ve güvenilen konumda olması da veriler arasındadır. Zaten komşuluk fiziksel yakınlıktır ve bu en yakın komşudan başlar. Her ne kadar yukarıda bir katılımcının hassasiyetlerinden ötürü çok ilişki kurmadığı bir karşı komşusu olsa da karşı komşunun bazı katılımcılar için daha önemli ve güvenilir olduğu görülmektedir. Üç kuşak için de katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Karşı komşumuz, tatile gidiyor mesela. Çiçekleri var evde veya bir hayvanı, kuşu var. Biz evde kuş bakmıyoruz alerjimizden dolayı. Komşu bize anahtarını bırakıyor mesela. Diyor ki, çiçekleri sulayın veya kuşu işte arada besleyin, suyunu değiştirin yeter diyor, Biz de ona aynı şekilde güveniyoruz.” (Z10, E, 18).

“Ben aslında hiçbir zaman kimseye tam anlamıyla güvenmem. Yani bu kendi ailem de olabilir. Arkadaşı ortamımda olabilir ama karşı komşuyla.....Mesela bizim teraslarımız var. O iki terasın arasında geçiş yaptırдық. Biz oradan araya bir kapı yapmışız. İşte onlar tatile gittikleri zaman bir yere gittikleri zaman bize anahtarını bırakıyor. Biz çiçeklerini suluyoruz.” (X10, K, 49).

“Çocuğumu hemen ben karşı komşuma emanet edip çıkabiliyorum.... Hepsi için diyemem güveniyorum. Ama dediğim gibi kendimi yakın hissettiğim, samimi gördüğüm bütün arkadaşlarımla rahatlıkla güvenilebilirim yani.” (Y11, K, 37).

Komşulara güvenen, hatta önemli bir güven göstergesi olarak anahtarını veya çocuğunu bırakan pek çok katılımcının olması Karaçor ve Akcan'ın yaptığı çalışma sonucuyla uyumlu değildir. Çalışmada güvenli sitede yaşayan katılımcıların hiçbirinin komşularına güvenmediği sonucuna ulaşılmıştır (Karaçor ve Akcan, 2017). Bir katılımcı ise henüz yeni olduğu ve kimseyi tanımadığı için karşı taraftan

güven ilişkisinin kurulamadığını, konuşup tanıştıklarına güvенеbileceğini fakat komşuların çocuklarını bırakmadığını söylemiştir. Sitede yeni olmasına rağmen konuştuğu komşularına güvenmesi fakat genç kuşakların bu konuda daha temkinli ve mesafeli olması güven konusunda kuşaklar arasında farklılık olabileceğini göstermektedir. Nitekim komşusuna çok güvendiğini söyleyen kuşak genelde X kuşağıdır.

“Ya hani çok tanımadığım için... Şimdi doğal olarak daha kimse çocuğunu kimseye vermiyor. Mesela bizim apartmanda küçük bebek de var. Ben diyorum hani getirin severim şey yapalım. Hani iste istemez artık gençler biraz daha böyle şeyler....mesafe var... Yani konuştuklarımı hepsine de teslim edebilirim. Yani bakabilirler de şey gözüm arkada olmaz.” (X6, K, 45).

Komşularına güvenmeyen katılımcılar da vardır. Bazıları için bu kişisel yapıyla ilgiliyken bazıları için toplumsal değişimle ilgilidir. Y1 kendinden başka kimseye tam güven duymadığını, temkinli olmaktan yana olduğunu söylemiş bununla birlikte çocuğunu oynamaya gönderdiği birkaç komşusu olduğunu ifade etmiştir:

“Kendimden başka hiç kimseye çok güvenmem. Bu eşim dahi olsun. Çocuğum dahi olsa şunu yapmaz, bunu yapmaz diyemem. Güven noktasında ben daha şey bakıyorum. Yani şunu yapar bunu yapmaz da diyemem ama iyi insana benziyor vesaire. Temkinli olmaktan yanayım... bir kaç tane komşum çocuğumun çok iyi anlaştığı ve benim de gerçekten çocuklarını çok sevdiğim... evlerine de gönderiyorum çocuğumu onlar da evime gönderiyor.” (Y1, K, 33).

Güvenmeme durumu zamanın koşulları ile ilgili de olabilmektedir. Z6 bu konuda eski komşuluk ilişkisinde duyduğu güveni şimdikiyle kıyas etmektedir:

“Kimseye insan kendi ailesi gibi güvenemiyor. Günümüz çağında diyeyim. Ama mesela eski oturduğumuz yerde hani gayet nasıl desem bir ev sahibiyle bir baba gibi yaklaşırdım. Ama şu an mesela kimseye oturup yaklaşabileceğimi düşünmüyorum. Ya da küçük bir kız çocuğunu mesela eskiden insan severken çekinmeden şey yapabiliyordu ama günümüz koşullarında biraz çekingenlik oluyor.” (Z6, K, 22).

Y10 kimseye güvenmediğini bunun gerekçesinin ise tanımamak olduğunu söylemiştir. Tanımanın güven için ilk şart olduğu düşünüldüğünde katılımcının komşularıyla güven duyacak kadar iletişiminin olmadığı söylenebilir. Ancak burada da karşı komşunun daha yakın ve ayrı bir konuma konulduğu dikkat çekmektedir: *“Ben şahsım adına söylüyorum güvenmiyorum insanlara. Güvenmediğim için kimsenin yemeğini yiyemiyorum, Karşı komşumu tanıdığım için bugün her getirdiği*

lokmayı yerim. Ama onun haricinde 26 hanenin içinde bir kişinin yemeğini yemem çünkü tanımıyorum.” (Y10, E, 35). Z9 ise güven konusunun süreçle ilgili olduğuna vurgu yapmıştır: “Yani komşulukta güven zor kurulan bir şeydir. Hani hemen gördüğümüz her insana güvenemeyiz. Tabii ki bu hani birkaç yıllık bir tecrübeye bile dayanabilir. Hani komşulukta zamanla öğrenebileceğimiz bir şeydir.” (Z9, K, 17).

X5 komşularına güvenmek istemekte, güvenin verdiği samimiyet ve rahatlığı özlemektedir. Şuan sadece karşı komşusuna çocuğunu bırakabildiğini söyleyen katılımcı bu durumda yeni olmalarının ve çalışan komşuların da olması nedeniyle tanışıklığın olmamasının yanı sıra internet ve telefon gibi teknolojik araçların da etkisi olduğunu dile getirmektedir. Yine burada da karşı komşunun öne çıkması da fiziksel yakınlığın ve komşuluğun en yakından başladığının göstergesidir:

“Ben komşularıma çok güvenirim. Güvenmek isterim yani. Hani bir ev gibiyiz. Hani ona samimiyetle, çocuğumu rahatlıkla bırakabileyim. Biz eskiden öyleydi, bırakabiliyorduk. Ama şimdi herkese bırakamıyorsun. Şimdi burada bir tek karşı komşuma bırakabilirim. Bir de burada yeniyiz. Hani çalışanlar da var o yüzden tanışamadık ki. Hep bu internetler, bu şeyler çıktı. Telefonlar, her şey açık. Şeyler oldu insan güvenemiyor.” (X5, K, 53).

Görüldüğü gibi güven konusunda çok güvenenler, anahtarını teslim edenler yanında hiç güvenmeyenler de bulunmaktadır. Tanımanın ise güvenmenin önemli bir koşulu olduğu ortadadır. Güvensizlikte kişisel yapı, tanımama, zamanın değişmesi gibi faktörler etkilidir. Güvenin oluşmasında dedikodunun önemli bir engel olduğu tekrar ortaya çıkmaktadır. Güvenin zarar gördüğü durumlar ise ilişkilerin bitmesine veya sınırlanmasına neden olmaktadır. Verilerden çıkan diğer bir sonuç ise kapı komşusu veya karşı komşunun daha çok iletişim kurulan ve güvenilen bir konumda olduğudur.

3.3.3.2. Komşular Arasında Yardımlaşma

Yardımlaşma da güven gibi önemli bir sosyal sermaye unsurudur ve birbirlerini karşılıklı olarak beslerler. Geleneksel komşuluğun belki de en önemli belirteçlerinden birini teşkil eden yardımlaşma ve dayanışma aynı zamanda açık komşuluk ilişkisini gösterir. Teknolojinin gelişmesi ve modernleşmeyle birlikte ihtiyaçlar artmış ancak bu ihtiyaçların karşılanması da daha kolay ve mümkün hale gelmiştir. Bununla birlikte veriler incelendiğinde komşular arasında yardımlaşma

pratiğinin halen devam ettiği, hatta bazı katılımcıların tasvirlerinin eski komşuluk ilişkilerini hatırlattığı görülmektedir:

“Mesela ben yumurtam yoksa hemen komşumdan isteyebiliyorum. O da benden isteyebiliyor. Yani bu problem hiç olmuyor. Şu lazım mesela markete gidecek. Hemen kimseyi bulamıyorum. Çocuk yok. Mesela köfte sarma yaparız. Birbirimize haber veriyoruz. O köfteye, sarmaya beraber aşağı gidiyoruz. Mesela komşum aşağıda yedinci katta. Kızlar okuldan geldi mi hemen arayabiliyor. Çocuklar gelir ben kavuşamıyorum. Ben mesela olmazsam telefon açarım. Ben yokum. Mesela karşı komşum çarşıya gitmiş. İkizleri var. Yani beni rahatlıkla arayıp diyebiliyor ki abla acıkmışlar doyurabilir misin? Doyuruyorum. Geçen sene daha küçüklerdi. Altıları, bezleri vardı. Çocuklarına bırakıp gitmişti. Beni aradı abla dedi ne olursun altına etmiş. Abisi yapamıyor. Ben onu temizledim. Küçük oğlu yemek ısıtamıyor. Beni arayıp diyebiliyor. Abla ne olursun gidip yemeği ısıtıp verir misin? Çünkü ben yokum, o yapamıyor kullanamıyor ocağı falan.” (X7, K, 51).

Burada çalışan kadınlar için komşuluk ilişkilerine zaman ayırmak zor olsa da komşuluğun onlar açısından da oldukça destekleyici ve hayatı kolaylaştırıcı bir yanı olduğu görülmektedir. Bu, bir anlamda genelleştirilmiş karşılıklıdır ve bir sosyal sermaye bileşenidir (Putnam, 2000, s. 18). X2 ise kızının nişan töreninde komşularının aileden biri gibi emek verdiklerini, destek olduklarını ve yaşanan sıcak ortamı mutlulukla anlatmıştır:

“Kızımın nişanı oldu. Geldiler kendi evleri gibi. Mutfağında çalıştılar, topladılar, gittiler. Ertesi gün abla bir daha evde biz bize nişan yapalım. Hadi bir daha biz bize bir sözden sonra oynamalar, gülmeler. Yani gerçekten unutulmayacak bir anı.... telefon açıyorum mesela bu lazım hemen sepetten indiriyorlar aşağıya. Abla çek. Kapıma getirmiş olur.” (X2, K, 58).

Y3 de karşı komşusuyla olan yakınlığını, komşularıyla her türlü konuda yardımlaşmalarını ve komşusuyla henüz yeni tanıştığı dönemlerde yaşadığı bir tecrübeyi aktarmaktadır. Bu tecrübe aynı zamanda gizli komşuluk ilişkisine de bir örnektir. Kriz durumlarında ortaya çıkmış ve katılımcının tabiriyle komşu desteği mecburi hale gelmiştir. Mekansal yakınlık gereği aileden önce el uzatacak olandır. Komşuluğun böyle zamanlarda önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca komşularıyla yakınlığın kendisini tatmin ettiği, komşuluk ilişkisi yaşadığını hissettiği görülmektedir:

“Mesela karşı komşumla artık bir aile gibi olduk. Bir rahatsızlıkları olduğu zaman, hastane işi olur veya bir misafir aldı diyelim. Yoğunluk var, bir telaş var. Mutlaka yardım

ediyorum. Aynı şekil o da bana öyle. Yani yakınlık zaten samimiyet bu şekil olursa komşuluk güzel oluyor. Mayalamak için yoğurt bile istiyoruz. Allah razı olsun o samimiyeti gördüğümüz için. Bir kas gevşeticiyi bile isteyebiliyoruz. Bu çok güzel bir samimiyet. Samimiyetten kastım bu zaten. Hani isteyebilelim birbirimizden çünkü insanız. Her türlü durum olabiliyor. Yani başıma da geldi. Sabah altı buçuk. İnanılmaz kötü bir durumdayım. Başım dönüyor, midem bulanıyor eşim görevde burada değil. Evde çocuklarla yalnızım ilk geldiğim yıllar. Tanımıyorum herkesi de çok. Direkt karşı komşum aklıma geldi, kızına seslendim. Kızım kapıya gidip hiç acaba demeden çaldı ve uyandırdık yani insanları uykusundan. Hani çok fazla bir samimiyetimiz de o zaman daha oluşmamıştı. Ama tanışmıştık. Yani biraz da mecburiyet oldu dürüst olayım.. Yani tansiyonum aşırı düşmüş ve ben kalkamıyorum hiçbir şekilde. Allah razı olsun kadın hemen geldi, beni kucakladı. Tansiyon aletleri var tansiyonuma bakıldı.. Ama şimdi o dakika o şartlarda ailem evet aynı şehirdeyiz ama uzak. Onların gelmesi...” (Y3, K, 42)

X3 komşuluk ilişkilerinin yaşanılan çağa göre iyi durumda olduğunu, komşularla iyi ya da kötü günlerde birbirlerine destek olduklarını ve çocuğunun komşuya gidebildiğini söylemektedir. Çocuğun komşuya gitmesi hem yardımlaşma hem de güven göstergesi olarak sosyal sermayenin bu iki unsurunu birleştiren bir durumdur:

“Yani şu zamanın şartlarına göre iyi olduğumuzu düşünüyorum komşularla. Birbirimize ihtiyacımız olduğu zamanlarda birbirimize el atıyoruz. İşte bir düğün olur, bir taziye olur. Mesela bugün bir komşumun annesi vefat etmişti. Karşı komşumla gittik, onun da işte kötü zor gününde yanında olmaya çalıştık. İşte haftaya komşunun torunun mevlidi var mesela. Ona mutlaka katılacağız. Varsa hani bir yardıma ihtiyacı soruyoruz. İşte bir pastasıdır böreğidir bir şeyini biz yapalım diye. Karşı komşumdan çok rahat giderim işte evde biten bir şey varsa alırım. Eğer ben evde yoksa komşularıma söylüyordum. Buğra gelecek size gelebilir mi diye. O konuda bir sıkıntı olmuyordu. Veya işte komşularımdan bazen kapıyı çarpıyor. Anahtar yok üzerinde. Gelip bir süre bekleyebiliyorlardı.” (X3, K, 45).

Sosyal izolasyonun olduğu pandemi döneminde komşular arasındaki yardımlaşma ihtiyacının artmasıyla yine en yakında olma özelliği ile komşuluk öne çıkmış ve uzaktaki yakınlardan istenemeyecek destek komşudan istenebilmiştir. Bu bağlamda X8 pandemi döneminde komşunun desteğini gördüğünü ve zor zamanda ulaşılabilir bir komşunun çok önemli olduğunu dile getirmiştir:

“Hemen komşuya gidebiliyorsunuz. Samimiyetleri böyle içten hani ağızda kalmıyor. Gerçekten pandemi döneminde de gördük. Benim eşim çok rahatsız olmuştu. Mesela ben hastaneye eşimin yanına gittiğimde kızlarımı Allah razı olsun sürekli kapılarını çalıp bir

şeye ihtiyacınız var mı? Veya işte gerektiğinde bir şeyler getirebiliyorlardı. Yani öyle sıkıştığınız anda gerçekten ulaşabileceğiniz bir komşun olması çok güzel.” (X8, K, 53).

Başka bir katılımcının yaşadığı tecrübe de komşuluğun önemini ve neden ilk el uzatacak, bazen akrabadan, aileden daha yakın olduğunu açıklamaktadır. Katılımcıların pek çoğunun komşuluk tanımında dile getirdiği zor zamanda kapısını çalabilmek, yanı başında, sana ulaşacak ilk kişi olma hali tam olarak katılımcının yaşadığı durumu anlatmaktadır: *“Mesela ben dediğim, biraz önce de anlattım komşulara. Geçen bir baygınlık geçirdim gece. Eşim çok telaşlandı oğlum... Hemen karşı komşunun kapısını çaldık, 112’yi aradılar. Hemen ilk etapta onlar geldiler.”* (X10, K, 49). İhtiyaç anında ulaşılabilir olmak aynı zamanda iyi komşuluğun da bir gereğidir.²¹ Crow ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada da bununla uyumlu bulgular elde edilmiştir (Crow vd., 2002, s. 136).

Erkeklerin de kadınlar kadar olmasa da yardımlaşma durumları olmaktadır. Yardımlaşma komşuların tamamıyla değil bir kısmıyla gerçekleşmekte ve daha çok görüşülen komşularla olmaktadır. Erkeklerin yardımlaşmaları daha çok borç alışverişi ve teknik aletler, kavga anlarında müdahale gibi noktalarda olmaktadır. X4 bu konuda şunları söylemiştir: *“Yani komşularımızla yardımlaşma konusunda bir sıkıntımız yok. Mesela kahve acilen lazım olduğunda gidip çalacağımız kapılar var. Herhangi bir kattan bağırışma, çağırışma geldiği zaman hani ne oldu diye gidip yardıma koşmalarımız var.”* (X4, E, 46). Y7 ve Y2’nin görüşleri ise şöyledir:

“Yani bize talep geldi. Böyle böyle bir şeyimiz var. Biz gittik, yardım ettik, yaptık yani. Aynı şekilde biz de mesela bir cihaz lazımdı. Üst kattan istedik. Onlar da bize temin ettiler. Ama dediğim gibi işte hepsi değil. 28 kişinin içinde 8 kişi.” (Y7, E, 43).

“İşte benden maddi anlamda bir dönemde sıkıntı yaşayan bir komşum para aldı. Tabii söylediği zamanda teslim etmek kaydıyla oluyor. Ama bu suistimal eden komşularımız da oluyor. Bende olmadı ama duyuyoruz. İş ortamında da oluyor. Sitede de oluyor. Ama onu yaşayacağım çok fazla kişi olmuyor. Bir iki kişi yani sitede.” (Y2, E, 43).

Z kuşağı yardımlaşma konusunda komşularıyla ilişkilerini hem ebeveynleri üzerinden hem de kendileri üzerinden dile getirmişlerdir.

“Mesela annemin hamilelik süreci vardı. Hani birkaç komşu sağ olsun kaç defa misafir geldiğinde sarmasını sardı. Yani ben de tabii ki yardım ediyorum ama benim okulum olduğu için komşular daha çok yardım etti.” (Z6, K, 22).

²¹ Bkz. Komşuluk Tercihi ve Beklentiler s. 54 ve Komşular Arasındaki İlişkilerin Niteliği ve Bağlar s. 108

Z1 komşularıyla alışverişinin ve yardımlaşmalarının güzel şeyler olduğunu ve bunlar olmadan samimiyet olamayacağını vurgulamıştır. Komşuda kalması ise onlara duyduğu güven, ev halini bilecek yakınlık ve doğallıkla ilgilidir. Nitekim komşu olarak birbirlerini akrabalarından daha çok gördüklerini ifade etmiştir:

“Tuz, şeker eksik olunca, benim minibüs param eksik olunca kapılarını çalıyorum ki genellikle evde tekim. Benim babam da işte çikolata getiriyor. Takas yapıyoruz. İşte komik gülme açısından annem genellikle söylüyor işte onlar bizden biz onlardan. Birbirinden alıp vermeler hoş şeyler. Olmasa yani samimi olmaz. ...Annem bir şehirdeydi. Ben evde tektim. Anahtarımı da evde unutmuştum. Komşumun kapısını çaldım. O gece boyunca onlarda yattım ki içim çok rahat. Çünkü tanıdığım insanlar, ev halini bildiğim insanlar yani ne de olsa Çoğu akrabalarından ben onları çok görüyorum. Benim de aynı şekilde.” (Z1, E, 16).

Yardımlaşma ve güven bağlamında kapıda kalma gibi durumlarda komşuya gitmenin en önemli belirleyicisi tanıma ve yakınlıktır. Z7’nin herhangi bir durumda karşı komşusuna gitmesinin nedeni sadece o komşuyu tanınması ve sevmesidir: *“Mesela karşı komşuma giderim. Burada bir tek karşı komşumuzu tanıyorum. Yani tanıdığım, sevdiğim insanlar onlar.”* (Z7, E, 21). Yardımlaşma ve alışveriş her komşuyla yapılmamaktadır. Örneğin başka bir Z kuşağı katılımcı komşularıyla alışverişleri olduğunu fakat bunun belli komşularla sınırlı olduğunu söylemiş ve bunu samimiyetle ilişkilendirmiştir:

“Karşı komşumla benim gardırobum, onun gardırobu, onun gardırobu, benim gardırobum. O konuda hiç çekinmeyiz. Saat kaç olursa olsun her şeyi isteyebiliriz. Her komşumla değil ama belli başlı komşularım ile yapıyorum bunu. Yani samimi olmadığım bir komşum benden kıyafetini istese hani bunu çok net bir şekilde vermek istemediğimi de dile getirebilirim. Annemle karşı komşumuzla keza aynı şekilde evde bir şeye ihtiyacı oluyor alıyoruz. Ya da bir sıkıntı oluyor, küçük kardeşimi onlara bırakıyoruz.” (Z2, K, 20).

Komşular arasındaki yardımlaşma kamusal alandaki yardımlaşmadan çok daha kapsamlı olmakla beraber aile ve arkadaşlık ilişkilerindeki kadar koşulsuz ve geniş de değildir (Kusenbach, 2006, s. 291). Ancak katılımcının komşusuyla olan yakınlığı ve arkadaşlık düzeyinde bir ilişkisinin olması bu yardımlaşmanın kapsamını genişletmiştir. Z5 de komşularıyla yardımlaşmasını şu şekilde ifade etmiştir:

“Herkesin çalamam ama çalabileceklerim var. Mesela karşı komşumla sadece diyalog halinde, küçük çocuğu falan var. Pasta yapınca götürüyorum. İşte onlar getiriyorlar. Mesela küçük çocuğa bir kahvaltı, onlar çalışıyorlar. İşte bir şey olunca çocuğu bırakıp

çıkamıyorlar eşi, birisi evde, diğeri nöbette diye. Ya da bir şey lazım oluyor, gelip istiyorlar. İşte o şekilde bir iletişimimiz var.” (Z5, K, 19).

Komşulardan bir şey istemek, yardımlaşmak ya da kapısını çalmak elbette komşularla kurulan ilişkiler ve bağlarla ilgilidir. Bu bağlar zayıf olduğunda komşular arasında yardımlaşma ya da alışveriş ihtimali de zayıflayacaktır. Örneğin Z kuşağından bir katılımcı ihtiyaç halinde komşunun kapısını çalamayacağını ve çekineceğini ifade etmiştir. Bunun gerekçesi ise fazla bir ilişkisinin olmayışdır.

“Çok fazla gidip gelmediğim için veya çok bir yakınlığım olmadığı için... Bir çekingenliğim olur gidip isteyemem. Çıkar evden kendim alırım. (Anahtarını evde unuttuğunda) Eğer çok bir geç saatse... Aşırı çekinerek, utanarak kapılarını çalarım. Ama erken bir saatse böyle öğlen saatleri gibiyse... İki kere oldu ya. Anahtarımı unuttum. Genelde anneleri arıyorum ben. Ya beni almalarını ya da neredelerse yanlarına gitmeyi tercih ediyorum.” (Z4, K, 17).

Y8 de komşularıyla sadece kapıda karşılaştığında görüşüğünü söyleyen bir katılımcı olarak²² komşularıyla böyle bir alışverişi olmadığını söylemiştir: “*Yani karşı komşumla öyle bir alışverişimiz hiç olmadı mesela. Zaten hani kayınvalidemler de üst katımdan ev aldılar sonradan. Yani onlarla sürekli diyalog halindeyiz. Bir şey lazım olduğu zaman biz birbirimizden alıyoruz.*” (Y8, K, 37). Komşuları tanımak güvende olduğu gibi yardımlaşmada da önemlidir. Komşularıyla yeteri kadar vakit geçirememiş, tanışamamış olanlar da Z4 gibi çekinebilmektedirler. Y4 sitede henüz 3 aydır oturmaktadır ve herkesten istenemediğini, bazılarının yanlış anladığını söylemiştir. Komşular arasında alışverişi farklı yorumlayanların olması da bu çekinmede etkilidir.

“Diyelim ki o an işte bir şey lazım oldu. Çat kapı gidip de ya komşum işte şu var mı bu var mı diyebilmemiz gerekiyor. Tabi ki yaptığımız komşularımız var ama herkesle olmuyor bu tarz şeyler. Hani bazıları yanlış anlayabiliyor. Ama bazen çok acil bir şey oluyor mecburen istiyorsunuz. Yani iftar zamanında böyle karşılıklı işte yemek alışverişi oluyor. Yan komşum hemen işte yardım edecekti yeni taşındığımda. Küçük bir bebeği var ki buralı da değiller. Onlar da yabancılar. Ona rağmen yine hocam geleyim yardım edeyim koli açarız diye çok fazla söyledi ama kıyamadım. Bir de çok fazla tanımıyorum henüz. Hani nasıl karşılır böyle belki komşuluk olarak öyle nezaketen demiştir diye...” (Y4, K, 43).

X kuşağı bir katılımcı da komşusundan bir şey istemediğini, markete gitmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Bunda sitede 8 aydır oturmasının etkisinin olduğu da

²² Bkz. Görüşme şekli s. 112

söylenbilir. Güven konusunda da komşularından beklediği karşılığı göremediği anlaşılan ve gençlerin mesafeli olduğunu söyleyen katılımcının bu konuda komşularıyla yardımlaşacak yakınlık ilişkisini kuramadığı düşünülmektedir: “*Yok hiç istemedim. Öyle çok gerek duymadım bilmiyorum. Ama yemek bir yaptığımda veriyordum. Şimdi şey oluyorum hadi bir koş markete gideyim market yakın olunca çok böyle şey yapmıyorum.*” (X6, K, 46). Y12 ise nadir durumlarda komşusundan yardım aldığını fakat bunu sık yapmaktan yapısı gereği rahatsız olduğu için marketten almayı tercih ettiğini ifade etmiştir:

“Bazen evde olmadığımızda çocuklara işte Ayşe teyzene çık ya da işte Miraç amcana git orada işte karnını doyur... Nadiren de olsa o tarz şeyler oluyor. Yani çalabiliyor tabii ama 1-2-3 olunca artık yani şey oluyor. Yani ben yapım gereği gidip marketten alayım şey yapmayayım derim. Vakit müsaitse gidip dışarıdan almayı tercih ederim ama ama oradan da istediğimiz oluyor ama tabii şey değil böyle 20 tane var. 20'sine de gidemeyiz yani. 2-3 tanesi yani %10.” (Y12, E, 40).

Teknolojinin komşular arasındaki ilişkilere etkilerinden biri de sanal market uygulamalarıdır. Evdeki acil ihtiyaçların yine hemen yakındaki komşu desteğiyle tedarik edilmesi geleneksel komşuluk ilişkilerinin en önemli göstergesi, internetin gelişmesiyle sanal market uygulamaları komşuya duyulan bu ihtiyacı azaltmıştır. Nitekim katılımcılardan Y1 bu konuda komşularından bir şey istemediğini, ancak acil bir durumda da komşusunun kapısını çalabileceğini ifade etmiştir:

“Bu da yine çağımızın gereği eskiden diyelim ki yemek yapıyorum ve o an fark ediyorum ki tuz yok ne yapacağım ama şimdi çeşitli uygulamalar var, hemen tıklıyorum ve 15 20 dakika içinde kapımda olduğu için de... varsa annem 2 tane kuru soğan istedi falan bunu gördüm. Mesela işim olduğunda vesaire de isteyebileceğim insanlar var. Yani mesela çocuğumla çok acil bir şey yaşıyorsam kapısını çalabilirim.” (Y1, K, 33).

Fakat beklenenin aksine bunu dile getiren ve bu uygulamaları kullandığını söyleyen tek katılımcı Y1'dir.

3.3.4. Komşular Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Yöntemleri

Komşuluk mekânsal yakınlık veya mekan birlikteliğiyle ilgili olduğu için ortak yaşam alanlarında ortaya çıkan sorunların yaşanması da kaçınılmaz olmaktadır. Katılımcılar hem doğrudan yaşadıkları sorunları anlatmış hem de komşular arasında yaşandığını gözlemledikleri sorunlara değinmişlerdir. Yaşanan sorunların başında

apartman hayatının getirdiği gürültü, silkeleme veya aşağıya bir şeyler atma ve otopark gelmektedir. Site yöneticisi olan bir katılımcı sitedeki gürültü sorunundan dolayı yaşanan bir olayı şöyle aktarmaktadır:

“Dün akşam arandım. Böyle bir sorunumuz var siz bize yardımcı olur musunuz? İşte daha önce alt komşu bana söylemişti bu durumu. Alt ve üstü iki komşu çocuklarının ses yaptığını ifade ederek sorun yaşıyorlar. İlk başta alttaki komşu arıyor onu. Sonra akşam 11’de evine gitmiş, kapısını çalmış. Üstteki komşu onu dışarıya çağırmış. Dün akşam itibariyle de polis çağırmış alttaki komşu rahatsız edildiğini söyleyerek. Yani aralarında gergin bir ortam var. Hatta bugün onlarla görüşme yapmam gerekiyor. Bu bahsettiğim komşunun üçüzü oldu. İki tane de ikizi var. Yani beş çocuklu. İşte onların ses yaptığını düşünen de bir öğretmen arkadaş var. Bu öğretmen arkadaş haftada iki gün çalışıyor. Her gün evde yani. sürekli bu sestten dolayı bir rahatsızlık yaşıyor.” (Y2, E, 43).

Olayın bir süredir devam eden bir durum olması ve polis çağırmaya kadar gitmesi gürültü konusunun bazı durumlarda bazı komşular için büyük bir problem teşkil ettiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar komşusunun gürültü konusunda çok anlayışsız olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Y8 komşularla yaşanan sorunlarda şikayet etmediğini fakat komşusunun hemen kapıyı çaldığını söylemektedir: *“Bir şey söyleyemiyorum. Hiç kimsenin evine şikayet için gitmiyorum yani ama mesela alt komşum işte sürekli çıkıp şikayette bulunuyor. Mesela çocuklar çok ses yapıyor. Kapıya geliyor, ondan sonra işte bir şeyler atıldığını söylüyorlar.”* (Y8, K, 37). Bazı katılımcılar ise gürültüden rahatsız olduğunu ve bunu güzel bir şekilde komşusuyla karşılıklı saygı, nezaket ve anlayışla çözmeye çalıştıklarını belirtmiştir:

“Komşumun gürültüsü oluyor. 3 tane çocuğu var ve çok misafir alıyor. İlk başlarda biraz gürültüsü fazlaydı. Dedim ki çalışan insanlarız. Erken uyuyoruz, erken kalkıyoruz. Senden ricam saat 10-10.30’dan sonra gürültü yapmamaya özen gösterin. Hani misafirin de gelse küçük çocuğun var koşuyor anlıyorum, biz de uyuyoruz. Saygı çerçevesi içerisinde g medeni insanlar gibi aldım karşıma.. Yüz yüze konuştum kesinlikle. O da sağ olsun tabi ki abla dedi. Daha dikkat ederim dedi. Allah var yani ondan sonra bir müddet baya dikkat etti. Halen ara ara tabi ki gürültü oluyor. Ama yani bir iki kere mesaj atmışlığım var.. O da çok sağ olsun. Tamam ablacım hemen dikkat ediyorum. İşte kalabalık gürültü aşırı bir gürültü var yukarıda. Ve çocuklar atlıyor. Kanepeden aşağıya atlıyor. Bu tabi çok insanı rahatsız eden bir durum ama tabi geç bir saat.” (Y3, K, 42).

Gürültü olayını insanların farklı değerlendirdiği görülmektedir. Bazıları için gürültüye dikkat etmemek anlayışsızlıkken bazıları çocuğun en nihayetinde çocuk olduğunu ve bir noktada yapacak bir şey olmadığını ve anlayış gerektiğini

düşünmektedirler. Burada ebeveynliğin önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Küçük çocukları olan komşular karşılıklı ilkesi ve empati gereği gürültüyü problem etmemekte ve bu konuda kendisi için de komşusundan anlayış beklemektedir. Bu, dikey yapılaşmada hem gürültüye maruz kalan komşular hem de ebeveynler için zor ve anlaşılabilir bir durumdur. Diğer komşuluk problemlerinden farklı olarak ses konusunun iki taraf açısından da zorlayıcı yönlerinin bulunması onu çatışma noktasında odağa yerleştirmektedir. Bu konuda Kerr ve arkadaşlarının yaptığı çalışma ebeveynlerin çocuklarının gürültüsünden duydukları suçluluğu ve bununla baş etme çabalarını katılımcıların bakış açısından ele almaktadır. Ebeveynler ebeveynlik rolleri ile iyi komşuluk rolleri arasında sıkışmış hissetmektedirler. Örneğin bir katılımcı hislerini şöyle ifade etmektedir: *“Onlara her zaman 'burada değil, orada değil, bunu yapma' diyormuşum gibi hissediyorum... Komşuları rahatsız ettiğimizden sürekli endişeleniyorum. Çünkü onlar çocuk, gürültülüler. Ses düğmesi yok. (Rhiannon)”* (Kerr vd., 2018, s. 6). Benzer bir ifadeyi aşağıda görüldüğü gibi Y4 kullanmıştır. Ancak bir yandan da meselenin çift taraflı olan yönü Y3’ün ifade ettiği şekilde karşılıklı anlayış ve özeni de beraberinde getirebilir. Zira her iki taraf da diğeri için söz konusu zorluğun farkındadır ve karşılıklı empati ile sorunun asgari düzeye çekilmesi mümkün olabilir. Örneğin yine Kerr ve arkadaşlarının çalışmasında (Kerr vd., 2018, s. 6) bir katılımcı bu konudaki çabasını ve karşılığında komşusunun verdiği olumsuz tepkiyi şu şekilde paylaşmaktadır:

“Yağmurlu bir pazar günüydü, bu yüzden gürültünün çok farkındaydım ... Aslında bu adama biraz huzur ve sessizlik vermek için dışarı çıkıyordum ... Ve sanırım gürültüden gerçekten rahatsız olduğu için dışarı çıkıyordu. Yani bu bir tür mükemmel fırtına gibiydi - bilirsiniz, düşünceli olmak için dışarı çıkıyorduk ve o da dışarı çıkıyordu çünkü bize çok kızgındı. Koridorda bana bağıırıyordu, 'Bak gerçekten üzgünüm' diyordum ve o da 'Bir daha benden özür dileme!' diyordu. Şöyle diyor: "Bu, bir bara gitmem, birinin yüzüne yumruk atmam ve sonra üzgünüm dostum demem ve sonra tekrar yumruk atmam ve sonra üzgünüm dostum demem ve sonra onları tekrar yumruklamak gibi bir şey" ... Özür dilemek için birinin gücünü elinden alırsan, bana ne kalır? Özür bile dileyemiyorsam ne yapabilirim?” (Alice).

Ebeveynlerin çocuğunun gürültüsünü minimize etme konusundaki çabası karşısında komşunun bu çabanın farkında olarak kalan kısmı tolere etmesi; aynı şekilde ebeveynlerin komşunun hoşgörüsünü suistimal etmemesi, onun anlayışlı olmasının çocuklarının davranışları konusunda onu umursamazlığa itmemesi

karşılıklı güveni pekiştirir. Bu, Putnam'ın "genelleştirilmiş karşılıklık" kavramına uyar. Komşular bu anlayış ve buna bağlı olarak güveni birbirlerine vererek daha iyi bir duruma gelebilirler (Putnam, 2000, ss. 142, 143). Bu kavram toplumsal güvenin, toplumsal düzen ve işleyişin ve toplumsal bağların iyileşmesi için oldukça kritik öneme sahip bir kavramdır.²³ Katılımcı Y4 de yaşadığı olumsuz bir tecrübeyi paylaşmıştır:

"Gürültü yaptığı zaman hiçbir zaman sorun yapmadık. Ne ben ne eşim. Her zaman anlayışlı karşıladık. Sadece taşındığımız yerde alt komşum. İşte onun oğluyla benim kızım aynı yaşlar. 8. sınıf LGS'ye hazırlanırken.. O dönem henüz birbirimizi daha çok iyi tanımıyoruz. Bir merhabamız vardı o zaman. Bizlerde böyle ev görmesi falan vardır. Kalabalıktık biraz. Akrabalar, çocuklar biraz hareketli gürültü yapınca... Maalesef oklava ile tavana vurmuştu ve çok üzülüm gerçekten. Yani her zaman olan bir şey değil. Ki kapıda bir sürü ayakkabı vardı. Vurmak ne bileyim bana çok ters geldi. Kesinlikle söylemesini beklerdim. Bana cahillik gibi geldi. Zaten yukarıya çıksaydı kalabalığın olduğunu, ayakkabıların çok fazla olduğunu görürdü... ama ondan sonra ben mesafe koydum. Sonuçta henüz kimse birbirini tanımıyor. Ve hiçbir zaman o kadar gürültülü olmadı. Ki kendinin de dört tane erkek çocuğu vardı onların da sesi çok geliyordu ki erkek çocukları sürekli boğuşurlar, birbirleriyle kavga ederler. Hani biz de çok ses duyuyoruz ama hiçbir zaman ya ne yapıyorsunuz falan diye söylemedik. Söylemem de zaten. Çünkü çocuk yani ne yapabiliriz? Yapacak bir şey yok." (Y4, K, 43).

Katılımcının burada en çok da komşusunun problemi dile getirme şeklinden rahatsız olduğu, söylemek yerine tavana vurmasını çok yanlış bulduğu görülmektedir. Komşusunu çok tanımamasına rağmen onun bu tavrından dolayı mesafe koyması da komşuların problemlere yaklaşımı ve çözüm noktasında nasıl hareket ettiklerinin komşuluk ilişkisinin geleceğini ve niteliğini de belirlediğini göstermektedir. Bazı katılımcılar gürültüyü çok problem etmediğini, bu konuda komşusunu tolere ettiğini ancak gece geç saatteki abartılı gürültülerden ve taşkınlıklardan rahatsız olduklarını dile getirmiştir:

"Apartmanda duvarlarda ses yalıtımı vardır. O yüzden çok birbirine ses gitmez. Gelirse de üst kat komşumuz yaparsa da yapsın. Biz bunları çok şey yapan insanlar değiliz. Misafir gelmiştir. Yer düzen ayarlaması yapıyordur. O koltukları bir yere deyişiyor, bağıryorlardır, çağırıyordur. Bunlar olabilecek şeyler. Çocukları var sonuç olarak. Benim en sevmediğim şey geceleri bir şeyler düşürmek veya şey yapmak. Yine de hazmederiz ama bir şey söylemeyiz. Sitede ben bazen iki kere yaşadım. Farklı bloklarda tanımadığımız

²³ Toplumsal güvenin ve iyi niyetin nasıl yok edildiğine dair örnek için bkz. Değişim Nedenleri s. 77, Y1

insanlar mesela camlara çıkıp bağırıp çağırdıkları oldu sarhoş halde. Polisi aradığımız oldu. Aşağıya atma, kendilerini aşağıya atma, intihar etme eylemleri oldu. Siteden de onları gönderdik zaten.” (Z1, E, 16).

X10 da gürültüden çok rahatsız olmadığını fakat gece yapılan çok fazla gürültünün ve yukarıdan bir şeyler atmanın yanlış olduğunu ve bunun komşular arasında küfürlü, sert kavgalara yol açtığını ifade etmiştir. Ayrıca sitenin ağaç ve çiçeklerine zarar verildiğini söylemiştir:

“Ben çok tepki vermiyorum. Bir grup var. Oradan yazıyoruz genelde, geçen gün yan blokta oldu. Kavga çıktı, küfürler havada uçuştı. Yine işte orada terasta otururken başına yukarıdan bir şeyler atılmış. Yani bu iyi bir komşu değil işte, Bak gürültüye çok takılmam yani. Öyle çocuk var gürültü yaptı. Bunlar bana göre normal olabilecek şeyler yani. Ama çok büyük bir gürültü gece. Hani belirli bir saatten sonra. Hani alkol insanlar böyle içip de rahatsız etmeler... Burada çok büyük bir site olduğu için çocuk sayısı çok fazla. Parkta mesela oynarken gürültü de çok fazla oluyor. Ağaçlara, çiçeklere zarar veren de çok oluyor.” (X10, K, 49).

Gürültü konusunu problem etmeyenler de vardır. Elbette bunu problem olarak görmeyen, anlayışla karşıladığını söyleyenlerle gürültüden rahatsız olan ve yukarıdaki örnekteki gibi polise kadar giden insanların maruz kaldıkları gürültünün niteliğinin veya yaşam koşullarının farklı olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca yukarıda vurgulandığı üzere bu konuda ebeveyn olmak da bakış açısını etkileyebilmektedir.

“Mesela ikizler var. İkizlerin altında karı koca var. Tek çocukları var. İkizlerin yapmadığı bir şey yok. Ama asla şikayet etmezler. Ve eşi der ki çok şükür çocuk sesi bize geliyor. Öyle insanlar. Benim alt katımda üç tane çocuğu var. Çok ses çıkarırlar. Ben hiçbir zaman rahatsız olmadım. Benim de torunlarım geldiğinde onda öyle bir şey yok.” (X7, K, 51).

“Bizim herhangi bir sorunumuz yok. Apartmanda olduğumuz için tabii ki koşma, gürültü falan olabiliyor. Ama bunda bir noktadan sonra göz ardı etmemiz gerekiyor bence. Sonuçta bir apartmanda yaşıyoruz. Her evin farklı bir kuralı oluyor. Öyle bir sert tepki verdiğimiz hiçbir zaman olmadı. Üstelik mesela üstten bir ağlama sesi geldiğinde annem hemen arar. Hani kızlara bir şey mi oldu? Bir yerlerini mi çarptı?” (Z6, K, 22).

Ses konusunun komşular arasında sorun olup olmaması bir noktada aradaki ilişkiye de bağlıdır. Bir anlamda komşuluk hatırı diyebileceğimiz bu durum komşuların birbirini tolere edebilme derecesini de etkilemektedir. İlgili katılımcı görüşü şöyledir: “*Mesela bazen üst kat bizim ikiz. Arada bir boğuşuyorlar,*

dövüşüyorlar. Düşünce de direkt benim odama zaten geliyor ses. Veya dolap falan düşürüyorlar. Ama aramız iyi olduğu için bir sıkıntı çıkmıyor.” (Z10, E, 18).

Gürültü probleminin bir diğer yönü de güvenli sitede park, halı saha gibi aktivite alanlarının buralara yakın oturan site sakinleri için gürültü kaynağı olmasıdır. Z5 bunu şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Genelde komşularla çocuklar arasında. Çocukların çok sesi olur. Bahçede mesela birinci katlara çok fazla ses gidiyor. Parka yakın olduğu için.” (Z5, K, 19).* Y4 de halı sahanın gürültüsünden dolayı kullanım saatlerine bir sınırlama getirildiğini aktarmıştır: *“Burada yan komşumuzun hemen yanında halı saha var. Gruptan paylaştılar işte 10 kapanacak. 10'da kimse hiçbir şekilde sahaya girip oynamayacak. Niye? İşte rahatsız olmasın.” (Y4, K, 43).*

Yaşanan bir diğer sorun da silkeleme, aşağıya bir şeyler atmaktır. X11 ve Y2 insanların gelişmemişliğinin, kültürel düzey eksikliğinin bu tür sıkıntılara neden olduğunu dile getirmişlerdir:

“Sitede oturma adabını bilmeyen birçok insan var. Biz hep deriz çağ atlamış, teknoloji gelişmiş ama insanların beyni gelişmemiş. Ben mesela oturduğum yeri güzel bir teras yapmışım. Adam orada oturuyor. Kadın oradan bir şey silkeliyor veya bir şey atıyor.” (X11, E, 59).

“Mesela oturduğu balkonundan sigara içip izmaritini küllüğe değil de balkondan atan komşularımız hala mevcut. Biz hala bunlarla ilgili uyarılar yapıyoruz ama her ne kadar uyarılar yapsak da, kültürel anlamda insanlar kendini geliştiremedikleri için bazı sıkıntılar da yaşanıyor sitelerde. Siteler sorunsuz yerler değil.” (Y2, E, 43).

X4 ise bu olumsuz davranış sergileyenlerin çoğunlukla komşuluk anlamında sosyal ilişkileri olmayan, selamlaşmaktan uzak duran insanlar olduğunu düşünmektedir:

“Birbirlerinin üzerinden sofa silkeleme. Bu Allah'a şükür bizde yok. Biz zaten böyle bir sorunla karşılaşmamak için en son katı tercih ettik. Fakat sitemizin WhatsApp grubunda en büyük sorun yukarıdan aşağıya sofa silkelemesi. Yani sofa silkelemeyi boş verin saçının, bir tutam kesip de saçını atanına bile denk geldik. Bunu yapan kişiler insan içine pek çıkmayan kişiler. Yani hiç tanımıyorsun. Hatta yanımızdan geçip de yani bir günaydın, bir merhaba bunu bile söylemekten aciz insanlar.” (X4, E, 46).

Bazı katılımcılar ise sorun yaşamadıklarını ve site sakinlerinin kurallara genelde uyduğunu söylemiştir: *“Hiçbir şey yaşamadım. İnsanlar kurallara genelde uyuyorlar. Hiç kimse bir şey silkelemez yani.” (X9, K, 58).* X8 ise önceden silkeleme

sorunu olduğunu fakat bu sorunun büyük oranda çözüldüğünü ifade etmiştir: *“İlk zamanlar silkeleme konusunda oluyordu. Hani bir üst alttaki şikayetçi oluyordu. O tür şeylerde hani silkeleme şeyi kalktı. Genelde uymaya çalışıyorlar. Artık o kurala uyuyorlar genelde.”* (X8, K, 53).

Bir diğer komşuluk sorunu ise daha çok site/güvenlikli sitelerle ilgili olan otopark sorunudur. Birçok güvenlikli sitenin kapalı veya açık otoparkı mevcuttur. Bu da site sakinleri arasında park konusunda anlaşmazlıklar yaşanmasına neden olmaktadır.

“Site de olduğumuz için tabi bizimki 52 dairelik de yine çok büyük değil ama bazen çatışmalar oluyor, atıyorum otopark yeri atıyorum işte ben geliyorum hiç otoparkta yer bulamıyorum. Gece gelen cerrahlar var vesaire hiç bir zaman arabamı koyamıyorum diye yazıyor oradan biri cevap veriyor.” (Y1, K, 33).

Bazı katılımcılar bu sorunun tartışma konusu olmadan yönetim yoluyla halledildiğini söylemiştir: *“Site olarak bir otopark sorununuz var. Yani niye var? Tek araba yeri ama herkesin çift arabası var. O da tartışma konusu asla olmadı yönetime haber veriliyor bizim çok şükür. Burada öyle bir şey yok.”* (X7, K, 51). Bazı sitelerde ise araçların içeriye park edilmesi çocuklar açısından sorun oluşturmakta bu da komşuları karşı karşıya getirmektedir:

“Bir park sorunu vardı. Ama onda da herhalde sürekli gruba yazılıyor arabalarınızı buraya park etmeyin diye. Burada normalde içeriye araba park etmiyorlar. Çünkü çocuklar oynadığı için bisiklet çarpıyor, sorun oluyor. O yüzden site de diyor ki buraya park etmeyin. İkinci üçüncü arabaları olanlar dışarıya park etsin gibisinden.” (Y9, K, 27).

Z5 ise otopark sorununun istişare ile çözüldüğünü ve insanların uyarıları dikkate aldığını dile getirmektedir: *“Mesela otopark sorunu yaşamıştık. Sürekli fotoğraf geliyordu yanlış park diye. Herkes bir fikir sunmuş galiba işte toplantı yapıp çözüldü. Yani insanlar bu şeyleri dikkate alıyorlar.”* (Z5, K, 19). Y10 park sorununa değinirken bu konunun fazla problem edildiğini, insanların komşusuna eskisi gibi anlayışlı ve hoşgörülü yaklaşmadığından şikayet etmiştir. Asansörde sigara içme de başka bir çatışma nedenidir:

“Güvenlikli sitelerde park sorunu yaşarız. Araçları sağa koymamışız da sola koymuşuz kavga sebebidir. Ters koymamışsın düz koymuşsun kavga sebebidir. Ne bileyim işte asansörde sigara içmişsin dumanı çıkmış işte dalgınlığına gelmiş kavga sebebidir. Güvenlikli sitelerden bahsediyorum. Tamamıyla eski komşuluklar olsaydı işte buraya

aracımı park etmişim. Benim komşum rahatsız olmasın ben götüreyim şuraya park edeyim. Kimsenin haberi olmazdı eskiden.” (Y10, E, 35).

Asansörde sigara içilmesi yanında asansörün gereksiz meşgul edilmesi de söz konusudur: *“Bazen park yeri sorunu olabiliyor. Merdivenlerde asansörler çok meşgul etme durumları olabiliyor.”* (X13, E, 52). *“...İşte asansör bekletme sorunu...”* (Z5, K, 19).

Komşular çocuklardan dolayı da çatışabilmektedir. Bu çatışmalar da komşuluk ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte, iletişimi koparabilmektedir: *“Bazen çocukları küçük olanlar, anneler falan şey yapıyor. Böyle çocuk şey yüzünden tartışması yüzünden bir iki komşu araları soğuk. Yani çok görüşmüyorlar.”* (X8, K, 53). Y1 çocuklar yüzünden annelerin tartıştığını, gruplaştıklarını ve ilişkileri tamamen kesme yoluna gittiklerini söylemiştir:

“...ya da mesela çocuk yüzünden oluyor, duyuyoruz görüyoruz. Çocuklar tartışıyor, biri birinin bisikletini kırıyor. Anneler işte tartışabiliyor. Öyle hani çok büyük ya da böyle ciddi şey yok ama gruplaşmalar çok. Komşular bile işte hepsi kendi gibi olduğunu düşündüğüyle birlikte oluyor ve böyle bir şey yaşadığında hemen bunu bir daha görüşmeme boyutuna mesela bence çok uzatılıyor.” (Y1, K, 33).

Asansör, gürültü ya da silkeleme gibi apartman hayatının yapısından kaynaklı bir diğer problem de ısınmayla ilgilidir. Bireysel ısınma sistemlerinde farklı sorunlar olsa da X3’ün aktardığı durumdaki gibi merkezi sistemle ısınan sitelerde sıcak-soğuk anlaşmazlığı yaşanabilmektedir:

“Kışın merkezi sistem olduğu için bazı komşular çok sıcak olduğunu söylediler. Biz son kat olduğumuz için ısı bize daha az geliyor. Bu anlamda özellikle alt komşuyla biraz sıkıntı yaşamıştık. Ben arayıp üşüyorum, arttırın diyorum. Arayıp hayır çok sıcak, kısacaksınız diyor. Böyle bir karşı karşıya gelmemiz olmuştu. Ben bir süre çözmek istemedim. Çok kızmıştım o zaman. Karşı karşıya da gelmek istemedim. Sonra deprem oldu. Benim ailem de çok etkilenmişti depremden. Sağ olsun o adım attı. Geldi, sordu ailemi. Yapabileceğim bir şey var mı diye. Bu şekilde düzeltmiştik.” (X3, K, 45).

Katılımcı sorunu çözmek istemediğini fakat zor zamanların komşusuyla kendisini bir araya getirdiğini ve aralarının düzeldiğini söylemiştir.

Yaşanan sorunlardan biri de mahremiyetle ilgilidir. Güvenlikli sitelerin yüzme havuzlarının mahremiyet ihlali olduğunda çatışma alanına dönüşebileceğine dair tecrübesini aktaran Z2 şunları söylemiştir:

"Site de kadın erkek havuzları ayrı şekilde oluyor. Bir kadın ve telefon kullanmak da yasak çünkü oraya hani mayoyla giriyoruz. Kendini videoya çekiyormuş gibi yapıp başka bir komşuyu yüzüğü komik olduğu için onu çekmiş ve eşine göstermiş. İşte bir sohbet grubu varmış oraya atmış. İçlerinde bir tane kadın aşırı rahatsız olmuş bu durumdan. Çünkü o kendisi de olabilirdi diyerek site yönetimine şikayet edildi. Kadın ve kocası baya sıkıntılı süreçlerden geçti. Mahkemeye kadar ilerlediğini duydum bu süre zarfında. O dönem biraz çekinmiştim açıkçası hani havuza gitmeye. Çünkü çok can sıkıcı bir olay. Onun dışında dedikodu, işte olmayan şeyleri olmuş gibi lanse etmek. Ağızdan ağza hani eğitim düzeyi belki çok yüksek olan insanlar oturuyor burada. Ama bu biraz karakterle alakalı bir durum olduğu için hani o da burada çok fazla. Yani evinize soktuğunuz poşete kadar konuşulduğunuz, hani çok alışveriş yapıyor şöyle böyle diye duymuşluğum var (Z2, K, 20).

Komşusunun mahremiyetine saygı göstermeme durumu diğer komşuları da rahatsız etmiş olay mahkemeye kadar taşınmıştır. Katılımcı kendisinin de bir süre havuza gitme konusunda tedirgin olduğunu söylemiştir. Ayrıca diğer başlıklarda sıkça karşılaşılan dedikodu, laf taşıma konusunun da komşular arasında probleme neden olduğu görülmektedir.

Sitede yaşanan sorunların kaynağı başta gürültü olmak üzere silkeleme, aşağıya bir şeyler atma, otopark, çocuklar, asansör, ısınma, mahremiyet ihlali gibi durumlardır. Sorunların çözümünde karşılıklı anlayış yer alabildiği gibi tartışma, bağırıp çağırma, kavga, küfür, mesafe koyma, küsme, ilişkiyi koparma gibi durumlar yaşanabilmekte veya olay polis çağırma ve mahkemeye gitme noktasına gelebilmektedir.. Çözüm noktasında bireylerin kendi aralarında yaşanan bu durumlarla birlikte en çok başvuru yolu sorunu site yönetimlerine ve güvenliğe iletmektir. Benzer sorunlar ve çözümler Taş'ın (2016) yaptığı çalışmada da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

"Benim bildiğim olayda da apartmandaki komşular rahatsız olduğunu yöneticiye bildirdi. Yönetici de konuştu. Zaten kiracı olduğu için gitti. Yönetici de ev sahibine söyledi. Çünkü apartmanla ve siteyi rahatsız ediyorlardı. Bu bir kere olan bir şey ise sıkıntı yok ama birden fazla olduğu için yönetici de biliyordu. Bir daha da böyle bir şey yaşanmadı." (Z1, E, 16).

X3 karşı karşıya gelme taraftarı olmadığı için önceliğinin site yönetimini devreye sokmak olduğunu, komşularının ise silkeleme sorununu grupta paylaşarak bir nebze çözdüklerini ifade etmiştir:

"Birinci önceliğimiz site yönetimi. Ben böyle çok karşı karşıya gelme taraftarı değilim.. Diğer komşularım da bu silkeleme olayından dolayı... gruba atıldılar o görüntüleri. Bakın

arkadaşlar benim balkonumda bunlar var bunlar olmasın bir daha. Bazen hiç yapılmadı bazen devam etti.” (X3, K, 45).

Y6 da karşı karşıya gelmek istemediğini söylemiş ancak çok rahatsız olduğu bir sorunsal ve samimiyeti olan bir komşuysa birebir konuşabileceğini dile getirmiştir:

“Hani ben kendi adıma şu anda düşünüyorum bir şey yaşasam güvenliği ararım. Muhatab olmak istemem. Samimiyetim yoksa ki hiçbir şekilde muhatap olmak istemem. Ama görüştüğüm samimi olduğum bir komşumsa belki hani söyleyebilirim nazım geçiyorsa. Çok rahatsız olduğumuz bir şeyse.” (Y6, K, 37).

Arabuluculuk da birçok çatışmanın çözümünde olduğu gibi komşuluk ilişkilerinde de çözüm olarak başvurulmuş bir yöntemdir. Bu konuda bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“...Bu size yakışmaz. Biraz böyle oldu şöyle oldu diyerek onları yumuşatmaya çalışıyoruz... Yeri geliyor özür dileyen oluyor.” (X2, K, 58).

“...Yani iki kişi çözemiyorsa o apartmanda böyle işte daha sevilen veya kıramayacağınız bir kişi illa ki oluyor veya büyük olarak bir abi diyelim veya bir abla diyelim bayanlar arasında bir sıkıntı varsa. Hani onlar araya girdiği zaman problem daha çabuk çözülebiliyor.” (Y4, K, 43).

Site yönetimleri elbette her zaman işlevsel olmayabilmekte, problemlerin çözümünde yetersiz kalabilmektedir. Nitekim X10 site yönetiminin etkisiz olduğunu ve komşuların sorunların çözümünde kavgaya başvurduğunu söylemiştir: “*Geçen gün kavga edildi. Hatta komşu, üst komşuyu aşağı çağırmış işte gel yüz yüze görüşelim. Hani baya bir küfür edilmiş, site yönetimi de bir şey yapamıyor. Yani yönetim öyle çok da ilgilenmiyor aslında. Ben ondan da şikayetçiyim.*” (X10, K, 49). Site gruplarından yapılan uyarıların bazı sitelerde doğrudan site sakinleri tarafından yapıldığı görülürken bazılarında grup yöneticisi dışındakilerin yorumuna kapalıdır: “*Grup bizim mesajlarımıza kapalı oluyor genelde. Yöneticiyle irtibata geçiliyor*” (Y5, E, 43). “*Yönetim üzerinden işliyor. Bazen de işte gruplarda kendileri birbirlerine yazıyorlar. Tabii onu kaldırdılar onu engellediler artık kimse yazamıyor da*” (Y7, E, 43). Uyarıların bazı durumlarda aleni olarak ve rencide edici şekilde yapıldığı da görülmektedir. Katılımcılardan biri de kendi sitelerindeki uyarıların ifşa etme şeklinde aleni yapıldığında daha etkili olacağını ve verilen zararın zarar veren tarafından tazmin edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

“WhatsApp'tan uyarı. Belki tekrarlırsa rencide edici bir iki söz. Tabi bizim yazma yetkimiz yok zaten burdan. Yönetici rencide ediyor eğer bu tekrarlanırsa tabii ki. Bunun haricinde eğer şahsi olarak o kişi gidip de o insanın zilini çalarsa bir de öyle yani başka da bir şey yok.” (X4, E, 46).

“Gruplar var oradan yazıyoruz. Fakat maalesef yazdığın anda yine hiç hoş olmayan hareketler oluyor maalesef. Devam ediyor. Site yönetimi uyarı yapıyor, ifşa durumu yok. Ama ben ifşa olmasından yanayım. Kim yapmışsa daha etkili olur. Yani bugün adam geliyor, kamerada bakıyor. Asansörün düğmesine tekmeyle basıyor. Yani onun ailesini uyaracaksın. Ifşa da edeceksin. Senin çocuğun veya sen bu şekilde hareket yaptın. Ve orda verdiği zararı da sitedeki herkesin alacağına sadece ondan alacaksın. Onlar da tabii ki komşuların ilişkilerine zarar gelmesin diye isim zikretmiyorlar.” (X11, e, 59).

Uyarıların açıktan yapılmasının veya bunun görünür kılınmasının daha etkili olduğunu düşünen Y4 de merkezi sisteme dayalı doğal gaz faturasının ödenmesinde yaşanan sıkıntıların yeni gelen ve herkesin birbirinin ödeme durumunu görebildiği sistem sayesinde fatura ödememe sorununun çözüldüğünü ifade etmiştir:

“Diyelim ki işte kişiler doğalgaz faturasını işte hani bize toplu geliyor zaten merkez sistem olduğu için. Mesela kişi ödüyor, ödeyemiyor. Bir sonraki yıla kalıyor. Ve bu site yönetimi olarak çok sıkıntı yaratıyor. Şimdi bir program var, program indirilmiş. Herkesin aylık olarak yatırmış oldukları hem ısınma ücreti veya işte apartman aidatlarını herkes görebiliyor kim yatırdı, kim yatırmadı.. Bu güzel bir şey bence. Çünkü başkasının ödemediği faturayı ben ödemek zorunda kalıyorum. Görülmesinin şu faydası var. Ödemem diye bir şey olmuyor. Yani herkes herhalde bir utanç pazarı mı oluyor ne işte artık ödememiz lazım üst komşum alt komşum görüp de benim hakkımda ne düşünür gibisinden. Önceden nasıl olsa kimse görmüyor. İşte bir ay ödemem üç ay sonra toplu öderim gibisinden.” (Y4, K, 43).

Bahsi geçen bu durum aslında sosyal kontrol mekanizmasının işletilmesidir. Komşuluk ilişkilerinin zarar görmemesi adına uyarılar genel yapılırsa da bu, sorunların devam etmesine ve uzun vadede ilişkilerin daha fazla bozulmasına zemin hazırlamaktadır.

3.3.5. Komşuluğun Sosyal Kontrol ve Toplumsallaşma Rolü

Komşuluk toplumsal yaşamın aileden sonra gelen ikinci önemli ögesidir. Özellikle geleneksel toplumlarda bireyin toplumsallaşmasında ve bu toplumsallaşmanın sosyal kontrol aracılığıyla sürdürülmesinde komşunun ve komşuluğun önemli bir yeri vardır. Günümüzde komşuluk ilişkilerinin, bu rolünü ne kadar yerine getirdiğini bilmek de komşuluk kavramının bugününü ve değişimini

anlaşılmasında faydalı olacaktır. Bu bağlamda katılımcılara komşuların komşu çocuklarına eğitim ve terbiye noktasında uyarı, nasihat vb. müdahalelerinin olup olmadığı, olduğunda nasıl bir tepkiyle karşılaştıkları sorulmuştur. Verilen cevapların birçoğunda çocuklara bu anlamda bir telkinin yapılmasının zorlaştığı ortaya çıkmaktadır.

“İnsanlar çocuklarına müdahale edilmesine çok karşı ama kendileri de uyarıyor. Kesinlikle çocuklara müdahale edilmesine, hatta müdahaleyi geçtim artık dokunulması bile sevmek amacıyla olsa dahi insanlarda hemen sert bir tepki oluşturuyor. Bence dozunda olmalı hani dediğim gibi çok da karışılmamalı ama ortada bir yanlış varsa da güzel bir dille söylenmeli ama çoğunluk ona bile tahammül edemiyor.” (Z2, K, 20).

X13 eskiden ebeveynlerin çocuklarına yapılan uyarıya destek verdiğini, onayladığını fakat şimdi bunun kavgalara sebep olabileceği için çocuklara yönelik bir müdahalede bulunmadığını ifade etmektedir:

“Mahalle ortamlarında yani biri uyardığı zaman kendi anne babası da o kişiye destek verirdi. Doğru yaptı der. Ama şimdi günümüzde artık ortam böyle değil. Yani sokakta veya parkta oyun olunca sitenin içinde yanlış gördüğüm şeylere çok uyarılamaya çalışırım. Çünkü o yarın aleyhimize dönebilir, büyük kavgalara sebep olabilir diye hiç karışmam. Çok ciddi bir problemse güvenliğe bildiririm veya işte yönetime bildiririm.” (X13, E, 52).

Eskinin aksine ebeveynler çocuklarına kimsenin karışmasına, müdahale etmesine tahammül edememektedir. Yapılan uyarı ya da yönlendirmelerin olumsuz görülmesi insanların bu konuda geri çekilmesine neden olmaktadır.

“Artık insanlar yani öyle bir seviyeye gelmiş ki artık kimsenin kimseye tahammülü yok. Yani sen aslında onu uyarırken aslında kötü bir şey yapmıyorsun. İyi bir yere yönlendirmeye çalışıyoruz ama insanlar bunları artık yapamıyorlar. Hani çocuğuma işte karışmayın. Aman benim çocuğum. Yani hani bir söz var. Bugün o ağlasın yarın sen ağlama diye. Ki bunu biz öğrenci velilerimize de söylüyoruz. Hani çocuklarınızla ilgilenin. Hiçbir zaman aman ya bir şey olmaz veya psikolojisi bozulur demeyin. Mesela diyelim ki işte ailesi balkonda. Sen uyarıyorsun ama mesela oradan sana işte kalkıp da ya sana ne benim çocuğum karışamaz diyebilir.” (Y4, K, 43).

Katılımcılar bu durumu sıklıkla eskiyle mukayese ederek yaşanan değişikliğe ve bugünkü tabloya yer yer yaşadıkları ya da gözlemledikleri örneklerle dikkat çekmektedirler. Çocukların komşu bir büyük tarafından uyarılmasının olumsuz karşılanması ve ailenin çocuğun doğru ile yanlış, toplumsal uyumu, toplumsallaşmayı öğrenme sürecinde her davranışında yanında olması o davranışı

onaylamak anlamına gelmektedir ve dolayısıyla çocuğun toplumsal değerleri ve normları öğrenme süreci gecikmekte veya sağlıklı bir şekilde ilerlemektedir.

“Mesela burada karşılaşıyoruz. İşte mesela çocuklar bazı şeylere zarar veriyorlar. Şey yapıyorlar. Kimse ona müdahil olmuyor. Çünkü müdahil olanlarla sıkıntı yaşıyor. Yani mesela karşı taraf bu sefer diyor ki benim çocuğum özgür. Benim çocuğuma karışamazsın.” (Y7, E, 43).

Özgürlüğün toplumsal bir boyutu olduğunun öğrenilmesi çocukluktaki toplumsallaşma sürecinde başlamaktadır. Fakat görüldüğü gibi ebeveynler sağlıklı toplumsallaşma ile bireyselleşme arasındaki denge ve özgürlüğün gerçek ve doğru tanımı konusunda doğru bir bilince sahip olmadıkları için çocuklarına ve toplumsal hayata zarar vermektedirler. Bu bağlamda çocukların şımartıldığına dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Toplumsallaşmanın önünde bir engel olan bu durumun Z kuşağı bir katılımcı tarafından şimdiki çocukların şımarık ve saygısız oldukları şeklinde ifade edilmesi ise dikkat çekicidir: “*Şimdiki çocuklarda daha çok şımarık benim gözümde. Saygı diye bir şey kalmamış galiba. Ya eskiden çok uyarlardı beni bir yanlışlık gördüklerinde.*” (Z7, E, 21). Genç bir Y kuşağı da çocukların şımartıldığını ve çocukların bu konuda ailelerinden destek aldığını belirtmiştir:

“Şu anki nesil bizim o diğer nesil gibi olmadığı için çekiniyor insan. Çünkü şu an hep aileler yok benim çocuğuma karışamazsın o öyle büyüdü gibi şımarık şekilde büyüdüğü için evet bir şey diyemiyorsun. Hatta gidip annesine babasına bile şikayet edebiliyorlar. Ama eskiden böyle değildi. Biz uyarıyorduk.” (Y9, K, 27).

Tanımak, yabancı olmamak komşu çocuğuna müdahale konusunda da belirleyici olabilmektedir. Bazı katılımcılar tanıdıkları veya samimi oldukları komşularının çocuklarını uyarabildiklerini söylemişlerdir. Y12 bunu “*Tanıdığım ailelerin çocuklarıysa yani kendi çocuğum gibi rahatlıkla uyarabiliyorum.*” (Y12, E, 40) sözleriyle ifade ederken X kuşağından bir katılımcı şu şekilde açıklamaktadır: “*Artık devir değişmiş. Kalkar yaşına başına bakmadan ters bir şey söyler. Yani hiç olmayacak şeyler ortaya çıkar. Tanıdığın çocuklara söyleyebilirsin ama şu kapıyı çıktıktan sonra kimsenin çocuğuna da öyle bir uyarıda bulunamazsın.*” (X1, E, 61). Bazı katılımcılar da bunu samimiyete bağlamakla beraber toplumsal normların yanında hukuki normların da değiştiğini, bunun da insanların eskiye göre daha dikkatli ve çekingen davranmalarına neden olduğuna vurgu yapmışlardır: “*Samimiyetin varsa uyarabilirsin onun haricinde uyaramazsın. Eskiden daha rahat*

yapıyorduk bunu, şimdi başını okşamak tehlikeli bir olay. Yani çünkü yanlış anlaşılabilir. Olayların hani hukuki boyutları var.” (X12, E, 48). Y5 de benzer bir görüşü dile getirmiş ve başkasının da kendi çocuğunu uygun bir şekilde uyarabileceğini dile getirmiştir:

“Daha çekingeniz. Hani birincisi çocuğa dokunduğunda bunu istismar kabul etme olasılığı çok yüksek. Kulak çekme için söylüyorum bunu. Her anlamda bunu değerlendirebilirsiniz. Yani istismar derken bunu şiddet olarak da kabul edebilirsiniz. Aileler artık daha farklı bakıyor. Hatta kendi çocuğuna dahi nasihat edemezken başkasının çocuğuna nasihat etmekten insan çekiniyor. Geçen burada bir olay oldu. Çocuklar tartıştı vs. ne yapıyorsunuz? Sadece bunu diyebildik. Çünkü tanımıyoruz gerçekten. Yakınsam uyarırım. Yani dokunmam, uyarırım. Çünkü o nihayetinde benim de çocuğum. Aynı şeyi benim çocuğum da yapabilir. Karşıdaki insan çok abartmamak kaydıyla onu uyarıp onu düzelterek her türlü davranışı sergileyebilir.” (Y5, E, 43).

Komşu çocuğunu uyarabildiğini söyleyen katılımcılar da vardır.

“Kötü bir kelime kullandıklarını duyduğum zaman, çoğu zaman sahada top oynarken küfür ettiklerini duyuyoruz çocuklara. Uyarıyorum yani. Hani bir daha duyarsam annenize gidip şikayet edeceğim veya işte bir daha söylemeyin, daha küçük çocuklar bunu duyuyorlar sizden öğreniyorlar diye uyarıyorum.” (Y8, K, 37).

X6 da çocukların küfür etmek gibi kötü davranışları için çocukları uyardığını, bunu bağırıp kızarak yapmadığını ve çirkin bir şeyden alıkoyma çabası olduğu için çekinmediğini dile getirmiştir:

“Çekinmiyorum. Çünkü ben o çocuğa hani bağırmiyorum, kızmıyorum. Küçükler daha 6-7 yaşlarında ama. Annelerine söyledim, uyardım da dedim size de söyleyeyim valla dedim. Baya bir küfürler analar babalar dedim havada uçuyordu. Nasıl öğreniyorlar ben ona da hayret ediyorum.” (X6, K, 45).

İki örnekte de uyarılan konu ebeveynlerin de yanlış bulma ihtimalinin yüksek olduğu bir şey olabileceği için çocukları ikazda ebeveynlerin de haberdar edilmesi gündeme gelmiştir. Oysa yukarıda görüldüğü üzere ebeveynler bu konuda olumsuz tepki göstermekte ve çocuğuna yapılan uyarı ve nasihatleri yetkisiz bir müdahale olarak görmektedir. Hatta bazı durumlarda çocuğun ebeveyne şikayet edilmesi bir yana, bu iki örneğin aksine çocuklar komşularını ebeveynlerine şikayet edebilmektedir. Bu, kolektif etkililiğe bir örnek sayılabilir. Müdahale etme isteğinin karşılıklı güven ve kuralların, normların net olması ve komşular arasındaki uyumla mümkün olabileceği (Sampson vd., 1997, s. 919; Sampson ve Raudenbush, 1999, s.

612) hatırlanacak olursa burada çocukları uyaran katılımcılarla ebeveynler arasında küfür etmenin yanlışlığı konusundaki normun diğerlerine göre halen, daha net olduğu ve bu konuda bir uyumun olduğu söylenebilir.

“Yani ben uyarıyorum ama çoğu uyarmıyor. Çekinmiyorum, Niye? Çünkü ben haklıyım uyarmakta. Orada sadece benim hakkım değil, orada bütün oturanların hakkı var. Yani kimsenin de oraya zarar vermesinin haddine değil.” (X11, E, 59).

X11 de görüldüğü gibi çocukları çekinmeden uyardığını ve bunun toplumsal yaşamı ilgilendiren yönleri açısından haklı bir uyarı olduğunu dile getirmiştir. X7 ise komşusuyla çocukları konusunda karşılıklı olarak uyarıda bulunabildiklerini, yeri geldiğinde kızdıklarını ifade etmiştir:

“Uyarabiliyoruz bence. Mesela benim oğlum karşıdaki komşumun oğlu, alt katındaki komşumun oğlu yaşlılar. Bir de beşinci katta var yaşlılar. Dördü bir olup bir gün benim arabam gitti. Bir gün onun arabası gitti. Yani her seferinde yakalandılar ve her seferinde hepimiz her türlü kızabildik. Tabi ki benim komşum mesela benim çocuğuma gerektiğinde kızıp ona öğüt verebildi. Bak bunu birisinde yakalamış bana söylememiş ama ona kızmış. Bak ikincisini anneye söylerim. Ben mesela telefon açıp annesine bak böyle yaptılar haberin olsun. Daha yeni dün oldu. İkisi tartışmışlar arkadaşıyla alt kattaki komşu. Komşum beni aradı. Abla hani böyle yaptılar. Ben ikisine de kızdım haberin olsun hani sen de kız.” (X7, K, 51).

X3’ün de komşularının çocuklarına eğitim, evlilik gibi farklı şekillerde nasihat edebildiği görülmektedir. Katılımcı kendi çocukları için de bunu sorun etmediğini hatta bunu istediğini dile getirmiştir:

“Ben kendi adıma bazı komşularımın çocuklarına yapıyorum özellikle sınava hazırlanıyorsa. Diyorum bakın çalışın, boş vermeyin, zamanınızı iyi değerlendirin. Veya işte karşı komşumun çocukları yetişkin, anne çok muzdarip işte evlenmek istemiyorlar. Gördüğümde diyorum niye, hani düşünebilirsiniz, işiniz var, niye erteliyorsunuz diye. Ben kendi özelimde yapabiliyorum. Benim çocuğuma da yapmalarını isterim. Rahatsız olmam asla.” (X3, K, 45).

Z kuşağından bir katılımcı ise toplumsal düzen vurgusu yaparak çocukları uyarmanın zorunlu olduğunu, bu konuda ailelerin farklı tepkileri olabildiğini ifade etmiştir: *“Hani karşıdaki çocuklara belli bir saygı şey çerçevesinde uyarmak zorundayım. Sonuçta o hem bir site düzeni hem bir kardeşim. Hani buna karşı çıkan aileler oluyor. Bazıları haklısınız diyebiliyor. Bu aile yapısıyla ilgili bir şey aslında.”* (Z9, K, 17).

Yabancıların kamusal bir alanda proaktif müdahaleleri çok daha nadir olmasına rağmen komşuluk ilişkilerinde bu tür müdahalelerin yapılması daha olasıdır ve bir noktadan itibaren beklenen de bir durumdur (Kusenbach, 2006, s. 294). Zira komşu acil ve zor zamanlarda yardım istenmeden bile “ilk el uzatan” kişidir. Bu bağlamda hem bir proaktif yardım/müdahale hem de komşuluğun sosyal kontrol noktasındaki rolüne ışık tutması açısından katılımcılara komşularında duydukları, şahit oldukları süreklilik arz eden bir aile içi şiddet durumunda ne yapacakları sorulduğunda alınan cevaplar da komşuluğun toplumsallaşma ve sosyal kontrol işlevinin azaldığını göstermektedir. Z kuşağı bir katılımcı “*Yani yapmak isterim ama yapamam. Dönüp bana sana ne derse ben ne yapabilirim?*” (Z4, K, 17) derken Y7 bunu şu şekilde açıklamaktadır:

“Herhalde müdahil olmayız diye düşünüyorum. Çünkü az önce dediğim o bağı kuramamışız yani. Görüyoruz işte mesela bir kavgayı ayırırken adam çekip vuruyor. Ondan ziyade mesela geçen bir arkadaş anlattı. Diyor bir bayanla eşi kavga ettiler. Biri müdahale etmek istedi. Dedi ki karışmayın benim karım. Karısı da aynı şekilde siz ne karışıyorsunuz? Yani bu tür tepkilerden de insan çekindiği için biraz daha mesafeli duruyor.” (Y7, E, 43).

Bu tür müdahalelerde yaşanan olumsuz olaylar hem toplumsal güveni zedelemekte hem de bunlardan dolayı insanlar bu konuda daha çekimser gelerek müdahale etmemeyi tercih etmektedirler. X13 de faydalı olmak, meseleyi çözmek yerine araya girenin zarar gördüğünü ve bundan dolayı müdahil olmamayı tercih ettiğini belirtmiştir:

“Muhtemelen karışmazdık yani. Sonra zararlı sen çıkıyorsun. Bütün işlerimiz öyle. Aracı olanlar hep sonra bir şekilde zararlı oluyor. Hele karı koca arasından gelmek daha sıkıntı olabiliyor. Seni dinliyorlarsa, onlara faydalı olabileceksen sıkıntı yok ama herkes öyle olmayabiliyor. Öfken anında farklı yere varabiliyor. Çok çok samimi komşuysam belki hani faydam olabilir diye karışabilirim ama çoğu zaman karışmamaya çalışırım.” (X13, E, 52).

X6 eskiden bunu yapabileceğini, çünkü komşunun komşuya saygısı olduğunu ve eskilerde bu sosyal kontrol mekanizmasının işletildiğini söylemektedir. Bu konuda yaşanan bir olayda da komşulardan hiç kimsenin müdahil olamadığını söylemiştir:

“Eskiden olsaydı yardım ederdim. Şimdi korka korka gider yani gidemem. Çünkü o adam senin komşuluğuna karşı bir saygısı olurdu. Ben kendim yaşamamışım ama kaynanam falan bazen anlatırdı. Hani falan komşu biz gidiyorduk kızıyorduk üstüne sen niye karına böyle

yapıyorsun? Anne baba gibi yani araya girmişler şey yapmışlar. Bir arkadaş zaten anlattı geçenlerde diyor ki çok kavga oluyordu. Aşırı derecede. Yani bekledik ki o kadına ne oldu? Acaba o kadına bir şey mi yaptı? Kimse gidip şey yapamadı. Ben böyle kendimi tutuyorum ki gidip bir polisi arayıp veya da bir şey... çekiniyordum.” (X6, K, 45).

Y10 da sosyal kontrolün aile içinde bile zayıfladığını, artık öyle bir toplumsal değer kalmadığını dolayısıyla komşunun tepkisini bilemeyeceği için de müdahil olmayacağını ifade etmiştir:

“Şimdi insanın kendi ailesi artık insana laf söyler olmuş. Şimdi ben çıktım herif bana tuttu bir şey söyledi ben zaten tanımıyorum. Tepkisini bilmediğim için çıkamam. Bir amca yeğenine karışamaz ki şu an. Çünkü öyle bir değer yok. Yani daha komşuyu bırakın aile içerisinde bile bir kardeş diğer kardeşine karışmıyor.” (Y10, E, 35).

Bazı katılımcılar çocukların uyarılması konusunda olduğu gibi tanımanın veya samimiyetin bu konuda kendileri için belirleyici olduğunu söylemişlerdir: “*Müdahil olurum. Yani hepsini tanıyorum. Tanımasam çok girer miyim bilmiyorum. Çünkü tanımadığım birinin gidip kapısına adam dese sana ne? Yani bir şey diyemem.*” (Z10, E, 18). X1 de medyadaki olumsuz haberlerin insanların cesaretini kırdığını ve müdahil olmanın kötü sonuçlarından bahsetmekle beraber çok samimiyse komşuluk hukuku gereği bunu yapabileceğini ifade etmiştir:

“Nasıl diyelim herkes cesaret eder mi ona? Çünkü görüyorsunuz üçüncü sayfa haberlerini müdahale etti diye öldürenler. Sokağın ortasında kimse müdahale etmiyor. E tabi burada bir komşuluk ilişkin var, bir hukukun var. İlk duyduğunda farklı ama bu sürekli devam edince o zaman müdahale edilebilir, konuşulabilir. Yani müdahale ederken gidip kavga gürültü çıkaracak halin yok. Sonuçta kendi hayatı ne yapacaksın yani?... Daha samimiysem söyleyebilirim.” (X1, E, 61).

X10 da müdahil olma durumunun komşusuyla samimiyetiyle ilgili olduğunu, normalde bu tür durumlardan çok etkilendiğini ve müdahil olmadığını fakat yakın olduğu karşı komşusunda böyle bir durum olduğunda mutlaka kapısını çalacağını söylemiştir:

“Samimiyetimle alakalı olur. Mesela diğer evimde vardı, çok samimi değildim diye hiç şey yapmıyordum. Hatta çok korkarım ben öyle kavgadan falan, çok etkileniyorum. Bir ara böyle polisi arasam mı falan dedim, ona da karışmadım. Ama samimi olsam, mesela karşı komşumda öyle bir şey görsem, mutlaka kapsını çalarım. Hani yapabileceğim bir şey var mı diye sorarım.” (X3, K, 45).

X5 ise eski komşusuna bu konuda destek olduğunu, onlarla konuşarak meseleyi çözmelerine yardımcı olduğunu söylemiştir:

“Mesela benim eski komşum altta eşini dövüyordu. Gidip onlarla konuşup hallediyordum. Çok gitmişim öyle. Hani kadın bana demişti ses duyunca gel. Ben gidiyordum. Hiçbir sorun çıkmıyordu. Eşi de çok yani anlayışlıydı. Hemen beni dinlerdi. Ama şimdi ben burayı tanımıyorum yapamam.” (X5, K, 53).

Y5 diğer katılımcıların aksine samimi olmanın müdahale konusunda olumsuz bir etken olduğunu, tanımadığı birine daha kolay müdahale edebileceğini ve bu konuda yaşadığı bir tecrübeyi dile getirmiştir:

“Aslında samimiyetimin olduğundan daha uzak dururum. Tanımadığıma gidip hayırdır bir sıkıntı mı var diye sorabilirim. Ama tanıdığıma bunu yaptığımda alacağım tepki samimiyete bağlı olarak bana daha sert olacağı için mümkün merteye bundan uzak dururum. Mesela o eski sitede bir kadın çılgık attı. Kızım dedi ki baba biri çok bağılıyor. Ben de gittim pencereden baktım. Bu tarafa koştu bir de bu tarafa. Çok çılgık atınca ben hemen gideceğim dedim. Eşim dedi ki gitme ne biliyorsun ne olacağını. Silah olabilir her şey olabilir.. biz olayı bilmiyorduk aslında. Dedim valla ne olursa olsun belli ki bir şey var, bir sıkıntı var. Aşağı indiğimde çocuğun dili boğazına kaçmış. Gitmemiş kimse. Karşı komşusunun dışında ki o da herhangi bir şey yapamamıştı zaten. Ve biz karşı apartmanda yani dördüncü katta onlar birinci kat. O insanlar halen çocuğumuzun hayatını siz kurtardınız... Hatta geçenlerde yine gelmişlerdi bize. Ama mesela üstümde altımda çok büyük bir şey olsa polise haber veririm büyük ihtimalle.” (Y5, E, 43).

Konu aile içi bir olay olduğunda komşuların müdahil olma noktasında çekimser olmaları komşunun “en yakında ve ilk yardım eli uzatan” işlevini etkisiz kılmaktadır. Öyle ki aile içi şiddet vb. bir durum var zannedildiğinde bu örnek olaydaki gibi olası sağlık riskleri ya da hayati tehlike durumlarında da “gizli komşuluk” bile aktif olamamakta, toplum bireyin sosyal kontrolünü ve bir noktada da yardımlaşmayı gerçekleştirememektedir. Kaldı ki aile içi şiddet olaylarında da hayati risk durumu söz konusudur. Ancak maalesef katılımcıların belirttiği gibi toplumun sosyal kontrol işlevi aleni durumlarda bile etkisiz kalmaktayken yanı başında bile olsa ev içine müdahale edebilmek artık oldukça zorlaşmıştır. Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü gibi eskiden aile ve kadına yönelik şiddet konusunda yasal düzenlemeler bu kadar detaylı olmasa bile genel anlamda toplum özelde ise komşular sosyal kontrol gücüne sahipken günümüzde bu zayıflamıştır.

Bazı katılımcılar ise o an müdahale etmeyeceğini fakat daha sonra komşusunu dinleyerek ona destek olabileceğini ifade etmiştir. Z9 bunu *“Yani daha uygun bir zaman diliminde derdini sıkıntısını anlamaya çalışırım. Çünkü her aile yapısı aynı olmaz. Böyle bir anda dalmak da daha da kızıştırabilir o yüzden.”* (Z9, K, 17) sözleriyle dile getirirken Y9 şunları söylemiştir:

“Eşi evde olmadığı zamanlar gidip bir çünkü şöyle eşi beni yanlış anlayabilir. Kadınla konuşurum. Çok açmak istemiyorsa konuyu kapatırım. Zaten o da farkında komşunun duyduğunun. Ya da yapabileceğim bir şey varsa onu kadına sorarım. Belki yardıma ihtiyacı da vardır. Hani bir ses bekliyordur. Çünkü şu an günümüzde çok olduğu için destek olmaya çalışırım. Ama yok gerçekten çok açmak istemiyor ve ailesiyle böyle mutluysa hiç müdahil olmam.” (Y9, K, 27).

Y6 ve Y2 de sonradan destek olabileceğini fakat çok büyük bir şiddet olayı varsa veya durum devam ederse polise haber verebileceğini söylemiştir:

“Yani ailevi bir mevzu olduğu için müdahil olmam. Çünkü hem eşim izin vermez aile içi bir şey olduğu için. Ama sonrasında kadını dinleyebilirim, destek olabilirim bir kadın olarak. Hani eğer çok büyük şiddet tarzı bir şey varsa belki polise falan başvurabiliriz.” (Y6, K, 37).

“Önce kendisini tartışma bittikten sonra sakın bir anda ararım. Konuşurum bu durumu. Komşuların rahatsız olduğunu veya bu tarz durumları yaşatmaması gerektiğini. Çok fazla aile ortamına müdahale etmeden. Kendisini uyarılarda bulunurum. Ama bakarım ki bu iş devam ediyor. Devam eden bir şiddet var polisi ararım.” (Y2, E, 43).

Komşuluğun bu tür durumlardaki müdahalesinin sosyal kontrol aracı olması yanında bir yardım eli olma durumu da söz konusudur. Her ne kadar müdahale konusunda çekimser olan katılımcılar çoğunlukta olsa da olay anında müdahil olacağını söyleyenler de vardır. X7 bunu *“Ben hiç durmam, müdahil olurum. Çünkü ben dayanamam.”* (X7, K, 51) sözleriyle ifade ederken Z7 şunları söylemiştir: *“Müdahale ederim. Ben öyle şeylerde kendimi tutamıyorum açıkçası Tabii ki de kalkıp dövebilir benim karım, çocuğum. Ama sonuçta ben de insanım o da insan”* (Z7, E, 21). Görüldüğü gibi o an müdahil olacağını söyleyen katılımcılar hem farklı cinsiyetlerdedir hem de en genç kuşak olarak Z kuşağına ve çalışmadaki en yaşlı kuşak olarak X kuşağına mensupturlar. X kuşağından başka bir katılımcı da o an müdahale etmeyi tercih edenlerden olsa da müdahale yöntemi dikkat çekicidir. Doğrudan müdahale yerine komşuluk alışverişini vesile yaparak ortamın sakinleşmesini sağladığını söyleyen X2 şunları söylemiştir:

“Ben tabi sessiz kalamam. Onlar orada öyle acı çekerken. Sen burada kulaklarını tıkayamazsın. Elime bir bardak aldım. Gittim kapılarını çaldım. Dedim ki sütünüz var mı? O bir vesile oldu. Onlar da biraz sakinlediler. Girdim oturdum. Ben de açık açık hani niye yapıyorsunuz, niye ediyorsunuz demek istemedim zaten. Süt istiyormuşum gibi gittim. Ondan sonra onlar da biraz sakinlediler. Ondan sonra indim aşağıya. O süt bir bahaneydi.” (X2, K, 58).

Komşular arasında sosyal kontrolün gücü her ne kadar zayıflamış olsa da bazen kadınlar komşularını bu konuda bilgilendirmekte ve acil durum olduğu takdirde yardım etmelerini istemektedir. Dolayısıyla komşunun “yakında olan ve hemen el uzatabilecek olan” yönü sosyal kontrol konusunda da halen önemli olduğunu göstermektedir. İki katılımcının daha önce yaşadıkları tecrübeler ve daha önce X5’in de aktardığı durum aile içi şiddet vakalarında komşuların en yakında olanlar ve buna şahit olan komşular olarak kadınlara destek olduklarını göstermektedir. Esasen bu durum hem yardımlaşmayı içerdiğinden komşuluğun sosyal sermaye yönünü hem de bir sosyal kontrol işlevi olduğunu göstermektedir.

“Eğer çok büyük bir şiddet varsa ederim normal kavgalarda değil. Ama diğer durumlarda ederim yani ki çok yıllar öncesinde olmuştu. Hatta komşum bana, bak eşim bana şiddet uyguluyor. Sana telefonu açarsam hemen polise haber ver demişti.” (X10, K, 49).

“Daha önce oturduğum apartmanda böyle bir olay yaşamıştık. Eşler arası bir kavgaydı. Kadın polis çağırın diye bağırdığını duyunca ben direkt çıktım. Çünkü karşı komşum da bahsediyordu defalarca. Sürekli geceleri kavga ediyorlar duyuyorum, uyuyamıyorum seslerinden. Sonra da böyle bir olay yaşanınca yine kadına şiddet uyguladığını düşünüp o anda evden çıkmıştım yardımcı olmak için. Polis çağırdım. Sonra polis gelmişti. Yani her türlü çıkarım, yardımcı olurum. Hem kapısını çalarım hem güvenliği ararım.” (Y8, K, 37).

Komşuluğun sosyal kontrol ve toplumsallaşma rolüyle ilgili farklı bazı veriler de elde edilmiştir. Örneğin Z kuşağından bir katılımcı sitenin çok kalabalık olduğunu komşuluk bağlarının çok güçlü olmadığını, tanıdığı çok az komşu olduğunu bundan dolayı da insanların kendisi hakkında söyleyecekleri şeyleri hiçbir şekilde önemsemediğini söylemiştir:

“Burada 320 daire var ve ben sadece bloğumdaki insanların bile 4-5 katını tanıyorumdur, tanımıyorumdur. Çok güçlü değil benim sitedeki komşuluk bağlarım. Hani o yüzden insanlar işte bazen beni arkadaşlarım alıp bırakıyor erkek kız. Hani bir erkek arkadaşımın arabasından indiğimde ya bu beni gördü ne düşünürdü hiç aklımın ucuna bile gelmiyor. Evet yani arkamdan isterse desin hani bir erkeğin arabasından indi. Ama bu beni hiç umuruma bile gelmez. Ailem biliyor sonuç olarak.” (Z2, K, 20).

Geleneksel mahalle düşünöldüğünde dedikodunun da önemli bir sosyal kontrol aracı olduğu fakat Z2 için bu sosyal kontrol aracının bir noktada işlevini yitirdiğı görölmektedir. Ancak yine de geleneksel mahalledeki sosyal kontrol mekanizmasının işletildiğine dair veriler de vardır.

“WhatsApp grubu var burada çok açık ve aleni bir şekilde yaptığı yanlış ismini bloğuna kadar belirtiyorlar çünkü hani bazı şeyler aleni olduğu zaman insan biraz daha çekiniyor utanıyor yaptığı şeylerden. Komşumuz vardı farklı bir olay vardı işte kadın defalarca uyarı yapılmasına rağmen hala birileri gidip geliyordu sürekli evine bu işte birkaç kere daha olunca site yönetimi tarafından ismi ifşa edilerek her şeyi söylenerek böyle bir daha yapılırsa imza toplayıp atılacağı haber verildi. Ondan sonra kesildi bu durum.” (Z2, K, 20).

Göröldüğü gibi toplumsal normlara aykırı bulunan bu gibi durumlarda komşuluğun sosyal kontrol işlevi halen devam etmektedir. Ve daha önce belirtildiğı gibi bunda etkili olan şey normların daha net ve üzerinde uzlaşmış normlar oluşudur.²⁴

Sosyal kontrolün bazı durumlarda ise iletişimi kesme, dışlama gibi yollarla işletildiğı görölmektedir: “Asansör kirletme olayıyla karşılaştık. Kaç defa çocukları kirletti. Hani uyarıldığı halde dikkate almıyor. Ne oluyor? Bir saatten sonra insanlar uzak duruyor. İletişimi kesiyorlar, güne almak istemiyor mesela.” (X3, K, 45).

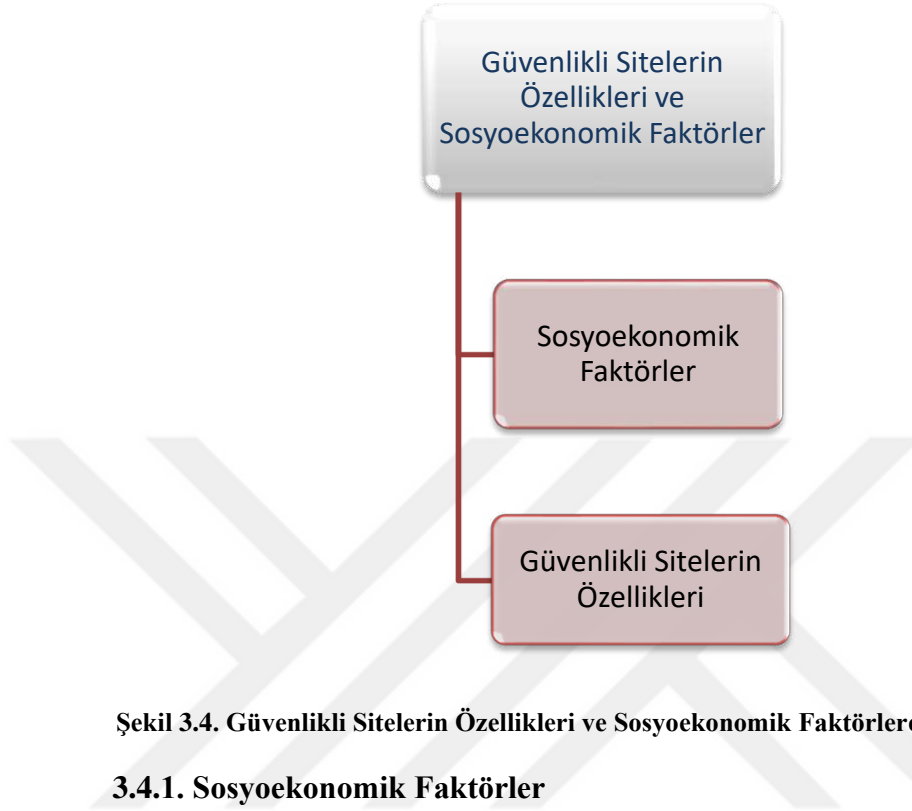
Normların net olmadığı, insanların birbirine güvenmediğı veya birbirinden çekindiğı bir toplulukta müdahale etme olasılığı azalmaktadır (Sampson vd., 1997, s. 919). Bu da kolektif etkililiğın zayıf olduğunu göstermektedir. Göröldüğü üzere komşuluğun sosyal kontrol ve toplumsallaşma rolü büyük ölçüde zayıflamıştır. Çocukların topluma uyumu ve normları öğrenmesi, toplumsallaşması zorlaşmakta, bu konudaki hukuki ve toplumsal normlar değişmekte sonuç olarak komşunun, çocuğun toplumsallaşmasındaki payı ve sosyal kontrol işlevi son derece sınırlı kalmaktadır. Ayrıca aile içi şiddetin ve suçın önlenmesinde de kolektif etkililikten yararlanma olasılığı düşüktür.

3.4. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri ve Sosyoekonomik Faktörler

Araştırma güvenlikli sitelerde yapıldığından dolayı buraya kadar ele alınan veriler zaten güvenlikli sitelerdeki komşuluk ilişkilerine dairdir. Ancak güvenlikli sitelerin komşuluk ilişkilerine nasıl bir etkisi olduğunu, sitede oturan insanların ve

²⁴ Benzer bir örnek için bkz. Komşular Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Yöntemleri s. 143

sitelerin yapısından kaynaklanan etkileri katılımcıların gözünden ele almak da konuyu netleştirmek açısından önem arz etmektedir.

Şekil 3.4. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri ve Sosyoekonomik Faktörlere Ait Kodlar

3.4.1. Sosyoekonomik Faktörler

Katılımcılar gözlemlerinden yola çıkarak güvenlikli sitelerde oturan insanların sosyoekonomik durumlarına ve bunun getirdiği tutumlara dair genellemeler yapmışlardır. Bu başlıkta veriler ele alınarak bu özelliklerin komşuluk ilişkilerine etkisi değerlendirilecektir.

Katılımcılara göre güvenlikli sitede oturmak belli maddi imkanları gerektirdiği için site sakinlerinin ekonomik düzeyi çoğunlukla yüksektir ve birbirine benzemektedir. Mahalle ve güvenlikli sitelerin mekânsal ve sosyal olarak mukayese edildiği bir anket çalışmasında (Koca ve Kayılioğlu, 2017) güvenlikli siteleri tercih edenlerin mahallede yaşayanlara göre daha genç, daha yüksek gelire sahip ve daha iyi eğitilmiş oldukları ve dolayısıyla daha homojen bir grup oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik düzeyin yüksek oluşu ise insanların daha mesafeli olmasına neden olmaktadır.

“Güvenlikli sitede oturmak için belli bir ekonomik düzeye sahip olmak gerekir. Kültürel demiyorum, para olduktan sonra herkes oturabilir. Belli bir ekonomik düzeye sahip olan insanların hayat tarzı da daha mesela orta halli ya da daha alt ekonomide yaşayan

insanlardan daha sınırlı daha mesafeli olmasına yol açıyor. Mahalle kültüründen daha farklı tabi ki yine bir nevi devamı ama direkt onlar kadar şeffaf, onlar kadar şey değil. Kültürel düzey çok farklı ama mesela genelde güvenli siteye taşınmış işte belli bir ekonomik seviyeye sahip bu ilişkilerde biraz daha sahte şeye de bence dönüşebiliyor. Başkaları üzerinden birbirlerine bir şeyleri gösterme. Mesela komşuluk ilişkisini bu perdeden kullanma var. Bence özellikle Elazığ'da bu var. Mesela bir kahvaltıya davet ediyor ama oradaki esas amaç...insan misafirine özenir ama orada bir nevi işte herkesin bir güç göstergesi birbirlerine anlattıkları şeyler... Altın, araba yarışı çok fazla mesela benim arabam daha büyük otoparkta şöyle olmalı işte, ben evime iç mimar tuttum. 2.000.000 verdim. Tabi bunlar başka hiçbir işi olmayan insanlar yani hayatta başka hiçbir gayesi olmayan tek amacı işte eşinin parasıyla başkalarını şey yaparak kendilerini tatmin etmek isteyen...Yarısı gerçekten okumuş, kendi bir şeyle bir yerlere gelmiş gerçekten medeni modern insanlar ve bunlar asla öyle şeyler yapmıyor. Mesela ekonomik düzeyi çok çok iyi ama asla tarzı değil bu hareketler ama yarısı da tamamen eşi iş insanı vesaire ama kültürden ve medeniyetten yoksun insanlar birbirlerine özellikle onlarda daha sıkı bir komşuluk ilişkisi var.” (Y1, K, 33).

Görüldüğü üzere katılımcı ekonomik düzeyi yüksek olanların daha mesafeli ilişkileri olduğunu, kurulan ilişkilerde ise gösterişin öne çıktığını, samimiyet ve doğallıktan uzak sahte yakınlıkların ortaya çıktığını düşünmektedir. Blakely ve Snyder da çalışmalarında güvenli site üyelerinin birbirleriyle güçlü bağları olmadığını, gelir düzeyine ve ortak çıkarlara dayalı yapay ve sahte topluluklar olduğunu sonucuna varmıştır (1997, s. 71). Burada gösterişin yanı sıra bir rekabet olduğu da görülmektedir. Esasen gösterişin rekabetin bir aracı olduğu da söylenebilir. Rekabet ise daha önce vurgulandığı gibi Beck'in deyimiyle topluluk ilişkilerini çözen bir asit görevi görmektedir. Bu ise homojen sosyal grupların izolasyonuna neden olur (Beck ve Beck-Gernsheim, 2002, s. 33). Katılımcının vurguladığı “sahte ilişkiler” izolasyondan bir önceki aşamadır ve bu ilişkileri bir arada tutan en önemli şey gösteriştir. Fakat bu birliktelik güçlü bir tutkal görevi görmek yerine bilakis sahte, temelsiz ve çatışma durumlarında kopmaya oldukça elverişli dolayısıyla bir sonraki aşama olan izolasyona götüren bir birlikteliktir. Kaldı ki gösteriştten uzak durmayı tercih edenlerin ilk aşamada kendilerini izole etmesi de son derece olasıdır. Nitekim katılımcıda yapısal özellikle birlikte bu izole etme durumu da gözlemlenmiştir. Daha eğitilmiş ve sosyokültürel düzeyi yüksek olan site sakinlerinde ise bu tür durumlar yoktur. Katılımcının eleştirdiği kesimin komşuluk ilişkilerinin daha sıkı olduğunu söylemesi ise dikkat çekicidir. Y7 ise eğitilmiş

olmasına rağmen olumsuz davranışların olabildiğini söylemiştir: “*Mesela diyelim ki adam üniversite mezunu. Doktora yapmış, doçent olmuş, profesör olmuş ama çok şey davranışlar görebiliyorsun yani.*” (Y7, E, 43). X10 da ekonomik düzeyin yüksek olmasının doğal ilişkiler kurmaya engel olduğunu ve tüketim gücüne göre değer verildiğini dile getirmektedir:

“Sosyoekonomik düzeyin yüksek olması samimiyezsizlik getiriyor. Yani maddiyat çok konuşuluyor. İnsanlar maddiyatına göre değerlendiriliyor. Arabasının bi üst model olması veyahut da artı bir yazlığının olması bile bence insanların değer görmesini çok değiştiriyor. Mesela bir şeyin markası, ne bileyim giydiğin kıyafetin bunlar bile yani ki bu tür yerlerde de bu tür şeyler çok ön plana çıkıyor. Bu samimiyeti öldürüyor bence. Ben sevmiyorum.” (X10, K, 49).

Güvenlikli siteden konut satın almanın aynı zamanda yaşam tarzı satın almak olduğu (Bali, 2002, s. 115) ve statü göstergesi olduğu hatırlanacak olursa ekonomik düzeyin yüksek oluşu ve bunun gösterişçi tüketim odaklı ilişkileri beraberinde getirmesi anlaşılabilir olmaktadır. Z kuşağından bir katılımcı da benzer şekilde düşünmektedir:

“Bu site biraz, daha çok sosyetik. Çok şey yapmıyorlar görüşme etmiyorlar. Soğuk kesinlikle. Mesela apartmanda çok buluşmazlar. Dışarıda oraya gidelim, buraya gidelim. Hani günlerini lokantalarda orada burada yaparlar. Ne kadar samimi bir ortam vardır ev ortamıyla... Lüks yerlere gidiyorlar. İşte o kadar samimi olamazsın.” (Z7, E, 21).

Güvenlikli sitelerdeki ekonomik düzeyin yüksek oluşunun ilişkilerin içtenliğine gölge düşürdüğü, yapay ve gösterişe dayalı ilişkilere yol açtığı görüşü birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

“Çok fazla birbirlerinin arkasından konuşma var ve insanları maddiyatına, işte tarzına, kıyafetine, dış görünümüne göre değerlendirme var. Yani sen gerçekten evin, eşyaların, marka giyiniyorsan bu insanları, komşularımı cezbediyor. Olmayanı dışlıyorlar. Ben bunu çok görüyorum. En azından %40 çoğu iş adamı bizim sitede oturanların, eşleri aşırı gösterişe meraklı. Benim en yakın arkadaşlarım bile... Mesela ben normal şal örterim, günlük, niye vakko almıyorsun? Yani bu tarz şeyleri aşırı önem ediyorlar, Daha çok böyle mesafeli duruyorlar. Baktığım zaman apartmandakiler böyle biraz daha samimi geliyorlar. Buradakiler dedim ya yüzlerine gülüyorlar, arkadan konuşuyorlar. Biraz daha yapay ve iki yüzlü ilişkiler. Bakıyorsun bir süre, bir dönem aşırı beraberler. Zaman çok geçiyorlar. Bir bakıyorsun herkes herkese küsmüş... Gruplaşma çok fazla.” (Y11, K, 37).

Y10 ise kibrin ilişkilere zarar verdiğini, bunun ise ekonomik durumdan değil kültürel anlamdaki gelişmemeşlikten kaynaklandığını dile getirmiştir:

“Çok kibir var... ilişkileri zedeliyor. Biraz değil çok çok kibir var. Ekonomik düzey yüksek olduğu için değil. İnsanlar görmemiş olduğu için. Birçok güvenli siteleri biliyorum işte sadece devlet memuru. Aldıkları maaş bellidir, standarttır. Belki ben onların beş katını kazanırım ama onlar kadar kibirli değilimdir. Çünkü onlar görmemiştir.” (Y10, E, 35).

Y8 de ekonomik sermayeleri fazla ama kibirli ve kültürel sermayeleri yetersiz insanların olduğunu, bunun da komşuluk ilişkilerinde insanîyetin gerektirdiği asgari düzeyde bile ilişki kurmaya, selamlaşmaya engel olduğunu ifade etmiştir:

“Kültürel düzeyde çok beğendiğim tarzda insanlar yok. Maddi durumlar iyi olabilir ama boş insanlar olduğunu düşünüyorum. Yani hani böyle kendini bir şey zanneden insanlar olur ya işte. Görgü kuralları.. bu karakterlerine yansıyor çünkü bu durum. Eski oturduğum yerle burası arasında gerçekten dağlar kadar fark var. Mesela yan blokta görüncem oturuyor. Onların bir noktada hiç insanlık yok diyor. Biraz işte o maddiyat üst seviyelerde olunca sanki böyle karşısındaki insanı hesaba almama, bir selamı bile çok görme... Yani selam ve selamını almama böyle burnu havada olan insanlar çok fazla diyor.” (Y8, K, 37).

Y5 yüksek ekonomik düzeyin getirdiği mesafe ve dışlamanın iyi komşuluğun önünde bir engel olduğunu belirtmiş,²⁵ sitede ekonomik düzeyin yüksek olduğunu, kendileri gibi orta halli ailelerin ise az sayıda olduğunu fakat sosyokültürel farklılıkların davranışlara ve kurallara uymadaki sıkıntılarda ortaya çıkabildiğini ifade etmiştir:

“Burada yurt dışında çalışıp birkaç tane evi olan var. Ekonomik olarak birbirine neredeyse hemen hemen yakın aileler var. Birkaç bizim gibi normal diyebileceğimiz aileler var. Ama onun dışında genelin ekonomik düzeyi yüksek. Hani garaja indiğimizde arabamızı direkt ayırt edebiliyoruz. Eğitim anlamında benzemiyor. Kültürel farklılıklardan dolayı biri yönetici istediği kadar uyarsın ne olacak deyip sofraya bezi silkeleyebilir.” (Y5, E, 43).

Varlıklı olanların daha güçlü komşuluk duygusuna sahip olduğunu ve düşük gelirli kişilerde komşuluk ilişkilerinin daha az olduğunu (Campbell ve Lee, 1990, s. 496; Morgan, 2009, s. 25) savunanlar olduğu gibi aksini savunanlar da vardır (Campbell ve Lee, 1990, s. 497). Komşulukla sosyoekonomik düzey arasında pozitif ilişki olduğunu savunanlara göre iyi eğitilmiş ve yüksek gelirli olanlar benzer yerleşim yerlerinde yaşamaya yatkın olduğu için²⁶ bu, komşular arasında benzerliği

²⁵ Katılımcı “İyi Komşuluğun Önündeki Engeller” konusunda varlıklı insanların daha mesafeli davrandığını söyleyerek meslek ve ekonomik düzey farklılığı ve bunun komşuluk ilişkisi üzerine olumsuz deneyimlerinden bahsetmiştir. Bkz. s. 68

²⁶ Yapılan bir araştırmada güvenli siteleri çevresinde yaşayan ve ekonomik engellerden dolayı güvenli sitede yaşamayan bireyler, güvenli sitelerdeki insanların iyi eğitilmiş ve yüksek gelir getirenlerden oluştuğu yani eğitim ve ekonomik düzey arasında ilişki olduğu görüşündedirler (Arslan

ve dolayısıyla daha fazla etkileşimi getirmektedir. Ayrıca bu bireyler daha fazla isteğe bağlı zaman ayırma imkanına sahiptir (Campbell ve Lee, 1990, s. 497). Sosyoekonomik düzeyin yüksek olmasının komşuluğu olumsuz etkilediğini söyleyenler ise bu bireylerin daha geniş, alternatif sosyal iletişim kaynaklarına erişimleri olduğu için komşuluk etkileşimi ve güven azalabilir (Campbell ve Lee, 1990, s. 497). Bu bir anlamda zayıf bağların daha geniş çevrelerle köprü kurucu etkisini de göstermektedir. Campbell ve Lee'nin yaptığı araştırmada eğitim ve ekonomik durumun komşulukla arasındaki korelasyon zayıftır. Yüksek gelirli kişilerin komşularıyla destek ve sosyallik alışverişi daha iyi ya da daha kötü değildir (Campbell ve Lee, 1990, s. 503). Bu çalışmanın bulgularında görüldüğü üzere²⁷ ekonomik düzey komşuluk ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Bunda komşuluk ilişkilerinin değişim nedenlerinde öne çıkan “ihtiyaç duymama”nın etkili olduğu söylenebilir.²⁸ Buna göre Keller'ın (1968, s. 46) vurguladığı gibi “krizlerin türü ve sayısı azalıp kendi kendine yeterlilik arttıkça komşuluk ilişkilerinin önemi ve gücü azalmıştır. Ayrıca komşulukla sosyoekonomik düzey arasında negatif ilişki olduğunu savunanların dayandığı geniş sosyal çevre olanaklarının ve bunlarla kurulan bağların, derin ve mikro alanda kurulan yakın bağlar yerine zayıf bağların da bir özelliği olduğu hatırlanmalıdır. Dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise ekonomik durumun komşuluk ilişkisini olumlu etkilediğini savunanların iddia ettiği ekonomik benzerlik her ne kadar güvenli sitelerdeki en önemli homojenlik konusu olsa da Y5'in ve diğer katılımcıların belirttiği gibi site sakinleri arasında gelir farklılıkları olduğudur. Görüldüğü gibi Y5 ekonomik olarak kendilerinin sitedekilerden ayrıştıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla ekonomik düzeyi yüksek olanların komşuluk ilişkilerinde hem benzer-farklı ekonomik düzeyin hem de ihtiyaç duymama ve bireyselleşmenin²⁹ etkisi olduğu savunulabilir.

Gelirin yüksek oluşunun ilişkilere daha fazla zaman ayırma imkanı tanıyacağı konusu da bu çalışmadaki verilerde doğrulanmamıştır. Aksine daha varlıklı olması

ve Önder Erol, 2024) Bunu destekler nitelikte bir anket çalışmasında da güvenli sitede oturanların daha iyi eğitilmiş ve daha yüksek gelirli oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Koca ve Kayıhoğlu, 2017). Güvenli sitelerin en belirgin yönü ekonomik düzeyin yüksekliği olmakla beraber eğitimin de bir noktada yeri olduğu görülmektedir. Bunun iyi eğitimin iyi gelirle olan ilişkisiyle bağlantılı olduğu söylenebilir.

²⁷ Sosyoekonomik düzeyin ilişkileri olumsuz etkilediğine dair başka bir veri için bkz. İyi Komşuluğun Önündeki Engeller s. 63, Z8

²⁸ Bkz. Değişimin Nedenleri

²⁹ Bkz. Değişim Nedenleri

beklenenlerin yoğun çalıştıkları için komşuluğa vakitleri olmadığı ifade edilmiştir. Örneğin X12 “*Şimdi buradaki çoğu hep genelde iş adamı olduğu için gece yarılarna kadar mesai yapıyor. Bir hafta sonu yok. İşte bayramı yok.*” diyerek zaman problemine vurgu yapmıştır. Blakely ve Snyder da (1997, s. 81) güvenli sitelerdeki insanların yüksek ciro ve bundan kaynaklı çok meşgul oldukları için komşuluğa ayıracak pek vakitleri olmadığını söylemiştir. Yine de ekonomik gücün oldukça geniş bir spektrumda yer aldığı düşünüldüğünde ekonomik imkanların boş zaman konforunu verecek düzeyde ve oldukça üst bir skalada yer alması gerektiğini de gözden kaçırmamak gerekir.

Y2 de ilişkilerin resmi olduğunu söylemiş ve benzer bir noktaya temas ederek ekonomik sermaye ile kültürel sermayeyi mukayese etmiş, kültürel sermaye yetersizliğinin sıkıntılara yol açtığını söylemiştir:

“İlişkiler resmi zaten. Çünkü oturduğumuz sitede sosyokültürel anlamda birçoğu, üniversitede doktor, akademisyen veya fabrikatör, kendi iş yerleri olan kişiler, sosyokültürel anlamda belki çok fazla kendini yarısı aşmış durumda, yarısı da maddi olarak kendi bütçesi iyi olduğu için orada oturan insanlar. Maddi olarak bütçesi iyi olup da kültürel anlamda bazı şeylerini geliştirememiş, aşamamış insanların oturduğunu veya sitede oturduğunu da görebiliyoruz. Çevremizde çünkü bu durumda sıkıntı yaşayan siteler de var. Bu mahalle kültüründe de yaşıyorduk, sokak kültüründe de yaşıyorduk bu tarz durumlar.” (Y2, E, 43).

Y3 de benzer şekilde kültürel düzeyin farklı olmasının site içi davranışlara olumsuz yansıdığını dile getirmiştir. Bu da güvenli sitelerin her anlamda homojen olmadığını göstermektedir:

“Kültürel de farklılık var. Başka şehirlerden gelip de burada yaşayanlar var. Yani mesela biz apartman girişleri olsun site içerisinde çöp atmama konusunda daha dikkatliyiz. İşte kirliletme, kırmama daha böyle sitenin içerisindeki bütün eşyaları her şeyi kendi eşyamız gibi korurken yani öylesi var ki çekirdek yiyip yere atıyor. Ve bakıyorsunuz giyimiyle, kuşamıyla, hareketleriyle hiç uyumlu, hiç yakışmıyor buraya. Yakışmadığını görüyorsunuz, biliyorsunuz ama dediğim gibi hani sözlü bir müdahalede de bulunamıyorsunuz.” (Y3, K, 42).

Başka bir katılımcı ise yaşadığı site özelinde apartmandan daha samimi bir ortamın olduğunu, bunda ise sitede ikametini belli kriterlere bağlanarak her ekonomik gücü olanın kabul edilmemesinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Ekonomik sermaye

bireylerde kendine yetme hali oluşturmakta ve bu da bireyselliği getirmektedir.³⁰ Sosyokültürel düzeyde ise sadece eğitim etkili değildir. Bireyin geçmişle bağı ve birtakım değerlerin bilincinde olması da komşuluk ilişkilerini güçlü tutma imkanı vermektedir.

“Normal bir apartman yaşamında bu kadar samimi bir ortamın olduğunu çok düşünmüyorum. Burası değil de başka bir güvenli site olsaydı belki böyle bir çevre bu oranda kuramayabilirdim yani. Bunun biraz bu site özelinde olduğunu düşünüyorum. Yani burası kooperatif usulü olarak yapılan bir site. Buranın yönetici ekibi gelen başvurular doğrultusunda her parayı verene buradan ev vermemiş kuruluş olarak. Hani bir takım kriterlere göre eğitim düzeyi işte bilinirlik, sosyo-kültürel seviye gibi bir takım limitasyonlarla belli bir.. Güvenlikli sitelerde böyle parayı veren herkesin alabildiği yerlerde bu tarz komşuluk ilişkilerinin olmadığıyla ilgili şeyler duyuyoruz.. Sosyo-ekonomik düzey arttıkça bireyselliğin daha fazla olduğunu, daha free takıldığını insanların hani böyle çok kendine yetme halinin oluştuğunu düşünüyorum açıkçası. Sosyokültürel düzeyde yani bir tek eğitim değil. Belki o kişilerin kendi geçmişleriyle bağını koparmaması, örf ve geleneklerine bağlı olması gibi hani sadece kültürlü olmak da değil. Belki her türlü yurt dışında okumuştur ya da bir sürü kitap okumuştur. Çok kültürlü biridir ama kendi geçmişle olan bağıyla da ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Yani bu aynı zamanda belki çok maddi düzeyi orta seviyede, eğitim düzeyi düşük, belki çok görgüsü fazla olmadan hani kültürel anlamda çok donanımlı biri olmasa bile geçmişle olan bağı, münasebetiyle de bu ilişkileri zinde tutabilecek insanlardan oluşuyor bir şekilde.” (Y12, E, 40).

X3’ün tecrübesi Y12’nin dile getirdiği noktaya güzel bir örnek olarak verilebilir. Kültürel düzeyin sadece eğitimle ilgili olmadığı ve birtakım değerlere sahip olmanın komşuluk ilişkileri üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmektedir:

“Kültürel eğitim farklılıkları iletişimi etkiliyor. Çalışma hayatı varsa eğitimi varsa mesela çalışan bi doktorla görüşemezsin yani bu biraz zor nitekim öyle komşularımız var. Belli bir statüde olan biri kendini biraz şey yapar hani ben üstünüm yani ister istemez...çünkü paylaşımları farklı olur sosyokültürel düzey düşük olan onun bahsettiği şeyden anlamayacaktır dolayısıyla bir araya da gelmeyeceklerdir yani olumsuz etkiler. Karşı komşumla tanışmasaydım derdim ki benim için de önemli ama karşı komşumdaki o şeyi ben yakaladım eğitim düzeyi ilköğretim mezunu belki bir kitap bile okumamıştır ama ben onun yanına gittiğimde mutluyum yani paylaşımlarımız var beni anlıyor ben onu anlıyorum.” (X3, K, 45).

³⁰ Ekonomik imkanların bireyselliğe etkisi konusunda bkz. s. 86

Katılımcı sosyokültürel düzey farklılıklarının insanların bir araya gelmesini olumsuz etkileyeceğini³¹ söylemiş fakat komşusuyla olan ilişkisinin bu genellemeye uymadığını da eklemiştir. Z10 ise güvenli sitede eğitim seviyesinin yüksek olmasının güven verici olduğunu ancak bunun yoğun çalışan bazı meslek gruplarının komşularıyla ilişkileri konusunda olumsuz bir etken olduğunu ifade etmiştir:

“Bence daha olumlu etkiliyor. Yani biraz daha güvenli bir site olduğu zaman veya.... nasıl desem eğitim düzeyi ve kalitesi arttığı zaman güven daha da çok artıyor. Daha çok eğitim profili daha yüksek oldukları görülüyor. Normal bir düzeydeki ve üst düzey eğitim görmüş birisi arasında sadece şu şekilde bir fark oluyor. Normal düzeyde eğitim görmüş kişiler her gün mesela buluşabilirken... Üst düzeyde mesela öğretim üyesi olabilir veya rektör olabilir. Veya hastanelerde doktorların baş hekimleri olabilir. Onların biraz daha zamanlarını işlerine ayırması gerekiyor. Sadece komşu ilişkilerinde komşularına daha fazla zaman ayıramıyorlar.” (Z10, E, 18).

Y6 da komşular arasında küçümseme ya da tabakalaşma anlayışı olduğunu, doktorların komşularıyla bağı olmadığını, ekonomik olarak iyi olanların tüketim odaklı olduklarını, bazı komşuların ise selamlaşmayacak kadar görgü kurallarından yoksun olduklarını ifade etmiştir:

“Şu olay çok kötü ya böyle bazen bazıları çok cahil, bazıları da o komşu cahil diyor. Bazı şeyleri algılayamıyorlar, anlayamıyorlar. Onu burada çok net gördüm. Ben buraya taşınmadan önce merkezde oturuyordum. Hani hep buraya gelirken güvenli, hani lüks yaşam koşulları, daha iyi insanlar oturunca hani belli kültür seviyesine işte belli... Ekonomik düzey çok iyiler var. Onlar böyle bir kısım hep ne alsam, nereye ne alsam modundalar. Eğitim kısmında da eğitim seviyesinde düşününce onların da bir kısmı belli bir meslek grubu. Onlar zaten hiç kimseyle bağı olmuyor. Doktorlarla yani. Çünkü genelde ders çalışma odaklılar. Hani böyle konuşacak halleri yok desem yerindedir...Geçen gün asansördeyiz. Oğlanı dershaneye götürüyorum. Böyle şeylere de acayip takıntılıyım. Hani asansöre binince çocuklarıma da diyorum en azından günaydın deyin, merhaba deyin. Bunlar görgü kuralları. Ya adam binebilirsin. Hani ben öyle zaten kaçan göçenler değiliz de. İnsan bir günaydın der yani. Böyle tuhaf tuhaf insanlar. Anlayamıyorum ben gerçekten. Doktor değil bunu dediğim. Hani genele bakınca komşulara öyle görüyorum.” (Y6, K, 37).

Görüldüğü gibi verilerde, doktorların komşuluk ilişkileri konusunda zayıf olduklarına dair bir algı ortaya çıkmaktadır.³² Katılımcılar arasında 2 doktor da vardır fakat komşuluk ilişkilerinde diğer katılımcılardan belirgin bir şekilde

³¹ Nitekim “Komşuluk Tercihi ve Beklentiler” başlığında bazı katılımcıların komşuluk tercihinde bunu göz önünde bulundurdıkları görülmektedir. Bkz. s. 59

³² Bu konuda başka veriler için bkz. s. 68, 118, 162

ayrıldıkları bir veri tespit edilememiştir. Asansör karşılaşmalarında iletişim kurmayan komşularla ilgili olarak Tkach'in yaptığı saha araştırmasında (2024, s. 314) da benzer şekilde ilişki kurmak istemeyen komşularla ilgili dikkat çekici veriler vardır. Katılımcılardan biri rahatsız edilmemek için merhaba demediğini söylerken başka bir katılımcı asansöre bindiğinde katının düğmesine basmadığını ve bunu komşulardan gizlemek istediğini şöyle açıklamaktadır: *“Asansörde asla önce düğmeme basmam. Hangi katta yaşadığımı bilmeleri gerektiğini sanmıyorum. Herkesin üzerinde yaşıyorum hepsi bu. Böylece herkes dışarı çıkıyor [düğmeme] tıklıyorum. Bu benim işim. Yani hala böyle bir güvensizlik ortamında yaşıyoruz.”* Görüldüğü gibi iletişim kurmak istememekte güvensizlik de önemli bir etkidir.

Z5'e göre ise oturduğu sitedeki insanlar oldukça samimi, saygılı ve güven veren benzer aile yapısına sahip insanlardır:

“Burada daha samimiyet görüyorum ben. Yani bence biraz burada oturanlardan mı diyeyim bilmiyorum. Mesela daha böyle saygınlık gibi. Hani böyle karşı tarafa saygı var gibi. Ama diğer tarafları bilmiyorum. Mesela burada daha içtenlik var bence burada oturan aile yapısı diye düşünüyorum ben. Oturan aileler tanıdıklarımın hepsi hemen hemen aynı. Hani bizim ailemize de yakın oldukları için bence ben o yüzden öyle düşünüyorum. Böyle gidince çekinme olmasın. Hani gerçekten bir aile gibi olmasını istiyorum. Burada da onu görüyorum. Toplandıkları zaman geçerken çağırıyor sürekli sen de gel, sen de otur. Bunu seviyorum ben. Bir de güven olunca hani mesela gelince ben burada otururum, mutfığa giderim. Aklımda bir şey kalmaz. Çocuklar da burada, onlar da saygılılar.” (Z5, K, 19).

Güvenlikli sitelerdeki insan profilin çoğunlukla ekonomik açıdan homojen bir yapı arz ettiği, bununla beraber orta gelir grubunun da olduğu ve bunun site içi komşulukta ayrılmaya neden olduğu, eğitim ve kültürel düzeyin ise farklılık arz ettiği görülmektedir. Ekonomik imkanların statü aracı olması ve gösterişçi tüketimin komşuluk ilişkilerinin doğallığını ve samimiyetini olumsuz etkilemektedir.

3.4.2. Güvenlikli Sitelerin Özellikleri

Güvenlikli sitelerin bir yandan topluluk duygusunu ve onun getirdiği işlevselliği inşa etme çabasının bir ürünü olduğu (Blakely ve Snyder, 1997, s. 42) düşünüldüğünde bu çabanın sonuç verip vermediğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Güvenlikli sitelerin komşuluk ilişkilerine etkisi konusunda farklı görüşler vardır. Güvenlikli sitelerin içerisinde çeşitli alanları barındıran dışarıya kapalı, kendi

içine dönük yapısının ilişkileri olumlu etkilediğini düşünen katılımcılar sitedeki sosyal tesislerin, park ve kamelya alanlarının komşuları bir araya getiren yönüne vurgu yapmaktadırlar.

“Bence özellikle sitelerde komşuluk ilişkileri daha farklı, ortak yaşam alanları var. Mesela sosyal tesisler var işte ortak oturulacak bir şeyler yapacak. Bu komşuluk ilişkilerini güçlü tutuyor. Çocukların bir arada oynaması annelerin birbirleriyle görüşmesini sağlıyor ve eski mahalle kültürünün yaşamasını bir yerde devam ettiriyor. Komşuluk ilişkileri yani tabi ki şehirden şehire de değişir diye düşünüyorum. Mesela Elazığ özelinde henüz küçük şehir ve çok fazla insanların birbirinden bağımsız olmadığını düşündüğüm için. Bence güçlü mesela ben kendi oturduğum siteden örnek vereyim. Çok aktif komşular birbirleriyle çok fazla gidip gelirler, çok yakınlar ve ben de bir çoğunu tanırım.” (Y1, K, 33).

Y1 güvenli sitelerin mahallenin devamı gibi olduğunu ve ortak kullanım alanlarının olmasının ilişkileri güçlü tuttuğunu dile getirerek oturduğu sitedeki komşuluk ilişkilerinin yakın ve aktif olduğunu söylemiştir. Güvenli sitelerin sosyal tesisleri dışında kendi içine kapalı yapısı insanları tanımayı ve aşinalığı kolaylaştırmaktadır. Y4 bunu şöyle anlatmıştır:

“Güvenli site dediğimiz zaman böyle kapalı bir çevre gibi düşünün. Bir kutu ve kutunun içerisindekiler. Yani bir sınıf gibi düşünün. Az çok tanıyabiliyorsunuz o insanları. Şimdi mesela bir sınıf ortamını düşünün. Öğrencileri orada daha çok böyle kontrol altında tutabilme imkanımız çok fazla. Ama benim gibi mesela beden eğitimi öğretmeni olup da çocuklar bahçeye salındığı zaman onları hakimiyet altına almak veya kontrol altında tutmak çok daha zor. Yani ikisi arasındaki farkı böyle bir örnekte söyleyebilirim. Dışarıda bahçede gezdiğiniz zaman veya işte bir kamelyada oturduğunuz zaman hani konuşuyorsunuz. Bir bağ kuruyorsun. Dediğim gibi çok kalabalık bir ortam. Yani bu insanların hepsini tabii ki tanımamıza imkan yok. Ama böyle tanıyabildiğimiz kadarıyla dediğim gibi spor kompleksimiz var. Mesela spor yaparken orada tanışabiliyorsun, konuşabiliyorsun. İyi arkadaşlıklar, dostluklar belki kurulabilir. Veya işte dediğim gibi bahçede dışarıda gezerken veya çocuğunu bahçeye çıkardığın zaman orada çocuk eğlenirken orada hani aileler, anneler veya babalar bir şekilde karşılaşır konuşup tanışabiliyorlar.” (Y4, K, 43).

X2 de köy benzetmesi yaparak bu yapının insanların birbirini daha çok tanımasını sağladığını, güvenli olmasının da içerideki o güveni pekiştirdiğini ve komşularla geç saatlere kadar vakit geçirme imkanı sunduğunu, sosyal tesislerin sayesinde ise komşularıyla farklı aktivitelerde bir araya gelerek aralarındaki bağı güçlendirdiğini ifade etmiştir:

“Burada da güvenli site olduğu için hani böyle daha hani köy ortamı nasıl olur ya herkes birbirini daha çok tanır. Öyle bir ortam oluyor. Daha çok tanıyorsun. Yani bir ev gibi düşün. Kocaman bir ev. Kapını kapattığın zaman hani içeride bir huzur olur ya güvenli site bence öyle... Ya o sana böyle bir güç veriyor sanki. ...Mesela tek apartmanda oturduğumuz zaman havuz mesela yoktu orada. E şimdi burada hadi havuza gidelim gruptan yazıyoruz. Hadi ben gidiyorum siz de gelin. E orada bir muhabbet, bir şenlik oluyor yani. Ama mesela öbür tarafta daha az oluyordu. Burada aktivite daha çok. Parka mesela gidiyorsun. Orada kaç kişiyle karşılaşırsınız. Mesela gece saat 12'ye kadar bizim aşağıda oturanlar oluyor. Güvenli site olmasa kimse orada oturamazdı.” (X2, K, 58).

Y11 de site içerisindeki ortak kullanım alanları sayesinde bir ayrışma olmadığını, bunların karşılaşma imkanı yarattığını ve bunun olumlu yönlerini bizzat tecrübe ettiğini söylemiştir:

“Ortak buluşacağımız noktalar çok fazla var. Sosyal tesis var, yüzme havuzu var. Ondan sonra mescit var, spor salonu var. O yüzden çok sık güvenlik var, çardaklar. Sürekli karşı karşıya gelebiliyoruz. Çok farklı bağlar oluşturduk burada. Mesela gece saat 11'de ben kızlarla beraber siteye çıkabiliyorum bugün... Baktığımız zaman %81 birbirimizi tanıyoruz. O %20'lik de işte hastane ortamında şu an çalışıp da çok insanlardan kendisini soyutlayıp işte komşularına zaman ayırmayan kişilerdir.” (Y11, K, 37).

Yine güvenli sitenin güvenli ortamı komşuların gece geç saatlere kadar birlikte vakit geçirmesine imkan vermektedir. Güvenli sitelerin bu yönü de komşulukların zaman engeline takılmasını bir nebze engellemekte ve onlara adeta komşuluk yapma zamanı yaratmaktadır. Ancak bu imkan doğru kullanılmadığında komşular arasında rahatsızlıkların yaşanmasına neden olabilmektedir. Geç saatlere kadar sitede komşuyla vakit geçirmek güzel olsa da gürültü konusuna dikkat edilmediğinde diğer komşularla aranın bozulması uzak değildir.

“Mahallede otursaydık bir apartmanda hani gece saat atıyorum 12'de yürüyüşe çıkamazdık Mila ile. Ama şu an hani sitemiz güvenli tek bir kapıya sahip. Kimin girip çıktığı belli. Sitemiz kameralarla da çevrili. Yani çok güvenilir olduğunu düşünüyorum. Hani çıkıp rahatlıkla tur atabiliyoruz. Hani yürüyüş yapabiliyoruz oturup sohbet edebiliyoruz. O açıdan bence büyük bir avantaj. Bu anlamda komşuluk ilişkilerini olumlu anlamda etkiliyor. Apartmanda yaşadığımız zaman, saat 9'da atıyorum en geç, annem eve çağırıyordu. Çünkü apartmanın bahçesi vardı ama yine de mahalle içerisinde bir apartmanda. Ama burada istediğimiz kadar gezip oturduğumuzda annemin aklı çok bizde kalmıyor. Çünkü görebiliyor, güvenilir bir sitedeyiz. Orada bazı komşularımızla çok yakındık. Buradaki kadar değil ama. Fakat bu gece geç saatlerde dışarı çıkmayı bazen çok yanlış kullanıyorlar. Ben çalışıyorum, ailem çalışıyor ve eminim ki sitenin %90'ı

çalışıyordu. Gece saat 12'de tabii ki de dışarı çıkabilirsin, arkadaşınla hava alabilirsin, buna karşı değilim. Ama kahkaha seslerini veya son ses böyle gülerek, konuşarak çünkü sessiz de olduğu için olduğu gibi duyuyoruz. Bunu bu şekilde değerlendirirsen hani bu beni çok rahatsız eder ki ediyor da. Bunu bu şekilde değerlendiren komşularımız da çok. Ama dediğim gibi bunu çok güzel kullanan komşularımız da var. Mesela çocukları parkta rahatlıkla oynarken birleşip hep birlikte aşağıda gün yapıp çocukları güvenilir bir ortamda oldukları için rahatlıkla bırakabiliyorlar.” (Z2, K, 20).

Katılımcıların ifadelerinde görüldüğü gibi güvenli site hem güvenliğin hem de çocuk park alanlarının olmasının ebeveynlerin kendi aralarında rahat bir şekilde iletişim kurabilmelerine de imkan vermektedir.

“Akşamları mesela çocuğumu saat 5'ten, 6'dan sonra benim çocuğum daha küçük 4 yaşında. Henüz kendini çok fazla ifade edebilecek veya kendi tek takılabilecek durumda hissetmediğim için ben de onunla beraber çıkıyorum. Yani onunla beraber o oynarken orada beklediğim esnada tanıştığım, işte konuştuğum, kaynaştığım, komşuluk ilişkisi kurduğum insanlar oluyor. Yaz tatillerinde çocukları ben sitede görüyorum, mutlu oluyorum. Çünkü çocuklar site ortamında en azından dışarı çıkabiliyor, etkileşim içerisine girebiliyor. Ama apartmanlarda bunu çok fazla çocuklar yaşamıyorlar...Sitede yaşayan insanların pandemide o sitenin içerisindeki bu bağlantıları, ilişkileri daha iyi oldu. Ama apartmanda oturan insanlar bunu yaşamadı veya çıkamadılar. Onlar daha karamsar baktılar hayata. Ama sitede oturan insanlar hayatlarına bir nevi sanki devam ettiriyorlarmış gibi. O süreci ben yaşadığım için gördüm. Pandemide de sitenin olumlu etkisini yaşadık.” (Y2, E, 43).

Y2 ebeveynlerin yanında çocukların da güvenli site ortamı sayesinde arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirebildiklerini, ayrıca pandemi döneminde sitenin kendi içine kapalı yapısının süreci kolaylaştırdığını söylemiştir.

Güvenli site ortamının oluşturduğu güven hissi komşular arasında da birbirine güven duymayı, komşunun zaten belli bir konumda olduğu düşüncesini doğurmaktadır. Güvence komşuluk ilişkileri için önemli bir unsurdur.

“Güvenli site olunca insan bir rahat oluyor. Her türlü şey. Sonuçta hani diyorsun ki kamera var işte. Girişte güvenlik. Giren çıkan belli. Böyle olunca da karşı taraftan pek fazla bir şüphe duymuyorsun. Şimdi diğer sitemimize göre orada güvenlik yoktu. Mesela orada kapının önüne bir şey koymaya bile insan çekiniyordu. Hani ne olacağını bilemezsiniz çünkü. Ama burada öyle çok fazla bir şey yok bence. Bu da komşular arasında güveni sağlıyor. Hani orada bir haber oluyor kimin geldiğine dair. Mesela hani eve haber veriliyor gelen kişiye göre. Böyle olunca ister istemez bir içinde güven oluyor. Komşu da güvenir

buna. Hani burada oturan da bellidir. Gelen kişi de bellidir buna diye. Ama güvenlik olmadığı zaman hani bir boşluk gibi.” (Z5, K, 19).

Güvenlikli sitelerin komşuluk ilişkilerine olumsuz etkisi olduğunu savunan katılımcılar ise farklı gerekçeler göstermektedirler. Bunlardan biri güvenlikli sitelerin çoğunlukla büyük ve kalabalık olmasıdır. Kalabalık bir yaşam alanı ise siteleri kapalı bir kutuya, bir eve benzeten ve bundan dolayı tanınmanın daha çok olduğunu düşünen katılımcı görüşlerinin aksine komşuların birbirini tanınmasını zorlaştırmaktadır.

“Bana göre böyle güvenlikli büyük sitelerle komşuluk ilişkileri normal yerlere göre daha zayıf bence. 238 daire var bu sitede. Sayılıdır yani insanların birbirini tanınması. 3 kişiyi tanır, 5 kitleyi tanır, 15 kişiyi tanır, en fazla 25 kişiyi tanır. Mesela annemlerin oturduğu bir bina var. Bizimki gibi böyle büyük değil. 6 katlı, toplamda 12 daire. Bir aile gibiler. Kısırını yapar, diğerlerini çağırır. Çileğini toplar, komşularını çağırır. Çay yapar, zillerine basar. Fakat ben böyle bir şeye pek denk gelmedim burada da. Dediğim gibi işte o samimi olan 4-5 aile. Nadiren de olsa böyle şeyler yapıyorlar ama.” (X4, E, 46).

X4 güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkilerinin daha zayıf olduğunu, kalabalık bir ortamda tanınmanın zorlaştığını, oysa apartmanda sayının azlığından dolayı samimiyetin daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Y8 de benzer şekilde önceki oturduğu apartmandaki ilişkilerinden örnekler vererek kalabalığın tanımayı, dolayısıyla güveni ve ilişkileri azalttığını dile getirmiştir:

“Hani çok kalabalık bir sitede oturduğunuz zaman biraz zor olabiliyor. O yüzden ilk oturduğum yerden bahsetmek istiyorum çok farklar var. Orada daha böyle sıcak bir aile ortamı vardı çünkü 5 katlı bir apartmandı. Çocuklarımı emanet edebileceğim daha fazla insan vardı. Ne kadar kalabalık olursa aslında o kadar da azalıyor güven. İnsan sayısı çoğaldıkça insan ilişkileri de çok azalıyor. 4 yıldır burada oturuyorum. Hala tanımadığım ve konuşmadığım, selamlaşmadığım insanlar var. Önceki yerde aile gibi her bayramda mutlaka birbirimize bayramlaşmaya giderdik. Taziyedir, ramazandır... Orada daha bir aile gibiydik. Onlar ev hanımıydı. Sadece apartmanda çalışan iki bayan vardık. İş çıkışı onlar aşağıda bahçede otururlardı. İşte bizi çağırırlardı. Çay, kahve otururduk, sohbet ederdik öyle ben eve çıkardım yani.” (Y8, K, 37).

Y7 de apartman hayatında ilişkilerin daha samimi olmasının sayının azlığıyla ilgili olduğunu söylemiştir:

“Bence apartman hayatı daha böyle daha sosyal gibi. Tabii küçük apartmanda yaşadığımız için daha böyle sosyal daha içli dışlı çünkü az insan var. Burada bir apartmanın sıcaklığı yok. Çünkü düşünün bir apartmanda en fazla 10, 12 aile var. Mesela bir önceki yani benim

çocukluğumun geçtiği şeyde 5 tane ev vardı. Orada daha fazla bir böyle komşuluk ilişkileri daha birbirine yakındı.” (Y7, E, 43).

Bir başka katılımcı ise mekânsal ayrışmaya dikkat çekmekte, güvenli siteleri mahalleye veya köye benzeten katılımcıların aksine mahalle kültürünü yok ettiğini ifade etmiştir. Toplumsal tabakalaşmanın belirginleşmesine neden olan güvenli siteler aynı zamanda kalabalık nüfusu ile tanımayı zorlaştırmakta bu da yakınlığı olumsuz etkilemektedir:

“Bence mahalle kültürünü öldürdü. Eskiden mesela biz daha önce çocukluğumda mesela diyorum ya çok zengin insan da vardı komşumuz normal insan da vardı. Düşük, fakir olan insan da vardı. Herkesin birbiriyle çok iyi diyalogları vardı. Ama şimdi öyle değil. Çok zengin insanların sitesi ayrı, orta düzeyde oturanların ayrı. Mesela biz karşı tokilerden bahsederken sanki böyle bir site içinde bir küçümseme gibi. Bence hiç hoş olmadı ...Belki sayı daha az olsaydı daha iyi olurdu. Mesela benim bir önceki site öyleydi. Güvenliği yoktu ama böyle site içindeydi. Ama daha ev sayısı azdı. Orada daha herkes birbirinden haberdardı. Ben şu an burada yani çoğu kişiyi hiç bilmiyorum çünkü çok kalabalık.. çok da yakınlığı yok bence. Ya insana göre de değişiyor aslında. Bilmiyorum ki yani tam çok genelleleyemiyorum. Ama iyi komşuluk ilişkiler yine de iyi yani çok kötü değil bence. Ama bu da gerekiyor. Bu zaman şartlarında güvenlik sitelere de ihtiyaç var. Çocukların rahat oynayabilmesi için.” (X10, K, 49).

Güvenli sitelerin literatürde en fazla ele alınan yönlerinden biri mekânsal ayrışma ve bunun etkileridir. Arslan ve Önder Erol’un güncel nitel araştırmasında (Arslan ve Önder Erol, 2024) da bu ayrışmanın olumsuz etkilerini ve X10’un görüşüne paralel bulgular görmek mümkündür. Katılımcı site içerisindeki ilişkiler konusunda ise genelleme yapma konusunda kararsız kalmış yine de ilişkilerin çok kötü olmadığını söylemiştir.

Güvenli sitelerin komşuluk ilişkilerine olumsuz bir etkisi de komşuya ihtiyacı azaltmasıdır. Komşuluk ilişkilerinin değişme nedenlerinde ele alınan ihtiyacın azalması durumu güvenli sitelerin yapısıyla da ilgilidir. X12 apartmanda komşuya daha çok ihtiyaç duyulduğunu oysa güvenli sitede bu ihtiyacı azaltan bir sistem bulunduğunu ifade etmektedir:

“Yani apartmana göre biraz daha az. Onlarda çünkü mecburen hani ihtiyaç duyuyor. Çünkü evini terk ettiği zaman mecburen yani komşusunun orada... Yani kurulu bir sistem var. O nedenle işte kargosu gelecek. Şimdi ben orada birisine kargoyu bıraktırmam. Eskiden ben komşuluk ilişkimde alttaki yani bakkalımla bile ilişkim üst düzeyde.... Yani senin ihtiyacın yok. Komşu hani şey yapar mısın? Zaten kurulu sistem var.” (X12, E, 48).

Güvenlikli sitelerdeki sistem bazı komşuluk pratiklerine olan ihtiyacı da azaltmaktadır. Örneğin komşuların birbirinin mülküne göz kulak olması geleneksel komşulukta temel konulardan biriyken kapitalist düzenin bu tür komşuluk pratiklerini hizmet satma yoluyla metaya dönüştürmesiyle artık güvenlik sistemleri sayesinde buna gerek kalmamaktadır. Aynı zamanda bu, bireylerin komşularına karşı sorumluluk duymasını da gereksiz kılar ve böylece komşuluk bağları zayıflar (Blakely ve Snyder, 1997, s. 163). Benzer şekilde güvenlikli sitelerde güvenlik sayesinde aileler komşuya emanet edeceği çocuğunu komşuya bırakmak yerine evde veya güvenliğe bırakabilmekte, evde yokken kargo geldiğinde komşuya alması için rica etmek yerine güvenliğe bıraktılabilmektedir. Bu durumu önceki evinden örnek vererek açıklayan Y5 şunları söylemiştir:

“Bence olumsuz etkiliyor güvenlikli site. Güvenlik olduğu için artık aileler çocuğum evde tek başına kalabilir düşüncesiyle komşusuyla bağıni kesebiliyor. Ama mesela bizim önceki sitede güvenlik yoktu orada durmuyordu. Aslında güvenlikli değildi. Öyle de olunca çocuğu evde tek bırakamıyorduk biz. Tabii bizim deprem bölgesi olmamız bunda etken. Hırsızlık olayı vs. Biz çocuğu tek bırakmıyorduk. Bir yere gideceksek. Ya büyüklerimizi çağırıyorduk. Hani komşulardan biri varsa. Ama burada çünkü bir güvenliğimiz var, kafamız rahat. Sabah işe çıkıp giderken siz gidin güvenliğin orada oturun. Rahat bir şekilde işimize, arkamıza bile bakmıyoruz. Veya en basiti bir kargo geliyordu işte o eski sitede. Komşuya bırakın diyorduk. Bir bırak, iki bırak, üç bırak. Dördüncüsünde ister istemez insan acaba rahatsız olurlar mı? Artık vazgeçtik, su saatine bıraktırıyorduk. Mesela kargo geliyor, güvenlik alıyor. Bizim öyle bir kaygımız şu an kalmadı. Mesela şu an komşunun telefonu bende yok.” (Y5, E, 43).

Y10 ise güvenlikli sitelerin farklı bir yönüne işaret ederek karşılaşma imkanını artırdığını söyleyen katılımcıların aksine insanların birbirini görmeden evine çıkmasının etkileşimi engellediğini dile getirmiştir.

“Güvenlikli siteler tamamıyla olumsuz etkiliyor. Niye biliyor musunuz? Çünkü güvenlikli sitelerde dipte bir garaj vardır. Garağa girersin eksi birden çıkacağın kata çıkarsın. Hiç kimseyi görmezsin. Keşke de binalarımız bizim 5-6 katlı olsaydı da insanlar yürüyerek çıksaydı. Hem sağlık açısından hem de komşuluk açısından.” (Y10, E, 35).

X6 ise sitesinde önceki oturduğu apartmana göre resmiyet olduğunu bunun da çalışanların çok olmasıyla veya kendisinin yeni olmasıyla ilgili olabileceğini söylemiştir:

“Vallahi bence burada daha şey var, daha resmiyet var. Ama Ataşehir'de oturduğum komşuluk bir başkaydı apartmandı...hani bu blok biraz daha böyle şey. Bizimkisinde biraz daha resmiyet var. Belki de yeni olduğum için. Ya da benim apartmanım hepsi çalışandır olabilir. Yani gelebilirsin hani gel bir kahve içelim buyurun gelin şey edin. Ama bence öyle değil hani böyle bir resmiyet var. Çünkü hep çalışanlar.” (X6, K, 45).

Bir kısım katılımcı ise güvenli sitelerin komşuluk ilişkileri üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi olmadığını söylemektedirler. X7 *“Hiç güvenlikle alakası yok. Benim apartmanda da komşuluk ilişkilerim çok güzeldi.”* (X7, K, 51) derken Z6 apartmandaki komşuluk ilişkilerinin de iyi olduğunu, bir fark olmadığını ve her yerde farklı ilişkiler olabildiğini şu sözleriyle anlatmaktadır: *“Ben bir farklılık olduğunu düşünmüyorum. Sonuçta hani her apartmanda farklı ilişkiler tabi oluyor. Ama mesela bizim bir site olmasına rağmen diğer blokta da hani görüştüğümüz çok insan var. ...Önceki apartmanda onda bile yani gayet de komşuluk ilişkilerimiz güzeldi. Yani bence bir ilişkisi yok.”* (Z6, K, 22). X13 de apartmandaki komşuluklarının da çok iyi olduğunu hatta orada daha samimi olduklarını fakat bunun kişisel yapıyla alakalı olduğunu ifade etmiştir: *“Bence ona bağlı değil. Tamamen bizim kişisel yapılarımıza bağlı. Daha önce de güvenliği olmayan sitede oturuyorduk. Orada da aynen böyleydi komşularımızla aramız çok iyiydi. Orada hatta daha çok samimiydik sanki. Orada ev hanımları daha fazlaydı.”* (X13, E, 52). X11 de güvenli sitelerin komşuluk ilişkisine bir etkisi olmadığını sadece güvenlik noktasında artışı olduğunu dile getirmiştir: *“Güvenlikli bir sitede oturmanın komşuluk ilişkilerine fazla da bir katkısı olmuyor. Sadece can güvenliğinin işte bir de çocukların varsa onun güvenliğini düşünüyorsan komşuluk ilişkilerinde güvenli sitelerin bir etkisi yok.”* (X11, E, 59).

Görüldüğü gibi güvenli sitelerin komşuluk ilişkilerine olumlu etkisi olduğunu düşünenler olduğu gibi olumsuz etkisi olduğunu veya bir etkisinin olmadığını düşünenler de vardır. Bazı katılımcılara göre güvenli sitede ilişkiler daha samimi iken bazılarının göre ise daha resmi ve samimiyetten uzaktır. Güvenli siteler ve geleneksel mahallenin karşılaştırmalı olarak ele alındığı bir çalışmada ise (Koca ve Kayılioğlu, 2017) mahallede yaşayanların komşuluk ilişkilerinden çok memnun olduğunu söyleyenler %43’ken güvenli sitelerde %16’dır. Selamlaşma oranları arasında da belirgin bir fark olduğu görülmektedir. Mahallede komşularıyla sıklıkla selamlaştığını söyleyenlerin oranı %27, güvenli sitede ise %13’tür.

Sosyalleşme konusunda da mahalledeki oranlar güvenli siteden daha fazla olumlu yanıtlar içermektedir. Çocukların birbirleriyle iletişimi ise güvenli sitelerde daha yüksek bulunmuştur ve bunda ortak oyun alanlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma komşuluk ilişkilerini güvenli siteler özelinde farklı kuşakların gözünden ele almaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı modern kent yaşamındaki ilişkileri önemli ölçüde etkileyen teknolojik gelişmelerin ve bireyselleşmenin komşuluk ilişkilerini nasıl etkilediğini ve bunun farklı kuşaklardaki izdüşümlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemiyle güvenli sitelerdeki farklı kuşaklarla görüşmeler yapılmıştır.

Komşuluk ilişkilerinin niteliğini anlamak için bireylerin komşuluk algılarını ortaya koymak önemlidir. Kavramlara atfedilen anlamlar bireyin davranışlarını da belirlemektedir. Komşunun üç kuşak için de aile gibi, akrabadan daha yakın, zor zamanda çalınabilecek ilk kapı, dertleşilen, dost gibi tanımları içermesi komşuluk olgusunun önemini koruduğuna işaret etmektedir. Komşuya dair bu olumlu algı ve tanımlamalarda komşunun acil durumlardaki ulaşılabilirliğinin önemli bir etkisi vardır. Bulgularda “ihtiyaç duyma”nın öne çıkması da bunu desteklemektedir. Nitekim ihtiyaç halinde kapısı çalınabilen, aynı şekilde komşusunun kapısını çalan, onu merak eden, zor zamanında yanında olan komşu iyi bir komşudur. Komşunun komşusunu merak etmesi, onunla ilgilenmesi iyi komşuluk özelliği olsa da bu merakın ölçülü olması, mahremiyeti ihlal etmemesi, mesafesini koruması gerekir. Bu konudaki dengenin doğru kurulmasının literatürde de iyi komşuluk özelliği olduğu görülmektedir. Dedikodu yapmama, dürüstlük, selamlaşma, güler yüzlü ve doğal olma, çıkarıcı ve kibirli olmama, iyi niyet, sohbet edilebilen olma gibi özellikler de komşuluk ilişkisini güven temeline oturtmakta ve üçüncü veya dördüncü düzey ilişkiler kurulmasına imkan vermektedir. Selamın karşılık görmemesi veya olumlu tepki alamamak ise komşuluk ilişkilerine ket vurmaktadır. Bu hususlar üç kuşak arasında farklılık göstermemiştir.

Komşuluk hukukuna riayet etmek, komşuyu rahatsız etmemek de komşulardan beklentiler arasındadır. Zira çatışmalara temel teşkil eden komşuya rahatsızlık vermek ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Komşuların öncelikli olarak birbirinin hakkına saygı duymaları komşular arası güveni pekiştirecektir. Yani komşu önce zararından emin olunan sonra faydası dokunan kimsedir. Komşular arasında saygı kadar hoşgörü ve anlayış da önemlidir. Anlayış konusunun subjektif bir yönü olsa da ilişkilerin olumlu anlamda devam edebilmesi açısından önemli ve gereklidir.

Komşuların birbiriyle ihtiyaç hali dışında iletişim kurması, ilişkilerinin üçüncü veya dördüncü düzey komşuluğa erişebilmesi ve devam edebilmesi bakış açılarının benzerliği, aile yapısı, yaşam tarzı, meslek, eğitim, kültürel düzey, yaş gibi özelliklerin benzerliğiyle ilişkilidir. Her üç kuşaktan bireyler de komşuluk tercihlerinde bu noktalarda benzer oldukları kişileri komşu olarak tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu özellikler komşuluk tercihinde yine öne çıkan bir husus olan kafa dengi olmanın da temelini oluşturmaktadır. Kafa dengi komşuyla ilişki kurmak istemek ise komşuyu sadece ihtiyaç anında kapısı çalınan olarak değil, sohbet edilen ve paylaşımda bulunulan bir dost, bir arkadaş olarak görme isteğinin bir göstergesidir. Komşunun toplumsallaşma aracı olma ve sosyal öğrenmedeki önemi açısından sadece maddi anlamda faydası olması değil manevi olarak da katkı sağlaması, bir şeyler katması, belli bir kültürel düzeye sahip olması da komşular için tercih sebebidir.

Komşuluk ilişkilerinin gelişmesine nelerin engel olduğu da çalışmanın amacı doğrultusunda önemlidir. İyi komşuluk özellikleri olarak belirtilen özelliklerin komşuda bulunmaması veya komşulardan beklentilerin gerçekleşmemesi olumlu komşuluk ilişkilerinin kurulmasını engellemektedir. Kibir, dedikodu, kıskançlık, çıkarıcılık gibi kişilik özellikleri komşular arasındaki güveni sarsmakta ve doğallığı ortadan kaldırıp, bağları zayıflatmaktadır. Bütün insan ilişkileri için söylenebilecek bu özellikler sosyal sermayeye zarar vermektedir. İlişki kurmak istemeyen komşuların komşuluk pratiklerine olumlu karşılıklar vermemesi de önemli bir komşuluk engelidir. Bunda kişisel yapının etkisi olduğu gibi kalabalığın getirdiği tanımama ve güvensizlik, bireyselleşmenin ve bağlantılı olarak ilişki kurulmak istenen komşunun ve komşuluğun seviyesinin seçilmek istenmesi da etkilidir. Bir diğer komşuluk engeli ise kadınların komşuyla gidiş gelişi külfet haline getiren ve dolayısıyla komşu kapısının komşuya açık olmasını engelleyen temizlik ve ikram konusundaki abartılı hassasiyetleridir. Eşlerin komşuluk ilişkilerindeki bakışının farklı olması da komşuluğu olumsuz etkilemekte, ilişkiler sınırlanmaktadır. Ortak noktalar açısından meslek ve ekonomik düzey bazında komşuluk tercihi bazı katılımcılar için komşular arasında bir ayrımcılığa ve diğer komşularla olumlu ilişkiler kurmaya engel bir durumdur. Yani bir komşunun tercihi diğer komşu için ayrımcılık olarak nitelendirilebilmektedir. Ancak kibirden kaynaklı komşuluk engelinin tercihe dayalı komşuluktan farklı olduğu dikkatlerden kaçmamalı ve

tercihe dayalı bir komşuluk ilişkisi kurulsa bile temel ve asgari komşuluğun gereğini yerine getirmenin önemli olduğu unutulmamalıdır.

Komşuluk ilişkilerinin ne yönde, nasıl değiştiği ve bu değişimde nelerin etkili olduğu konusunda doğrudan komşuların komşuluk deneyimleri ve eski komşuluk ilişkileri çerçevesinde dile getirdikleri görüşler aydınlatıcı niteliğe sahiptir. Üç kuşaktan katılımcı da komşu tanımında olduğu gibi komşuluk ilişkilerindeki değişim konusunda hemfikirdirler. Değişimin niteliğine dair bulgular eskiye göre ilişkilerin azaldığı, bireylerin birbirinden koptuğu, komşuluk duygusunun zayıfladığını ve gidiş gelişlerin azaldığını göstermektedir. Artık komşularla görüşebilmek ve ilişkileri devam ettirebilmek için özel bir çaba sarf etmek, özel olarak zaman ayırmak gerekmektedir. Bu uzaklaşma akrabalar için de geçerlidir. Eski komşuluk ilişkileri daha iç içe, samimi ve şeffaf ve doğaldır. Z kuşağı bir katılımcının diğer katılımcıların çoğunlukla olumlu olarak bahsettikleri bu özellikleri olumsuz bulurken, komşuluk olgusundaki değişimi olumlu bulduğu görülmektedir. Buna göre eski komşuluk ilişkileri mecburiyete dayalı ve sadece mekânsal yakınlıktan dolayı kurulan, seçimin olmadığı sahte ilişkilerdir. Arada önemli bir kuşak farkı olmamasına rağmen Y kuşağı bir katılımcı ise aksine bugünkü ilişkilerin samimiyetten uzak, gösterişten beslenen sahte ilişkiler olduğunu ifade etmiştir. Bu farklılığın bireysel tecrübeden kaynaklı olduğu ve konunun iki açıdan da tutarlı yönleri olduğu söylenebilir. X kuşağından bazı katılımcılar da günümüz komşuluklarının çok da kötü olmadığını ve değişimin doğal olduğunu ifade etmişlerdir. Yine Y kuşağından bir katılımcı değişimi olumsuz görmemekte ve komşulukların azalmadığını, farklı bir formda devam ettiğini, bazı açılardan daha işlevsel olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla komşuluk ilişkilerinin değişiminin niteliğine bakıldığında kuşaklar arasında öne çıkan bir farklılaşma olmadığı, her kuşaktan değişimi olumsuz bulanlar olduğu gibi olumlu veya doğal bulanlar bulunmaktadır. Ancak çoğunluk değişimi olumsuz olarak nitelendirmiştir.

Komşuluk ilişkilerinin azalmasında pek çok faktör etkilidir. Bulgulara göre en önemli etken güvensizliktir. Güvensizliğin kaynağında ise daha çok kitle iletişim araçlarıyla olumsuz haberlerin yayılması, toplumun buna sürekli olarak maruz kalması yatmaktadır. Olumsuz olayların eskiden de olduğunu, şuan medya yoluyla daha görünür olduğunu düşünen katılımcılar olduğu gibi bunların eskiye göre daha

fazla olduğunu ve bunda da toplumun yapısının bozulmasının, dini ve ahlaki değerlerin kaybolmasının etkili olduğunu düşünenler vardır. İlişkilerin azalmasında Covid-19 pandemisinin de etken olduğu görülmektedir. Süreçte komşuya duyulan ihtiyacın ve yardımlaşmanın önemi artmış olsa bile insanlar arasına “sosyal mesafe” koyan pandemi ilişkilere yönelik algı ve alışkanlıkların değişmesinde etkili olmuştur. Araç kullanımının artması da karşılaşmaları azaltmaktadır.

Değişime etki eden faktörlerin en önemlilerinden biri de komşuya duyulan ihtiyacın azalmasıdır. Komşunun tanımında önemli bir yeri olan ihtiyaç kavramının yeri modern kent insanı için değişmiştir. Komşuya duyulan ihtiyacın azalmasında ise ekonomik imkanların artması ve teknolojinin gelişmesiyle bireyselleşmenin yaygınlaşması önemli bir faktördür. Zira ekonomik bağımsızlık kapitalizmin sunduğu hizmetlerin satın alınması ve komşuya ya da başkasına ihtiyacı azaltarak bireyselleşmeyi pekiştirmektedir. Teknolojinin gelişmesi de boş zaman ve eğlenceye dair aktiviteleri artırmış ve pek çok şeyi daha fazla kişiselleştirme imkanı sunmuştur. Sosyal medya ve internet bunların başında gelmektedir. Sosyal medyanın komşuluk engellerinden biri olan kıskançlığa ve gösterişçi tüketime neden olduğuna dair bulgular komşuluk ilişkilerindeki doğallığın, samimiyetin ve iyi niyetin kıskançlık ve rekabet duygularıyla yok edildiğini göstermektedir. Bu da Beck’in rekabetin topluluk ilişkilerini bir asit gibi çözdüğü fikrini desteklemektedir.

Z kuşağının sosyal medya ve internet kullanımının diğer kuşaklara göre daha fazla olduğu ve onları daha olumsuz etkilediğine dair farklı kuşaktan katılımcıların gözlemleri ve tecrübeleri bu konudaki istatistiklerle de uyumludur. Ancak Z kuşağından sosyal medyada çok vakit geçirmeyen, akranı komşularının çok fazla vakit geçirmesinin ilişkilerini olumsuz etkilediği daha sosyal bireyler de mevcuttur. Bulgulara göre sosyal medya ve internetin komşularla iletişim, haberdar olma, organize olma gibi olumlu etkileri de vardır. Ayrıca Z kuşağından bir katılımcı yeni bağlar ve arkadaşlıklar kurma imkanı verdiğini düşünmektedir ki bu Wellman’ın *özgürleşmiş ağ bağlantılı topluluk* fikrini desteklemekte, *zayıf bağların köprü kurucu işlevini* ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal medya ve internetle insanlar sosyalleşme dahil pek çok ihtiyacını gidermektedir. Bu kapsamda sanal marketler de komşuya ihtiyacı azaltmıştır, ancak düşünülenin aksine katılımcılar arasında bunu kullandığını söyleyen sadece iki

katılımcı vardır. Sosyal medya ve internet kullanımı hem komşuya hem aileye ayrılan zamanı çalmakta, ancak bir yandan da modern kent insanı zamansızlıkla ve koşuşturmayla mücadele etmektedir. Bunda iş hayatındaki yoğunluk, kadınların çalışması ve çocukların eğitime verilen önemin artması etkilidir. Artık aileler çalışma hayatından arta kalan kısıtlı zamanı ailesine ve çocuklarına ayırmak durumundadır. Komşuluğun en önemli aktörü olan kadınların çalışma hayatında daha çok yer alması doğal olarak ilişkileri azaltmaktadır. Ancak yine de komşuluklar büyük ölçüde kadınlar üzerinden devam etmektedir. Komşuluk ev hanımları için bir sosyalleşme alanıdır. Çocukların pek çok anlamda aileye bağımlı hale gelmesi ve eğitimleriyle ebeveynlerin daha yakından ilgilenmesi de komşuya zaman ayrılamamasına neden olmaktadır. Ayrıca çocukların eğitime verilen önem özellikle çocuğu sınav senesinde olan ebeveynler için komşuluk ilişkilerini askıya alma veya minimuma indirme gerekçesi olabilmektedir. Komşuluk ve misafirlik konusundaki normların değişmesi de bu askıya alışı kolaylaştırmaktadır. Ev hanımlarının ve erkeklerin komşuluk ilişkilerinin çok değişmediğini söyleyen katılımcılar da mevcuttur. Bu, komşuluk ilişkilerinde sadece çalışma ve iş yoğunluğunu esas alan bir bakış açısıdır.

İnsanlarda kendi kabuğuna çekilme, bireyselleşme ve tahammülsüzlüğün arttığı düşüncesi üç kuşağın da dile getirdiği bir bulgudur. Bireyselleşmenin etkisiyle ev içerisinde de istekler ve doyumsuzluk artmış, yaşam daha kompleks hale gelmiştir. Bu da ev hanımlarının ve çocuğunu büyütmiş olan X kuşağının bile teknolojinin getirdiği kolaylıklara rağmen zaman yönetimi ve komşuya zaman ayırmak için özel çaba sarf etmesine neden olmaktadır. İsteklerin ve doyumsuzluğun arttığını ifade eden Z kuşağı katılımcıların olmaması dikkat çekicidir. Bunun, üst kuşaklar için gereksiz veya ekstra olarak görülen şeylerin onlar için ihtiyaç veya normal istekler olarak görülmesiyle ilgili olduğu söylenebilir. Z kuşağından bazı bireyler ise değişimi kendileri özelinde yaşam evresiyle ilişkilendirmişler ve ilişkilerinin azalmasının büyümeleriyle ilgili olduğunu ifade etmişlerdir.

Komşuların birbirleriyle görüşme biçimleri komşuluk ilişkilerini anlamaya yardımcı olan bir husustur. Komşuların görüşme şekillerinde en önemli bulgu günlerdir. Günler X ve Y kuşağı kadınların komşularıyla görüşmek için özellikle ayarladığı ve hususî zaman ayırdığı bir etkinliktir ve komşuluk ilişkilerinin devam

etmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Komşuluk ilişkilerinin başrolü olan kadınların çalışma hayatına girmesiyle ilişkilerin azalması söz konusu olmasına rağmen çalışan kadınların da durumuna göre iştirak ettiği günler bu ilişkiler için oldukça önemlidir. Günler dışında kadınlar piknik, dışarıda kahvaltı, turlar, alışveriş, yüzme, kamelyada oturma, sık olmasa da birbirine kahveye gitme gibi çeşitli şekillerde bir araya gelmektedirler. Erkeklerin bu şekilde komşuya ayrılmış özel zamanlarının olmaması ve iş hayatının yoğunluğu dolayısıyla komşularıyla görüşmelerinin daha çok özel günlerdeki görüşme ve ziyaretler, güvenlikte, site içerisinde ve toplantılarda karşılaşmalar ve ayaküstü sohbetler şeklinde olduğu görülmektedir. Fakat bazı katılımcıların yakın oldukları komşularıyla sık olmasa da aile düzeyinde ev ziyaretleri, yemek, yürüyüş ya da bazen beraber tatile gitme durumu olabilmektedir. Kadın katılımcılardan da komşularıyla tek görüşme şekli kapıda karşılaşmalar olan vardır. Z kuşağı ise yüzme, futbol, gezme, yürüyüş, alışveriş, mobil oyunlar oynama, paten sürme gibi etkinliklerle bir araya gelmektedir. Dijital ortamdaki görüşmeler ise komşular arasında bazen yanlış anlamalara ve problemlere yol açabilmektedir.

Güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkilerinin niteliği ve kurulan bağların derecesi, bir cemaat yaşamının var olup olmadığı konusunun açıklığa kavuşturulması, bu çalışmanın temel amaçlarından biridir. Komşuluk ilişkilerinin niteliğine bakıldığında komşularıyla sık sık görüşen, dertleşen, dost yakınlığında samimi bağları olan katılımcılar bulunmaktadır. Bu samimiyet geleneksel komşuluktaki gibi içli dışlı ve abartılı bir samimiyet değil, arada bir sınırın olduğu seviyeli samimiyettir. Çat kapı ilişkiye dayalı birkaç komşusu olduğunu dile getiren bir katılımcı olsa da birçok katılımcı çat kapı ilişkilerden hoşlanmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların çoğu bir sınırın olması gerekliliğine vurgu yapmış, ailedeki bireyler arasında bile bunun önemine işaret etmişlerdir. İyi komşuluk özelliği olarak da ifade edilen *uygunluk kuralları* ya da *dostane mesafe* ilişkileri kaliteli hale getirmekte, güven ve saygı temeline oturtmaktadır. Sınırların güvende olduğu duygusu komşuluğun gereklerini yerine getirme konusunda da teşvik edici olmaktadır. Ancak aradaki sınırdan ne anlaşılması gerektiği bireylere göre değişebilmektedir. Katılımcılardan ikincil ilişki olarak ifade edilebilecek komşuluk ilişkisine veya tek bir komşuluk ilişkisine sahip olanlar da mesafeye vurgu yapmıştır. Bunda içedönüklük gibi kişisel yapı, yaşam tarzı, iş yoğunluğu, kafa dengi komşunun olmaması gibi faktörler etkili

olabilmektedir. Önceki deneyimlerinden yola çıkan bir katılımcı için kiracı olmak da bağ kurmayı olumsuz etkilemektedir. Çalışmada kiracı olan iki katılımcı bulunmakta, bunların ilişkileri ise olumlu ve olumsuz olarak farklılaşmakta dolayısıyla bu bireyler için kiracılığın bir etkisi olduğunu söylemek zor görünmektedir. Oturma süresinin ise ilişkilerde belirleyici olduğu görülmektedir. Kadınlar komşularıyla daha çok ilişki kurmakta ve bunu erkek katılımcılar sıkça dile getirmektedirler. Erkeklerden komşularıyla hiç ilişkisi olmayan ya da sadece karşı komşuyla ilişkisi olan katılımcılar da vardır. Bu noktada Z kuşağıyla erkekler arasında ilişkilerin zayıflığı anlamında bir benzerlik olduğu söylenebilir. Z kuşağı bireylerin komşuluk ilişkileri en çok eğitim hayatı, sınavlar, sportif faaliyetler, çalışma hayatı, daha önce edinilen arkadaşlarla dışarıda vakit geçirme veya daha önce değinildiği gibi akıllı telefon ve bilgisayar oyunları kullanımından dolayı zayıftır. Ayrıca Z kuşağının komşuluk ilişkisinde çocuklukta kurduğu bağlar önemli bir yere sahiptir. Z kuşağı kadınların akrabası olmayan komşularla görüşmeleri ise anne faktörüyle bağlantılıdır. Z kuşağından, komşularıyla birçok X ve Y kuşağı erkekte daha güçlü ilişkisi olan bireyler de vardır. Ayrıca hem X kuşağından hem Z kuşağından iki katılımcı komşuluk ilişkilerinin daha yakın ve samimi olması beklentisinde birleşmektedirler. Komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu söyleyen komşuların bazıları her gün görüşürken bazıları görüşmelerin sınırlı olduğunu söylemektedir. Bulgulara genel olarak bakıldığında komşular arasında gidiş gelişler ve görüşme sıklığının azaldığı söylenebilir. Görüşülen komşu sayısı da çoğunlukla sınırlıdır veya sadece karşı komşudur.

Bulgulardan ortaya çıkan bir diğer sonuç güvenin her ilişki gibi komşuluğun da temel unsuru olduğudur. Komşular arasında güvensizlikte zamanın getirdiği değişimler etkili olduğu gibi tanımamak, dedikodu, kişisel yapı da etkilidir. Bu, üç kuşak için de geçerlidir. Komşulara güvenin derecesi farklılaşabilmekte, karşı komşu güven konusunda başta gelmekte, yakın ve güvenilen komşularına birkaç taneyle sınırlı olduğu görülmektedir. Komşusuna çok güvenen bireyler anahtarını veya çocuğunu komşusuna bırakabilmektedir. Gençlerin komşusuna çok güvenmediğine dair katılımcı görüşünün ve komşusuna çok güvendiğini söyleyen bireylerin daha çok X kuşağından olmasının güven konusunda X kuşağının bir adım ötede olduğunu gösterdiği söylenebilir. Komşuların birbirlerine güvenleriyle bağlantılı olarak yardımlaşmanın devam ettiği görülmektedir. Bu yardımlaşma bazı katılımcılar için

geleneksel komşuluk ilişkilerini hatırlatmaktadır. Komşuların düğün, taziye, hastalık, misafir alma gibi özel zamanlarında birbirine destek olduğu, ihtiyaç olan şeyin istenmesi, çocuğuna göz kulak olma veya evcil hayvanına, çiçeklerine bakma şeklinde yardımlaşmaları görülmektedir. Çalışan kadınlar için komşuluk ilişkilerine zaman ayırmak zor olsa da komşular arası yardımlaşma ve dayanışma onlar için özellikle çocuk bakımında önemli bir destek sunmaktadır. Komşularla ilişkinin zayıf olması yardımlaşmayı da azaltmaktadır. Bazı katılımcılar komşudan isteme yerine marketleri veya sanal marketleri tercih etmektedirler. Katılımcı tecrübeleri ve görüşleri komşuluğun kriz durumlarında ilk yardım edecek kişi olma özelliğinin de önemini koruduğunu göstermektedir.

Güvenlikli sitelerde komşuların ilişkilerini olumsuz etkileyen çatışmalar daha çok gürültü, silkeleme, otopark, çocuklar, asansör, ısınma, mahremiyet ihlali gibi konulardan kaynaklanmaktadır. Sorunların çözümünde site yönetimine başvurma en çok tercih edilen yoldur. Bununla beraber konuşma ve karşılıklı anlayış, arabuluculuk veya büyük kavgalar, polise ya da mahkemeye başvurma da söz konusu olabilmektedir. Yaşanan bu tür büyük sorunlar ilişkilerin kopmasına neden olmaktadır. Gürültü konusunda bakış açıları farklılaşmakta, küçük çocuğu olmak karşılıklılık ilkesi gereğince daha anlayışlı olmayı ve anlayış beklemeyi getirmektedir. Hem gürültünün tolere edilebilmesi hem de sorunların karşılıklı konuşulabilmesinde samimiyet ve tanıma olumlu bir etki yapmaktadır.

Bulgulara bakıldığında çocukların toplumsallaşmasında komşular eskisi kadar etkili değildir. Çocukların eğitilmesi ve davranışları konusunda uyarılması geleneksel komşuluğa göre artık çok daha zordur. Aile içinde bile sosyal kontrol mekanizmaları zayıflamışken komşuların birbirinin çocuğuna müdahalesi bazı katılımcılar için samimi olma koşuluyla yapılabilir. Z kuşağı dahil bazı katılımcılar çocuklara uyarıda bulunduklarında ebeveynlerin olumsuz tepkileriyle karşılaştıklarını, çocukların şımarık ve saygısız olduklarını ve bu sebeple uyaramadıklarını söylerken bazıları toplumsal düzen gereği uyardıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklara yapılan uyarıda normların net olup olmadığı da belirleyici bir faktördür. Aile içi şiddete müdahale konusunda da benzer bir durum söz konusudur. Böyle bir durumda katılımcılar müdahil olmayacaklarını veya sonradan destek olabileceklerini dile getirmiş, bazıları ise müdahale edeceğini ifade etmişlerdir. Komşuların en yakında

olanlar olarak şiddet anında da yardım elini uzatan ve kadınların yardım istediği kişiler olması komşuluğun bu noktada da önemini korumaya devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca ifşa durumu da normlara uymama durumunda komşular arasında sosyal kontrolün devreye girmesini ve bazı sorunların çözülmesini sağlamaktadır. Komşuluğun sosyal kontrol rolü konusunda kuşaklar arasında bir farklılık yoktur. Ancak Z kuşağı bir katılımcı komşuların kendi davranışları ya da hayat tarzı için ne söylediklerini önemsemediğini dile getirerek bazı noktalarda komşunun sosyal kontrol rolünün kendisi için azaldığını belirtmiştir.

Çalışmanın yapıldığı güvenli sitelerin komşuluğu, sitede oturan insanların durumu ve sitenin yapısı olmak üzere iki açıdan etkilendiği görülmektedir. Bulgulara göre güvenli sitede yaşayan insanların ekonomik durumlarının yüksek olması yapay, gösterişçi tüketime dayalı, kibir engeline takılan bir ilişki biçimine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum komşuya ihtiyaç duymamayı ve bireyselleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Güvenli sitelerde ekonomik anlamda da tam bir homojenlik yoktur. Hem bu ekonomik farklılıklar hem de kültürel farklılıklar ilişkileri olumsuz etkilemekte, bazı durumlarda uyum ya da dışlanma sorunları yaratabilmektedir. Bu da güvenli sitelerin cemaat yaşantısı vaadinin gerçekleşmediğini göstermektedir ki literatürle uyumlu bir sonuçtur. Güvenli sitede eğitimin nispeten yüksek oluşunun bazı katılımcılar için komşusuna güven duygusu verdiği görülmektedir. Güvenli sitelerin yapısı bazı noktalarda site içi ilişkiler için olumlu bir etkenken bazı yönlerden engel oluşturmaktadır. Sitelerin ortak kullanım alanları ve sosyal tesisleri komşuların bir araya gelmesine imkan tanırken güvenli olması da bunun geç saatlerde bile yapılabilmesini kolaylaştırmaktadır. Siteleri bu açıdan mahalleye ya da köye benzeten katılımcılar bulunmaktadır. Bazı katılımcılara göre ise güvenliğin olması komşuya çocuğunu bırakma veya kargosunu alma gibi konularda ihtiyacı azaltmaktadır. Yine sitelerin çok kalabalık olması da tanımayı ve ilişki kurmayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda bazılarının göre ilişkiler apartmanla kıyaslandığında daha resmiyken bazılarının göre daha samimidir. Bazı katılımcılar ise güvenli sitenin bir etkisi olmadığı görüşündedirler.

Sonuç olarak güvenli sitelerde komşuluk ilişkilerinin azaldığı, birincil ilişkilerin oldukça sınırlı olduğu, ancak görüşülen komşularla ilişkilerin ikincil

ilişkiler kadar uzak ve resmi olmadığı, yardımlaşma ve dayanışmanın ise önemli ölçüde devam ettiği görülmektedir. Bu anlamda araştırmanın sonuçlarının Wirth'ün kentteki komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin zayıf, soğuk ve resmi olduğu yönündeki yaklaşımına uymakla beraber birincil ilişkilerin de sınırlı da olsa devam ettiği, görüşülen komşularla ilişkilerinin çoğunluğunun yarı birincil ilişki niteliği taşıdığı ve bazı cemaat ilişkilerinin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca Wellman'ın ve Leighton'ın özgürleşmiş topluluk fikrine dair de bulgular mevcuttur. Kuşaklar arasında da komşuluğa yüklenen anlam ve diğer açılardan önemli farklılıklar yoktur fakat Z kuşağının ilişkilerinin diğer kuşaklara göre daha sınırlı olduğu söylenebilir. Bu, yaşam evresi ve aile evinde yaşamakla da ilgili olabileceği için bu konuda Z kuşağının kendi evinde yaşadığı örneklem ve çalışma grupları üzerinden yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca doktorların komşuluk ilişkileri kurmadığına dair bir algı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu konuda da başka araştırmalar yapılması bu noktada önemli bir katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Acılioğlu, İ. (2017). *“İş”te Y Kuşağı*. Elma Yayınevi.
- Akın, M. H. (2014). Bir Toplumsallaşma Aracısı Olarak Komşu. İçinde A. Koyuncu (Ed.), *Komşuluk Kültürü* (ss. 73-87). Hece Yayınları.
- Aksu, G. (2024). *Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi* [Yüksek Lisans]. Bingöl Üniversitesi.
- Akyol Altun, D. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve ‘Mahalle’ Kavramı. *İdealkent*, 2, 216-244.
- Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Hece Yayınları.
- Alver, K. (2010). *Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Hece Yayınları.
- Alver, K. (2012a). Komşuluk. İçinde *Kent Sosyolojisi*. Hece Yayınları.
- Alver, K. (2012b). Mahalle. İçinde *Kent Sosyolojisi*. Hece Yayınları.
- Alwin, D. F. (2002). Generations X, Y and Z: Are they Changing America? *Contexts*, 1(4), 42-51.
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji* (Okhan Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Arslan, K., & Önder Erol, P. (2024). Kapalı Sitelerin Etrafında Ötekileşen Yaşamlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 61, 43-64.
- Ayata, S., & Güneş Ayata, A. (1996). *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı.
- Aydemir, Mehmet. A. (2011). *Sosyal Sermaye: Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Araştırması*. Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Aydemir, Mehmet. A. (2013). Komşuluk ve Sosyal Sermaye. *Sosyoloji Divanı*, 2, 79-93.
- Bakırcı, M. (2020). Üç Nesilde Dinî ve Kültürel Değişim. *Tevilat Dergisi*, 1(1), 155-186.
- Bali, R. N. (2002). *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşam*. İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum* (Y. Alogan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup* (P. Sıral, Çev.). Habitus Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları* (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim* (Elçin Yılmaz, Çev.; 2. bs). Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2014). Milenyum veya Y Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 8-25.
- Bayhan, V. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi. *Sosyoloji Divanı*, 13, 29-45.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. SAGE Publications.
- Blakely, E. J., & Snyder, M. G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Brookings Institution Press.
- Blokland, T. (2017). *Community as Urban Practice*. Polity Press.

- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. İçinde J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (ss. 241-258). Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri* (Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Çev.). Heretik Yayınları.
- Bulmer, M. (1986). *Neighbours: The Work of Philip Abrams*. Cambridge University Press.
- Büyükhelvacıgil, M. (2021). *X-Y ve Z Kuşağını Anlamak—Aile Şirketlerinde Kuşak Çatışmasını Önlemek İçin*. Optimist.
- Campbell, K. E., & Lee, B. A. (1990). Gender Differences In Urban Neighboring. *The Sociological Quarterly*, 31(4), 495-512.
- Clark, A. (2009). From Neighbourhood to Network: A Review of the Significance of Neighbourhood in Studies of Social Relations. *Geography Compass*, 3(4), 1559-1578.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Comte, A. (1967). *Pozitif Felsefe Dersleri*. Bilgesu Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Çev.; 4. bs). Siyasal Kitabevi.
- Crow, G., Allan, G., & Marcia, S. (2002). Neither Busybodies nor Nobodies: Managing Proximity and Distance in Neighbourly Relations. *Sociology*, 36(1), 127-145.
- Dur, M. (2015). *Kentsel Dönüşümün Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Konya Örneği* [Yüksek Lisans]. Selçuk.

- Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* (Cenk Saraçoğlu, Çev.). Bordo Siyah Klasik Yayınları.
- Flanagan, W. G. (2010). *Urban Sociology: Images and Structure*. Rowman and Littlefield Publishers.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carslsmith, J. M. (2003). *Sosyal Psikoloji* (Ali Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Fry, R., Parker, K., & Rohal, M. (2016). *For First Time in Modern Era, Living with Parents Edges out Other Living Arrangements for 18-to 34-Year-Olds: Share Living with Spouse or Partner Continues to Fall*. Pew Research Center.
- Geniş, Ş. (2009). Neo-liberal kentleşmenin mekanda yansımaları: İstanbul'da güvenli siteleri. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 116.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (Hüseyin Özel, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Gross, T. S. (2017). *Milenyum Kuşağının Kuralları: Dijital Dünyaya Meraklı İlk Tüketici ve Çalışan Kuşağıyla Nasıl Bağlantı Kurulur?* (M. Tokyay, Çev.). İKÜ Yayınevi.
- Gursoy, D., Maier, T. A., & Chi, C. G. (2008). Generational Differences: An Examination of Work Values and Generational Gaps in the Hospitality Workforce. *International Journal of Hospitality Management*, 27, 448-458.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu* (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.
- Heberle, R. (1960). The Normative Element In Neighborhood Relations. *Official Journal of the Pacific Sociological Society*, 3(1), 3-11.

- Henning, C., & Lieberg, M. (1996). Strong Ties Or Weak Ties? Neighbourhood Networks In A New Perspective. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 13(1), 3-26.
- Hirvonen, J., & Lilius, J. (2019). Do Neighbour Relationships Still Matter? *Journal of Housing and the Built Environment*, 1023-1041.
- Horwitz, A. V. (1990). *The Logic of Social Control*. Springer.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (t.y.). *Kuşak*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Janowitz, M. (1975). Sociological Theory and Social Control. *American Journal of Sociology*, 81(1), 82-108.
- Karaçor, S., & Akcan, B. (2017). Mahalleden Güvenlikli Sitelere Konutu Tüketmek. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 175-197.
- Karadağ, A., & Durukan, Z. (2022). Neoliberal Kentleşmenin Mekânsal Yansıması Olarak Güvenlikli Siteler Ve Türkiye. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(1), 207-220.
- Keller, S. (1968). *The Urban Neighbourhood: A Sociological Perspective*. Random House.
- Kemp, S. (2024). *Digital 2024. We Are Social*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2024/01/digital-2024/>
- Kerr, S.-M., Gibson, C., & Klocker, N. (2018). Parenting and Neighbouring in the Consolidating city: The Emotional Geographies of Sound in Apartments. *Emotion, Space and Society*, 26, 1-8.
- Koca, G., & Kayılıoğlu, B. (2017). Spatial and Social Comparison of the Traditional Neighbourhood and the Modern Gated Community: Eskisehir Sample. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245.
- Koyuncu, A. (2014). Gündelik Hayatta Komşuluk. İçinde A. Koyuncu (Ed.), *Komşuluk Kültürü* (ss. 11-26). Hece Yayınları.

- Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigeneration Employees: Strategies for Effective Management. *The Health Care Manager*, 19(1), 65-76.
- Kusenbach, M. (2006). Patterns of Neighboring: Practicing Community in the Parochial Realm. *Symbolic Interaction*, 29(3), 279-306.
- Lancaster, L. C., & Stillman, D. (2005). *When Generations Collide: Traditionalists, Baby Boomers, Generation Xers, Millennials: Who They Are, Why They Clash, How To Solve The Generational Puzzle At Work*. Collins Business.
- Letsoko, V., Naidoo, K., & Gumbo, T. (2022). Exploring Neighbourliness and Social Cohesion in Two Residential Gated Developments in Johannesburg, South Africa. In *Mobility, Knowledge and Innovation Hubs in Urban and Regional Development. Proceedings of REAL CORP 2022, 27th International Conference on Urban Development, Regional Planning and Information Society*, 311-321.
- Lewis, C. (2020). Listening to Community: The Aural Dimensions of Neighbouring. *The Sociological Review*, 68(1), 94-109.
- Lyons, S., & Kuron, L. (2014). Generational Differences in The Workplace: A Review of The Evidence and Directions for Future Research. *Journal of Organizational Behavior*, 35, 139-157.
- Mallach, A., & Swanstrom, T. (2023). *The Changing American Neighborhood: The Meaning of Place in the Twenty-First Century*. Cornell University Press.
- Mann, P. H. (1954). The Concept of Neighbourliness. *American Journal of Sociology*, 60(2), 163-168.
- Mannheim, K. (1952). "The problem of generations". İçinde *Essays on the Sociology of Knowledge* (ss. 276-320). Routledge & K. Paul.

- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Selahahttin Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (2019). *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. Jossey-Bass.
- Morgan, D. (2009). *Acquaintances: The Space Between Intimates and Strangers*. Open University Press McGraw-Hill Education.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller. *Sosyoloji Divanı*, 13, 9-27.
- Nugin, R., & Kalmus, V. (t.y.). Social Generations and Societal Changes. İçinde *The Routledge International Handbook of European Social Transformations Edition* (2018. bs, ss. 298-311). Routledge.
- Özçelik, F. (2015). *Kuşaklararası Motivasyon Farklılıklarının İş Tatminine Etkisine Yönelik Bir Çalışma*. Gazi Üniversitesi.
- Özdemir, H. (1991). Türkiye’de Komşuluk ve Komşuluk İlişkileri. İçinde *Türk Aile Ansiklopedisi* (C. 2). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Özkan Töre, E., & Kozaman Som, S. (2009). Sosyo-Mekânsal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği. *Megaron*, 4(3), 121-130.
- Palfrey, J., & Gasser, U. (2017). *Doğuştan Dijital: Dijital Yerlilerin İlk Kuşağı’nı Anlamak* (N. Aydın, Çev.). İKÜ Yayınevi.
- Parker, K., Graf, N., & Igielnik, R. (2019). *Generation Z Looks a Lot Like Millennials on Key Social and Political Issues*. Pew Research Center.
- Parker, S. (2004). *Urban Theory and the Urban Experience*. Routledge.

- Parry, E., & Urwin, P. (2011). Generational Differences in Work Values: A Review of Theory and Evidence. *International Journal of Management Reviews*, 13, 79-96.
- Pérouse, J. F., & Danış, A. D. (2005). Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler. *Toplum ve Bilim*, 104, 92-123.
- Perren, K., Arber, S., & Davidson, K. (2004). Neighbouring in Later Life: The Influence of Socio-Economic Resources, Gender and Household Composition on Neighbourly Relationships. *Sociology*, 38(5), 965-984.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse And Revival Of American Community*. Simon & Schuster.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2018). *Sosyoloji Kuramları* (Himmet H l r,  ev.). De Ki Basım Yayım.
- Roitman, S. (2010). Gated Communities: Definitions, Causes and Consequences. *Urban Design and Planning*, 163(1), 31-38.
- Ross, E. A. (1896). Social Control. *American Journal of Sociology*, 1(5), 513-535.
- Ruonavaara, H. (2022). The Anatomy of Neighbour Relations. *Sociological Research Online*, 27(2), 379-395.
- Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (1999). Systematic Social Observation of Public Spaces: A New Look at Disorder in Urban Neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105(3), 603-651.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924.

- Schieofle, P. M. (1990). Networks in Urban Neighbourhoods: Lost, Saved or Liberated Communities? *Scandinavian Housing and Planning Research*, 7, 93-103.
- Seemiller, C., & Grace, M. (2019). *Generation Z: A Century in the Making*. Routledge.
- Sennett, R. (1999). *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam* (S. Sertabiboğlu & C. Kurultay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2008). *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri* (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü* (S. Durak & A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Silverman, C. J. (1986). Neighboring and Urbanism: Commonality versus Friendship. *Urban Affairs Review*, 22(2), 312-328.
- Simmel, G. (2009). Metropol ve Zihinsel Hayat (T. Birkan, Çev.). *İçinde Bireysellik ve Kültür* (ss. 317-329). Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2015). *Modern Kültürde Çatışma*. İletişim Yayınları.
- Stillman, D., & Stillman, J. (2018). *İşte Z Kuşağı: Genç Kuşak İşyerini Nasıl Dönüştürüyor?* (D. P. Kayıhan & F. Erduran, Çev.). İKÜ Yayınevi.
- Strauss, W., & Howe, N. (1991). *Generations The History Of America's Future, 1584 To 2069*. Harper Perennial.
- Talbot, V. (2015). *Living In A Gated Community: The Subjective Experience Of Sense Of Community And Social Cohesion* [Yüksek Lisans]. University of the Witwatersrand.
- Tanülkü, B. (2012). Güvenlikli Siteler Arası Rekabet: "Ahlâklı Kapitalizm" in Kimlik Üzerindeki Etkisi. *İdealkent*, 6, 124-153.

- Taş, L. (2016). *Güvenlikli Sitelerde İnşa Edilen Sosyo-Mekânsal İlişkiler Ve Sosyo-Mekânsal Ayırışma* [Doktora]. Hacettepe.
- Tatlıcan, Ü. (2018). Pozitivist, Organizmacı ve Evrimci Toplumsal Değişme Anlayışı. İçinde M. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal Değişme Kuramları* (ss. 33-57). Anadolu Üniversitesi Yay.
- Taylor, D. G., & Strutton, D. (2016). Does Facebook Usage Lead to Conspicuous Consumption?: The Role of Envy, Narcissism and Self-promotion. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 10(3), 231-248.
- Tkach, O. (2024). Elastic Neighboring: Everyday Life Within the Geometry and Materiality of Large Housing Estates. *Space and Culture*, 27(3), 302-318.
- Turner, B. S. (2000). *Statü* (K. İnal, Çev.). Dorruk Yayınları.
- Turner, B. S. (2014). *Klasik Sosyoloji* (İdil Çetin, Çev.). İletişim Yayıncılık.
- Turner, B. S., & Edmunds, J. (2005). Global Generations: Social Change In the Twentieth Century. *The British Journal of Sociology*, 56(4), 559-577.
- Twenge, J. M. (2013). “Ben” Nesli: Bugünün Gençleri Niçin Bu Kadar Özgüvenli ve İddialı Fakat Bir O Kadar da Depresif ve Kaygılı? (E. Öztürk, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J. M. (2017). *I-Gen: Why Today’s Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy—And Completely Unprepared for Adulthood—And What That Means for the Rest of Us*. Atria Books.
- Usta Baki, B. (2021). *Güvenlikli Sitede Komşuluk İlişkisi Bağlamında Suç Korkusu* [Doktora]. Hacettepe.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology* (R. Guenther & C. Wittich, Ed.). University of California Press.

- Wellman, B., & Crump, B. (1978). Networks, Neighborhoods And Communities: Approaches to the Study of the Community Question. *Centre for Urban and Community Studies*, 97.
- Wilson-Doenges, G. (2000). An Exploration of Sense of Community and Fear of Crime in Gated Communities. *Environment and Behavior*, 32(5), 597-611.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme (A. Alkan & B. Duru, Çev.). İçinde 20. *Yüzyıl Kenti* (ss. 77-106). İmge Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E., & Aktürk, A. (2021). *Z Kuşağı- Bir Nesli Anlamak*. Palet Yayınları.
- Zemke, R., Raines, C., & Filipczak, B. (2000). *Generations At Work: Managing The Clash Of Veterans, Boomers, XersAndNexters In Your Workplace*. American Management Association.

EKLER

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.01.2024-E.137773

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/302.01.08/137773
Konu :Etik Kurul İzni

08.01.2024

ENSTİTÜLERE
(SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ)

İlgi :
25.12.2023 tarihli ve E-40711683-302.01.08-137131 sayılı yazınız.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü tarafından Kurulumuza sunulan "Korunaklı Mekânlarda Yaşayan Farklı Kuşakların Komşuluk İlişkileri: Elazığ İli Örneği" isimli araştırma Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hamza ALTIN
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Prof. Dr. Abdunnasır SÜT
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATİR
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ersin ERKAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sıtkı ULUERLER
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sahip BEROJE
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

29.12.2023 Kur.Bşk

: Prof. Dr. H.ALTIN

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.
No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE
Tel:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20
E-Posta :basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ :www.bingol.edu.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.